

BISERICA ORTODOXĂ

**REVISTA SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI
ANUL XV, NR. 2 IULIE - DECEMBRIE 2013**

BISERICA ORTODOXĂ

Revista Sfintei Episcopii
a Alexandriei și Teleormanului

ANUL XV, NR. 2
Iulie - Decembrie
Editura Cartea Ortodoxă
Alexandria 2013

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte
P.S. Părinte Episcop
† Galaction

Vicepreședinte
P.C. Pr. Dr. Ciulei D. Marian

Membrii
P.C. Pr. Păunescu Eugen - Cătălin
Consilier Administrativ-Bisericesc
Stângă Alin - Vasilică
Redactor responsabil

Tehnoredactare - Taropa Adriana
Copyright 2013 © Editura Cartea Ortodoxă
– Toate drepturile rezervate –
ISSN 1582-1544

CONSTANTIN
SI
ELENA

SFII IMPERATI-

- 2013 -
Anul Omagial al Sfinților Împărați
Constantin și Elena

Saru Aurel - clasa a IX-a
Liceul „Anghel Saligny”
Pr. prof. Nicodim Cristian

Cuprins

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI

†GALACTION Episcopul Alexandriei și Teleormanului 7

ARTICOLE ȘI STUDII

Atitudine și conștiință teologică în cugetarea părintelui Dumitru Stăniloae
drd. **Ion PÎRVU** 16

Starea Bisericii creștine în timpul Sfântului Împărat Constantin cel Mare
Pr. **Ștefan DAMIAN**..... 34

Suferința ca metodă de reducere a păcatului
Pr. drd. **Adrian CEBOTARI** 47

Din viața și învățătura lui Origen, primul mare exeget al orientului creștin

Diac. asist. dr. **Ionită APOSTOLACHE**..... 62

Consumarea ponderată a vinului de către om după Sfânta Scriptură
drd. **Pavel Radu LALA** 72

Cântările Vechiului Testament.
drd. **Florea GRIGORE**..... 82

Mijloacele diaconiei
Pr. drd. **Ionuț Nicolae OLTEANU**..... 98

Relația dintre Hristos și Duhul Sfânt în Împărțășirea Sfintelor Taine în Epistolele pauline

Pr. drd. **Aurel ZAMFIR**..... 103

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

Sfântul Ioan Gură de Aur. Prima omilie la faptele Apostolilor.
traducere de: **Alexandru PRELIPCEAN și Alexandru IORGA**..... 114

Ajutor minunat din partea Maicii Domnului și a sfântului Nectarie din Eghina
P. M...... 133

PAGINI DE ISTORIE TELEORMĂNEANĂ

Preotul protoiereu Nicolae M. Marinescu
Argentin St. PORUMBEANU 135

VIAȚA BISERICESCĂ

Agenda de lucru a Preasfințitului Părinte Episcop Galaction151

BISERICA ȘI SOCIETATEA

„Tradiții” și inovații referitoare la cultul morților

Pr. Lect. Dr. **Radu Petre MUREȘAN**.....162

Familia creștină între tradiție și modernitate. Partea a II-a

Pr. **Florentin Daniel GRAMA**190

Catehizarea în spital. Slujire a rugăciunii și iubirii veșnice.

Pr. **Mircea A. FLORIN**.....227

DIN VIAȚA EPARHIEI

Responsabilitatea Bisericii în slujirea aproapelui

Pr. **Marius VIȘAN**.....250

RESTITUIRI

Predică la Sfânta Treime

Pr. Prof. **Dumitru STĂNILOAE**252

George Coșbuc

Pr. Prof. **Dumitru STĂNILOAE**.....256

Andrei Mureșanu - poezia lui nemuritoare

Episcop Dr. **Antonie PLĂMĂDEALĂ**258

RECENZII

Kostas V. KARASTATHIS, Marele Constantin, învinuire și adevăr: Studiu istoric. Traducere Preot Ion Andrei Gh. Țârlescu, Editura Egumenița, Galați, 2013, 432 pp.

Pr. **Nicolae SIN**.....261

Avocat Dimitrios APOSTOLIDIS, Sfântul Constantin cel Mare cel întocmai cu Apostolii. Traducere Ion Andrei Țârlescu, Editura Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2013, 368 pp.

Pr. **Eugen-Cătălin PĂUNESCU**.....271

† GALACTION

DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI

TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,
CINULUI MONAHAL, PEA CUCERNICILOR ȘI PEA
CUVIOȘILOR PĂRINȚI

DIN ACEASTĂ SFÂNTĂ ȘI DE DUMNEZEU PĂZITĂ
EPISCOPIE,
HAR, PACE, SĂNĂTATE ȘI
ALESE BUCURII DUHOVNICEȘTIDE LA DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE ȘI
ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE

*„Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru
tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul.”
(Luca II, 10-11)*

Iubiții noștri fii duhovnicești,

Cu aceste cuvinte, evanghelistul Sfintei Nopti – Arhanghelul Gavriil, a vestit păstorilor din apropierea peșterii în care S-a născut Domnul Hristos, venirea pe pământ a Fiului lui Dumnezeu. Cu aceste cuvinte Îngerul anunța lumii din vremea aceea, marea bucurie că „poporul care locuia într-un întuneric va vedea lumină mare și cei ce locuiau în latura umbrei morții, lumină va străluci peste ei.”¹ Se vestea marea bucurie a venirii Păstorului ceresc în căutarea oii celei pierdute, se vestea vremea mântuirii, a izbăvirii,

1. Isaia IX, 1;

a vindecării, a întoarcerii noastre la Edenul cel de odinioară, pierdut prin neascultare.

Aceeași bucurie o vestește Sfânta Biserică în fiecare an cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului. Nașterea Domnului este bucurie creatoare de frumusețe transfigurată; este bucurie întâi pentru cei ce au „văzut”, însă și pentru „cei ce n-au văzut dar au crezut.”² „Bucurie mare este, credincioșii cântă/ Împreună cu păstorii Nașterea cea sfântă”; dar este bucurie și pentru cei ce primesc buna vestire: „Lăudați și cântați și vă bucurați!”

Bucuria Nașterii Domnului devine o bucurie doxologică de proporții cosmice la care participă întreaga creație, văzută și nevăzută, după cum auzim și în colinda: „Cerule și pământul în cântări răsună,/ Îngeri și oameni cântă împreună.” Bucuria Nașterii nu este un act ocazional în viața credincioșilor, ci devine o atitudine permanentă, așa cum ne îndeamnă un alt colind: „Această seară sfințită și sărbătoare slăvită/ Rugăm la toți să vă fienutru mulți ani cu bucurie”, confirmându-se astfel cuvântul Sfântului Apostol Pavel care zice: „Bucurați-vă pururea!”³

Într-un glas cu Sfântul Apostol, și Noi poposim în mijlocul vostru, pe aripile nevăzute ale duhului, binecuvântându-vă și îndemnându-vă să vă bucurați întru Preacurata Naștere a Domnului. Și precum Sfântul Ioan Botezătorul striga acum două mii de ani, cu glasul lui de foc: „Pregătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui”⁴, tot astfel și Noi vă îndemnăm din nou: deschideți larg sufletele voastre ca să primiți Darul cel fără de preț pe care Atotputernicul Dumnezeu ni-l face, căci astăzi: „Cerule și pământul s-au împreunat, născându-Se Hristos. Astăzi Dumnezeu pe pământ a venit și omul la ceruri s-a suit”⁵. Luați aminte că într-adevăr, „mare este taina creștinătății”⁶ săvârșită pentru a noastră mântuire, căci Hristos a luat firea omenească pentru ca noi „să ne facem părtași firii dumnezeiești”⁷, după cum ne lămurește Sfântul Apostol Petru. Cu adevărat, în Dumnezeiasca Întrupare, Dumnezeu se descoperă omului și omul Îl descoperă pe Dumnezeu; Dumnezeu și omul se întâlnesc față în față. Și cât de slăvită și mântuitoare este această întâlnire!

Dumnezeu a dorit să se întâlnească cu omul; Dumnezeu l-a căutat

2. Ioan XX, 29;
3. I Tesaloniceni V, 16;
4. Matei III, 3;
5. *Mineiul pe Decembrie*, p. 383;
6. I Timotei III, 16;
7. II Petru I, 4;

pe om pentru că l-a iubit. Din iubire l-a făcut și tot din iubire îl caută, pentru că El este Dumnezeu și nu poate să iubească astăzi și mâine să nu mai iubească. Glasul lui Dumnezeu din zorii căderii omului, pe care Adam și Eva ascunși printre pomii raiului l-au auzit zicând: „*Adame, unde ești?*”⁸, nu s-a stins niciodată în lume. Dumnezeu îl caută pe om! Și îl va căuta! Îl caută de-a pururi!

Din dorul acestei căutări neobosite ni se naște nouă „*azi Mântuitor*”, cum arată Sfântul Evanghelist Luca spunând că: „*Fiul Omului a venit să caute și să mântuiască pe cel ce era pierdut.*”⁹

În activitatea Sa de pe pământ, ca păstor și mântuitor de suflete, fără de odihnă în iubirea Sa nețărnută, Domnul Hristos merge din cetate în cetate ca să adune „*oile cele risipite*”: „*Și Iisus străbătea toate cetățile și satele, învățând în sinagogile lor, propovăduind Evanghelia împărăției și vindecând toată boala și neputința în popor. Și văzând mulțimile, I s-a făcut milă de ele că erau necăjite și rătăcite ca niște oi care n-au păstor*”¹⁰ Ne caută și ne cheamă să ne ajute, să ne miluiască, să ne ocrotească, să ne mântuiască, după cum El Însuși spune: „*Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine; de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ați voit*”¹¹ și iarăși: „*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi.*”¹²

În purtarea Sa de grijă față de făpturile Sale, Nașterea Domnului Iisus Hristos este chemarea permanentă și nepărtinitoare pe care Dumnezeu o adresează tuturor oamenilor. Însă răspunsul nu este întotdeauna la fel. Numai cei ce-L caută pe Dumnezeu cu sinceritate, cu inima curată și bună, ajung să-L întâlnească și atunci Pruncul Sfânt Își face sălaș în ieslea sufletului lor.

Am auzit la începutul cuvântului Nostru glasul Îngerului care le binevestește păstorilor Nașterea Sfântă și îi îndeamnă la închinare. Oameni simpli, înfrățiți cu natura, păstorii văd și-n pom, și-n floare, și-n verdele pășunilor pe Creatorul lor, singurul lor izvor de înțelepciune fiind cartea deschisă a Înțelepciunii lui Dumnezeu, arătată în frumusețea zidirii Sale, neatinsă de mâna omenească. Numai păstorii, pe când tot Betleemul dormea, la acea oră târzie din noapte, stăteau de strajă împrejurul turmei

8. Facerea III, 9;

9. Luca XIX, 10;

10. Matei IX, 35-36;

11. Matei XXIII, 37;

12. Matei XI, 28;

lor, priveghind, asemănându-se astfel celor cinci fecioare înțelepte. La îndemnul Îngerului, ei merg degrabă în Betleem și, întru nevinovăția inimii lor Îl și găsesc pe Domnul și dau slavă lui Dumnezeu, împlinindu-se astfel cuvântul Mântuitorului: „*Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu*”.¹³ Nu fără adâncă semnificație sunt chemați la întâlnirea sfântă păstorii, căci prin această numire vor fi desemnați cei care sunt chemați de Sfânta Biserică să călăuzească pe credincioși pe calea mântuirii. Însuși Mântuitorul se numește pe Sine „*Păstorul cel bun*”¹⁴, iar Sfântul Pavel spune că Hristos Domnul este „*Păstorul cel mare al oilor*”.¹⁵

La sfânta întâlnire cu Hristos, Fiul lui Dumnezeu născut în ieslea Betleemului, sunt chemați și magii, prin steaua luminoasă ce li s-a arătat. De fapt cerul a vestit tuturor prin stea, dar numai magii au fost cei care au urmat-o. Doar ei au plecat în căutarea Împăratului ceresc și, cu încredere nestrămutată și hotărâre neclintită, L-au găsit. Magii reprezintă popoarele lumii, înțelepciunea și știința acestora, înțelegând din aceasta că dintru început Hristos Dumnezeu a chemat la El toate neamurile pământului, fără excepție, întărind chemarea aceasta prin porunca dată Apostolilor Săi: „*Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura...*”¹⁶

La vestirea înțelepților magi și Irod caută Pruncul Sfânt, dar nu Îl află din pricina vicleniei și a gândului mârșav. Și nici atunci când Maria și Iosif au venit la patruzeci de zile la Ierusalim, ca să aducă jertfa de curățire, după prescripțiile Legii, nu L-a aflat, cu toate că templul era foarte aproape de palatul regelui. Și era firesc să nu Îl afle. Doar ne spune în chip lămurit Scriptura că Dumnezeu locuiește în lumină pentru cei ce-L caută sincer (*Ioan I 5, 7*) și întunericul este partea celor ce-L caută cu fățărnicie (*II Petru II, 17*). Nu L-au găsit nici cei ce L-au căutat doar de formă, fără să stăruie prea mult, arhieriei și cărturarii iudei, cu toate că știau din profeție locul nașterii Lui, așa cum au mărturisit înaintea lui Irod: „*În Betleemul Iudeii are să se nască.*” (*Matei 2, 5*) Aceștia nu L-au aflat din pricina indiferenței și a împietririi inimii lor, căci oare departe era Betleemul de Ierusalim, pentru ca să meargă și să-L afle pe Cel despre care citeau ei în fiecare sâmbătă în templu și în sinagogile lor?

Dar L-au aflat păstorii cei cu sufletul curat, L-au aflat magii cei înțelepți și cu credință tare, L-au aflat dreptul Simeon și proorocița Ana

13. Matei V, 8;

14. Ioan X, 11;

15. Evrei XIII, 20;

16. Marcu XVI, 15;

care au dat mărturie că Hristos este Mântuitorul lumii.

Suntem chemați și noi credincioșii, în această preasfântă zi de sărbătoare să-L căutăm, să mergem și să ne închinăm lui Hristos Cel pentru noi Întrupat, după cum ne îndeamnă și una din cântările praznicului: „*Veniți, credincioșilor, să vedem unde S-a născut Hristos! Pentru aceasta să urmăm unde merge steaua cu magii, împărații de la Răsărit. Acolo Îngerii cântă neîncetat, iar păstorii petrecând noaptea pe câmp, cântare vrednică aduc: slavă întru cei de sus, Celui ce S-a născut astăzi în peșteră din Fecioara și de Dumnezeu Născătoarea, în Betleemul Iudeii*”.¹⁷ Ascultând chemarea mergem și noi cu ochii sufletului spre locurile sfinte și vedem sălășluită în iesle smerenia și iubirea fără de seamă a „*Celui fără de început*”. Cu adevărat putem spune că un prunc este întruparea adevăratei smerenii iubitoare. El primește integral iubirea celor din jur, fără de care ar muri în câteva ore. El este receptaculul deplin al iubirii și dăruiește iubirea prin frumusețea lui tainică în care Dumnezeu surâde lumii. Un prunc este numai iubire, pentru că el poate fi ignorat, rănit și nu poate răspunde decât prin plâns. Pruncia este frumusețea integrală care se dăruiește fără să ceară nimic în schimb, ca surâsul florilor care există, indiferent de privitor. Pruncia este frumusețea înlăcrimată a lumii, este starea de rai a lumii, pentru că în ea nu este nici o urmă de răutate sau egoism, ci doar iubire împărtășită. Aceasta este chemarea noastră cea adevărată prin Nașterea Domnului Hristos: întoarcerea la starea din rai, la ascultare și dăruire de sine, la curăție sufletească, întoarcerea la starea de pruncia. După cum Prunc S-a făcut Dumnezeu pentru noi, tot astfel și noi ca pruncii să ne înfățișăm înaintea Lui, cunoscând cuvântul Sfintei Scripturi care zice: „*De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în împărăția lui Dumnezeu.*”¹⁸

Dreptmăritori creștini,

Minunea cea mai presus de fire din staulul Betleemului revarsă neconținut în potirul sufletelor creștine bogate în rourări de învățăminte, îndemnuri și trăiri duhovnicești, călăuze statornice întru păstrarea și îmbogățirea dreptei credințe și a dobândirii mântuirii.

Spre a spori bucuria noastră în această zi de praznic, se cuvine să dăm glas și să punem la inimă întru întărirea credinței, îndemnurile și

17. *Mineiul pe Decembrie*, p.385;

18. Matei XVIII, 3;

învățăturile Sfinților Părinți, adevărate stele călăuzitoare pe cerul Sfintei noastre Biserici. Să gustăm duhovniceasca dulceață a nectarului florilor neveștejite ale înțelepciunii lor, ascultând mai întâi pe Sfântul Efrem Sirul († 373), „harfa Duhului Sfânt”, care înălța în vremea sa astfel de cântare către Dumnezeu: „*Binecuvântat fie Vestitorul, Care ne-a adus adâncă pace. S-a deșertat spre noi prin milostivirea Tatălui. N-a dus la El păcatele noastre, ci a făcut împăcare între marea Lui și cele ale Sale. Lăudat fie înțeleptul Dumnezeu, Care a legat și însoțit Dumnezeirea și umanitatea, Una din înalt, alta din adânc! A amestecat cele două firi ca niște culori și s-a ivit o icoană: Dumnezeul - Om.*”¹⁹

Prin Nașterea Sa cea mai presus de înțelegerea minții omenești, Hristos Mântuitorul unește în persoana Sa firea dumnezeiască și firea omenească, pentru a o îndumnezei pe cea din urmă, rămânând totuși Dumnezeu Adevărat dar și Om adevărat. Combătând pe ereticii arieni și eunomieni din vremea sa Sfântul Grigorie Teologul († 390) ne învață în acest sens: „*Ceea ce era, a rămas mai departe, iar ceea ce nu era a luat asupra-și..., pentru ca eu să mă fac într-atât Dumnezeu, cât S-a făcut El om.*”²⁰ Ceea ce a luat Hristos prin Întruparea Sa, din firea noastră este totalitatea afectelor ce țin de existența pământească, în afară de păcat, căci Hristos „*păcat n-a săvârșit*”²¹ și nici „*n-a cunoscut păcatul.*”²² Este ziditor să ascultăm, pentru a ne lămuri în această privință, cuvintele de învățătură ale Sfântului Maxim Mărturisitorul († 662): „*A ostenit, a flămânzit, a însetat, S-a înfricoșat de moarte, a lăcrimat, după legea trupului. Iar acestea sunt dovada unei dispoziții active și semnul coborârii la robi. Căci prin fire a rămas Stăpân, și, prin fire, S-a făcut rob pentru mine, robul, ca să mă facă stăpân al celui ce mă stăpâna în chip silnic prin amăgire. De aceea, lucrând ca un stăpân în cele ale robului, adică dumnezeiește cele trupești, a arătat în cele trupești puterea nepătimitoare și prin fire stăpânitoare, care a desființat prin patimă stricăciunea și a procurat prin moarte viața nesticăcioasă. Și săvârșind ca un rob cele ale Stăpânului, adică trupește cele dumnezeiești, a arătat golirea cea negrăită, care a îndumnezeit prin trup pătimitor tot neamul omenesc, devenit*

19. Sfântul Efrem Sirianul, *Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, traducere diac. Ioan I. Ică jr., ed. a II-a, Editura Deisis, Sibiu, 2010, p. 63;

20. Sfântul Grigorie de Nazians, *Cuvântări Teologice*, traducere Gheorghe Tilea, ed. a II-a, Editura Herald, București, 2013, p. 117;

21. I Petru II, 22

22. II Corinteni V, 21

*pământ prin stricăciune.*²³

Pământ a devenit într-adevăr tot neamul omenesc prin stricăciunea păcatului. Căci prin neascultare omul a pierdut legătura cu Creatorul său, a rătăcit calea și a coborât în rândul celor necuvântătoare. De aceea Hristos coboară din înălțime în ieslea cea săracă, făcându-Se Pâine a Vieții celei noi pentru cei credincioși spre a ridica din nou omenirea la starea hărăzită ei de Dumnezeu. Să dăm glas unui alt Sfânt Părinte care povățuind oile cele cuvântătoare ale turmei sale spunea: „*Iar văzând peștera în care Se naște Stăpânul să înțelegi viața întunecată și subpământeană a oamenilor, în care vine Cel ce S-a arătat celor ce ședeau în latura și în umbra morții, iar cu scutece se înfașă Cea ce Se îmbracă cu șirurile păcatelor noastre. Iar ieslea în care Se naște Cuvântul este sălașul dobitoacelor necuvântătoare, pentru ca boul să-și cunoască pe stăpânul său și asinul ieslea domnului său. Bou e cel aflat sub jugul Legii, iar asinul e animalul de povară încărcat cu păcatul închinării la idoli.*

*Dar hrana și viața potrivită necuvântătoarelor este iarba. Iar vietatea cuvântătoare se hrănește cu pâine. Deci, de aceea Pâinea Vieții care se coboară din cer se așază în iesle, pentru ca și cele necuvântătoare să ajungă cuvântătoare, împărtășindu-se de hrana cuvântătoare. Stă, așadar, în mijlocul ieslei, între bou și asin, Domnul amândurora, pentru ca să surpe zidul cel din mijloc și să zidească pe cei doi în Sine într-un om nou.*²⁴ Iată, prin Nașterea Domnului, se pune început mântuirii noastre, ni se deschide nouă calea spre Rai. De acum călătorim de la Naștere spre Împărăție; de la Domnul spre Domnul și nu mergem singuri, ci cu o călăuză, cu „*Emanuel*”, cu Însuși Pruncul născut nouă, căci de acum „*Dumnezeu este cu noi*”.

23. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, traducere din limba greacă veche, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura IBMBOR, București, 2006, p.74;

24. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Omilii la praznice împărătești*, traducere din limba greacă veche Ierom. Agapie (Corbu), Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2010, p. 36;

Iubiți fii sufleșteți,

De două mii de ani, sărbătoarea Nașterii Domnului cerne peste sufletele credincioșilor „*florile dalbe*” ale binecuvântărilor, bucuriilor și speranțelor creștine. Ea ne-a amintit neîncetat că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om spre a ne face pe noi fii ai lui Dumnezeu; S-a făcut cetățean al pământului ca să ne facă pe noi cetățeni ai cerului; a venit să primească moarte spre a ne da nouă viața.

De două mii de ani omenirea călătorește prin zloată și vijelii, prin suferințe și necezuri, prin zbucium și prin rugă, dar cu bucuria Nașterii Domnului în suflete. Multe s-au întâmplat de atunci: imperii uriașe au dispărut, iar altele noi au apărut, s-au făcut descoperiri în știință, în artă, în medicină, oameni iluștri s-au perindat pe scena istoriei, s-au petrecut schimbări sociale și spirituale, însăși fața omenirii nu mai este la fel. Însă neschimbată a rămas pentru noi Evanghelia Întrupării Fiului lui Dumnezeu. A rămas neschimbată, dar parcă tot mai vie și mai actuală. Taina Betleemului nu a încetat, după cum nici iubirea lui Dumnezeu nu încetează pentru noi.

Peste timp și peste spațiu, icoana de la Betleem este pentru noi un permanent „*astăzi*”. Oriunde și oricând, atunci când se deschide o ușă de biserică, înseamnă actualizarea staulului de odinioară, cu toată strălucirea și binefacerile lui. Chiar dacă sufletul creștinului e plin de grijile și păcatele vieții, lumina stelei și cântarea îngerească din noaptea de Crăciun îl pot călăuzi și astăzi la „*casa*” unde se găsește „*Pruncul*”, la „*ieslea*” Sfântului Altar, a permanentului staul mântuitor – Sfânta Biserică.

În această zi de sfântă prăznuire, Biserica ne îndeamnă pe toți să ne apropiem „*cu credință și cu dragoste*” de Pruncul Sfânt și la iubirea și dăruirea Sa, cu iubire și dăruire de sine să-I răspundem și noi. Să urmăm cuvintelor Sfântului Apostol Pavel: „*Să ne îmbrăcăm cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândețe, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-ne unul pe altul și iertând unul altuia. Dar peste toate să ne îmbrăcăm cu dragoste care este legătura desăvârșirii*”²⁵

Să nu uităm că sărbătoarea Nașterii este sărbătoarea familiei, a căminului, a vetrei. Treimea cea de o ființă și nedespărțită - Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, în cer, iar pe pământ tatăl, mama și copilul. Să ne îndreptăm atenția asupra familiei noastre; să păstrăm în ea legătura dragostei neîntreruptă, să cultivăm armonia și înțelegerea, să ne creștem copiii cu

25. Coloseni III, 12;

frică de Dumnezeu și dragoste față de cele sfinte.

Însă dragostea noastră trebuie să se îndrepte și asupra semenilor noștri, în frățească bunăvoință, căci Sfântul Apostol Pavel astfel ne povățuiește: „*Purtați-vă sarcinile unul altuia și veți împlini astfel legea lui Hristos.*”²⁶

Rugându-vă să puneți la inimă și în faptă aceste învățături și îndemnuri, vă îmbrățișăm cu părintească dragoste pe toți și vă dorim să petreceți Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei în pace și liniște, cu sănătate deplină acum și-n toată vremea, iar anul ce vine să vă fie luminat și de alese bucurii încununat!

LA MULȚI ANI!

Al vostru către Domnul, pururea rugător spre tot binele,

†GALACTION

EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

26. Galateni VI, 2.

ARTICOLE ȘI STUDII

ATITUDINE ȘI CONȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ ÎN CUGETAREA PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE

drd. Ion PÎRVU*

Câteva trăsături specifice gândirii marelui teolog

Marele român și teolog, Părintele Dumitru Stăniloae, reprezintă o figură centrală în teologia și cultura română. Am spus „marele român” pentru că acesta a iubit neamul său, a promovat valorile autentice românești, cât și cele ale Ortodoxiei, subliniind importanța comuniunii, manifestată și trăită deplin în mijlocul satului românesc. În mijlocul satului românesc, spunea el, întâlnești „o comuniune, unde insul nu este nici disprețuit, și nici de capul lui. [...] Comuniunea este o înălțime pe care nu o poate atinge planul politic. Aici este planul bisericesc și el dezvoltă comuniunea între oameni, care este iubire totală și jertfelnicie; să încetez de a fi eu însumi sau să disprețuiesc pe alți. Cu cât fac mai mult pentru altul, cu atât sunt mai prețuit”¹. A iubit limba română și a lăudat portul popular, dorind să mai scrie o carte despre aceste caracteristici ale identității naționale: „Dacă m-ar mai ajuta Dumnezeu, două lucruri aș vrea să mai fac: să vorbesc despre această unitate în diversitate în limba românească și să o ilustrez cu portul românesc; este atâta delicatețe în portul românesc, atâta armonie, grație și seriozitate”².

* PÎRVU ION, doctorand la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România și profesor la Liceul Teoretic „Nicolae Iorga” din București, la catedra de Teologie Ortodoxă. **Important work/last work:** *Presiunea obiecțiilor împotriva Providenței și dificultatea respingerii lor*, în „Biserica Ortodoxă”, anul XIV, nr. 2, iulie-decembrie, 2012, p. 25. **Contact:** pirvujon@yahoo.com

1. *Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu*, București, Editura Anastasia, 2002, p. 21.
2. *Ibidem*, p. 177.

În calitate de teolog ortodox, a manifestat un curaj deosebit, întâlnit doar la Sfinții Părinți, fiind dublat de un discernământ, de o „dreapta socoteală” și un devotament total față de adevărul și persoana lui Hristos. Astfel: „*Hristologia scoate la iveală toată mizeria filosofilor panteiste. Omul își dă seama că aceste filosofii care nu cunosc decât lumea nu explică nimic și nu dau nici un sens vieții*”³. Cu riscul de a supăra sau provoca anumite animozități, acesta a atras atenția asupra anumitor alunecări sau denaturări ale învățăturilor de credință, intuind pericolul căderii în erezie, pe care a combătut-o constant și cu o tenacitate exemplară, înscriindu-se pe linia trasată de Sfinții Părinți: „*Cei ce nu se vor găsi trăind așa cum El a învățat, să cunoască cum că nu sunt creștini, chiar dacă vor rosti cu gura învățăturile lui Hristos. Căci El a spus că se vor mântui nu cei ce pur și simplu spun, ci cei ce și fac faptele cuvenite*”⁴.

În ultimul interviu, acordat publicistului ortodox Costion Nicolescu, părintele afirmă: „*Ecumenismul este rău înțeles. Trebuie să observi imediat ce-i lipsește unei învățături, unde este erezia în învățătura despre Hristos - și să critici. Trebuie să spui nu numai ce este adevărat în învățătura ta, ci și ceea ce este greșit în învățătura altora*”⁵. În acest sens, părintele profesor George Remete, înțelege și apreciază atitudinea și curajul mărturisirii părintelui Stăniloae. Îi evidențiază „*discernământul teologic*” și îl numește, fără a exagera deloc: „*câinele credincios al teologiei și al spiritualității românești. [...] ... în înțelesul că el a dobândit, prin mintea și sufletul lui, o finețe, o pricepere și o simțire extraordinare prin care a detectat - și nu s-a înșelat niciodată - valoarea teologică și umană, valoarea unei gândiri, a unei teologii și a unei spiritualități și le-a apărut cu un devotament fără seamăn. Peste tot a înaintat cu prudență, cu atenție, cu grijă și cu credință ca să nu se înșele; și nu s-a înșelat*”⁶.

Recunoscut unanim și considerat de mulți ca fiind „*unul dintre cei mai mari teologi ortodocși ai secolului nostru*”⁷, scrierile sale încep să fie

3. *Ibidem*, p. 185.

4. Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia I, XVI*, Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 2, trad. și note de Pr. Olimpian N. Căciulă, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1980, p. 36.

5. Costion Nicolescu, *Teologul în cetate. Părintele Stăniloae și aria politicii*, București, Editura Christiana, 2003, p. 112.

6. George Remete, Observații privind specificul gândirii părintelui Dumitru Stăniloae, în *Ortodoxia* anul LIV, nr.3-4, iulie-decembrie, 2003, pp. 58-59.

7. Cf. Irenikon, *Revue des Moines de Chevetogne*, nr.1, anul 1989, p. 106.

căutate și apreciate în plan internațional, de un număr mare de teologi, aparținând diferitelor confesiuni. Părintele John Meyendorff adâncește această prețuire și consideră că acesta este: „*cel mai mare teolog ortodox din întreaga lume*”⁸. Părintele Stăniloae a creat o operă unică, organică și conformă cu învățătura Sfinților Părinți, fiind un continuator fidel al acestora. Preocuparea principală a acestuia s-a îndreptat către persoana divino-umană a Mântuitorului. Punând accentul pe Hristologie, dezvoltând *teologia persoanei*, acesta a scos în evidență dimensiunea și valoarea aproapelui, dar și importanța realizării comuniunii dintre oameni; condiție *sine qua non* în atingerea mântuirii și unirii depline a omului cu Dumnezeu.

Cu un caracter puternic și o ținută morală impecabilă, a trecut prin toate experiențele vieții, cunoscând mizeria temnițelor comuniste, trădarea și lașitatea unora, suferința și asumarea comuniunii depline cu semenii. A mers până la capăt în afirmarea adevărului lui Hristos, fiind deplin conștient de faptul că: „*Orice profet, care învață adevărul, dacă nu face ce învață este profet fals*”⁹. Aportul științific, adus spiritualității românești, este evident și apreciat. Neînțeles de unii și deplin apreciat în timpul vieții, personalitatea Părintelui este complexă și se impune: „*în conștiința teologică și culturală a timpului nostru; smerit, umilit, martirizat, ignorat, Părintele apare, acum, ca un ultim fir alb dintr-o trecută vârstă a spiritualității românești, când omul stătea de vorbă cu Dumnezeu la cap de pod sau în luminiș de pădure sau în fața unei icoane înnegrite de tămâia slavei și de sărutul credinței*”¹⁰. În completarea celor spuse mai sus, vine și afirmația renumitului scriitor și teolog ortodox, Olivier Clément, care consideră că: „*Părintele Stăniloae este cu siguranță cel mai mare teolog ortodox contemporan, și cu timpul, atunci când opera sa va fi tradusă în limbile occidentale, va deveni limpede faptul că aceasta e una din cele mai mari creații ale gândirii creștine din a doua jumătate a secolului XX*”¹¹.

În ciuda anvergurii personalității sale, în ultima perioadă, Părintele

8. Ioan Ioniță, *Teologia ca experiență a misterului divin*, în *Părintele Dumitru Stăniloae în conștiința contemporanilor. Mărturie, evocări, amintiri*, Iași, Editura Trinitas, 2003, p. 224.

9. *Didahia sau învățătură a celor doisprezece apostoli, XI, 10*, Colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 1, Traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, București, EIBMBOR, 1979, p. 30.

10. Radu Preda, Zece capete despre părintele Dumitru Stăniloae, în *Ortodoxia* anul XLV, nr.3-4, iulie-decembrie, 1993, p. 174.

11. Olivier Clément, *Prefață*, în Dumitru Stăniloae, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, cuvânt înainte de Arhimandrit Gheorghios Grigoriatul, Sibiu, Editura Deisis, 1995, p. 11.

„este mai mult citat decât citit”¹², iar acest aspect riscă să producă imense denaturări în modul de percepere al scrierilor sale. În acest sens, Părintele condamnă acest mod de aplecare și cercetare a operei sale, aducându-i-se un mare deserviciu, concluzionând prin următoarele cuvinte: „A duce mai departe gândirea teologică românească! Aceasta îmi produce cea mai mare bucurie. O simplă înșirare de citate din studiile mele ar bate pasul pe loc sau chiar ar face mort ceea ce e viu în ele”¹³. Fără o aplecare și o cercetare serioasă a scrierilor sale, unii, premeditat sau nu, răstălmăcesc ideile și învățăturile acestuia, încât numărul celor care înțeleg cu adevărat mesajul fidel transmis de acesta este limitat. În cazul nostru, chiar și a îndrăzni să comentezi sau să scrii despre opera și personalitatea Părintelui Dumitru Stăniloae, reprezintă o imensă responsabilitate și o datorie morală, atât pentru persoana sa, cât și pentru ceea ce reprezintă ea pentru spiritualitatea și cultura românească.

Pentru a exemplifica cele afirmate mai sus, amintesc două interpretări și înțelegeri greșite ale scrierilor Părintelui Stăniloae. În teza de doctorat a teologului catolic polonez Maciej Bielawski, *Părintele Dumitru Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*, acesta înțelege greșit sau din rea-voință, iubirea și respectul părintelui față de origini, față de rădăcini, spunând că: „... baza pentru tipul de reflecție utilizat în această mișcare (modul de gândire al părintelui, n.n.) nu era doar ireală și exagerată ci și extrem de naționalistă în sensul negativ al cuvântului. Cu toate acestea Părintele Stăniloae a fost și a rămas până la sfârșitul vieții fidel acestui curent”¹⁴. Exagerat și extrem ni se pare silogismul teologului catolic când îl acuză de naționalism extremist pe Părintele Stăniloae. A-ți iubi neamul și valorile lui, reprezintă datoria morală a fiecăruia dintre noi. Acest lucru este amintit și de Apostolul Pavel, care dorește mântuirea propriului neam cu riscul pierderii propriei mântuiri: „... că mare-mi este întristarea și necurmată durerea inimii; căci aș fi dorit ca eu însumi să fiu anathema de la Hristos, de dragul fraților mei cei de un neam cu mine după trup, care sunt Israeliți” (Rom. 9, 2-4). Chiar și pentru păgâni, cea mai mare iubire, *suprema lex* – cum spuneau latinii, era iubirea de neam.

Un alt exemplu îl întâlnim în teza de doctorat a teologului evanghelic Jürgen Henkel, numită *Îndumnezeire și etică a iubirii, în opera părintelui*

12. Radu Preda, *Ortodoxia & ortodoxiile. Studii social-teologice*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2010, p. 13.

13. Aceste rânduri se regăsesc într-o scrisoare a Părintelui trimisă, în iulie 1982, părintelui profesor Ion Bria.

14. Maciej Bielawski, *Părintele Dumitru Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*, trad. de Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 1998, p. 89.

Dumitru Stăniloae, care afirmă despre acesta că s-a înșelat în privința criticilor aduse unor teologi catolici sau protestanți. Acesta afirmă, parțial revoltat: „Căci uneori teologiile astfel criticate se dovedesc a nu fi fost corect înțelese în punctele criticate, fiindcă a existat o evoluție pe care părintele Dumitru Stăniloae nu o ia în considerare”¹⁵. **Dumirirea** și nu „evoluția”, cum afirmă respectivul teolog, a fost una dintre marile harisme ale Părintelui, care nu l-a părăsit niciodată în a deosebi adevărul de erezie: „dar omul care iubește adevărul nu se uita la cuvintele înflorate, ci cercetează temeiul cuvântului: care este și cum este”¹⁶. Iar faptul că nu s-a înșelat în privința adevărului mărturisit, prin „cuvânt sănătos, de nelovit” (Tit 2, 8), promovat de Ortodoxie, îl arată discernământul și flerul său, ca „cel ce nu minte” (Tit 1, 2), neobosit în a descoperi și combate toate învățăturile greșite venite din partea unor teologi, care au înțeles greșit adevărul evanghelic.

Conștientizând gravitatea acestor neînțelegeri, teologul contemporan, dar și creștinul în general, trebuie să pătrundă duhul scrierilor lui, să cerceteze cu delicatețea specifică părintelui spiritul acestor scrieri și să trăiască adevărul persoanei. Chiar el descrie cu modestie particularitatea scrierilor sale, zicând că: „fără să mă laud, în teologia mea este destulă noutate și este o oarecare propețime. Am accentuat foarte mult ideea de persoană care a fost pusă ca premisă la Calcedon, împotriva nestorianismului și împotriva monofizitismului. S-a făcut o deosebire între persoană și fire, **dar nu s-a dezvoltat ideea de persoană**”¹⁷. Gândirea profundă a părintelui, în acord total cu cea a Părinților Bisericii, dobândită prin trăirea efectivă a credinței, dar și iubirea de aproapele manifestată și probată vizibil prin iubirea și atenția acordată neamului său, arată plener autenticitatea credinței sale ortodoxe, cât și fidelitatea față de origini. Întruna din scrierile sale subliniază această idee, spunând că: „Nu ne mântuim fugind de cele naturale, plutind în văzduhul inacțiunii sau al credinței și dragostei teoretice, ecumenice. Ci făptuind ceea ce ne impune locul și timpul și așezarea noastră în ciclurile de viață unde ne-a destinat Cel de sus. [...] Nu ne mântuim fugind de neamul în care ne-am născut, căci atunci și Iisus ar fi

15. Jüngen Henkel, *Îndumnezeire și etică a iubirii în Spiritualitatea ortodoxă. Ascețica și Mistica părintelui Dumitru Stăniloae*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 2003, p. 6.

16. Sfântul Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic, Carte întâi, I, Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”*, vol. 2, traducere și note de Pr. D. Fecioru, București, EIBMBOR, 1980, p. 282.

17. *Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu, ed. cit.*, p. 188.

plecat din primul moment de la evrei¹⁸.

În consecință, atitudinea și conștiința teologică, manifestate de Părintele Dumitru Stăniloae, atât în viața de zi cu zi, cât și în trăirea și asumarea învățăturilor de credință, ne îndeamnă să fim responsabili, hotărâți, consecvenți și fermi în apărarea valorilor Ortodoxiei. Să acordăm o atenție deosebită mesajului evanghelic și să manifestăm un interes deplin față de nevoile semenului și ale neamului. Această atenție și aplecare, pe care trebuie să o manifestăm în relația cu ceilalți, reiese și din următoarele rânduri transmise de marele teolog, ca îndatorire morală față de generațiile viitoare.

„Am spus că omul nu poate fi fără om. Dar nu pot spune că până aicea sunt eu, iar de aici încolo celălalt. Eu trebuie să fiu și cu celălalt care îmi este potrivit, întotdeauna cu conștiința unei misiuni. Adică oamenii Bisericii, cei cu adevărat credincioși – în primul rând episcopii, preoții, monahii, dar și ceilalți – să nu se socotească despărțiți unii de alții, și de fapt nici n-au voie să fie despărțiți. Dar nu ca să-l imite pe celălalt, ci ca să-l ajute să fie mai bun. Prin toată pilda lui, prin tot ajutorul pe care i-l dă, prin cuvântul de mângâiere pe care i-l dă. Ei trebuie să fie mereu niște exemple dinamice, niște exemple de mare eficacitate în societate. Asta ar trebui să fie oamenii Bisericii”¹⁹.

Trăirea conștientă, vie și nealterată a credinței ortodoxe reprezintă de fapt: *asumarea crucii și înmulțirea talantului*. Următoarele cuvinte ale Părintelui Stăniloae pot fi percepute ca un îndemn pentru noile generații de teologi și nu numai, dar și ca un testament pentru cei care doresc să-i aprofundeze și să-i continue opera începută de el, spre cunoașterea lui Dumnezeu și mântuirea omului: *„Mă bucur că se scrie despre teologia mea, dar mă voi bucura și mai mult pentru reflexiunile altora care vor spori această teologie, căci doresc să văd că gândurile mele fecundează gândirea altora, ducând astfel mai departe teologia noastră română.”²⁰.*

18. Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și Româanism*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhiepiscopale, 1939, p. 173.

19. *Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu*, pp. 54-55.

20. Pr.Prof.Dr.Ion Bria, *Spațiul nemuririi sau eternizarea umanului în Dumnezeu, în viziunea teologică și spirituală a Părintelui Stăniloae*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1994, p.44

1. Chemare, slujire, responsabilitate

Contextul social întâlnit în mileniul trei, născut din eforturile „premeditate” ale unor înaintași *luminați și raționali*²¹, săvârșind diferite abuzuri și nedreptăți sub masca diferitelor justificări, mai mult sau mai puțin convingătoare în a estompa diferitele procese de conștiință, au aruncat omul într-o criză spirituală, fără precedent în istoria omenirii. *Noile timpuri* reușesc să creeze anumite conjuncturi și situații care fac din ce în ce mai dificilă misiunea teologului contemporan, unde, credința autentică și ideea de Dumnezeu, își găsesc, din ce în ce mai greu, un loc în inima omului și în viața cetății: „*Poate astăzi, mai mult ca oricând, Hristos este negat*”²². Adaptarea mesajului și iscusința cu care acesta mănăiește cuvântul nu mai sunt de ajuns, ci se impune asumarea unei stări de jertfă, a unui sacrificiu care, din păcate, nu poate fi asumat de toți: „*Ia-ți partea ta de suferință, ca un bun ostaș al lui Hristos Iisus*” (2 Tim. 2,3). Dacă marele filozof român Emil Cioran, dorea să trezească conștiințele cititorilor, afirmând următoarele: „... *eu unul cred că o carte trebuie să fie realmente o rană, trebuie să răscolească într-un fel sau altul viața cititorului. Când scriu o carte, ideea mea este trezesc pe cineva, să-l biciuiesc. [...] o carte trebuie să zguduie...*”²³, iar în alt loc spunea: „*nu uitați să spuneți că eu sunt un marginal, un marginal care scrie ca să trezească. Repetați-o: cărțile mele aspiră să provoace trezirea*”²⁴; cu atât mai mult se cere teologului o anumită construcție lexicală în transmiterea cuvântului. De ce? Pentru a deștepta și mulțumii conștiințele oamenilor, convingându-le de adevărul și necesitatea credinței: „*că acum nu-i vorba de o simplă mărturisire a credinței, ci de a fi găsit până la sfârșit cu credința puternică*”²⁵ El trebuie să rostească cuvânt ziditor, viu și responsabil spre mântuirea tuturor: „*Cuvântul vostru să fie întotdeauna plăcut, dres cu sare, ca să știți cum trebuie să-i răspundeți fiecăruia*” (Col. 4, 6). Oare, nu același aspect îl urmăresc și cuvintele Mântuitorului când zice: „*Foc am venit să arunc pe pământ, și cât aș vrea să fie acum aprins!* (Luc. 12, 49). Demn

21. Iată cum o definește părintele Stăniloae în Convorbirile realizate cu Sorin Dumitrescu, *op. cit.*, p. 116: „*Rațiunea este o mare curvă, cum s-a spus. [...] Da, o mare desfrânată.*”

22. *Ibidem*, p. 184.

23. *Convorbiri cu Cioran*, (volum ce reunește interviurile acordate de filozof), București, Editura Humanitas, 2004, p. 17.

24. *Ibidem*, p. 25.

25. Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni, XIV, 2, Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”*, vol. 1, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, București, EIBMBOR, 1979, p. 162.

de aducere aminte aici, este mesajul, fraza cu care își încep misiunea de propovăduire a Evangheliei, Sfântul Ioan Botezătorul și apoi Mântuitorul Iisus Hristos: „În zilele acelea a venit Ioan Botezătorul propovăduind în pustia Iudeii și zicând: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor!” (Mat. 3, 1-2) și „De atunci a început Iisus să propovăduiască și să zică: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor!” (Mat. 4, 17). Verbul rostit la imperativ „**pocăiți-vă!**” (din limba greacă: verbul μετανοέω - *a se căi, a se pocăi, a regreta* și substantivul feminin ἡ μετάνοια - *pocăință, schimbarea gândului, răzgândire, căință, convertire*), îndeamnă și în același timp îi poruncește omului să-și schimbe radical modul de viață. Să se lepede de omul vechi și să înceapă o viață nouă - viața adevărată - trăită conștient și responsabil. Un stil de viață diferit, opus celui precedent și nu o simplă continuare a ceea ce a fost. Din punct de vedere creștin, acest lucru presupune o schimbare la nivel ontologic și nu doar moral; printr-o atitudine tolerantă față de semeni și lume în general. Schimbarea aceasta presupune o trezire existențială și o rigoare maximă în acțiunile săvârșite pentru câștigarea propriei mântuiri. Așadar, revenind la ceea ce ne interesează mai mult, dacă un laic trăiește cu această conștiință a „*trezirii*” maselor, cu atât mai mult este chemat teologul să trăiască și să transmită mesajul evanghelic. Să o facă responsabil și hotărât, cu acea râvnă ce amintește de misiunea Apostolilor, fiind un model viu și demn de urmat de ceilalți. În această privință, Sfântul Apostol Pavel ne cere să fim cu luare aminte și să acordăm fiecărei persoane importanța cuvenită: „...din suflet vă rog să umblați cu vrednicie, potrivit chemării cu care ați fost chemați, cu toată smerenia și blândețea, cu îndelungă-răbdare, întru iubire îngăduindu-vă unii pe alții, străduindu-vă să păstrați unitatea duhului întru legătura păcii” (Ef. 4, 1-3).

Mai întâi de toate, el trebuie să aibă o viață curată, să iubească simplitatea și firescul vieții, să se roage și să slujească Adevărului: „*dacă ești teolog, roagă-te cu adevărat; și dacă te rogi cu adevărat, ești teolog*”²⁶. Așa au procedat și Sfinții Apostoli: „*Iar noi vom stărui în rugăciune și-n slujirea cuvântului*” (Fapt. 6, 4). Cultivarea și asumarea acestei responsabilități a teologului în special și a credinciosului în general, se regăsește din plin în scrierile Părintelui Stăniloae, și anume: „*Eu am o datorie, mai ales față de cei de lângă mine să nu se ducă în iad. Să fac totul ca să meargă la fericire. Și*

26. Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune*, cap. 60, în *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăța, lumina și desăvârși*, vol. 1, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, București, EIBMBOR, 2008, p. 106.

numai așa merg și eu la fericire. Numai așa vom fi cu adevărat vii. Trebuie să rabd pentru că în asta se arată valoarea pe care i-o dau celuilalt, și datoria mea este ca el să-și afirme și să-și facă văzută valoarea în veci²⁷.

Curajul mărturisirii implică suferință și efort constant în a lumina și călăuzi semenii în aceste vremuri tulburi, unde mesajul lui Hristos este răstălmăcit, ignorat sau chiar denaturat conștient: „Dar vă spun Eu vouă, prietenii Mei: Să nu vă temeți de cei ceucid trupul și după aceea nimic mai mult nu pot face” (Luc. 12, 3), sau „... căci Însuși El a zis: Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi, [...] Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme! Ce-mi va face mie omul?” (Evr. 13, 6). Sublimul mărturisirii trebuie cultivat constant și întărit de promisiunea făcută de Dumnezeu omului. Dovada maximă și certitudinea prezenței permanente a lui Dumnezeu în demersul nostru, o întâlnim în textul Sfintei Scripturi: „Nu te teme, ci vorbește și nu tăcea, pentru că Eu cu tine sunt și nimeni nu va pune mâna pe tine să-ți facă rău” (Fapt. 18, 9-10).

În aceste condiții, misiunea și responsabilitatea teologului în a călăuzi și împlini destine sunt cruciale. Fără curajul, discernământul și zelul apostolic, insuflate de puterea Duhului Sfânt: „...că Duhul Sfânt, în chiar ceasul acela, vă va învăța ce trebuie să spuneți” (Luc. 12, 12) și fără o trăire sinceră și autentică a credinței, acesta nu poate călăuzi pașii omenirii spre întâlnirea cu Hristos, iar lumea va rătăci, îndepărtându-se de Dumnezeu și de viața adevărată. Voi întări cele afirmate mai sus prin amintirea altor cuvinte memorabile ale părintelui Dumitru Stăniloae:

„Creându-ne, Dumnezeu a imprimat în noi o responsabilitate față de El și față de ceilalți. Responsabil de creația Sa, Dumnezeu, care a creat omul ca ființă responsabilă, S-a făcut el Însuși om responsabil în fața lui Dumnezeu pentru oameni și față de oameni. Astfel, în responsabilitatea noastră față de oameni se manifestă responsabilitatea noastră față de Dumnezeu. Răspundem lui Dumnezeu iubindu-i pe ceilalți. Dar răspundem pentru ei ca să trezim în ei responsabilitatea. Toți trebuie să primescă de la Hristos această responsabilitate a unora față de alții. [...] În fiecare om trebuie să vedem un chip al lui Hristos. Există un chip al lui Hristos în fiecare om, mai cu seamă atunci când celălalt are nevoie de mine”²⁸.

Importanța aproapelui și slujirea lui reprezintă pentru fiecare dintre

27. Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu, ed. cit., p. 118.

28. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mica Dogmatică vorbită: Dialoguri la Cernica*, traducere de Maria-Cornelia Ică, ed. a III-a, Sibiu, Editura Deisis, p. 94.

noi un deziderat care nu trebuie niciodată abandonat sau relativizat. Cu atât mai mult, pentru teologul zilelor noastre, această latură a slujirii sale trebuie tratată cu maximă seriozitate: „*dar dacă v-a găsi pe vreuna din ele rătăcită , va fi vai de păstori. Dar dacă vor fi găsiți vinovați și păstorii, ce vor spune Stăpânului turmei? Că au fost duși în rătăcire de oi? Nu vor fi crezuți! Că e lucru de necrezut ca un păstor să pătească așa ceva de la oi; și vor fi pedepsiți și mai mult pentru minciuna lor*”²⁹. Cu alte cuvinte, între mântuirea proprie și mântuirea semenului este o legătură strânsă, un fir roșu al comuniunii cu celălalt. Mântuirea mea este condiționată de mântuirea aproapelui. **Trebuie să mă intereseze aproapele.** Mântuirea lui reprezintă mântuirea mea. Cu alte cuvinte, la Dumnezeu nu ajung decât prin aproapele. Nu-L pot întâlni pe Dumnezeu dacă am ratat întâlnirea cu aproapele. Evitarea aproapelui înseamnă întoarcerea spatelui de către mine lui Dumnezeu. Condiționarea întâlnirii aproapelui oferă calea sau rezolvarea, certitudinea atingerii propriei mântuiri: „*Poruncă nouă vă dau: Să vă iubiți unii pe alții! Așa cum v-am iubit Eu pe voi, așa și voi să vă iubiți unii pe alții. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, de veți avea iubire unii pentru alții*” (In. 13, 34-35). Cu siguranță, această întâlnire între mine și aproapele trebuie să fie activă. Disponibilitatea față de celălalt trebuie să se manifeste neîncetat. Trebuie să ne slujim unul altuia. Fiecare să fie atent la nevoile celuilalt. Să existe o aplecare reciprocă și o îmbrățișare concretă, vizibilă: „*Așa și credința: dacă nu are fapte, doar în ea însăși e moartă*” (Iac. 2, 17). Fiecare trebuie să-și asume trăirea celuilalt. Neapărat să avem dragoste și milă față de cel de lângă noi. A avea milă înseamnă a-L urma pe Hristos, pentru că: „*Mila este calitatea oricărei ființe ridicate spiritual. Omul nu este om fără milă, pentru că doar mila umanizează. Oare un Dumnezeu care l-a făcut pe om astfel nu este cu atât mai milos?*”³⁰. Numai cel care a suferit cu adevărat poate fi simțitor. Suferința ta naște compasiune și disponibilitate față de cel căzut. Suferința ta naște capacitatea de a înțelege suferința celuilalt și suferi împreună cu el. Suferința lui te determină și pe tine să suferi, te doare. Așadar, prețul simțirii este suferința. În prufunzimea trăirii tale, trăiești drama celuilalt ca pe propria dramă. Câtă dreptate are părintele Stăniloae când afirmă că: „*mila este o durere*”³¹ sau cum spune un

29. *Păstorul lui Herma*, IX, 108,4-6, *Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”*, vol. 1, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, București, EIBMBOR, 1979, p. 312.

30. *Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu, ed. cit.*, p. 75.

31. *Ibidem*, p. 151.

filozof: „Profunzimea este monopolul celor care au suferit”³².

Sfinții Părinți, conștientizând importanța acestei legături ce se realizează între mine și celălalt, consideră că propria mântuire este condiționată de atenția și gradul de slujire față de ceilalți. Această condiție a mântuirii au exprimat-o laconic zicând că: *mântuirea este aproapele*. Importanța acestui subiect este marcată de Mântuitorul prin cuvintele: „Adevăr vă spun, întrucât ați făcut unuia dintre acești foarte mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut” (Mt. 25, 40), iar Apostolul Pavel îndeamnă, zicând: „Nu uitați iubirea de străini; că prin aceasta unii, fără s-o știe, au găzduit îngeri” (Ev. 13, 2).

Una din temele dezvoltate de Părintele Dumitru Stăniloae în opera sa, *leitmotivul* teologiei sale, o reprezintă **persoana**. Pentru el, această conștientizare a importanței Persoanei a reprezentat noutatea, dar și valoarea gândirii sale. În acest sens, părintele George Remete afirmă:

„toată viața lui a repetat acest cuvânt: «persoana, persoana»; era obsedat, pentru că devenise în el realitatea fundamentală a lumii. El a înțeles, cu toată mintea lui, cu tot sufletul lui, că existența înseamnă persoană, că Dumnezeu există pentru că este persoană. Dumnezeu este realitatea personală supremă, iar oamenii există și ei pentru că sunt persoane, căci altfel nu ar exista. Faptul că Dumnezeu este persoană și oamenii, de asemenea, sunt persoane, arată cea mai mare și intimă legătură între Dumnezeu și om”³³.

Așadar, persoana reprezintă răspunsul și în același timp misterul. Pentru om, comuniunea cu Persoanele Sfintei Treimi, dar și cu cele umane, reprezintă discernământ și responsabilitate. Fiecare persoană înseamnă demnitate și valoare. Fiecare persoană se împlinește doar prin ceilalți. Făcându-se util pentru ceilalți atrage atenția lor și gustă din bucuria comuniunii, a faptului că este folositor cuiva. Viața capătă sens și omul descoperă rostul ei și realizează că viața merită trăită, deoarece: „Comuniunea e producătoare de veselie, pentru că în ea se trăiește binele și iubirea și deci rostul adevărat al vouinței”³⁴. În sacrificiul său pentru ceilalți, acesta nu trece neobservat și se bucură la rândul lui de atenția și ajutorul lor. Deschiderea lui pentru ei este proporțională cu deschiderea lor pentru el.

32. Convorbiri cu Cioran, *op. cit.*, p. 222

33. George Remete, *Observații privind specificul gândirii părintelui Dumitru Stăniloae*, p. 57.

34. Dumitru Stăniloae, „Jubiții mei frați sibieni!”, în *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Preotului Profesor Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani*, Volum omagial, Sibiu, Editura și Tiparul arhiepiscopiei Ortodoxe Sibiu, 1993, p. 639.

Brusc, întreaga sa existență capătă sens și îi vede utilitatea și rostul: cu alte cuvinte, mila naște milă, iubirea naște iubire, comuniunea naște comuniune, iar responsabilitatea mea față de altul, naște în acesta responsabilitate și dragoste față de mine. Fără realizarea și conștientizarea importanței acestei comuniuni, omul rătăcește, trăind golul și absurdul propriului egoism până la eșec, culminând cu sinuciderea. Înstrăinarea de Dumnezeu și de semenii îl aruncă pe om într-o situație limită. Disperarea și deznădejdea pun stăpânire pe el și-l macină treptat. În aceste condiții, consecințele pot fi intuite cu ușurință, iar sfârșitul aceluia reprezintă opera sa, manifestată prin egoism și închidere față de celălalt. Refuzul față de aproapele reprezintă refuzul vieții. Cu alte cuvinte, evitarea, ignorarea și minimizarea cu bună știință a importanței și valorii celuilalt, mai devreme sau mai târziu, înseamnă moarte.

„Valoarea persoanei este veșnică. Dacă o diminuăm în Dumnezeu, o diminuăm și în om. Aici se arată valoarea numelui. În fiecare Sfântă Taină persoana este numită cu numele ei, fiind astfel pusă în valoare pentru totdeauna. Dacă persoana are o valoare pentru Dumnezeu, ea are o valoare veșnică. Câtă vreme nu luăm în serios persoana, nu suntem cu adevărat oameni și-L disprețuim pe Dumnezeu ca persoană. Mântuirea nu privește specia umană, ci persoanele. Creștinismul vede valoarea veșnică a omului pentru că vede importanța persoanelor. [...] Persoana nu poate fi izolată. Ea nu există decât în comuniune. Se realizează pe măsura interesului ei pentru celălalt și a interesului celuilalt pentru ea. E taina Sfintei Treimi. Hristos arată valoarea veșnică a persoanei umane făcându-se omul personal....”³⁵

2. De-am îndrăzni mai mult

O scurtă privire în istorie ne face să înțelegem că toate perioadele de înflorire ale creștinismului au fost cele în care acesta a supraviețuit „*sub presiune*”, înțelegând din această frază, că, acesta nu poate fi decât „*eroic sau deloc*”. Cu alte cuvinte, martirajul „*practicat*” sub diferite forme de creștinii, care au apărat adevărul lui Hristos, a reușit să țină vie credința și *fința* creștinismului să dăinuie peste veacuri. Să nu se înțeleagă că acesta s-a salvat doar prin voință și putere umană. Meritul omului nu este total. Cel care a alimentat această râvnă și a „binecuvântat” această trudă, a fost Dumnezeu. Prin urmare, o atitudine ezitantă, lipsită de fermitate și acțiuni timide în a

35. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *op. cit.*, p. 200.

apăra Ortodoxia, creează premisele unei diluări a sentimentului religios și o relativizare a adevărului creștin. Toată această lipsă de implicare naște la rândul ei anumite consecințe, ce duc treptat la o slăbire a credinței. Aceste mutații și ambiguități crescânde în fibra credinciosului, riscând să nască o specie care nu se mai regăsește în mesajul hristic. Această îmbolnăvire își găsește sfârșitul în moartea spirituală și apoi în cea trupească. În aceste condiții, derapajele societății, starea confuză și mizeră a societății, trăirea și săvârșirea păcatului ca pe o virtute, degradează omul și-l aruncă în brațele primitoare ale fatalității: *„Creștinismul trebuie să accentueze, mai cu seamă astăzi, valoarea și taina omului și a lumii, pentru a-i salva pe oameni de la o gravă decadență morală și de la un egoism înfricoșător în relațiile interumane, și a salva astfel lumea de la o catastrofă totală”*³⁶. Un sprijin important în realizarea acestei decăderi îl au și dușmanii creștinismului, care cultivă constant îndoiala și frica de viitor, libertinajul și satisfacerea imediată a diferitelor plăceri. Prin denaturarea premeditată a adevărului de credință, cât și a valorilor morale autentice, care au stat la baza dezvoltării și buneii funcționări a societății umane; prin promovarea unei sexualități exacerbate și a unei false libertăți; prin susținerea și încurajarea unui individualism feroce, s-a ajuns la un control aproape total și dominarea concretă a maselor. Așadar, toate ezitățile și lamentările celor care sunt dator să apere Creștinismul, teama și lipsa de implicare în combaterea diferitelor erezii, tăcerea și indiferența, lipsa responsabilități și neadoptarea unei atitudini ferme față de aceste pericole, a dus treptat la „încurajarea” și dezvoltarea acestor anomalii. De aceea, atitudinea fermă și acțiunea hotărâtă, fără ezitare, în a păstra vie și nealterată învățătura lui Hristos, rămâne un deziderat de la care nu trebuie să abdice nicio clipă teologul, preotul și în aceeași măsură, credinciosul: *„Cu cât adevărul este mai urât, cu atât și cel ce i se arată mai credincios este mai nesuferit; pe când cel ce știe să se ascundă și să se prefacă dobândește cea mai mare trecere la cei ce prigonesc adevărul”*³⁷. Dușmanii credinței trebuie identificați și combătuți fără nicio ezitare: *„Mântuitorul spune să-l iubești pe vrăjmașul tău, nu pe vrăjmașul lui Dumnezeu”*³⁸. Nu trebuie lăsați să strecoare în sufletele oamenilor îndoiala și necredința sau duhul lumii acesteia. Teologul/Preotul este chemat la această mucenicie,

36. *Ibidem*, p. 55.

37. Tertulian, *Apologeticum*, XLVI, 6, în Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 3, Traducere, note și indici de Pr. N. Chițescu, București, EIBMBOR, 1981, p. 101.

38. Adrian Făgețeanu, *Viața mea, mărturia mea*, Interviu de Adrian Dârlău, Volum coordonat de Ciprian Voicilă, București, Editura Areopag, p. 16.

la această luptă sfântă, având acea conștiință că este *lumina lumii și sarea pământului*, iar „... *dacă sarea-și va pierde gustul, cu ce se va săra?; de nimic nu mai e bună, decât să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni*” (Mat. 5, 13). Este dator, prin menirea sa, să înfăptuiască această trezire a conștiinței în oameni și să-i îndrepte pe calea cea dreaptă, fiind chemat la o misiune înaltă, mergând până la mucenicie pentru Hristos și semeni, fără a uita o clipă cuvintele Mântuitorului: „*Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri, că așa i-au prigunit pe profeții de dinaintea voastră*” (Mat. 5, 12). Teologii au modele și pilde vii, ca o icoană, viața exemplară și în martiriul Sfinților Părinți care nu au cedat deloc, nici chiar în fața morții. Ei nu au acceptat niciun compromis în materie de credință: „*Părinții erau foarte blânzi și foarte buni sub raport moral, deși aveau o viață care atingea înălțimi nemaipomenite. Dar când a fost vorba de Integralismul credinței în Hristos, respectiv acest „fundamentalism” care ni se reproșează, nu s-au lăsat. Au luptat*”³⁹.

Din păcate, este o certitudine că trăirea autentică a credinței creștine s-a relativizat pentru mulți și că această deteriorare se conturează mai bine pe zi ce trece. În aceste condiții, se cere din partea preotului, a teologului, a tuturor slujitorilor Bisericii și chiar a credinciosului de rând, o responsabilitate evidentă și o implicare vizibilă a acestora în viața cetății. Jumătățile de măsură trebuie să dispară și să fie înlocuite cu acțiuni ferme de propovăduire, de responsabilizare a laicului: „*și cel ce nu adună cu Mine, risipește*” (Luc. 11, 23). Să încetăm orice formă de mimare a credinței și a iubirii aproapelui:

„*În vremea noastră Biserica nu are voie să doarmă, ci trebuie să rămână neîncetat trează, activă și gata să poarte, din iubire pentru oameni, Crucea ca pe o strădanie de a-i ajuta în duhul compasiunii, așa cu a făcut-o Hristos. Vremea noastră este a slujirii și a compasiunii. Biserica trebuie să se arate o slujitoare duhovnicească care le înfățișează oamenilor orizontul iubirii și-i ajută să înainteze tot mai departe către acest orizont. După fiecare deziluzie cauzată de o realizare imperfectă sau falsă a aspirațiilor lor către acest țel, ea trebuie să le dea un nou curaj pentru a relua calea iubirii. În acest sens, Biserica rămâne mereu actuală și puternică*”⁴⁰.

În această situație, teologul este dator să tragă un semnal de alarmă

39. Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu, ed. cit., p. 32.

40. Marc-Antoine Costa de Beauregard, op. cit., p. 61.

și, împreună cu ceilalți, să înceapă să construiască o comuniune bazată pe credința adevărată. Teologul trebuie să se intereseze mai mult de aproapele. Să iasă din proprie inițiativă înaintea lui și acesta să se bucure de prezența și ajutorul lui:

„Azi suntem mai reci în credință, mulți preoți nu-și fac toată datoria pe care și-ar putea-o face: să fie mai des printre oameni, să nu de aștepte numai să fie invitați să facă slujbe, ci să fie și ei printre oameni, să intre în casa unui bolnav. Ar trebui să-și poarte tot timpul cu cinste și cu demnitate haina preoțească, chiar și atunci când merge pe stradă. Să se poarte după rânduiala veche, cu barbă [...] să-l recunoască lumea și după port, și după vorbă, să se apropie de oameni, să-i întrebe ce griji au. Preotul nu trebuie să vorbească decât despre Dumnezeu, să arate cât este de minunat, cum le-a creat și ni le-a dat pe toate, să fie necurmat un vestitor al lui Dumnezeu, să se vadă că ține să slujească pe Dumnezeu și să-i ajute pe oameni din această conștiință a prezenței lui Dumnezeu”⁴¹.

Această lipsă a responsabilității a fost remarcată cu durere și de Părintele Stăniloae, care a zis că: **„Lipsește o teologie a responsabilități”⁴²**. Cu siguranță, această datorie de a cultiva și a crește această responsabilitate în lume, îi revine teologului, în special și credinciosului, în general. Tonul și flacăra vie a acestei datorii cade în sarcina teologului/preotului. În ultima perioadă, s-a reproșat Bisericii că nu mai are preoți slujitorii devotați. Că slujitorul îl ignoră pe credincios sau că disponibilitatea față de cel din fața lui a scăzut și că este interesat doar de câștigul pecuniar. Cu părere de rău, frământările societății contemporane au reușit să provoace mici modificări și în sânul Bisericii. Dacă aceste lucruri se întâmplă, vina este împărțită. Fără a fi suspectat de lipsă de asumare a responsabilității și că arunc vina pe umerii altora, spun doar atât: conștiința curată, altruismul și responsabilitatea față de cel de lângă tine, cade și în sarcina credinciosului. Este dator să-și însușească aceste valori și să le ofere altora. Cu siguranță, această atitudine responsabilă trebuie să pornească de la preot și să fie mai evidentă în manifestarea sa de zi cu zi, dar trebuie să se regăsească constant și în atitudinea credinciosului. Pentru a avea preoți buni și responsabili, pentru a avea slujitori devotați și cu adevărat trăitorii, pentru a avea sfinți, trebuie să avem și mame credincioase și interesate de soarta și educația

41. Costion Nicolescu, *op. cit.*, p. 113.

42. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *op. cit.*, p. 102.

copilului. Rolul familiei este hotărâtor în devenirea lui: „**Ca să formezi oameni îți trebuie mame. Nimic altceva**”⁴³.

În consecință, trăirea responsabilă a credinței și a practicării virtuților creștine, trebuie să privească întreaga societate. Se cere un efort unanim, îndeplinit de acest tandem teolog-credincios. Totuși, răspunderea maximă îi revine teologului, care trebuie constant să-L mărturisească pe Hristos oamenilor, să gândească în perspectivă și să acționeze imediat pentru câștigarea propriei mântuiri care, să nu uităm, este condiționată de mântuirea aproapelui: „*Nu pot să mă realizez în iubire, dacă nu există în fața mea un «tu» care mă face responsabil, care face apel la mine și căruia trebuie să-i răspund. Nu mă pot dezvolta deplin, nu sunt fericit decât în responsabilitate*”⁴⁴.

Și totuși, la toate aceste frământări și neputințe care mușcă din ființa umană, pentru a le depăși și pentru a ne vindeca, Mântuitorul, cunoscând slăbiciunea noastră, în bunătatea Lui oferă un cuvânt salvator: „**ÎNDRĂZNIȚI!**” (In. 16,33).

Concluzii

Tenacitatea, rigoarea științifică și curajul cu care Părintele Dumitru Stăniloae a mărturisit adevărul Ortodoxiei, dar și păstrarea fidelă a învățaturii Sfinților Părinți, arată profunzimea gândirii sale, autenticitatea și iubirea față de origini. Consecvența manifestată în transmiterea învățaturii creștine, a iubirii de neam, a tradițiilor și obiceiurilor cultivate de țăranul român de-a lungul timpului, cât și „normalitatea vieții” - firescul- întâlnit în satul românesc, sunt emblematice pentru teologul și românul Dumitru Stăniloae. Organicitatea operei sale scoate la iveală caracterul, adâncă trăire și gândirea teologică autentic-creștină, responsabilitatea pentru aproapele și fermitatea cu care a susținut adevărul și a combătut denaturarea învățaturii creștine.

„*Teologii trebuie să-și încadreze slujirea lor în această operă de mântuire a credincioșilor Bisericii din fiecare timp. De aceea, reflexia teologică personală trebuie să fie animată nu de dorința de originalitate cu orice preț, ci de explicarea a ceea ce este moștenire comună și slujește mântuirii credincioșilor Bisericii din acel timp; ea trebuie să stea în strânsă intimitate cu viața de rugăciune și de slujire a Bisericii, pentru a adâncii și înviora*

43. Pr. Justin Pârvu, *Ne vorbește Părintele Justin*, vol. II, Petru Vodă, Fundația Justin Pârvu, 2013, p. 123.

44. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *op. cit.*, p. 71.

această slujire. Fără aceasta, Biserica poate deveni formalistă în slujirea ei, iar teologia, rece și individualistă”⁴⁵

Teologul contemporan este dator să înainteze pe linia trasată de marele teolog, să dea dovadă de curaj și să își asume responsabilitatea misiunii sale. Să aibă demnitate și ținută morală, conștiință și curaj, caracter și discernământ. Și nu în ultimul rând, iubire față de Dumnezeu, de aproapele și de propriile origini.

Bibliografie selectivă:

BIBLIA sau **SFÂNTA SCRIPTURĂ**, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune, 2008.

I. Volume:

Bielawski, Marciej, *Părintele Dumitru Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*, trad. de Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 1998.

Costa de Beauregard, Marc-Antoine, *Mica Dogmatică vorbită: Dialoguri la Cernica*, trad.: Maria-Cornelia Ică, ed. a III-a, Sibiu, Editura Deisis.

Henkel, Jüngen, *Îndumnezeire și etică a iubirii în Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și Mistica părintelui Dumitru Stăniloae*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, Editura Deisis, 2003.

Stăniloae, Dumitru, *Opere complete*, vol. I, II, III, *Cultură și duhovnicie*. Articole publicate în *Telegraful Român: 1930-1993*, Ed. îngrijită, studiu introd. și note de Ion-Dragoș Vlădescu, București, Editura Basilica, 2012.

Idem, *Șapte dimineți cu Părintele Stăniloae. Convorbiri realizate de Sorin Dumitrescu*, București, Editura Anastasia, 2002.

II. Articole și studii:

Clement, Oliver, „Cel mai mare teolog ortodox al secolului XX (traducere din „Le plus grand Théologien orthodoxe du 20-ème siècle”, de Măriuca Alexandrescu)”, în *Ortodoxia* anul XLV, nr.3-4, iulie-decembrie, 1993,

45. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, EIBMBOR, 2003, pp. 102-103.

pp. 120-126.

Preda, Radu, „Zece capete despre părintele Dumitru Stăniloae”, în *Ortodoxia* anul XLV, nr.3-4, iulie-decembrie, 1993, p. 174-176.

Remete, George, „Observații privind specificul gândirii părintelui Dumitru Stăniloae”, în *Ortodoxia* anul LIV, nr.3-4, iulie-decembrie, 2003, pp. 58-59.

Idem, „Sublimitatea preoției și îndatoririle preotului”, în *Mitropolia Olteniei*, anul IX, nr. nr. 5-6, 1975, pp. 298-312.

Idem, „Responsabilitatea Creștină”, în *Ortodoxia*, anul XXII, nr. 2, 1970, pp. 181-196.

Idem, „Comunitate prin iubire”, în *Ortodoxia*, anul XV, nr. 1, 1963, pp. 52-70.

Idem, „Slujitori ai lui Dumnezeu, slujitori ai oamenilor”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXVIII, nr. 3-4, 1970, pp. 408-416.

Idem, „Chipul lui Dumnezeu și responsabilitatea lui în lume”, în *Ortodoxia*, anul XXV, nr. 3, 1973, pp. 347-362.

STAREA BISERICII CREȘTINE ÎN TIMPUL SFÂNTULUI ÎMPĂRAT CONSTANTIN CEL MARE

Pr. Ștefan DAMIAN

1. Starea Imperiului Roman înaintea Edictului de la Milano (313)

Se știe că în primele trei secole de existență, creștinismul a fost, cu unele intermitențe, o religie persecutată de către Statul Roman pe baza unor edicte sau rescripte imperiale. Deosebirea între acestea consta în aceea că în timp ce edictul era o hotărâre emisă și promulgată de împărat direct, fără a fi solicitată de cineva și având putere de lege, rescriptul reprezenta răspunsul împărătesc la cererea unui guvernator sau magistrat, cu privire la modul de aplicare a unei legi. Un exemplu edificator îl reprezintă cele patru edicte împotriva creștinilor, unul din ele fiind împotriva clericilor creștini, în perioada 303-305 sub Împăratul Dioclețian. El a emis decrete de persecuție sub lozinca radicală: *nomen christianorum deleto* – numele creștinilor să fie nimicit. Primul edict s-a dat la 24 februarie 303. Edictul prevedea dărâmarea locașurilor de cult, interzicerea adunărilor, arderea cărților sfinte, iar cei de jos erau făcuți sclavi.¹ Acesta s-a lăsat ușor influențat de Galerius, care îi aducea numeroase argumente mai ales cu privire la faptul că nici un creștin nu se închina zeilor, iar aceștia mai priveau și cu reticență înrolarea lor în cadrul armatei romane. El s-a asigurat ca soldații creștini de fapt să fie înlăturați din rândurile armatei și a uneltit ca Dioclețian să-i excludă și din funcțiile importante ale numerosului aparat birocratic statal. Împăratul Galerius a făcut toate acestea cu scopul de a-l înlătura pe Dioclețian de la cârma puterii. Dioclețian, nereușind să priceapă vicleșugul pus la cale de Galerius din motivul că erau rude, fiind soțul fiicei sale, îl asculta orbește

1. Prof. Sandu Zgîrcea Vulcan, „Împărații romani persecutori”, 27 noiembrie 2007; w.w.colectzii.ro

și ca și predecesorul său, Decius, emite un edict contra clericilor. Cu toate acestea, nici măsura aceasta nu a adus rezultatele scontate, creștinii rămânând în continuare fideli singurului Dumnezeu.²

Persecuțiile îndurate de creștini din partea păgânilor au fost multe și grele. Numărul lor este socotit de obicei după împărații romani persecutori. Lactantiu socotește șase, Sulpiciu Sever, nouă, Fericitul Augustin, zece, dar ele fiind mult mai multe căci de la Traian (98-117) până la Deciu (249-251), creștinii au fost urmăriți și persecutați și pe baza unor dispoziții oficiale, numită rescript, precum s-a menționat mai sus.³

Primul Împărat persecutor este socotit Nero (54-68), care până la Dioclețian (284-305), ar fi, cf. Pr. Prof. dr. Ioan Rămureanu, cam zece împărați persecutori, urmând ca sub Dioclețian, Galeriu (293-305), Maximian Hercule (286-305) și Constanțiu Chlor (293-306), Biserica creștină să sufere cea mai grea persecuție.

Dioclețian a fost și cel care a încercat să rezolve problema guvernării și succesiunii în 293, el instituind tetrahia, adică o împărțire a puterii între doi auguști (Dioclețian și Maximian) și doi cezari (Galerius și Constanțiu Chlorus). Fiecare cezar trebuia să fie succesorul augustului său. Dioclețian cu reședința la Nicomedia, răspundea de administrarea provinciilor orientale (având subordonat pe caesarul Galerius care, de la Smirmium, asigura paza Iliriei, Macedoniei și Greciei), iar Maximian în Occident. Căsătoria lui Maximian și a lui Galerius cu fiicele lui Dioclețian, precum și a lui Constanțiu cu fiica lui Maximian vizau întărirea tetrahiei, în care rolul lui Dioclețian rămânea predominant. La moartea sau retragerea auguștilor, cezarii deveneau auguști; în locul lor ei numeau alți cezari. Acest sistem trebuia să asigure succesiunea la tron, pentru a se pune capăt revoluțiilor militare și loviturilor de stat.

Între 297-298, Dioclețian poartă un război victorios împotriva Persiei sasanide, fixând granița romană pe fluviul Tigru – limita maximă a expansiunii Imperiului Roman în Orient.

În dorința de a impune noul sistem constituțional, Dioclețian și Maximian abdică în aceeași zi, la 1 mai 305, cedând locul celei de-a doua tetrahii.⁴

2. Adrian Agachi, „Patru edicte de persecuție în vremea lui Dioclețian”, publicat în *Ziarul Lumina*, 16 mai, 2013; w.w.w.basilica.ro

3. Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericească Universală*, Manual pentru Seminariile teologice, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2004, p.62;

4. Ro.wikipedia.org/wiki/Dioclețian;

În același an, 305, Galerius publică împreună cu Maximin Daia, un alt edict de persecuție a creștinilor prin care dorea să stârpească cu totul credința creștină. Edictul integral al împăratului Galerius este redat în lucrarea lui Lactanțiu intitulată „Despre moartea persecutorilor” (apud Lactanțiu, „Despre moartea persecutorilor”, trad. Cristian Bejan, Editura Polirom, Iași, 2011). Creștinii erau prezentați drept o sectă periculoasă care îi separa din punct de vedere social pe proprii membri de majoritatea cetățenilor.

Galerius însă, cu șase zile înainte de moartea sa, suferind de o boală cumplită, emite un edict prin care permitea creștinilor să își exercite propria religie și înceta astfel prigonirea îndelungată a creștinilor nevinovați. Iată ce precizează edictul lui Galerius: „Între celelalte hotărâri pe care le-am luat întotdeauna în interesul și spre binele statului, noi hotărâserăm mai înainte să îndreptăm toate problemele după legile vechi și disciplina publică romană și să veghem ca până și creștinii, care au părăsit religia strămoșilor lor, să revină la sentimente mai bune” (apud Lactanțiu, „Despre moartea persecutorilor”, trad. Cristian Bejan, Editura Polirom, Iași, 2011). În primele rânduri ni se precizează un aspect vizavi de perioada intensă de reformare a societății romane, atât din punct de vedere administrativ, cât și religios, iar cu privire la „bunăvoința” față de creștini, nu se poate spune decât că este o declarație cât se poate de vicleană. El afirma că există prea mulți creștini care s-au lepădat atât de zeii păgâni, cât și de propriul Dumnezeu, fapt ce ar conduce de fapt la o destabilizare socială nedorită de soarta apostatilor. Nu era altceva decât o falsă îngrijorare, mai degrabă parcă cerșind un fel de ajutor de la creștini, după ce eșuase în cererea la zei pentru a se vindeca, apelând astfel la Dumnezeul creștinilor. Însă acesta moare, fără prea mare reacție din partea creștinilor la edictul pe care îl începuse.⁵

Evoluția vieții creștinilor și păgânilor în Imperiul Roman pune zilnic față în față specificul trăirii fiecăreia din aceste categorii de oameni. Acest specific făcea să apară mentalități și orientări diferite. Creștinii aveau în Sfintele Evanghelii și în scrierile Pauline, recomandări exprese să se supună autorităților și rânduielilor statului Roman. Dar viața creștină își făurea drumul ei, care se depărta progresiv de acela al societății păgâne și al statului Roman, care promova și ocrotea această societate. A respinge idolatria înseamnă de fapt a respinge întreaga organizare socială și statală

5. Adrian Agachi, „Edictul Împăratului Galarius de încetare a persecuției”, în *Ziarul Lumina*, 30 mai 2013; w.w.basilica.ro

a păgânismului, însemna a submina statul. De aici, persecuțiile crâncene împotriva creștinilor. Se proceda la arestări și condamnări grave, cele mai multe soldate cu moartea, în diferite chipuri: torturi prelungite, fiare, ardere, înecare decapitare, inaniție.

Procedura de judecată era foarte sumară: întrebare asupra identității, invitarea de a jertfi zeilor, condamnarea, executarea.⁶

Însă cu toate acestea și cu toate măsurile luate, atât de Dioclețian cât și de Galerius, nu au dus la distrugerea creștinismului. Păgânii începuseră să îi simpatizeze pe creștini, mai ales în ultimii ani de persecuție, iar tot mai multe voci din armata și din aparatul administrativ se ridicau împotriva edictelor, arătând lipsa de logică a uciderii creștinilor, mai ales când aceștia erau cetățeni romani, rude sau prieteni cu păgânii.

După moartea lui Galerius, Liciniu s-a grăbit să preia prerogativele existente, rămânând principalul stăpânitor în partea orientală a statului roman. Edictul de toleranță a fost publicat în toate provinciile Imperiului Roman. Maxențiu, care oficial nu era recunoscut între tetrarhi, avea puțin de a face cu acest edict a lui Galerius, de aceea la început l-a ignorat. Deși oficial Maxențiu nu a împărtășit vederile lui Galerius, în practică, creștinii, nu au fost persecutați, bucurându-se de o oarecare libertate. Maximin Daia s-a purtat diferit, fiind singurul care nu a publicat edictul de toleranță, sfidând un muribund. Maximin l-a înștiințat doar pe Sabinus, comandantul gărzilor sale pretoriene. Liciniu și Maximin Daia, au profitat de pe urma morții lui Galerius și s-au năpustit asupra provinciilor rămase libere, Maximin a ocupat Asia Mică până la Bosfor iar Liciniu a ocupat teritoriile aflate la nord de Propontis, la Marea Marmara. După înclăștări armate de mici proporții, Maximin a păstrat teritoriile asiatice deținute altădată de Galerius, iar Liciniu pe cele europene ale Imperiului Roman de Răsărit.⁷ Pentru o mai bună înțelegere a acestui sistem tetrarhic, necesită o scurtă incursiune în etapele și ierarhizarea lui, culminând cu singurul împărat roman rămas peste întreg imperiu. Istoria ne trimite mai degrabă, la începuturile și realizările imperiului bizantin. Conform conf.univ.dr. Marius Telea, de la Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, în cursul de Bizantinologie pentru studenți, după abdicarea celor doi auguști, Constantinus Chlorus

6. Pr.George Sădulescu, *Starea Imperiului Roman înaintea Edictului de la Milan din 313*, Arhiepiscopia Ortodoxă Română din cele două Americi, Credința, ianuarie-martie 2013; [w.w.w.romarch.org/index.php](http://www.romarch.org/index.php)

7. „1700 de ani de la Edictul de toleranță al lui Galeriu” – Prof.Dr. Marius Tepelea; Mariuscruce.ro

este numit în Apus iar Galarius în Răsărit. Urma apoi să fie numiți doi cezari, printre care și fiul lui Constanțiu, dar contrar așteptărilor este numit Valerius Severus, „un soldat obscur”, iar în Răsărit este pus Maximin Daia. Se petrec însă o serie de evenimente ce duc la decesul unor Augusti și astfel se produc mai multe schimbări în Imperiu. Constantinus Severus moare în 306 și este ridicat la demnitatea de August Valeius Severus iar pe lângă acesta, trupele îl proclamă pe Constantin Împărat. Pe de altă parte însă, Aurelius Maxențiu va încerca să-l înlăture pe Constantin pentru a-i lua locul.

Valerius Severus moare în 308 și august al Occidentului ajunge Licinius. În 311 moare și Galarius și Liciniu trece el în partea orientală a Imperiului, având pe Maximin Daia ca Cezar, iar Constantin rămâne singur în partea occidentală.⁸

2. Efectele unei domnii străjuită prin Puterea Divină

Sfântul Constantin a venit pentru creștinii crunt prizoniți vreme de două secole ca o binecuvântare din partea lui Dumnezeu. Datorită Împăratului Constantin și a mamei sale Elena, creștinismul a intrat într-o perioadă de maximă înflorire, numită de cercetători „Epoca de aur”. O relatare mai descriptivă despre viața Împăratului Constantin se regăsește în cursul de Bizantinologie al Lect.Univ.Dr.Marius Telea, care lasă să întrevadă parcursul Sfântului Împărat spre domnie. Împăratul Constantin s-a născut la Naissus, la 27 februarie, anul nefiind sigur decât prin aprecierea vârstei morții între 62 și 66, deci se poate presupune între 271 și 275. el și-a petrecut copilăria la curtea Împăratului Dioclețian ca ostatic (garant) din partea tatălui său, unde rămâne aproximativ 10 ani.⁹

Pe numele său complet, Flavius Valerius Constantinus Magnus, un tânăr atras de religia adoptată de împărații vremii, l-a condus condus să își ia ca ocrotitor divin pe Hercule (protectorul socrului său – Maximian). După moartea lui Maximian, el se pune sub oblăduirea lui *Sol invictus* (soarele neînving), divinitate orientală. Însă nu după mult timp, la 28 octombrie 312, are celebra viziune relatată de istoricul Eusebiu de Cezareea în lucrarea sa *Vita Constantini*, precum și de apologetul creștin Lactanțiu, tutorele lui

8. Lect.Univ.Dr. Marius Telea, *Bizantinologie*, Sem.I și II, anul I, 2012; <http://carteromaneasca.wordpress.com/carti-ortodoxe/>

9. *Ibidem*;

Crispus, fiul lui Constantin (*De mortibus persecutorum*)¹⁰, în care, în urma unei lupte pe care o are cu Maxințiu, instalat la Roma după ce îl înlăturase pe Severus, Constantin cel Mare, începe să adere din ce în ce mai mult spre o credință monoteistă așa cum i-o insuflase și tatăl său. După acest episod de la Ponce Milvius (Podul Vulturului) sau Saxa Rubra (stâncile roșii), începe apropierea sau chiar convertirea lui Constantin cel Mare la creștinism. Acea viziune avută, în care Constantin a văzut pe cer, ziua, o cruce luminoasă deasupra soarelui, cu inscripția „*in hoc signo vinces*” (prin acest semn vei învinge), iar noaptea în vis, i s-a arătat Mântuitorul cerându-i să pună pe steagurile armatei sale Sfânta Cruce, ca semn protector în lupte, l-a făcut să-și pună credința în Semnul apărut. Steagul confecționat cu monograma XP, s-a numit „*labarum*”. Victoria miraculoasă a armatei sale de numai 20.000 de soldați contra celui a lui Maxințiu de 150.000 de soldați, Împăratul Constantin a considerat-o ca ajutor de la Dumnezeu. Dovada acestei convingeri a Împăratului în ajutorul dumnezeiesc este inscripția de pe Arcul lui Constantin din Roma, păstrat până astăzi, prin care mărturisește că a câștigat lupta „*instinctu divinitas*” (prin inspirație divină).¹¹

Tatăl Împăratului Constantin cel Mare, Constanțiu Chlor, dădea însemnătate religiei creștinilor. El s-a arătat plin de blândețe față de creștini, chiar dacă a împărțit împreună cu marii prigonitori Dioclețian și Maximian, întrebuițându-i pe cei ce luptau pentru credința în Hristos, ca sfetnici și slujbași la curtea împărătească. De altfel, în *Mineiul lunii mai* apar următoarele: „Constanțiu, învățând buna cinstire pe Constantin, fiul său cel iubit, l-a lăsat diadoh al împărăției sale în ostroavele Britaniei” (sinaxar, p.177). Deși închinător la idoli, Constanțiu nu dădea prea multă importanță slujbei idolești, ci își punea nădejdea în Dumnezeu Cel Preaînalt. În această concepție și-ar fi crescut și fiul: „El învăța pe fiul său, Constantin, să caute și să ceară ajutor de la cea de sus purtare de grijă, nu de la idoli” (Viețile Sfinților, p.216).¹² Analizând aceste date, ajungem la concluzia că ortodoxia credinței lui Constantin ar fi rodul unei educații alese predate de tatăl său, însă, nu putem spune că în totalitate; și maica sa Elena s-a remarcat, căci se

10. Pr.Emanoil Băbuș, *Sfântul Împărat Constantin cel Mare în istoria Bizanțului*, 11 mai 2012; w.w.w.crestinortodox.ro

11. Stelian Gomboș, *Sfântul Împărat Constantin cel Mare, primul împărat creștin – o abordare istorică*, 9 martie 2013; w.w.w.ziarulnatiunea.ro

12. Pr.Prof. Gheorghe-Radu Salagian, *Biserica creștină în timpul Sfinților Împărați Constantin și Elena*, 20 mai 2013; *Sinaxarul lunii Mai*, Ediția a III-a, Tipografia cărților bisericești, 1928; și *Viețile Sfinților pe luna martie*, 1995; w.w.w.calauzaortodoxa.ro

pare că ea ar fi fost izvorul viețuirii în spirit creștin, conform aghiografilor greci. Mama Sfântului Împărat, a fost o femeie pe cât de simplă pe atât de plină de virtuți. Pe numele ei, Flavia Iulia Helena, s-a născut în Bytinia în orașul Drepanon, oraș schimbat de Sfântul Constantin în denumirea de Helenopolis în cinstea mamei sale, și era de condiție umilă, așa cum afirma Sfântul Ambrozie al Milanului citat de Pr.Prof.Gheorghe-Radu Salagian în scrierea „Biserica creștină în timpul Sfinților Împărați Constantin și Elena”. Aceasta, se pare, era o servitoare într-un han, fapt ce nu l-a împiedicat pe tribunul Constanțiu să își ia soție dintre fetele sărace. Când tribunul a devenit August, a fost nevoit să o repudieze pentru a se căsători cu fiica vitregă a lui Maximian, Teodora, o femeie cu statut social nobil. Însă, Elena nu își pierde pacea și se preocupă în totalitate de educația fiului ei. Sfânta Elena primește meritele unei vieți dedicate chiar de la fiul ei care îi acorda titlul de *Nobilissima Femina*, Doamna Preanobila, când acesta devine august în locul tatălui, după moartea acestuia, în 306, iar mai târziu va avea titlul și de Augusta la rămânerea ca Împărat peste tot Imperiul a lui Constantin. Cinstirea pe care i-a oferit-o fiul, s-a văzut și prin gravarea chipului ei pe unele monede. Toată dragostea fiului, s-a reflectat și în modul Sfintei Elena de a percepe lumea creștină, pornind de la sprijinul acordat acestora de către Sfântul Constantin. Ea nu contenește în a face multe fapte de milostenie, inclusiv împodobirea locașurilor de cult din Țara Sfântă, dar nu se oprește aici și merge în căutarea Sfintei Cruci. După unele săpături făcute, descoperă lemnul Sfintei Cruci, iar încurajată de acest fapt, identifică și Sfântul Mormânt, locul Nașterii și pe Muntele Măslinilor – locul unde Iisus S-a înălțat la cer, unde a înălțat de fiecare dată câte un locaș de cult. Multe alte fapte scot în evidență purtarea de grijă pe care o avea și față de oamenii necăjiți, a celor persecutați, a sclavilor pe care îi elibera. Toate acestea le-a făcut în semn de mulțumire pentru binefacerile primite de fiul ei de la Dumnezeu Cel Milostiv.¹³

După conștientizarea reală, atât a Sfintei Elena, cât și a fiului ei, Sfântul Constantin cel Mare, de puterea divină a Dumnezeului creștinilor, pentru aceștia nu a mai contat momentul botezului; a Sfântului Constantin fiind chiar pe patul de moarte, în mai 337. El și-a păstrat demnitatea supremă păgână de pontifex maximus și pentru a avea puterea și posibilitatea de a supraveghea și ține în frâu păgânismul, care probabil și l-ar fi făcut un mare

13. *Ibidem*

rival în caz contrar.¹⁴

În cadrul întoarcerii progresive a lui Constantin cel Mare către creștinism până când a ajuns apărător și binefăcător al bisericii și până la declararea creștinismului drept religie oficială a marelui Imperiu Roman, adică până la întemeierea primului stat creștin din istorie, un moment important îl constituie așa numitul Edict de la Mediolan. Ca text imperial el a fost pus în circulație în răsărit de Liciniu, co-împărat cu Constantin cel Mare, și cuprindea hotărârile pe care le-au luat cei doi împărați în ianuarie 313, exprimând mai mult dorința și hotărârea lui Constantin cel Mare și mai puțin pe cele ale lui Liciniu de a înceta persecuțiile groaznice și nedrepte ale societății romane împotriva creștinilor și a li se permite și acestora să își manifeste liber credința și cultul lor. Și ca să nu li se pară păgânilor că societatea abandonează religia străbună a majorității locuitorilor și se întoarce evident în favoarea creștinilor, hotărârile de la Mediolan au apărut ca unele care propun toleranța religioasă față de toți locuitorii Imperiului, astfel încât să se evite părerea că ar fi de fapt un act de bunăvoință față de creștini. Așadar, e vorba de un edict pe care Liciniu l-a emis în Nicomidia pe baza acordului lui cu Constantin cel Mare la Mediolan. O parte principală din edict va fi citată din scrierea în latină a istoricului Eusebiu de Cezarea (nefiind menționat titlul scrierii în acest articol și nici a trad. textului din latină): „Când eu, și împăratul Constantin, și eu împăratul Liciniu, am avut fericirea să ne întâlnim la Mediolan și să discutăm toate cele legate de interesul și binele public, am decis ca printre celelalte lucruri care ar aduce foloase tuturor, primul și cel mai important se impune să se hotărască ceea ce are legătură cu respectul față de Dumnezeu, adică să acordăm libertate creștinilor, precum și tuturor celorlalți, libertatea să urmeze fiecare ce religie dorește, astfel încât oricare ar fi zeitatea și puterea cerească, să aibă intenții bune față de noi și față de toți cei care se află sub stăpânirea noastră”.¹⁵

Libertatea de care amintește edictul, ca ultima expresie a sincretismului imperial aducea și un element nou. Împăratul nu ascundea simpatia sa pentru creștinism declarând că el acordă libertate pentru liniștea vremurilor, dar inima sa aparținea noii credințe. Cu alte cuvinte, această libertate era o dispoziție provizorie în așteptarea triumfului deplin al creștinismului. Atitudinea aceasta îngăduitoare față de creștini nu poate

14. Pr.Prof.Dr. Ioan Rămureanu, *Biserica în timpul lui Constantin cel Mare*, 11 mai 2012; w.w.w.crestinortodox.ro

15. Pr.Theodor Zisiss, *Edictul de la Mediolan și Conceptul de toleranță religioasă*, Partea I-CTA-2013, Constanța, 29 mai 2013; Ortodoxiacatholica.wordpress.com/

fi doar rezultatul unui calcul politic, cum au încercat să demonstreze unii istorici. Ceea ce aprecia el la creștini era valoarea lor morală, câștigând interesul și simpatia lui față de creștinism.

Din nefericire, Valeriu Liciniu (308-324), la început pe deplin asociat la politica religioasă a împăratului Constantin, s-a depărtat de aceasta, devenind din 316 reprezentantul declarat al păgânismului în Orient unde erau mulți creștini și a început persecutarea lor între 320-323. Se pornește o luptă, iar în urma înfrângerii suferite de Liciniu contra lui Constantin în 18 septembrie 324, la Chrysopolis, azi Scutari - lângă Calcedon, pe coasta apuseană a Asiei Mici, și datorită unei uneltiri împotriva lui Constantin, Liciniu este condamnat la moarte și executat în Tesalonic. De data aceasta, Constantin a rămas singurul împărat al vastului Imperiu roman până la moartea sa în 22 mai 337.¹⁶

Politica religioasă a Împăratului Constantin s-a remarcat prin multele fapte de importanță majoră, printre care și scutirea clericilor creștini de obligația costisitoare a funcțiilor municipale, favoare de care se bucurau preoții păgâni. El acorda subvenții importante pentru întreținerea clerului. Constantin cel Mare a mai început să înlăture din legile penale dispoziții și pedepse contrare spiritului creștinismului: răstignirea, zdrobirea picioarelor, stigmatizarea (arderea cu fierul roșu). S-a îmbunătățit tratamentul în închisori, s-a ușurat situația sclavilor, s-au luat măsuri de protecție și ajutor pentru săraci, orfani, văduve și bolnavi, s-a modificat în spirit creștin legislația referitoare la căsătorie, la celibatari, s-au pedepsit adulterul și siluirea, s-a interzis aruncarea copiilor și vinderea lor. De asemenea, Constantin a generalizat, ca zi de repaus în Imperiu, în 321, Duminica, sărbătoarea săptămânală a creștinilor, în care se permitea doar lucrul la câmp, țărani fiind încă mai mult păgâni. În această zi, soldații asistau la slujbe. În funcțiuni înalte el numea pe creștini. Funcționarilor păgâni li s-a interzis aducerea de sacrificii. Iar, încă din 317, împăratul a început să bată monede cu monogramul creștin. Cultul împăratului își pierde pas cu pas sensul religios, păstrând mai mult semnificația lui politică.¹⁷

Voința lui Constantin cel Mare de a susține creștinismul s-a văzut și

16. Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *Biserica în timpul lui Constantin cel Mare*, 11 mai 2012; w.w.w.crestinortodox.ro

17. Pr. Dr. Lect. superior Octavian Mosin, *Curs la disciplina Istoria Bisericească Universală, Constantin cel Mare și creștinismul*, Mitropolia Chișinăului și a întregii Moldove, Universitatea de Teologie Ortodoxă din Moldova, Chișinău – 2006; [ftp://ftp.logos.md/biblioteca](http://ftp.logos.md/biblioteca)

în alegerea unei noi capitale, în caracterul religios ce s-a dat acestui fapt și în zidirea de biserici și monumente în oraș. Împăratul s-a hotărât să părăsească definitiv Roma păgână și să ridice un alt oraș de reședință. Acesta a fost Bizanțul, pe Bosfor, care a primit numele de Constantinopol, inaugurat la 11 mai 330. Constantin face din Bizanț o capitală de Imperiu creștin.

3. Sfinții Împărați – ctitori de locașuri sfinte

Împăratul Constantin cel Mare s-a dedicat și construirii de biserici, iar din acest punct de vedere, arhitectura sacră a cunoscut o evoluție interesantă. Creștinii se vor bucura de acest privilegiu și vor porni în construirea de biserici, dezvoltându-se în acest mod și cultul divin.

Principalele ctitorii ale marilor împărați sunt:

- Biserica constantiniană Sfântul Ioan din Lateran – este primul locaș de cult creștin de tip bazilical, început în 313.
- Bazilica Sfântul Petru din Vatican, ridicată în 323, pe locul templului lui Apollo.
- Biserica incintă Sfântul Apostol Pavel, ridicată în afara zidurilor de atunci ale Romei.
- Biserica Sfânta Cruce din Ierusalim, ridicată de mama împăratului.
- Biserica Sfânta Agnes din Roma, o bazilică cu trei nave.
- Biserica ridicată în cinstea martirilor, preoții Marcellinus și Petru, pe Via Laticena, la trei mile de Roma. Aici a fost înhumată mama împăratului, într-un mausoleu-rotunda atașat de biserică.
- Biserica închinată Sfinților apostoli Petru și Pavel, Sfântul Ioan Botezătorul, la Ostia.
- Biserica din Neapole, alături de care pe o lungime de opt mile, a construit un apeduct și un forum nou.

În partea de răsărit a Imperiului, la Locurile Sfinte și la Constantinopol, Împărații au ridicat importante edificii cultice: Biserica Nașterii la Betleem, Biserica Învierii (Anastasis), fiind sfințită în 335, Biserica Înălțării, numita și Eleona, Biserica de pe malul Lacului Ghenizaret, devenind un centru de pelerinaj a împărătesei, pe de o parte și pentru a inspecta lucrările, dar și ca un act de credință.

La Constantinopol, ctitoriile lui Constantin cel Mare au fost: Biserica Sfânta Sofia, Biserica Sfânta Irina, închinată păcii divine, Biserica Sfinții Apostoli.¹⁸

4. Raportul dintre politic și teologic al Împăratului Constantin cel Mare

Grija împăratului pentru liniștea și bunul demers al relațiilor dintre Biserică și Stat se observă în convocarea primului Sinod Ecumenic de la Niceea, 325, Sinod întrunit pentru a clarifica dogma creștină. Împăratul Constantin cel Mare, deși încă nebotezat, însă catehumen, deschide lucrările Sinodului I Ecumenic printr-o cuvântare adresată episcopilor, asigurându-i ca el se consideră împreună slujitor cu ei și *episcop al celor din afară*, al tuturor celor care acționează sub legile Imperiului, sau și în sensul ca o simțire la chemarea spre divinitate.¹⁹

Creștinismul fiind la începuturile afirmării sale neîngrădite, încă din timpul lui Constantin cel Mare și-au făcut apariția concepții dogmatice care au încercat să dea interpretări diferite textelor sfinte. Disputele iscate acum au dezvăluit încă o dată interesele și pozițiile puterii politice care vor avea consecințe pe o lungă durată asupra destinului Imperiului. Ele au avut un rol profund în stabilirea raporturilor dintre Stat și Biserică, dintre Bizanț și Occident.

Trecând peste donatism care nu a avut implicații în evoluția vieții religioase în Orient, prima erezie notabilă a fost arianismul, care își trage numele de la preotul alexandrin Arius. Iisus Hristos ocupa, în accepțiunea sa, un loc intermediar între Dumnezeu și lumea creată.²⁰

Sinodul I Ecumenic, convocat de împăratul Constantin, a condamnat arianismul și a proclamat că Fiul este de aceeași ființă cu Tatăl iar învățătura Sfântului Atanasie a fost declarată „drept credincioasă”, ortodoxă.²¹ La sfârșitul ședințelor, Părinții sinodali au hotărât că învățătura de credință să fie formulată într-un Simbol de credință, în 8 articole. Sinodul a mai

18. Lect. Univ. Dr. Marius Telea, *Bizantinologi*, sem.I și II, anul I, 2012; <http://carteromaneasca.wordpress.com/carti-ortodoxe/>

19. *Sfinții Împărați Constantin și Elena – Promotori ai libertății religioase și susținători ai Bisericii*, Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, București, 2013, p.194;

20. Lect. Univ. Dr. Marius Telea, *Bizantinologie*, Sem.I și II, anul I, 2012; [Carteromaneasca.wordpress.com/carti-ortodoxe/](http://carteromaneasca.wordpress.com/carti-ortodoxe/)

21. *Ibidem*;

alcătuit și 20 de canoane, care cuprind dispoziții referitoare la organizarea și disciplina bisericească.²²

Eusebiu de Cezareea, menționează în cartea sa despre *Istoria bisericească și viața lui Constantin cel Mare*, că „Constantin își depunea tot zelul, toată ființa lui pentru asigurarea liniștei în biserică pentru ca ea să-și poată lua avântul în dezvoltare și înflorire. El era un adevărat „șef bisericesc”.²³ De asemenea, o altă importanță acordată în cult este și data serbării Paștelui. Sinodul a stabilit ca întreaga creștinătate să serbeze Paștile în Duminica întâia după luna plină, care urmează echinocțiului de primăvară, iar în anii în care ar corespunde cu paștele iudeilor (14nisan), Paștile creștinilor să se amâne în Duminica următoare, sau să se serbeze cu o săptămână înainte.²⁴

5. Importanța acordată ca „Sfinți întocmai cu Apostolii”

În anul 335, Constantin, care se simțea tot mai slăbit, a hotărât ca, după moartea sa, imperiul să fie împărțit între fiii săi: Constantin II, Constanțius și Constans precum și între nepoți. Un an mai târziu, Constantin se afla în capitala de pe malurile Bosforului unde își serba cei treizeci de ani de domnie, iar la începutul lui 337 se retrage deja la vila sa din Ancyrona, lângă Nicomidia, unde moare la 22 mai 337. cu puțin timp înainte de a-și da sfârșitul, a fost botezat de episcopul seminarian Eusebiu al Nicomidiei, în legea creștină. Corpul său a fost depus într-un sicriu de aur, a fost dus în palatul său din Constantinopol unde a continuat să primească așa numita *adoratio* din partea demnitarilor săi, ca și cum ar fi fost în viață. După ce a fost împodobit cu purpura și diadema și expus în cea mai frumoasă sală a Palatului, a fost înmormântat cu mare fast în mausoleul de lângă biserica Sfinților apostoli, biserică construită de el pentru a adăposti moaștele celor 12 Apostoli, Constantin socotindu-se al treisprezecelea. Biserica Ortodoxă îi sărbătorește atât pe Împăratul Constantin cel Mare, cât și pe maica sa Elena, la data de 21 mai, numiți cu titlul *întocmai cu apostolii*, pentru marile

22. Pr.Prof.Dr. Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericească Universală*, Manual pentru Seminariile teologice, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2004, p.139;

23. Eusebiu Episcop de Cezareea, *Istoria bisericească și viața lui Constantin cel Mare*, trad. în limba română de Iosif Gheorghian, fost mitropolit primat, Tipografia cărților bisericești, București, 1896, p.16;

24. Pr.Prof.Dr. Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericească Universală*, Manual pentru Seminariile teologice, Editura I.B.M.B.O.R., București, 2004, p.139;

servicii aduse creștinismului.

Împărătesei Elena îi este atribuită o mare virtute, virtutea milosteniei. Structura ei impresionantă, popularitatea de care se bucura, smerenia care o caracteriza o făceau un Apostol încoronat al Împărăției lui Hristos. Ea a mai fost considerată și Ocrotitoarea femeilor creștine ce lucrează în sistemul național de apărare al României și al tuturor statelor creștine în general și ortodoxe în special, acest lucru pornind de la vitejia cu care se avânta în bătălii alături de soțul ei.²⁵

Un discurs frumos al lui Eusebiu de Cezareea îl scrie în cartea sa despre lucrurile minunate pe care le-a făcut Constantin cel Mare: „Mi se cuvine mie mai bine decât nimănui altuia de a scrie din virtuțile împăratului nostru, și de a-l face cunoscut acelora pe care bunele exemple îi îndeamnă la iubirea de Dumnezeu... Pentru aceasta nu trebuie acum a prezenta războaiele, bătăliile, victoriile, triumfurile lui Constantin, nici legile ce a făcut pentru guvernarea statului sau și pentru binele supușilor săi. Voi trece sub tăcere toate celelalte întreprinderi ale sale și nu voi vorbi decât de acele ce privesc serviciul lui Dumnezeu... Constantin dorește ca toată lumea să îmbrățișeze religia creștină și cu toate acestea să nu constrângă pe nimeni de a o îmbrățișa. Îi aducea uneori și rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu.”²⁶

25. Pr.Prof. Gheorghe-Radu Salagian, *Biserica creștină în timpul Sfinților Împărați Constantin și Elena*, 20 mai 2013; w.w.calauza ortodoxa.ro

26. Eusebiu Episcop de Cezareea, *op. cit.*, p.336.

SUFERINȚA CA METODĂ DE REDUCȚIE A PĂCATULUI

Pr. drd. **Adrian CEBOTARI***

Cugetarea și experiența umană sunt asaltate de două realități diferite: pe de o parte avem realitatea negativă, cea care contrazice existența lui Dumnezeu și a intervenției Sale în creație, pe de altă parte realitatea pozitivă, cea care impune o realitate mai presus de lume. Cele două realități par să se contrazică, deoarece pun sub semnul întrebării sensul existenței și pronia divină, adică grija iubitoare cu care Dumnezeu urmărește soarta fapturilor Sale. Teologia definește providența ca rațiune a celor rânduite spre scopul lor și prin ea Dumnezeu Își împlinește planul Său legat atât de universul material, cât și de cel spiritual.

Existența acestui plan poate fi argumentă *apriori*, adică pornind de la Dumnezeu, dar și *posteriori*, pornind de la lume. Acțiunea divină nu poate fi decât providențială, deoarece omul este rodul unei voințe inegalabile. Ordinea minunată pe care o găsim întipărită în univers ne demonstrează clar prezența unui plan divin și dovedește totodată intervenția continuă a lui Dumnezeu în vederea realizării sale.

Conceptul de pronie se întâlnește în religie, dar și în filosofie. Astfel avem filosofii păgâne ale **neoplatonicilor**, deși aceștia ignoră total doctrina creației, dar și ale **stoicilor**, unde asemănarea cu creștinismul constă în admiterea unei ordini înțelepte a lucrurilor în univers. În secolul al XVIII-lea **deiștii** despart ideea de providență de cea de creație, convingându-se că pot concilia libertatea omului cu existența lui Dumnezeu și cu prezența răului din univers.

Pronia divină rămâne un adevăr de credință pe care oamenii și l-au însușit de-a lungul istoriei mântuirii, iar existența ei a fost dovedită rațional și de **Părinții Bisericii**. Dacă Dumnezeu este temeiul tuturor lucrurilor, înseamnă că era necesar ca în *mintea* Sa să existe **rațiunea ordonări lucrurilor spre scopul lor**. Providența divină nu se înfăptuiește

înaintea evenimentelor, ci le susține din interior, inserându-le în ordinea pe care Dumnezeu a avut-o în vedere înainte de întemeierea lumii. Clement al Alexandriei consideră că Providența este unul din atributele cele mai însemnate ale lui Dumnezeu, prin care se deosebesc filosofile adevărate de cele false.

Rațiunea etică a răului, precum și cea teoretică a științei, sunt cele două obiecții pe care le aduc ateii în perioada post-sovietică și de care amintește și Toma de Aquino. Primul din acestea este *răul*, iar cel de-al doilea se referă la legea științifică a simplității, care cere întâietate teoriilor ce postulează cel mai mic număr de principii. Presupunând că nu există Dumnezeu, toate problemele naturale se reduc la un singur principiu care este *natura*. Apoi cele ce țin de intenție se reduc la un alt principiu – *rațiunea omului*, de unde deducem că nu este nevoie ca Dumnezeu să existe.

Ateismul rus găsește și astăzi o incompatibilitate între fenomenul răului și conceptul unui Dumnezeu puternic și desăvârșit. De această obiecție s-au folosit în trecut mai mult filologii și mai puțin filosofi. Ei au considerat că absurditatea lumii nu reflectă afirmarea unei Ființe atotputernice care-i iubește pe toți în egală măsură.

Cei trei mari scriitori ai secolului XX, și anume Camus, Malraux și Sartre concordă în refuzul unui sistem în care am fi plasați printr-o voință de iubire. Ei vorbesc despre structura sistemului incompatibil cu absolutul moral sădit în om. Conștiința morală, sensibilă la Binele Absolut, percepe odată cu singurătatea propriei subiectivități imposibilitatea existenței unei Ființe desăvârșite. Această Ființă și-ar asuma prin existența ei chiar și justificarea răului și astfel ea n-ar mai fi Binele Absolut. Prin urmare, la Sartre și Camus se poate vorbi de „*ateismul Sâmbetei Mari*”, de ateismul pierderii lui Dumnezeu și a conștientizării acestei pierderi. De aceea se spune că „*un ateu adevărat poate fi doar acela care înțelege negarea Celui pe care L-a pierdut*”¹. În acest sens, ateismul ca noțiune nu poate fi înțeleasă și nici cunoscută omului care nu L-a întâlnit niciodată pe Dumnezeu. Ateismul se așază acolo unde se ivește un „*loc gol*” și unde este trăită experiența desacralizării.

Cel care pune existența sub semnul absurdității este Jean-Paul Sartre. Pentru el individul viețuiește într-o lume înafara unor criterii determinabile: „*Sunt aruncat de când exist în mijlocul unor existențe diferite de a mea*”

1. Diacon Andrei Kuraev, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, în vol. Monah Savatie (Baștovoi), Nicolae Balotă, Diacon Andrei Kuraev, Dumitru Crudu, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, Timișoara, Editura Marineasa, 2000, p. 19.

care-și dezvoltă în jurul meu, pentru sau împotriva mea, potențialitatea lor”² Existențialismul lui Sartre nu ne arată decât frică de moarte și *angoasă de libertate*, toate împinse spre un activism disperat pe care Sartre îl numește *umanism* sau mai bine zis *disperare eroică*. Dar acest activism fără cauză face din omul lui Sartre un om fără putere, expus nonsensului, morții, deznădejzii și fricii. Filosoful nu oferă un remediu împotriva tristeții, incertitudinii și fricii de care este cuprins omul. În existențialism, nu este întrevăzută nicio scăpare și nici o soluție, deoarece omul lui Sartre rămâne cu orgoliul, ceea ce nu înseamnă decât o tentativă de a masca și de a umple în ființa umană golul pe care-l lasă lipsa harului și a iubirii divine. În schimb pentru creștini, orgoliul reprezintă o scădere, o „*sărăcie eternă a sufletului*”.

La rândul său Camus vorbește despre *divorțul* dintre om și tot ceea ce-l înconjoară, atunci când realizează că lumea este *opacă*, străină și ireductibilă.³ El exploatează argumentul răului în vederea negării existenței lui Dumnezeu și consideră că **o creație în care copiii suferă și mor este actul de acuzare supremă a lui Dumnezeu**. De aceea el ne îndeamnă să luptăm împotriva morții, fără să ridicăm ochii spre cer sau să îngenunchem.

Scriitorul rus **F. Dostoievski** analizează și el natura umană sub aspectul *răului*, afirmând că acesta va exista în lume atâta timp cât există și libertatea, deoarece *răul vine din libertatea umană*. Pentru fiecare dintre noi fericirea impusă este mai puțin importantă decât libertatea, de aceea orice lege este percepută de om drept îngrădire a propriei libertăți, chiar dacă legea respectivă aparține matematicii. Eroii principali din romanele dostoievskiene, precum Raskolnikov, Karamazov sau Șatov sunt oameni ce recurg la crimă pentru a demonstra că sunt liberi.

Ateismul apelează în perioada post-sovietică și la argumenul incompatibilității dintre libertatea omului și existența lui Dumnezeu. După ei, dacă Dumnezeu există, atunci omul nu poate fi liber, iar dacă omul este liber atunci Dumnezeu nu există. În literatura ateistă acest argument apare cu precădere la Nietzsche. **Bakunin** se folosește de el atunci când afirmă că dacă Dumnezeu există, atunci El este sigur stăpân absolut, iar noi Îi suntem robi.

În sprijinul ateismului se invocă și **exemplul negativ al creștinilor**, reprezentat de cruciade, Inchiziție și chiar Holocaustul evreilor. Aceste argumente sunt *ad hominem* și se pot contracara cu altele *ad hominem*, adică cu toate acțiunile filantropice făcute de Biserică de-a lungul timpului.

2. Jean-Paul Sartre, *L'Être et le Néant*, Paris, Gallimard, 1969, p. 569.

3. Albert Camus, *Mitul lui Sisif*, București, ELU, 1969, p. 9.

Obiecția ateilor prinde doar la cei care iau faptele drept criteriu suprem al adevărului. Prin urmare chiar faptele slujitorilor Bisericii pot deveni argumente în favoarea ateismului.

Credincios sau necredincios, fiecare om își pune la un moment dat întrebarea: *dacă există un Dumnezeu, Creator și Atotputernic, care a adus lumea din neființă la ființă și îi poartă permanent de grijă, atunci de ce Dumnezeu permite ca în lume să fie atâta rău și suferință?* Aceasta nu este o întrebare oarecare, ci una „zdrobitoare”, care pune la îndoială existența lui Dumnezeu.

Dar problema suferinței nu este dezbătută doar de ateism sau filosofie, ci de fiecare persoană în parte. Boala, sărăcia, moartea, divorțul, singurătatea, trădarea, adică agresiunea de orice fel, sunt toate dovada faptului că suferința vine pe diferite căi. De aceea omul își pune inevitabil întrebarea: *de ce?*, trăgându-L pe Dumnezeu la răspundere asemenea lui Iov. Pentru el suferința constituie expresia cea mai concretă și mai puternică a răului.

Suferința pare absurdă în filosofie, unde nu i se vede sensul, dar nu și în teologie.⁴ Nici Sfânta Scriptură nu ne dă o explicație detaliată, ci una schematică, atât cât ne este necesar să ne raportăm la ea. Potrivit Scripturii, răul n-a izvorât din om, ci omul și l-a însușit liber, influențat de o ființă superioară lui, care la rândul ei este creatură și care ajunge *rea* prin propria alegere. Prin urmare, Scriptura nu ne oferă un sistem de gândire, ci este preocupată mai mult de mântuirea noastră. De aceea realitatea răului ne pare un mister, pe care nu-l putem înțelege în totalitate.⁵

Se spune că orice încercare de a explica, de a motiva sau înțelege răul și suferința este sortită eșecului. Noi însă nu putem fi de acord cu această teorie a absolutei iraționalități a răului și a suferinței. Deși nu suntem în stare să-i vedem rădăcinile, atât *răul*, cât și *suferința* trebuie să aibă o motivație, pentru că lipsa acesteia ar fi lipsa unui început. Dar răul are un început și prin urmare are și o cauză.

Cunoștințele noastre privind scopul nevăzut a lui Dumnezeu sunt extrem de limitate. Sf. Apostol Pavel spunea în acest sens: „O, *adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!*” (Rom. 11, 33-34). Prin urmare, este greu să ții pasul cu gândirea lui Dumnezeu, iar dacă în suferință nu

4. Pr. George Remete, „Filosofia, teologia și providența”, în *Credința străbună*, Anul VI, Nr. 1, Ianuarie-Iunie, Alba-Iulia, 2001, p. 27.

5. Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, București, Editura Albatros, 1998, p. 160.

găsim un motiv sau un scop ultim, asta nu înseamnă că Dumnezeu nu ar avea un motiv sau un scop unic.⁶

Când Dumnezeu a făcut lumea și pe om, El Și-a asumat fără îndoială un risc, pentru că dragostea întotdeauna își asumă un risc. **Când iubești pe cineva îți asumi și riscul pierderii** acelei persoane tocmai pentru a cunoaște bucuria dragostei sale. Un exemplu elocvent îl găsim în lumea sportului. Echipele aflate într-o competiție știu de la început că una va pierde, dar ambele sunt dispuse să joace în ciuda acestui risc, potrivit dictonului: *Cine nu riscă, nu câștigă!*

Față de ateism, în teologia creștină, răul și toate consecințele acestuia au fost posibile datorită misterului libertății dăruit făpturilor raționale. Fiind create, adică scoase din nimic, făpturile nu puteau fi asemenea lui Dumnezeu, ci se aflau pe o treaptă ontologică inferioară. Venind din neant, ele s-au împărtășit nu numai de ființă, ci și de neființă. Aceasta explică necesitatea de sporire a ființei și de afirmare a ei. Dar inferioritatea făpturii față de Ființa supremă **nu este cauza răului**, ci explică doar posibilitatea **producerii răului** în lume. *Cauza* răului stă în libertate, iar *posibilitatea* răului se datorează plasării intermediare a creaturii între existență și neant. Înmulțirea neantului în faptură ține de producerea răului. Prin urmare, făptura coboară pe o treaptă inferioară a existenței, adică este limitată și cuprinde în sine deja ideea deficienței.

Întrucât Dumnezeu nu Se divide, nici nu Se înmulțește, atunci posibilitatea răului stă în deficiența creaturii, deoarece „*în firea omului era o stricăciune așa-zis ontologică, datorită creaturalului*”⁷ Deficiența aceasta s-a arătat mai întâi la căderea lui Adam, cădere ce a dus la *fuga* de Dumnezeu, la *căutarea unor scuze* și la transferul de vină. Lui Adam i se deschide acum calea ce are drept urmare păcatul și înțelege că prin alegerea făcută el a experimentat păcatul.⁸ Oamenii se trag din Adam, el reprezintă întreaga umanitate, deși prin păcat Adam „*zădărnicește*” planul lui Dumnezeu. Dar Creatorul prevede dinainte realizarea planului Său fără Adam.

Mulți oameni au ajuns să-L caute pe Dumnezeu tocmai din cauza

6. Norman L. Geisler, Frank Turek, *Nu am destulă credință ca să fiu ateu*, traducere: Florin Mermeze, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2007, p. 393.

7. D. Stăniloae, *nota 20* la Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului*, în col. „P. S. B.”, nr. 15, București, Editura I. B. M. B. O. R., 1987, p. 95.

8. Ieromonah Serafim Rose, *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor. Perspectiva creștin-ortodoxă*. În românește de Constantin Făgețan, București, Editura SOFIA, București, 2001, p. 324.

efectelor directe sau indirecte ale unor evenimente nefericite. Chiar și dorința de a înfăptui un rău poate avea consecințe pozitive. În istoria poporului ales avem cazul lui Iosif care constată: „*Iată, voi ați uneltit împotriva mea rele, dar Dumnezeu le-a întors în bine, ca să facă cele ce sunt acum și să păstreze viața unui popor numeros*” (Fac. 50, 20).

Cu toate că Dumnezeu permite diavolului să intervină, pe termen lung acesta nu are câștig de cauză. Avem exemplul Revoluției Bolșevice din Rusia, care a dat mii de mucenici – o lecție desăvârșită a sacrificiului de sine pentru Ideal și o cutremurătoare pildă pentru omenire. În memoriile sale, cneazul Nikolai Davâdovici **Jevahov**, ober-procuror al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse între anii 1916-1917, descrie amănunțit toate ororile la care au fost supuși creștinii. „*Scopul revoluției din 1917 – scrie Jevahov – a fost acela de a nimici pe teritoriul Rusiei orice fel de educație [...] pentru a crea un punct de sprijin în vederea cuceririi ulterioare a statelor creștine din vestul Europei. Dar mai întâi s-a recurs la prigoana nemiloasă a Bisericii Ortodoxe, prădarea bogățiilor din țară, exterminarea în masă a creștinilor prin tortură și execuții*”⁹

Exodul masiv al populației civile a dus la crearea unor comunități rusești în țări din Europa, Asia sau America. Fiecare comunitate în parte s-a constituit într-un stindard liber al conștiinței rusești. Până în anul 1920, numai Germania a înregistrat în jur de 560.000 de emigranți. Unii analiști consideră că emigranții ruși „*le-au oferit un mare ajutor nemților în ceea ce privește trezirea conștiinței naționale*”¹⁰ care a dus ulterior la ofensiva Germaniei.

După părerea noastră, **emigranții ruși** – martori oculari ai tendințelor ideologice legate de identitate și afirmare națională – înțelegeau cel mai bine în ce poate degenera „*întronizarea*” unei ideologii. Influența acestora a contribuit într-o mare măsură la înțelegerea modului în care lucrează mecanismele crizei sociale,¹¹ care în Europa a luat până la urmă forma *fascismului*.

De multe ori suferința nu este consecința alegerii libere. Este cazul inundațiilor, cutremurelor sau a decesului unor persoane foarte tinere. De

9. N. D. Jevahov, *Vospominania („Memorii”)*, vol. 2, Novâi Sad, 1928, p. 162.

10. N. D. Jevahov, *Serghei Alexandrovici Nilus. Kratkii ocerk jizni i deiatelnosti („Serghei Alexandrovici Nilus. O scurtă prezentare a vieții și activității”)*, Novâi Sad, 1936, p. 66.

11. M. Nazarov, „*Russkaia emigrația i fașizm*” („Emigrația din Rusia și fascismul”), în rev. *Naș sovremennik (Contemporanul nostru)*, nr. 3, 1993, p. 127.

aceea felul în care este repartizată suferința, precum și măsura în care ea este resimțită ne par inechitabile. De exemplu, în 1755 orașul Lisabona a fost devastat de un cutremur, tocmai când Biserica sărbătorea *Ziua Tuturor Sfinților*. Cutremurul a distrus în șase minute treizeci de biserici, provocând mii de morți. Această catastrofă l-a impresionat în mod deosebit pe filosoful Voltaire, care luni de zile a amintit în scrisorile sale despre cutremur, exprimându-și indignarea și punându-și problema providenței. De altfel, Voltaire s-a revoltat și împotriva lui Alexander Pope, care în *Essay on Man* afirma: „În ciuda mândriei, a rațiunii eronate, un lucru este cert: tot ceea ce este, este drept”. Pentru Voltaire aceste cuvinte nu aveau logică, deoarece interpretau răul drept bine și îndemnau la resemnare. El protestează în poezia *Poem on the Disaster in Lisbon* împotriva lui Dumnezeu, considerat drept și binefăcător. Pentru Voltaire, **fie Dumnezeu vrea să curme suferința și nu poate, fie poate, dar nu vrea**. El își continuă protestul prin romanul satiric *Candide*, în care descrie viața unui tânăr nobil al cărui dascăl, doctorul Pangloss, îl asigură cu blândețe că toate sunt spre bine în cea mai bună dintre lumi, în ciuda repetatelor întâmplări nefericite. Lovitura de grație dată bunătății divine este momentul în care eroii naufragiază lângă Lisabona, unde Pangloss este executat de Inchiziție, iar Candide sângerând se întreabă: „*Dacă aceasta este cea mai bună dintre toate lumile posibile, cum vor fi celelalte?*”¹²

Acești gânditori trebuie să înțeleagă că omul nu poate ști ce este răul, fără a înțelege mai întâi ce este binele. **Existența răului nu infirmă existența lui Dumnezeu**, eventual ne poate duce cu gândul la existența diavolului. Observând răutatea și suferințele provocate de aceasta, am putea nega existența lui Dumnezeu, dar nicidecum nu putem susține inexistența celui rău.

Dacă Dumnezeu ar elimina răul, El ar trebui să pună capăt fiecărui om. Aici nu ne referim la *treptele* răului, ci la sursa acestuia, care ține de capacitatea noastră de a face alegeri libere. Dacă Dumnezeu și-ar propune să elimine răul, înseamnă că ar trebui să pună capăt voinței noastre libere, care de cele mai multe ori alege tocmai răul. Fără îndoială, Dumnezeu are un plan pentru întreaga creație, având ca partener libertatea umană. El **nu dorește să forțeze fapăturile libere să nu păcătuiască, libertatea forțată fiind oricum o contradicție în termeni**.

Pe de altă parte, dacă nu există oameni perfecți, înseamnă că nu

12. S. G. Tallentyre, *Life of Voltaire*, vol. II, Stanford University Press, 2008, pp. 25-27.

există nici oameni absolut buni. Deși putem afirma că unii oameni sunt mai buni decât alții, nu putem spune că cineva este cu adevărat bun, deoarece „*nimeni nu este bun decât unul Dumnezeu*” (Mt. 19, 17a). Este posibil ca omul să facă mai multe fapte bune decât rele și să fie catalogat drept filantrop, generos sau altruist, adică evaluat în raport cu alții și nu după un standard al Binelui absolut. De aceea, **a nu fi în totalitate rău nu înseamnă altceva decât a nu fi în totalitate bun.**

Apoi creștinismul susține că a fi bun înseamnă a intra în ordinea harului lui Dumnezeu. Credinciosul știe că omul creat „*după chipul lui Dumnezeu*” definește exact ceea ce este acesta prin natură. Așadar, harul lui Dumnezeu este firesc naturii sau co-natural omului.¹³ În grădina Edenului omul participă la bunătatea ființială a lui Dumnezeu, supranaturalul fiindu-i adevărata natură. După cădere omul, preferă păcatul, chiar dacă știe că alegerea nu este deloc bună. Adevărul legat de natura umană l-a făcut pe James Madison să afirme: „*Dacă oamenii ar fi îngeri, nu ar fi necesare guvernele*”.¹⁴

Desigur, Dumnezeu poate să pună capăt durerii din lume, dar dacă El ar împiedica suferința, cu siguranță am deveni cele mai egocentrice, nepăsătoare și indifferente ființe de pe pământ. Compasiunea poate fi pusă în evidență numai atunci când cel de lângă tine se află în suferință. **Lecțiile de durată nu se învață din plăcere, ci din suferință,** și aproape toate sunt consecința unor greutăți cu care te-ai confruntat. Suferința arată de multe ori *ce ne poate pielea și ne scoate la lumină adevărata fire.* Ea ne face și mai înțelepți, deoarece este un pedagog în ascensiunea noastră.

Arhiepiscopul Averchie, unul dintre liderii diasporei ortodoxe rusești, a scris despre cauza „*întârzierii*” Domnului în cazul încercatei Biserici din spațiul sovietic: „*Dacă vremurile întunecate au continuat timp de 50 de ani și nu se întrevade nicio licărire, aceasta se întâmplă deoarece nu mai există în inimile rușilor acea credință fierbinte, nici acel sentiment curat de căință, nici rugăciune și nici așteptare neconținută a ajutorului de Sus*”.¹⁵

Apoi, dacă intensitatea durerii este mare în lume, aceasta nu

13. Paul Evdokimov, *Ortodoxia*. Trad. din limba franceză de Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiereu vicar, București, Ed. I.B.M.B.O.R., 1996, p. 98.

14. James Madison, Alexander Hamilton, John Jay, *The Federalist*. Edited by Benjamin F. Wright, Cambridge, Harvard University Press, 1961, p. 356.

15. Arhiepiscopul Averchie, *Sovremennosti v svete Slova Bojia. Slova i réci* („*Contemporaneitatea în lumina Cuvântului lui Dumnezeu. Cuvântări*”), vol. 2, Jordanville, 1975, p. 583.

înseamnă că fiecare om în parte suportă toată durerea ce s-a acumulat în lume, ci suportă numai propria sa durere. Iov, dreptul care-L trage la răspundere pe Dumnezeu pentru suferința sa, nu găsește rațiunea suferinței care s-a abătut asupra lui. Dumnezeu însă, îl pune în încurcătură pe Iov cu acele întrebări legate de minunile creației (Iov 38-41), demonstrându-i că omul nu este în stare să înțeleagă felul în care Dumnezeu conduce lumea materială, fizică, accesibilă simțurilor noastre. Atunci cum ar putea oare el înțelege lumea spirituală, mult mai complexă pe care *n-o poți vedea* – o lume în care consecințele unui număr impresionant de alegeri libere interacționează zilnic între ele? Ne este absolut imposibil să cuprindem cu mintea noastră o asemenea complexitate.

Dumnezeu nu ne dă de la început ceea ce-I cerem, aceasta este metoda Sa. Omul primește numai ceea ce îi este necesar și numai după mult efort, pentru că altfel nu i-ar fi de niciun folos. Ceea ce contează cu adevărat pentru Dumnezeu este strădania, munca, lupta, reușita și izbânda umană. Menirea sa nu este încadrarea în lume, în istorie sau în natură, ci lupta sa împotriva naturii, istoriei și lumii. De aceea, destinul omului este acela de a birui lumea prin îndrăzneală.¹⁶ Cu cât egoismul este mai adânc în om, cu atât suferința necesară spulberării lui este mai mare, iar acolo unde suferința și moartea sunt acceptate ca jertfă, omul scapă de păcat.¹⁷ Prin moarte, adică prin punerea totală a eului la dispoziția Răscumpărătorului, se asumă suferința până la capăt.

Deși Dumnezeu i-a îngăduit lui satana să-l ispitească pe Iov, totuși nu putem vorbi aici de un dualism ce ar presupune o luptă între Dumnezeu și diavol, așa cum credeau maniheii. Noi avem convingerea că Dumnezeu stăpânește totul și orice lucru care merge împotriva voinței Sale este folosit în favoarea mântuirii omului. Cu alte cuvinte, totul se întâmplă în vederea realizării unui plan, chiar dacă Dumnezeu **îngăduie** uneori săvârșirea răului. Diavolul are o anumită independență, dar Dumnezeu poate scoate din uneltirea vicelanului binele *pentru cei care doresc binele*. În acest sens, Sfântul Apostol Pavel precizează: „*Celor ce-L iubesc pe Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine*” (Rom. 8, 28).

Părinții filocalici consideră că Dumnezeu scoate bunătate și bună rânduială din toate. În acest sens, Sfântul Petru Damaschin spunea: „*Nu este nimic întâmplător sau rău în zidire, și chiar ceea ce are loc împotriva lui*

16. Pr. George Remete, „*Lupta*” omului cu Dumnezeu, în „Altarul Reîntregirii”, Serie nouă, Anul IX, Nr. 2, Iulie-Decembrie, 2004, p. 34.

17. *Ibidem*, p. 54.

Dumnezeu este schimbat în chip minunat de către Dumnezeu în ceva bun,¹⁸ iar Macarie Egipteanul afirma că „diavolul le este celor prunci cu duhul toiag de povățuire și bici care bate [...], lor le pricinuieste slavă mare și cinste tot mai multă prin necazuri și ispite, căci din acestea au prilejul de a se face desăvârșiți, iar sieși își gătește o mai mare și mai grea osândă”¹⁹.

Păcatul este o realitate spirituală, este un fapt al libertății, de aceea el poate fi învins numai din interior. Ca realitate spirituală, păcatul este produsul libertății, ceea ce înseamnă că el poate fi depășit numai prin libertate.

Suferința este o metodă de reducere a păcatului, având pe lângă aspectul său negativ și unul pozitiv.²⁰ Efectul său poate produce o mai mare deschidere către suferințele semenilor. Și celui ce primește suferința, Dumnezeu îi dă și putere de autocunoaștere, așa încât suferința devine o deschidere a orizontului moral personal.

Pentru a nu exista suferință și moarte ar trebui ca Dumnezeu să nu creeze nimic. Nu putem face o comparație între a crea *ceva* și a nu crea *nimic*. Nu putem compara o lume reală cu o *nonlume*, după cum nu putem asemăna merele cu prunele, deși acestea fac parte din categoria fructelor și nici nu putem compara merele cu nemerele, insistând că nemerele au un gust mai bun.²¹ În logică, acest raționament se numește eroare de categorii și seamănă cu întrebarea: „*ce culoare are sportul?*”²²

Oricât de insuportabile ar fi atacurile suferinței, omul nu poate fi învins, ci doar distrus de ea. Pericolul și victoria suferinței ating proporții maxime atunci când ea tinde să pună într-un con de umbră însăși ideea de ființă. Dar omul este singura făptură care poate percepe suferința viitoare și suferă nu numai datorită durerii fizice, ci și celei metafizice, atunci când sufletul ajunge în conflict cu sine, se dedublează și se războiește până la

18. Cuviosul Petru Damaschin, *Învățătură duhovnicești*, în *Filocalia*, vol. 5, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2011, p. 34.

19. Sfântul Simeon Metafrastul, *Parafraza în 150 de capete la cele 50 de Cuvinte ale Sfântului Macarie Egipteanul*, în *Filocalia*, vol. 5, București, Editura I.B.M.O., 2011, p. 315.

20. Dumitru Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Colecția „HOMO RELIGIOSUS”, Cluj-Napoca, Editura DACIA, 2000, p. 53.

21. Norman L. Geisler, Frank Turek, *op. cit.*, p. 397.

22. Trebuie să subliniem faptul că atunci când Mântuitorul a spus despre Iuda că ar fi fost mai bine ca acest om să nu se fi născut (Mt. 26, 24), El nu a folosit o contradicție de termeni. Iisus nu s-a referit la supremația neființei asupra ființei, ci a vrut să scoată în evidență gravitatea păcatului lui Iuda.

distrugere. Dimensiunea și sensul suferinței sunt determinate în funcție de calitatea sufletului care o percepe. Astfel, sufletele mici găsesc dimensiuni și sensuri mici, pe când cele mari află sensuri mari și percep suferința ca pe o terapeutică divină.²³

Suferința provocată de un necaz crește în intensitate în funcție de durerea fizică, dar și de cea emoțională. Sensorii durerii din sistemul nervos central emit semnalele de avertizare importante și necesare pentru supraviețuire.²⁴ De exemplu, boala lui Hansen (lepra), amortește extremitățile trupului, așa încât infecțiile care apar devin probleme secundare datorate pierderii simțului tactil. Pentru a se proteja, organismul are nevoie de un mecanism prin care să simtă reacțiile nervilor la durere: „*Mulțumesc lui Dumnezeu pentru că a inventat durerea!*”, a spus Philip Yancey, „*nu cred că ar fi putut face un lucru mai bun*”.²⁵ Suferința este **comună tuturor ființelor**, dar este specifică persoanelor. Adâncimea și înțelesul deplin al suferinței îl dă conștiința, de aceea durerea primește semnificație numai prin conștiință și spirit.

Dumnezeu știe că orice om evită suferința, de aceea nu ne lasă pe noi să alegem dacă vrem sau nu s-o experimentăm. Și cei care au trecut printr-o încercare au un caracter mai puternic decât cei care au fost scutiți de ea. De exemplu, termenii care-l descriu pe Iov în capitolul 1 al cărții vetero-testamentare sunt eclipsați cu desăvârșire de cei din capitolul 42 al cărții. Deznodământul ne oferă certitudinea că răul și suferința din lume sunt canalizate de Dumnezeu spre un scop bun. Și dacă această lume nu este nici pe departe cea mai bună lume posibilă, totuși ea oferă modalitatea cea mai sigură de a ajunge la cea mai bună lume posibilă.

Chiar dacă suferința nu are niciun sens la prima vedere, ea are capacitatea de a mijloci o înțelegere nouă, o perspectivă ce oferă un sens. Oamenii *încercați* înțeleg rostul suferinței și mesajul acesteia, iar cei înduhovniciți o plasează principial, în cadrul ființei. Suferința oferă așadar condiția ideală de înțelegere și de cunoaștere, așa încât o putem numi *școală a înțelepciunii*. Ea responsabilizează deplin și e singura care înnobilează, transfigurează, eternizează și mântuiește.²⁶

23. George Remete, *Cunoașterea prin tăcere*, ediția a III-a revizuită, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2011, p. 443.

24. John R. W. Stott, *Crucea lui Cristos*. Traducere de John F. Tipei, Societatea Misionară Română Wheaton, Illinois, U.S.A., 1992, p. 309.

25. Philip Yancey, *Where is God when it hurts?*, Zondervan, 2002, p. 23.

26. George Remete, *Cunoașterea prin tăcere*, p. 453.

Expresia „suferința răscumpărătoare” se folosește pentru a demonstra că suferința pe unii îi înverșunează, iar pe alții îi transformă. Mary Craig, în ultimul capitol al cărții sale, intitulat sugestiv *Binecuvântări*, meditează asupra semnificației suferinței, afirmând: „în pofida tuturor dovezilor, eu nu cred că vreo suferință este în cele din urmă absurdă sau fără țință, [...] valoarea suferinței nu constă în durerea ei, ci în ceea ce face din ea cel care suferă”.²⁷ Suferința umană este o realitate unică și complexă, pentru că conține atât durerea fizică, cât și cea spirituală sau metafizică, fiind un fel de „mușcătură a absolutului”, un fel de sentiment și glas al acestuia.²⁸

Un credincios niciodată nu va capitula înaintea suferinței, deoarece recunoaște în aceasta pe Stăpânul său, după cum ne spune și Sfântul Apostol Pavel: „Acum mă bucur în suferințele mele pentru voi și împlinesc, în trupul meu, lipsurile necazurilor lui Hristos” (Gal. 2, 20). Raportul dintre suferință și bucurie este raportul dintre Cruce și Înviere, iar bucuria pe care o dăruiește Hristos nu este o simplă explozie sentimentală, emotivă, întunecată de sentiment, senzuală sau estetică,²⁹ ca în cazul misticilor sufi, al poezilor persani sau a panteiștilor.

Răul moral apare și el ca rezultat al alegerii omului, deși nu face parte din planurile pronoiei divine, ci se opune poruncilor lui Dumnezeu. Creatorul poate doar îngădui răul, dar prezența sa în lume nu I se datorează Lui. Datorită libertății, omul are autonomie și posibilitatea de a acționa împotriva Binelui Absolut. Chiar dacă mulți au adus obiecții împotriva providenței, totuși lucrarea providențială nu privește doar marile realizări religioase, ci toate realitățile, chiar și cele neînsemnate. Prin urmare, căile providenței sunt infinite și surprinzătoare, iar acțiunea sa nu este doar acțiunea unei Cauze Prime, ci este acțiunea unei Persoane. Apoi această acțiune nu este una mecanică sau automată, ci una dictată de bunătatea, mila și dragostea divină. În acest sens, providența trebuie privită ca *dar* pentru cei dispuși s-o primească.

De-a lungul timpului *providența* divină a fost asociată cu *predestinația*. Dar această asociere lovește în libertatea umană și răspunderea personală. Providența divină nu restrânge capacitatea

27. Mary Craig, „An autobiographical fragment”, în *Blessings*, Hodder & Stoughton, 1979, p. 144.

28. George Remete, *Cunoașterea prin tăcere*, p. 434.

29. Nicolae Arseniev, *Mistica și Biserica Ortodoxă*. Traducere Remus Rus, București, Ed. IRI, 1994, p. 89.

operativă specifică lucrurilor, iar acțiunea lui Dumnezeu nu este înainte de evenimente, ci este verticală față de acestea, adică ține de o dimensiune supratemporală.

Prin urmare, voința lui Dumnezeu trezește în fapte inițiativa și libertatea, iar suferința, legată de condiția limitată a omului, poate fi convertită în forță pozitivă. Nenorocirile abătute asupra poporului rus timp de 70 de ani n-au rămas fără ecou, așa cum nici marile persecuții n-au putut fi decât „*megafonul lui Dumnezeu pentru trezirea unei lumi surde*”.³⁰ Credința creștină dovedește că suferința are un rost, ea este cea mai înaltă „*școală*” de cunoaștere, este modul cel mai presant prin care omul ia cunoștință de realitatea semenilor săi.

Chiar dacă există anumite goluri în înțelegerea noastră, totuși atei nu pot contesta faptul că întreaga existență stă sub semnul pozitivului. Din experiențele pozitive pe care le are fiecare, se poate observa că existența umană stă sub semnul rostului, a binelui, adică al **providenței**.

Omul nu poate trăi fără existența unui Dumnezeu care dă sens tuturor lucrurilor. De aceea mizează pe viața veșnică, știind că trofeul sau cununa îl așteaptă într-un alt plan al existenței. Dacă Hristos n-ar fi suferit, înseamnă că omului i s-a făcut o mare nedreptate.³¹ Dar Hristos a suferit suma întregilor suferințe și măreția ei se vedește în asumarea de către Fiul lui Dumnezeu a condiției umane, pe care suferința n-a degradat-o. Asumarea acestei condiții constituie o încorporare și o suferință reală, după cum spune profetul: „*El a luat asupra-Și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat*” (Isaia 53, 4). Așa Hristos devine criteriul și experiența supremă a suferinței umane și numai în Persoana Sa suferința capătă un alt sens și se dovedește fundamentală pentru om.

30. C. S. Lewis, *The Problem of Pain*, New York, Macmillan, 1959, p. 81.

31. Ieromonah Savatie Baștovoi, *Despre curaj și libertate în Ortodoxie*, București, Editura Sofia, 2002, p. 137.

Bibliografie

- Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1982.
- Arhiepiscopul Averchie, *Sovremennosti v svete Slova Bojia. Slova i réci* („Contemporaneitatea în lumina Cuvântului lui Dumnezeu. Cuvântări”), vol. 2, Jordanville, 1975
- Arseniev, Nicolae, *Mistica și Biserica Ortodoxă*. Traducere Remus Rus, București, Ed. IRI, 1994
- Camus, Albert, *Mitul lui Sisif*, București, ELU, 1969
- Craig, Mary, *An autobiographical fragment*, în *Blessings*, Hodder & Stoughton, 1979
- Evdokimov, Paul, *Ortodoxia*. Trad. Din limba franceză de Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiepiscop vicar, București, Ed. I.B.M.B.O.R., 1996
- FILOCALIA*, vol. 5, Ed. IBMBOR, București, 1976
- Geisler, Norman L., Frank Turek, *Nu am destulă credință ca să fiu ateu*. Traducere: Florin Mermeze, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2007
- Jevahov, N. D., *Vospominania* („Memorii”), vol. 2, Novâi Sad, 1928
- Jevahov, N. D., *Serghei Alexandrovici Nilus. Kratkii ocerk jizni i deiatelivosti* („Serghei Alexandrovici Nilus. O scurtă prezentare a vieții și activității”), Novâi Sad, 1936
- Kuraev, Diacon Andrei, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, în vol. Monah Savatie (Baștovoii), Nicolae Balotă, Diacon Andrei Kuraev, Dumitru Crudu, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, Timișoara, Editura Marineasa, 2000
- Lewis, C. S., *The Problem of Pain*, New York, Macmillan, 1959
- Madison, James, Alexander Hamilton, John Jay, *The Federalist*. Edited by Benjamin F. Wright, Cambridge, Harvard University Press, 1961
- Nazarov, M., *Russkaia emigrația i fașizm* („Emigrația din Rusia și fascismul”), în rev. „Naș sovremennik” („Contemporanul nostru”), nr. 3, 1993
- Remete, Pr. George, „Filosofia, teologia și providența”, în *Credința străbună*, Anul VI, Nr. 1, Ianuarie-Iunie, Alba Iulia, 2001

- Remete, Pr. George, „*Lupta omului cu Dumnezeu*”, în *Altarul Reîntregirii*, Serie nouă, Anul IX, Nr. 2, Iulie-Decembrie, 2004
- Remete, George, *Cunoașterea prin tăcere*, ediția a III-a revizuită, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2011
- Rose, Ieromonah Serafim, *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor. Perspectiva creștin-ortodoxă*. În românește de Constantin Făgețan, București, Editura SOFIA, București, 2001.
- Sartre, Jean-Paul, *L'Être et le Néant*, Paris, Gallimard, 1969
- Stăniloae, Dumitru, *Ortodoxie și românism*, București, Editura Albatros, 1998
- Stăniloae, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Colecția „HOMO RELIGIOSUS”, Cluj-Napoca, Editura DACIA, 2000
- Stott, John R. W., *Crucea lui Cristos*. Traducere de John F. Tipei, Societatea Misionară Română, Wheaton, Illinois, U.S.A., 1992
- Tallentyre, S. G., *Life of Voltaire*, vol. II, Stanford University Press, 2008
- Yancey, Philip, *Where is God when it hurts?*, Zondervan, 2002

DIN VIAȚA ȘI ÎNVĂȚĂTURA LUI ORIGEN, PRIMUL MARE EXEGET AL ORIENTULUI CREȘTIN

Diac. asist. dr. **Ioniță APOSTOLACHE***

În timpul persecuției lui Septimiu Sever, apare în Alexandria, într-o familie de oameni cu viață aleasă, un prunc care avea să pecetluiască pentru multe veacuri teologia noastră ortodoxă. Acesta este Origen, fiul evlaviosului Leonida și al pioasei anonime, căreia istoria nu i-a descoperit numele.

I. Repere biografice

Origen făcea parte dintr-o familie numeroasă, fiind primul năsut între cei șase frați ai săi. Cu toate acestea, a avut parte de o educație cu totul aleasă, fundamentată îndeosebi pe învățarea Sfintei Scripturi, lucru întărit și susținut de autoritatea tatălui. De la el, tânărul alexandrin a învățat să-L iubească pe Hristos până la sacrificiu. Așa se face că, în timpul unei persecuții, Leonida a fost prins de autorități și aruncat în temniță pentru mărturisirea credinței creștine. Deși era numai un copil, Origen a dorit din tot sufletul să-și însoțească părintele pe drumul martirajului său. El s-a hotărât să meargă la închisoarea unde era ținut părintele său și, dacă era nevoie, să moară împreună cu el. Pentru a-l opri, spune Eusebiu de Cezareea, mama sa i-a ascuns veșmintele, constrângându-l să rămână acasă. Tot Eusebiu mai spune că, zelosul fiu i-ar fi scris tatălui înainte de execuție îndemnându-l: „Ai grijă să nu-ți schimbi gândul din cauza noastră!”¹

* Facultatea de Teologie din Craiova.

1. Henri Crouzel, *Origen - personajul, exegetul, omul duhovnicesc, teologul*, traducere: Cristian Pop, Studii: Gilles Dorival și Cristian Bădiliță, prefață: diac. Ioan I. Ică Jr., Ed. Deisis, Sibiu 1999, p. 47.

a. Din tinerețe - părinte și învățător

După moartea tatălui, Origen rămâne stâlpul familiei. Este nevoit să o sprijine pe mama sa și să aibe grije de cei cinci frați mai mici. Cu toate că averea tatălui fusese confiscată de agenții fiscoșului imperial, Origen intră în grațiile unei femei foarte bogate din Alexandria care-l susține financiar pentru continuarea studiilor. În acest context, apare ereticul Paul care încercă să-l ademenească cu vicleșugurile sale, însă nu reușește să-l convingă să-și părăsească credința în care se născuse.

La numai optsprezece ani, tânărul alexandrin preda gramatica în școlile vremii, câștigând destul cât să-și poată întreține mama și frații. Paralel cu educația laică, el se inițiază și în studiul Scripturii. Zilnic învăța pe dinafară pasaje întregi pe care mai apoi le recita. Această deprindere o avea de la tatăl său, care socotea mai de folos Scriptura decât orice altă știință omenească. Eusebiu spune că: „adeseori se apropia de copil când dormea și-i descoperea cu respect pieptul ca și cum un duh ar fi sălășluit întrânsul și-l săruta socotindu-se fericit că are un asemenea odor”² Datorită acestei pasiuni evidente pentru cercetarea celor sfinte și pentru propovăduirea adevărilor bisericești, Origen a fost criticat vehement de un fost coleg de studii, pe nume Porfiriu, un anti-creștin convins, filosof neoplatonic, ucenic, biograf și comentator a lui Plotin. Scrisese o lucrare imensă, de cinsprezece volume, împotriva credinței celei drepte. El îi reproșa lui Origen că, în loc să-și pună calitățile intelectuale în slujba filosofiei și rațiunii eline, „îndată a trecut la felul de viață potrivit legilor ... trăind după stilul vieții creștine și împotriva legilor, dar având concepție grecească, cu privire la lucruri și divinități; el dădea ca suport unor mituri străine elemente de cultură grecească. El era în contact continuu cu Platon, cu operele lui Numeniu, ale lui Cornin, ale lui Apolofan, ale lui Moderat, ale lui Nicomah. El se întreținea cu oameni iscusiți în operele pitagoricienilor; se folosea și de cărțile lui Chairemon stoicul și ale lui Cornutus. De la aceștia a cunoscut el metoda alegorică a misterelor grecești pe care a adoptat-o scrierilor iudaice”³

2. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească – partea I*, Ed. IBMBOR, București, 1987, p 226.

3. *Ibidem*, p. 228.

b. A transformat filosofia în asceză

Pe când avea numai 18 ani, Origen a primit din partea episcopului Demetriu autoritatea de a conduce Școala din Alexandria. Din această postură trebuia să se achite de trei mari obligații: comportarea în timpul persecuției, împlinirea învățaturii de la catedră și de la amvon cu viața personală și variatele exigențe ale auditorilor de la cursurile sale.⁴

Eusebiu spune că, în timpul persecuțiilor lui Aquila, guvernatorul Alexandriei, tânărul exeget a căpătat o faimă imensă, datorită dragostei arătate vădit celor care mergeau martiriu. El îi vizita pe martiri în temniță, la judecată și chiar la moarte, de multe ori riscând să fie omorât cu pietre de mulțimile păgânilor. Datorită devotementului celorlalți, în jurul său s-au strâns numeroși ucenici care așteptau cuvânt de învățătură și povață de folos spre întărire și credință. Din viața lui morală se desprindeau roadele celei mai curate filosofii, o filosofie trăită și înțeleasă în sens ascetico-moral, un ethos înălțător spre viața veșnică mai ales prin martiraj.⁵ „Era de părere că creștinul trebuie să respecte tocmai acele cuvinte ale Mântuitorului care spun că nu este îngăduit să avem două haine și nici încălțăminte și că nu se cade să ne arătăm îngrijorați de ziua de mâine”.⁶ Motivat de aceste convingeri, ducea o viață extem de sobră „stând departe de orice poftă alimentare ale unui trai îmbelșugat. Ziua întreagă ducea viața de aspră asceză iar cea mai mare parte din noapte o închina studierii Sfintei Scripturi, ducând viața cea mai filosofică cu putință, pe de o parte prin deprinderea posturilor, iar pe de altă parte prin scurtarea timpului de somn, nefolosindu-se din capul locului de nici un pat și de nici o pernă, ci dormind numai pe pământul gol”.⁷

Printr-o astfel de viață, Origen își provoca ucenicii la întrecere. Era o adevărată lecție practică la care veneau nu numai creștini, ci și păgâni, atrași de filosofia „noului avvă”. Învățătura lui era pe cât se poate de simplă, pe atât de practică.

c. Moștenirea lui Origen pentru Biserică

Datorită persecuțiilor lui Caracala, Origen a fost nevoit să părăsească Alexandria și să se stabilească în Palestina, unde și-a reluat activitatea

4. Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. II, București, 1985, p. 300.

5. cf. Eusebiu de Cezareea, p. 227, nota 17.

6. *Ibidem*, p. 228.

7. *Ibidem*.

învățătoarească. Aici, episcopii locului i-au dat cinstea să predice în biserică, deși nu era hirotonit. În 231, a fost trimis cu anumite treburi în Grecia unde primește hirotonia întru preot, lucru contestat mai târziu de episcopul Demetriu.

Cu toate acestea, dincolo de contestațiile apărute ulterior, aportul marelui alexandrin pentru teologia patristică a fost și rămâne inestimabil. Este primul care a expus într-un sistem încheiat învățătura Bisericii noastre. Prin patosul vieții sale, de-a dreptul ascetice, a pus bazele literaturii duhovnicești din care s-au împărtășit Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Grigorie Teologul, atunci când au selectat din opera sa cele mai frumoase pasaje, dând naștere Filocaliei. Considerat pe bună dreptate „cel mai prolific scriitor al antichității”,⁸ Origen a marcat decisiv teologia biblică, sistematică și moral-duhovnicească a Bisericii primelor secole. Despre opera sa, marele patrolog grec, Stylianos Papadopoulos spunea: „Numărul lucrărilor sale a fost atât de mare încât a devenit repede un mit. Sfântul Epifanie de Salamina vorbește de 6000. Fericitul Ieronim, care a văzut catalogul lucrărilor întocmit de Eusebiu de Cezareea, vorbește de 2000 de lucrări, dintre care amintește 800. Desigur sunt numărate separat omiliile și titlurile de capitol ale lucrărilor exegetice, însă și dincolo de această situație se justifică întru totul supranumele de neobosit în producția literară care i s-a dat lui Origen. Din păcate cea mai mare parte din lucrările sale s-au pierdut sau nu s-au păstrat în originalul grecesc. Cauză a acestei pierderi au constituit-o disputele origeniste, condamnarea sa, climatul său original și progresul teologiei”⁹

II. Din învățătura ascetică la Origen

În vastitatea operei origeniste, aspectele de morală și asceză s-au dovedit cele mai puțin studiate. Acest gen de învățături se găsesc răspândite pe tot parcursul operei marelui exeget și sunt susținute în principal de temeuri biblice. Nu lipsesc nici elementele de filosofie, unde se împletesc influențe de factură stoică, platonică și într-o măsură mai mică, aristotelică. Autorul tratează teme dintre cele mai diverse: problema martiriului, fecioria și căsătoria, tema urcușului duhovnicesc, problema liberului arbitru și nu în cele din urmă, problema cauzalității spirituale a păcatului.

8. H. Crouzel, *op. cit.*, p. 85.

9. Prof. dr. Stylianos G. Papadopoulos, *Patrologie*, vol. I, introducere, secolele II și III, traducere de lect. dr. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, București, 2006, p. 390.

În lucrarea „*De Principiis*”, didascalul alexandrin dezvoltă teza liberului arbitru, arătând cum se raportează impulsul extern al gândului la eul omului. „Iar dacă zice cineva că impulsul venit din exterior este de așa natură încât nu i te poți împotrivi din pricina felului în care se produce acela să bage de seamă la propriile lui patimi și simțăminte ca să vadă dacă nu cumva are loc o aprobare, o consimțire sau o aprobare a puterii conducătoare din om spre cutare sau cutare atitudine socotind că aceea ar fi mai probabilă. Căci, spre a da un exemplu, pentru un bărbat care și-a propus să trăiască în înfrânare și să se ferească de legături trupești, nu femeia care-i iese în cale și-l îndeamnă să-și calce legământul e cauza hotărâtoare pentru acționarea împotriva propunerii sale, întrucât s-a desfrânat încă din clipa când a consfințit la gândurile și la dulceața plăcerii, în loc să fi căutat să se împotrivescă patimii și să-și țină făgăduința. Cu totul altfel se comportă altul căruia i se întâmplă o situație similară, dar a cărui minte este mai întărită și mai călită prin deprindere și studiu: nu lipsesc nici de la el ispitele și îndemnul la păcat, dar rațiunea făcând uz de poruncile care duc la bine, a ajuns acum la atâta bărbăție încât înlătură ispitele și se eliberează de poftă”.¹⁰ Iată cum deschide părintele exegerei orientale marele capitol al tezei sale despre teologiei pătimirii. Exeget desăvârșit, el pune alături puterea conducătoare din om (to ighemonikon) și rolul pe care îl are inima în Sfânta Scriptură. „Căci din inimă ies: gânduri rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule” (cf. Matei 15, 19; Marcu 7, 21-22). Deasupra liberului arbitru, Origen așază însă rânduiala lui Dumnezeu, care înduhovnicește rațiunea omului. „Rațiunea ne arată că evenimentele din exterior nu depind de liberul nostru arbitru, în schimb ne stă în putere de a acționa într-o direcție sau alta, după cum ne dictează rațiunea pentru a examina ce trebuie să facem față de anumite solicitări din afară”.¹¹

a. O radiografie a patimii

În cartea a treia a lucrării „*Despre Principii*”, Origen expune modul în care se manifestă ispita după învățătura Sfintei Scripturi. În felul acesta, căderea primului om în păcat este generată de abuzul de libertate. După această scăpare a strămoșului nostru, diavolul a profitat de slăbiciunea omenească, punând stăpânire pe noi prin patimi nepotolite. „Astfel, fiecare

10. Origen, *Scrieri alese*, partea a III-a - *Despre Principii*, în PSB 8, trad. și note de Pr. Teodor Bodogae, Pr. Constantin Galeriu, Ed. IBMBOR, București, 1982, p. 191

11. *Ibidem*, p. 192.

om are în același timp și câte un înger păzitor și cine știe să asculte de el poate să ducă cu ajutorul harului dumnezeiesc luptă hotărâtă împotriva oricăror puteri diavolești”.¹² Pe ispititorul diavol, Origen îl numește „apepompeos”, adică „cel trimis din pustie”. El este acela care sădește în inimile oamenilor gândurile păcatului și poftele răutății. Așa se face că, duhul cel rău a sădit în inima lui Iuda trădarea, atunci când s-a lepădat de Mântuitorul, este apostrofât de Sfântul Apostol Pavel, care ne îndeamnă să ne ferim de uneltirile lui și-l numește „stăpânitorul acestui veac”.

Luate contextual, gândurile răutății sunt expuse rând pe rând, subliniindu-se contextualitatea apariției lor: „semințele păcatului provin din fapte pe care le realizăm oarecum în mod firesc zi de zi. Dacă ne complacem în astfel de acțiuni mai mult decât trebuie și dacă nu ne împotrivim primelor imbolduri de desfrâu, atunci puterile vrășmașe iau pildă de această primă nestăpânire, ne ațâță și ne împing mai departe și caută mereu să înmulțească la nesfârșit păcatele”.¹³

b. Gândurile ce vin din inimă

Despre păcatul lăcomiei, Origen spune: „mai întâi îți dorești niște bani, apoi, pe măsură ce crește păcatul, lăcomia se face tot mai puternică. În același timp, pe măsură ce crește patima orbește dreapta judecată, la îndemnul și sub presiunea puterilor vrășmașe, nu te mai mulțumești să câștigi câțiva bani, ci ajungi să furi, să răpești prin violență, ba chiar să verși sânge omenesc”. În viziunea didascalului alexandrin slăbiciunile firii sunt consecințele căderii în păcat. „Ca să ne asigurăm cu mai multă certitudine că aceste patimi nesfârșite vin de la diavoli” - spune Origen - „e destul să bagi de seamă că cei pe care-i copleșesc iubiri nesăbuite, mâinii nestăpânite, sau tristeți nemărginite nu suferă mai puțin decât cei al căror trup este chinuit de demoni. Căci, s-au istorisit și astfel de cazuri, când unii au ajuns să-și piardă mintea în urma unei iubiri nenorocite, alții în urma mâinii puternice, iar alții în urma unei întristări sau bucurii prea mari. După părerea mea astfel de cazuri au loc din pricină că puterile vrășmașe, adică diavoli, făcându-și loc în cugetele lor ocupate mai înainte de nechibzuință au pus acum cu totul stăpânire pe puterea lor de judecată mai ales fiindcă niciodată virtutea nu a

12. *Ibidem*, p. 214, nota 1029.

13. *Ibidem*, p. 218.

fost la ei o forță care să-i fi putut îndemna să reziste”.¹⁴

Lupta cu patimile este asemănată cu o luptă dusă într-o arenă (imagine frecvent folosită în vremea sa), unde fiecare om este ispitit după măsura virtuților sale. Înfruntarea ispitei se face numai cu ajutorul lui Dumnezeu, care vine și îl încurajază pe atlet în cursa sa duhovnicească și implicit în lupta cu patimile.

Patimile suflețești mai sunt numite și „gândurile care vin din inimă”. Despre acestea a vorbit și marele David în psalmii săi. Referitor la felul cum trebuie primite aceste gânduri, Înțeleptul Solomon spune în Ecclesiastul său: „Dacă mânia stăpânitorului se ridică împotriva ta, nu te clinti din locul tău, căci firea domoală înlătură mari neajunsuri” (Ecl. 10, 4). Origen aduce mai multe temeuri biblice prin care își susține pledoaria cu privire la gândurile răutății. La aceasta, el adaugă următoarele sfaturi, justificate tot pe citate din Sfânta Scriptură: „Bun lucru a făcut Solomon atunci când a dat acel sfat bun zicând: *«Păzește-ți inima mai mult decât orice»*. La care Apostolul Pavel a adăugat: *«Pentru aceasta se cuvine să ascultăm cu atât mai mult de cele auzite ca să nu călcăm pe alături»*”.¹⁵

c. Despățimirea sau „schimbarea la față” a simțurilor

Pentru această temă este relevant subiectul Schimbării la Față, pe care Origen îl tratează în operele sale scrise spre bătrânețe, cum ar fi: Comentariul la Matei, Cata Celsus, sau în Omilii. Astfel, muntele este prin excelență simbolul efortului ascetic, iar timpul de șase zile, în care cei trei Apostoli împreună cu Mântuitorul urcă aceste trepte, simbolizează lumea. Prin urmare, acest efort, acest urcuș susținut deasupra lumii, reprezintă „desprinderea de lume”.¹⁶ În viața creștină, totul devine o provocare, un urcuș prin care se caută comuniunea cu Dumnezeu. Pentru a ajunge la înălțimea cunoașterii, omul trebuie să se despățimească prin pregătire ascetică, trebuie „să se schimbe la față.” Pornind de la acest subiect, Origen abordează problema celor cinci simțuri spirituale, prin care este exprimată starea omului duhovnicesc care a ajuns la înțelepciune. Este o temă dezbătută și de Teofil de Antiohia, care se referă la „ochii sufletului” și la „urechile inimii”. Prin aceste simțuri, omul poate ajunge la cunoașterea

14. *Ibidem*, pp. 218 – 219.

15. *Ibidem*.

16. H. Crouzel, *Op. cit.*, p. 194.

lui Dumnezeu. În acest sens, teologul H. Crouzel spune: „Dacă simțurile cele mai importante sunt văzul și auzul, și mai rar pipăitul, simțurile cele mai afective, mirosul și gustul, aduc în plus ideea desfătărilor cunoașterii, legată, la rândul ei, de vinul care bucură sufletul. Obiectul lor îl constituie realitățile divine, tainele... simțurile spirituale oferă cu privire la realitățile supranaturale o cunoaștere care e tot mai mult, cel puțin ca tendință, de ordin nemijlocit, intuitiv, ținând cont de faptul că un raport „față către față” desăvârșit este rezervat Evangheliei veșnice”.¹⁷

III. Din sau „Despre principii”

Folosindu-se de temelia Scripturii, marele exeget alexandrin analizează, în tratatul său „*Despre Principii*”, lupta pe care neamul omenesc o duce cu ispitele diavolului și cu celelalte puteri vrăjmașe. Astfel, contrar unor afirmații greșite din acea perioadă, care susțineau că dacă n-ar fi existat diavoli, oamenii nu ar fi ajuns la păcat, Origen susține că păcatul provine din abuzul de libertate și din lenea sau nepăsarea, care fac accesibile încercările celui rău. Acesta pune stăpânire pe om prin patimi sau gânduri, depărtându-l de la îngerul păzitor care i-a fost încredințat prin botez.¹⁸ El oferă mai multe exemple biblice ale luptei încrâncenate dintre om și diavol. Începând de la lupta necuratului cu îngerul Domnului în pustie pentru sufletul lui Moise, amintind de întreita ispitire din pustiu Carantaniei, Origen încheie cu sfaturile Sfântului Apostol Pavel care ne îndeamnă să nu ne dăm pe mâna diavolului, ci „să ne îmbrăcăm cu toate armele lui Dumnezeu ca să putem sta împotriva uneltirilor lui, pentru că lupta nu este împotriva trupului și a duhului, ci împotriva domniilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întinericului acestui veac, asupra duhurilor răutății răspândite în văzduhuri” (Ef. 6, 12). Ni se arată că patimile sunt cauze ale acțiunilor noastre obișnuite alimentate în mod excesiv de vrăjmașul diavol și, după cum în săvârșirea binelui avem întotdeauna nevoie de ajutorul dumnezeiesc, tot așa și în lupta cu patimile avem nevoie de întărirea puterii lui Dumnezeu.¹⁹

Referindu-se la opera Sfântului Apostol Pavel, Origen afirmă că nu întotdeauna diavolul dă nota de pornire pentru patimile care robesc sufletul,

17. *Ibidem*, p. 196.

18. Origen, *Scrieri alese*, partea a III-a - *Despre principii*, p. 214, nota 1029.

19. *Ibidem*, p. 218.

ci și impulsurile trupesti: „Dacă trupul pofteste împotriva duhului și duhul împotriva duhului, însemnează că adăpostim în noi o luptă împotriva trupului și a sângelui și aceasta, atâta vreme cât suntem oameni și trăim după trup și cât timp nu suntem în stare să încercăm, ispite mai mari decât sunt încercările omenești”.²⁰ Numai în cazuri excepționale, atunci când Dumnezeu îngăduiește, ispita este mai mare decât puterile sufletești ale omului care luptă cu ea.

Referitor la gândurile care pornesc din inimă, se face o analiză amănunțită asupra provenienței acestora: „odată izvorăsc din noi înșine, altă dată ne sunt provocate de puterile cele potrivnice, iar uneori sunt trimise în noi chiar de Dumnezeu și de sfinții îngeri... însuși David vorbește despre gândurile ce pleacă dinlăuntrul nostru atunci când afirmă în Psalmi: « Gândul omului te va lăuda și amintirea gândului de va prăznui ». despre cele ce vin de obicei de la puterile vrăjmașe, mărturisește Solomon în Ecleziastul său: « Dacă mânia stăpânitorului de ridică împotriva ta, nu te clinti de la locul tău, căci firea domoală înlătură mari neajunsuri »”.²¹ Pentru a te putea păzi de aceste gânduri, indiferent de proveniența și de originea lor, Origen ne îndeamnă, citându-l pe Solomon; „Păzește-ți inima mai mult decât orice!” (Pilde 4, 23). Pe lângă toate acestea, adevăratul scop urmărit de diavol este depărtarea noastră de credința în Dumnezeu: „intenția puterilor vrășmașe care ne tulbură este nu numai de a ne face să suferim, ci ca să ne ațâțe mării mâinii, tristeții peste măsură, uneori până la marginea deznădejdiei, și ceea ce este și mai grav, să ne împingă - mânați de oboseală și biruiți de dezgust - să cârtim împotriva lui Dumnezeu, spunând că - chipurile - n-ar conduce drept și corect viața oamenilor, scopul lor fiind să ne slăbească credința, să ne pierdem nădejdea, să ne silească să părăsim adevărul învățăturilor noastre și să vâre în sufletele noastre păreri necuvincioase despre Dumnezeu”.²²

În vâltoarea acestui război nevăzut cu patimile se remarcă **părintele duhovnicesc**, cel care le transcede cu ajutorul Duhului în rugăciune. Duhovnicia sau înduhovnicirea, mai bine spus, se obține la Orien prin rugăciune. În felul acesta omul duhovnicesc poate discerne, devenind diacritic, după cum afirmă Sfântul Apostol Pavel - de multe ori citat de didascalul alexandrin: „De obicei vedeniile sunt ispitiri. Îngerul

20. *Ibidem*, p. 219.

21. *Ibidem*, p. 221.

22. *Ibidem*, p. 225.

întunericului se schimbă în lumină. De aceea trebuie să ne păzim și în tot ceea ce facem cu luare aminte... Sufletul care va fi înaintat destul, încât să aibă deosebirea vedeniilor, se va arăta duhovnicesc dacă știe să deosebească orice. De aceea, deosebirea duhurilor este socotită, alături de harismele duhovnicești, ca dar al Duhului Sfânt²³. Prin urmare, devenim oameni duhovnicești prin împărtășire de Duhul Sfânt, care este sfințenia, iar una din trăsăturile deosebite ale acestei înduhovniciri este diakrisis: „Această învățătură a deosebirii duhurilor ... e unul din principalele aspecte ale vieții duhovnicești elaborate de Origen și pe care părinții deșertului o vor moșteni²⁴”.

23. *In. Num. hom. XXVII*, Baehrens, p. 272, apud. *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, prefață: Kallistos al Diocleei, postprefață: Tomas Spidlik, traducere: Mihai Vladimirescu, Ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 62

24. *Ibidem*.

CONSUMAREA PONDERATĂ A VINULUI DE CĂTRE OM DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ

drd. Pavel Radu LALA*

Cultura viței de vie (ἀμπέλων) și tehnologia de producție a vinului sunt teme comune în scrierile biblice, și devin discutate în practici religioase evreiești și creștine și întâlniri sociale¹. În limba ebraică se folosesc termenii *gefen* - viță de vie, *kerem*-vie și *nabiym* - struguri, termeni ce sunt asociați cu producția de plantare, tăiere, părțile plantei și soiuri de fructe².

Dumnezeu a introdus vița de vie în lume, nu doar ca omul să mănânce din strugurii ei, căci avea o varietate de fructe ci și pentru a obține băutură³. Robert Teachout prezintă două linii de dovezi biblice pentru această concluzie. „În primul rând,” spune el, „sucul de struguri, este întotdeauna menționat în pasajele care se ocupă de binecuvântarea lui Dumnezeu asupra oamenilor”⁴. Spre exemplu, Am. 9, 14 spune: „Și Eu voi întoarce din robie pe poporul Meu Israel, și ei vor zidi cetățile cele pustiite și le vor locui, vor sădi vii și vor bea din vinul lor (*yayn*), vor face grădini și din roadele lor vor mânca”. Aici scopul declarat al plantării viilor este de a „bea din vinul lor”.

A doua linie a dovezilor prezentate de Teachout indică faptul că

* Școala doctorală de Teologie, Universitatea „Ovidius”, Constanța, îndrumător științific IPS Prof. Dr. Teodosie Petrescu

1. Jules Janick, „Fruits of the Bibles”, in *HortScience*, Department of Horticulture and Landscape Architecture, vol. 42(5) august, Purdue University, West Lafayette, Indiana, 2007, p. 1072.

2. Michael Zohary, *Plants of the Bible: A Complete Handbook to All the Plants With 200 Full-Color Plates Taken in the Natural Habitat*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982, p. 54;

3. Robert Teachout, *Wine the Biblical imperative. Total Abstinence*, Richbarry Press, Columbia, 1983, p. 27.

4. *Ibidem*.

scopul principal al viei a fost de a produce o băutură sănătoasă. În tot Vechiul Testament, nu există mai mult de 13 trimiteri la struguri pentru a fi mâncați sau de a fi produse comestibile. Prin contrast, Vechiul Testament se referă la băuturi din struguri de aproximativ 238 de ori⁵.

Acest lucru sugerează că din perspectivă biblică, Dumnezeu a dat vița de vie pentru a oferi nu doar struguri ci și vin, o băutură sănătoasă care aduce bucurie inimii⁶. Chiar și psalmistul David afirmă că „vinul veselește inima omului” (Ps. 103,15) de unde putem înțelege faptul că vinul, prin efectul său devine purtătorul unei bucurii.

Vinul a fost o parte integrantă a ocaziilor festive în tradiția Vechiului Testament și unul dintre scopurile sale a fost de a înveseli inima omului, în conformitate cu referințele biblice. Abundența de vin este considerată în Vechiul Testament ca o binecuvântare, atât pentru capacitatea sa de a aduce bucurie, cât și pentru aceea că este un bun stimulent pentru muncă⁷.

Devine o imagine a bucuriei, sărbătorii și festivităților, exprimând binecuvântarea lui Dumnezeu. Prezența la nunta din Cana Galileii a Mântuitorului este foarte cunoscută⁸ dar totuși, chiar dacă Domnul a prefăcut la nuntă apa în vin (In. 2, 1-11)⁹, n-a îngăduit beția, „maica aceasta a tuturor răutăților, generalul patimilor”¹⁰. Domnul atunci „a dat viață gândirii, care era slabă ca apa, a dat viață lucrătorului legii coborât din Adam, a umplut întreaga lume cu sângele viței de vie, care este băutura credinței celei adevărate, aducând, la plinirea vremii, prin credința în Dumnezeu, propovăduită mai înainte, amestecul legii celei vechi și a Cuvântului celui nou”¹¹.

Vinul a fost asociat cu binecuvântări și bucurii (Fac. 27, 28; 49, 11-12; Deut. 7, 12-13; 11, 13-14; Am. 9, 13), fiind pe masa mării sărbători

5. *Ibidem*, p. 28.

6. *Ibidem*.

7. Mark Keller, „Alcohol Consumption”, in vol. 1 *The New Encyclopedia Britannica*, in 30 vols., 15th ed., Encyclopedia Britannica, Macropaedia, Chicago, 1978, p. 441.

8. *Dictionary of Biblical Imagery*, Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (eds.), InterVarsity Press, Leicester, 1998, p. 3202.

9. Cuvântul folosit în acest pasaj este *oinos*, ceea ce înseamnă „must fermentat”, adică „vin”, cf. *A Greek-English Lexicon*, Henry George Liddell, Robert Scott, Roderick McKenzie & Henry Stuart Jones (eds.), Oxford University Press, Oxford, 1996, p. 562.

10. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, Omilia a LXX-a, în col. „PSB”, „Scrieri”, partea a treia, vol. 23, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 808.

11. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, *Cum trebuie să ne purtăm față de mâncări...*, 29,1, în col. „PSB”, „Scrieri”, partea I, vol. 4, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 246.

eshatologice (Is. 25, 6), doar starea de ebrietate a fost dezaprobată, asemeni tuturor exceselor (Pd. 20, 1; 23, 29-35; Is. 5, 11; 28, 7; 56, 12; Lev. 10, 9-11; I Tim 3, 3; Tit 1, 7)¹².

Întorcându-se spre îndeletniciri agrare, Noe a plantat o vie. Complacerea în a se îmbăta cu vin a avut ca rezultat o ieșire indecentă, față de care Ham și probabil că și fiul său Canaan au manifestat lipsă de respect. Acest incident a devenit ocazia blestemelor și binecuvântărilor paterne ale lui Noe (Fac. 9, 20-28). Verdictul lui Noe avea un orizont profetic. El a anticipat atitudinea păcătoasă a lui Ham reflectată în spița lui Canaan, unul din cei patru fii ai lui Ham.

Despre incidentul îmbătării lui Noe, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Primilor oameni nu le era cunoscută folosirea viței de vie. Dacă ar fi fost cunoscută vița de vie mai înainte și la început sau dacă s-ar fi știut fructul ei, apoi negreșit Abel ar fi stropit și cu vin jertfa pe care o adusese. Dar pentru că nu cunoștea folosirea rodului viței, de aceea nici nu l-a folosit. Noe, însă, a fost un om căruia îi plăcea să lucreze pământul; poate că a gustat din rodul viței, a zdrobit strugurii, a făcut vin și a băut. Dar pentru că nici el nu gustase până atunci vin și nici nu văzuse pe altul bând, de aceea nu știa cât vin trebuie să bea și nici cum se cuvine să bea; așa că, din neștiință s-a îmbătat”¹³.

Sfântul Clement Alexandrinul spune în acest sens: „Pentru aceasta s-a scris în Scriptură despre îmbătarea lui Noe (Fac. 9, 21), ca să ne păzim mai ales de beție; prin Noe avem amintită în Scriptură o pildă vădită de cădere, din pricina căreia cei care au acoperit rușinea beției au fost lăudați de Domnul (Fac. 9, 23-26)”¹⁴.

Vorbind despre termenul „beție” utilizat în Sfânta Scriptură, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Cuvântul beție nu este întrebuințat totdeauna, în Sfânta Scriptură, ca să arate beția, ci uneori ca să arate și săturarea. Așa că se poate spune despre dreptul Noe că s-a îmbătat, nu din pricină că era neînfrânat, ci din pricină că a băut până s-a săturat. David spune: «Se vor îmbăta din grăsimea casei Tale» (Ps. 35, 8) în loc de: «Se vor sătura». De altfel cei cărora le place să bea nu se satură niciodată, ci cu cât toarnă în ei

12. Jules Janick, *art. cit.*, p. 1072.

13. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere (I)*, Omilia a XXIX-a, 3 în col. „PSB”, „Scrieri”, partea întâi, vol. 21, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 367.

14. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, *Cum trebuie să ne purtăm față de mâncări...*, 31,3, *loc. cit.*, p. 249.

mai mult vin cu atât ard mai mult de sete, iar băutul le întreține neconținut setea; plăcerea li se pierde, setea le e nepotolită și ajunși robii băuturii, cad în prăpastia beției”¹⁵.

Starea de ebrietate conduce la relații necorespunzătoare și imorale, după cum s-a întâmplat în Fac. 19, 31-35, când cele două fiice ale lui Lot îl îmbată pe tatăl lor cu vin în scopul de a comite incest cu el, ceea ce se și întâmplă¹⁶. Exemplul ficelilor lui Lot de a folosi vinul pentru a ajunge mai ușor la relații sexuale și a fi lipsiți de inhibiții a fost urmat de nenumărați oameni de-a lungul secolelor. Această tendință este atât de acceptată astăzi încât oamenii sunt predispuși la relații sexuale ilicite¹⁷.

Beția este un semn distinctiv al unui fiu capricios (Deut. 21, 20; Lc. 15, 11-13) și al unui stil de viață indecent (Rom. 13, 13).

Portretul clasic al bețivului are loc în Pd. 23, 29-35. Aici bețivul suferă de o serie de probleme psihologice, vaiuri, durere, certuri, plânsete și halucinații. Semne fizice includ răni inexplicabile, ochii roșii, mersul dezechilibrat și conversație incoerentă. Alte portrete biblice îi arată pe bețivi că se clatină (Ps. 106, 27; Est. 24, 20; 29, 9) calcă în voma lor (Est. 19, 14), manifestă simptome de nebunie (Jer. 51, 7) și sunt atât de lipsiți de judecată că recurg la a vinde o fată pentru că să poată bea (Ioil 4, 3)¹⁸.

Un alt portret i-au făcut fariseii Mântuitorului, incluzându-L în categoria oamenilor bețivi. Dacă despre Sfântul Ioan, fariseii spuneau că are demon pentru că nu mânca pâine și nu consuma vin, pe Mântuitorul îl numesc „om mândăcios și băutor de vin”. Dar lacom, este cineva care mănâncă prea mult și un bețiv este cineva care bea prea mult. Iisus însă nu a făcut nimic din acestea, nu a fost nici lacom nici bețiv, dar cei care urmăreau să-L prindă L-au acuzat că făcea aceasta în exces.

Beția a fost printre cele mai frecvente probleme sociale din lumea antică și efectele sale au fost de lungă durată nu doar asupra familiei ci asupra întregului popor¹⁹.

Mântuitorul și Sfinții Apostoli nu au condamnat consumarea

15. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere (I)*, Omilia a XXIX-a, 4, *loc. cit.*, p. 369.

16. *The Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman, Allen C. Myers & Astrid B. Beck (eds.), William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2000, p. 357.

17. Samuele Bacchiocchi, *Wine in the Bible. A Biblical Study on the Use of Alcoholic Beverages*, Berrien Springs, Biblical Perspectives, Michigan, 2001, p. 81.

18. *Dictionary of Biblical Imagery...*, p. 772.

19. *The Eerdmans Dictionary of the Bible...*, p. 357.

vinului, ci abuzul, beția, fenomen care era foarte frecvent prezent și în acele timpuri: „Luați seama la voi înșivă, să nu se îngreuneze inimile voastre de mâncare și de băutură și de grijile vieții, și ziua aceea să vină peste voi fără de veste” (Lc. 21, 34) .

„Să umblăm cuviincios, ca ziua, nu în ospețe și în beții” (Rom.13, 13), recomandând cumpătarea și uneori abținerea de la băutură: „Bine este să nu mănânci carne, nici să bei vin, nici să faci ceva de care fratele tău se poticnește, se smintește sau slăbește” (Rom. 14, 21).

Iar în alt loc Sfântul Apostol Pavel îndeamnă la ferirea de beție: „Nu vă îmbătați de vin întru care este pierzare, ci vă umpleți de Duhul Sfânt” (cf. Efes. 5, 18; F.A. 2, 4-13), căci „nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu” (I Cor. 6, 10; Gal. 5, 19-21).

Îndemnul lui Pavel: „Nu vă îmbătați de vin” este urmat de un avertisment, care în Biblia de la Blaj 1795, apare „întru care este curvia”, iar în grecește este redat astfel:

Stephens 1550 Textus Receptus

„Και μη μεθυσκεσθε οινω εν ω εστιν ασωτια αλλα πληρουσθε εν πνευματι”

Întrebarea care se pune acum: Ce produce curvia? Vinul ca agentul cauzator de dezământ sau beția ca o stare de dezământ? Răspunsul depinde de care dintre cei doi termeni este considerat a fi antecedent de clauză relativă *en ho* - „în care”. O traducere literală a textului grec se va citi: „Și nu vă îmbătați cu vin, în care (*en ho*) este pierzanie, destrăbălare (*asotia*-literal).” Redarea de *en-ho*- „în care” cu „pentru că” face ca starea de a fi îmbătați de vin, mai degrabă decât vinul în sine, să conducă la dezământ. Această construcție a avertismentului, așa cum Leon Field subliniază, „este în mod expres bazată pe ipoteza că folosirea vinului este permisă în altă parte în Noul Testament”²⁰.

Vinul a fost o componentă esențială a sărbătorilor și a fost consumat seara împreună cu aperitive și alimente bogate pe masă²¹.

Beția îi face pe oameni să nu mai vadă nu numai împărăția lui Dumnezeu, ci și lucrurile din lumea aceasta: „Beția face din zi noapte și din lumină întuneric. Bețivii au ochii deschiși, dar nu văd nici ceea ce le stă înaintea picioarelor. Grozăvia nu-i numai atâta, ci, pe lângă asta, bețivii

20. Leon C. Field, *Oinos: A Discussion of the Bible Wine Questio*, New York, 1883, p. 118, apud. Samuele Bacchiocchi, *op. cit.*, p. 162.

21. *A Greek-English Lexicon*, p. 343.

mai îndură o altă pedeapsă și mai cumplită, sunt triști fără pricină, furioși, bolnavi, luați neconținut în răs și ocărăți”²².

Cei care beau de se îmbată sunt asemănați cu îndrăciții, mai rău decât ei chiar, fiind ocară tuturor: „Beția este o îndrăcire de bună voie. Beția întunecă mintea mai cumplit decât îndrăcirea și lipsește pe omul beat de orice judecată. Adeseori când vedem pe un îndrăcit avem milă de el, suferim pentru el și-i arătăm multă simpatie, cu bețivul, însă, ne purtăm cu totul altfel; ne revoltăm, ne supărăm, îl blestemăm în fel și chip. Pentru ce? Pentru că un om chinuit de demonul cel rău face fără voia lui ceea ce face; merită iertare fie de izbește cu picioarele, fie de-și sfășie hainele, fie de rostește cuvinte de rușine; bețivul, însă, nu merită iertare pentru ceea ce face; este învinuit cumplit și de rude și de prieteni și de vecini, de toți, pentru că de bună voie a ajuns așa de rău, pentru că de bună voie s-a dat în mâinile beției”²³.

Mai ales, cei tineri trebuie să se ferească de beție: „Căci trupul tânăr, îngrășat cu felurite mâncări și cu băutura de vin, e ca un porc gata de junghiere. Sufletul lui e junghiat de aprinderea plăcerilor trupești, iar mintea lui e robită de fierberea poftelor rele, neputând să se împotrivescă plăcerilor trupului. Căci îngrămădirea sângelui pricinuieste împrăștierea duhului. Mai ales băutura de vin nici să n-o miroasă tinerețea, ca nu cumva prin focul îndoit, născut din lucrarea patimii dinăuntru și din băutura de vin, turnată din afară, să i se înfierbânte peste măsură plăcerea trupului și să alunge de la sine plăcerea duhovnicească a durerii născută din străpungerile inimii și să aducă în ea întunecare și împietrire”²⁴.

În Vechiul Testament existau câteva categorii de persoane care aveau datoria de a nu consuma vin sau alte băuturi alcoolice. Aici se înscriau preoții, dar numai în perioada în care erau implicați în serviciul divin (Lev. 10, 8-9) și nazireii (Num. 6, 3). Nazireii au fost oameni care și-au consacrat viața lor lui Dumnezeu prin abținerea nu numai de la vin și băuturi tari, ci și de la mustul de struguri (Num. 6, 3-4). Iisus, nu a fost nazireu și deci, nu a fost obligat să se abțină de la a bea din rodul viței toate tipurile de vin, atât fermentate cât și nefermentate. Știm că Iisus a băut la Cina cea de Taină și

22. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei...*, Omilia a LVIII-a, 4, *loc. cit.*, p. 670.

23. Idem, *Omilii la Facere (I)*, Omilia a XXIX-a, 5, *loc. cit.*, p. 372.

24. Diadoh al Foticeei, *Cuvânt ascetic în 100 capete*, 48, în „Filocalia”, ediția II, vol. 1, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Institutul de Arte grafice „Dacia Traiană” S.A., Sibiu, 1947, p. 353.

în întâlnirile cu diferite clase ale societății²⁵.

În Noul Testament, slujitorilor Bisericii le este îngăduit să bea, dar cu măsură, pentru că nu trebuie să fie bețivi:

„δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίλημπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, μὴ πάροινον, μὴ πλῆκτην, ἀλλὰ ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον”.

„Se cuvine, dar, ca episcopul să fie fără de prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor, înțelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții, nebețiv, nedeprins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci blând, pașnic, neubitor de argint” (I Tim. 3, 2-3).

„Diaconii, de asemenea, trebuie să fie cucernici, nu vorbind în două feluri, nu dedați la vin mult, neagonisitori de câștig urât” (I Tim. 3, 8).

Stephens 1550 Textus Receptus

„διακονους ωσαυτως σεμνους μη διλογους μη οινω πολλω προσεχοντας μη αισχροκερδεις”.

Oamenii în vârstă sunt îndemnați să fie treji, „temperați”, „bătrânele de asemenea să aibă, în înfățișare, sfințită cuviință, să fie neclevetitoare, nerobite de vin mult, să învețe de bine” (Tit 2, 3).

Alexandrian

„πρεσβυτιδας ωσαυτως εν καταστηματι ιεροπρεπεις μη διαβολους μη οινω πολλω δεδουλωμενας καλοδιδασκαλους”.

Beția este rușinoasă, mai ales pentru o femeie, cum zicea și Sfântul Ioan Gură de Aur: „Ce poate fi mai rușinos decât o femeie beată sau numai amețită? Cu cât vasul e mai slab, cu atât și naufragiul e mai mare, fie că e femeie liberă, fie că e roabă. Femeia liberă se face de răs în fața cetelor ei de roabe; roaba iarăși la fel, între roabe. Și fac - și una și alta - să fie hulite de oamenii fără de minte darurile lui Dumnezeu”²⁶.

De aceea, Sfântul Apostol Petru îndeamnă pe credincioși să se lase de păcat, să aibă mereu pildă pe Domnul, Care a murit pe cruce și să ia aminte la obștescul sfârșit care se apropie:

„Χριστοῦ οὖν παθόντος σαρκὶ καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὀπλίσασθε, ὅτι ὁ παθὼν σαρκὶ πέπαυται ἁμαρτίας, εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίας ἀλλὰ θελήματι θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιώσαι χρόνον. ἄρκετὸς γὰρ ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τὸ βούλημα τῶν ἐθνῶν κατειργάσθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, ἐπιθυμίας, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις, καὶ

25. Samuele Bacchiocchi, *op. cit.*, p. 129.

26. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei...*, Omilia a LVI-a, 4, *loc. cit.*, p. 668.

ἀθεμίτοις εἰδωλολατρίαις. Ἐν ᾧ ξενίζονται μὴ συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν, βλασφημοῦντες οἱ ἀποδώσουσιν λόγον τῷ ἐτοίμως ἔχοντι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς”.

„Destul este că, în vremurile trecute, ați făcut cu desăvârșire voia neamurilor, umblând în desfrânări, în poftă, în beții, în ospete fără măsură, în petreceri cu vin mult și în neiertate slujiri idolești” (I Ptr. 4, 3).

Diadoh al Foticeei spune astfel despre acțiunea vinului asupra omului: „Când sufletul se tulbură de mânie, sau se înceteșează de aburii vinului, sau se supără de o întristare grea, mintea nu poate să țină pomenirea lui Dumnezeu (oricât de mult s-ar sili)”²⁷.

Dar cu toate acestea ar fi greșit să dăm vina pe vin pentru beție și să-l respingem, zicând că nu este bun, la fel cum făceau unii în primele secole creștine, fapt surprins în scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur: „Când se întâmplă astfel de beții, aud pe mulți spunând: «Să nu mai fie vin». Ce nesocotință! Ce nebunie! învinuiești darurile lui Dumnezeu pentru că păcătuiesc alții? Aceasta însă e curată nebunie! Nu-i vinul de vină, ci neînfrânarea celor care se folosesc rău de vin. Spune, dar: «Să nu fie beție! Să nu fie îmbuibare!»; dar dacă spui: «Să nu fie vin!», vei spune, pășind înainte puțin câte puțin: «Să nu fie cuțit!», din pricina ucigașilor; «Să nu fie noapte!», din pricina hoților; «Să nu fie lumină!», din pricina clevetirilor; «Să nu fie femeie!», din pricina desfrânărilor; și, ca să spun pe scurt, ai desființat tot ce e pe lume”²⁸.

Vinul fiind din belșug era oferit ca dar în Vechiul Testament: „Iar Melhisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin. Melhisedec acesta era preotul Dumnezeului celui Preaînalt. Și a binecuvântat Melhisedec pe Avram și a zis: «Binecuvântat să fie Avram de Dumnezeu cel Preaînalt, Ziditorul cerului și al pământului. Și binecuvântat să fie Dumnezeul cel Preaînalt, Care a dat pe vrăjmașii tăi în mâinile tale!» Și Avram i-a dat lui Melhisedec zeciuială din toate” (Fac. 14, 18-20).

El este oferit ca dar de Dumnezeu nouă oamenilor, prin aceasta rezultând că nu poate fi ceva rău, însă folosirea lui de către noi s-a pervertit²⁹.

„Vinul a fost dat ca să ne veselim, nu ca să ne facem de ocară; ca să râdem, nu ca să fim de răs; ca să ne însănătoșim, nu ca să ne îmbolnăvim; ca să îndreptăm slăbiciunea trupului, nu ca să surpăm tăria sufletului.

27. Diadoh al Foticeei, *Cuvânt ascetic în 100 capete...*, 61, p. 358.

28. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, Omilia a LVI-a, 4, *loc. cit.*, p. 668.

29. Robert Teachout, *op. cit.*, p. 30.

Dumnezeu ne-a cinstit când a dat pe pământ acest dar, vinul³⁰.

Îndemnurile biblice prevăd utilizarea moderată a lucrurilor care toate sunt bune în sine (Fac. 1, 31). După cum mierea este un dar de la Dumnezeu pentru a ne bucura, fără să fie vorba de vreo conotație negativă a acestui produs se recomandă: „Nu este bine să mănânci multă miere” (Pd. 25, 27)³¹. Tot așa și consumul de vin doar dacă este consumat în exces este un lucru rău, căci în sine el nu este ceva rău.

Bibliografie

Izvoare

Biblia de la Blaj (1795). Ediție realizată sub înaltul patronaj al P.S. Virgil Bercea, episcopul Eparhiei Române Unite de Oradea și sub egida științifică a Academiei Române, Institutul de Istorie Cluj-Napoca, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureșan, Mitropolitul Bisericii Române Unite, Roma, 2000.

Biblia sau Sfânta Scriptură, cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.

Diadoh al Foticeei, *Cuvânt ascetic în 100 capete*, în „Filocalia”, ediția II, vol. 1, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Institutul de Arte grafice „Dacia Traiană” S.A, Sibiu, 1947.

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere (I)*, în col. „PSB”, „Scrieri”, partea întâi, vol. 21, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, în col. „PSB”, „Scrieri”, partea a treia, vol. 23, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.

Clement Alexandrinul, *Pedagogul, Cum trebuie să ne purtăm față de mâncări*, în col. „PSB”, „Scrieri”, partea I, vol. 4, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

30. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia a LVI-a, 4, *loc. cit.*, p. 668.

31. Robert Teachout, *op. cit.*, pp. 442-443.

Dicționare

A Greek-English Lexicon, Henry George Liddell, Robert Scott, Roderick McKenzie & Henry Stuart Jones (eds.), Oxford University Press, Oxford, 1996.

Dictionary of Biblical Imagery, Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (eds.), InterVarsity Press, Leicester, 1998, p. 3202.

The Eerdmans Dictionary of the Bible, David Noel Freedman, Allen C. Myers & Astrid B. Beck (eds.), William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2000, p. 357.

Cărți

Bacchiocchi, Samuele, *Wine in the Bible. A Biblical Study on the Use of Alcoholic Beverages*, Berrien Springs, Biblical Perspectives, Michigan, 2001.

Zohary, Michael, *Plants of the Bible: A Complete Handbook to All the Plants With 200 Full-Color Plates Taken in the Natural Habitat*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982.

Teachout, Robert, *Wine the Biblical imperative. Total Abstinence*, Richbarry Press, Columbia, 1983.

Studii

Keller, Mark, *Alcohol Consumption*, in vol. 1 „The New Encyclopedia Britannica”, in 30 vols. 15th ed., Encyclopedia Britannica, Macropaedia, Chicago, 1978, pp. 437-450.

Janick, Jules, *Fruits of the Bibles*, in „HortScience”, Department of Horticulture and Landscape Architecture, vol. 42(5) august, Purdue University, West Lafayette, Indiana, 2007, pp. 1072-1078.

CÂNTĂRILE VECHIULUI TESTAMENT

drd. Florea GRIGORE

Cântarea în Vechiul Testament este un element foarte important, esențial chiar. Având scop latreutic, cântarea vetero-testamentară pare a fi, din perspectivă cultică, o necesitate, așa cum se va vedea din analiza acestui articol.

Sușinem opiniile exprimate de Pr. Dr. Călin Ciprian Taloș¹ conform căruia se poate face o paralelă între cântarea îngerească și cea umană, cercetătorul scriind că: „în accepțiunea biblică această laudă adusă lui Dumnezeu (prin cântare n.n.) este echivalentă cu cântarea înălțată Lui, și acest fapt îl putem sesiza mai ales în poezia psalmilor: «Cântați-I Domnului cântare nouă, lauda Lui în adunarea celor cuviosoși. Să laude numele Lui în horă, din timpane și din psaltire să-i cânte» (Psalmul 149 ,1.3)”.

Limba ebraică folosește o terminologie specifică nu doar pentru muzica vocală dar și pentru muzica instrumentală². Exemplificând conceptele utilizate de terminologia biblică a Vechiului Testament pentru cântare, indicăm următorii termeni ebraici:

- שִׁיר (șir) - cânt (m.);
- מִזְמוֹר (mizmor) - cântare, psalm
- זִמְרָה (zimra) – cântare
- זָמַר (zamar) – cântec³.

Cântările Vechiului Testament pot fi studiate astăzi prin raportare la canoanele poetice prezente în tipicul Slujbei Utreniei, care sunt părți din diferite Cărți ale Vechiului și Noului Testament, putând fi găsite în primul rând în Sfânta Scriptură. Numărul citatelor biblice ce sunt cunoscute

1. Pr. Dr. Călin Ciprian Taloș, *Muzica*, apud http://www.revistateologica.ro/blog.php?id=145#_ftn11

2. *Ibidem*

3. *Ibidem*

îndeobște prin sintagma „Canonul lui Moise” este de 10, opt dintre acestea provenind din Vechiul Testament, iar ultimele două din Noul Testament. După cum se poate observa, ultimele două constituie o unitate liturgică.

Prima cântare provine din Cartea Ieșirii (Ieșire 15: 1–19), iar Cântarea a doua din Deuteronom (Deuteronom 32: 1–43). Cântarea a treia este rugăciunea Anei, mama Prorocului Samuil, din Cartea întâia a Împăraților (I Regi 2: 1–10). Cântarea a patra este rugăciunea Prorocului Avacum (Avacum 3: 2–19). Cântarea a cincea este rugăciunea Prorocului Isaia (Isaia 26: 9–20). Cântarea a șasea este a Prorocului Iona (Iona 2: 3–10). Cântările a șaptea și a opta cuprind Rugăciunea și Cântarea de mulțumire a celor trei tineri (Cântarea celor trei tineri 1: 2–33; 34–65.), extrase din capitolul 3 al Cărții Prorocului Daniil. Cântarea Născătoarei de Dumnezeu (Luca 1: 46–55) și a Prorocului Zaharia (Luca 1: 68–79), tatăl Întemernicului Ioan, alcătuiesc împreună, cea de a nouă cântare. Ultima cântare este rugăciunea dreptului Simion, când a primit la templu, în brațele sale, pe Pruncul dumnezeiesc: „Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne...” (Luca 2, 29–32).

„În practica modernă, odele biblice nu mai sunt cântate de-a lungul anului, cu excepția Utreniei din zilele lucrătoare ale Postului Mare. Cel mai frecvent sunt cântate odele de la unu la nouă, cu excepția cântării a doua; în consecință, doar opt ode sunt cântate în majoritatea canoanelor. Oda a doua are o temă de adâncă pocăință, astfel încât aceasta este cântată și ea doar la Utrenia din zilele de peste săptămână din Postul Mare. În această perioadă se slujesc doar câte trei dintre odele canonului (de aceea și cartea care conține porțiunile variabile ale slujbelor din Postul Mare se numește Triod.) De aceea, canoanele care nu se slujesc în Postul Mare adesea nu au nici irmoase și nici nu este trecut în cărțile de cult un tropar al cântării a doua. De asemenea, oda a doua se slujește și pentru Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul”⁴.

Odele scripturistice nu sunt identice ca structură metrică, astfel încât deși toată cântarea este realizată în același fel, fiecare odă trebuie să aibă o compoziție individuală⁵. Totuși, în compozițiile grecești originale, irmosul și troparul aveau aceeași structură metrică și puteau, astfel, să fie cântate pe aceeași melodie⁶. De asemenea, adesea vor fi prezente acrostihuri, citite

4. [http://ro.orthodoxwiki.org/Canon_\(imn\)](http://ro.orthodoxwiki.org/Canon_(imn))

5. *Ibidem*

6. *Ibidem*

după troparele canonului și, uneori, cuprinzând irmosul ca și cum ar fi fost compuse în același timp. Structura metrică și acrostihurile sunt date odată cu titlul canonului⁷.

În ceea ce privește raportarea la cărțile cultice, Cântările lui Moise figurează în Psaltire încă din secolul al V-lea: Codex Alexandrinus (Londra)⁸. Cele nouă cântări biblice au fost considerate ca un appendix la Psaltire. „În veghea lor de noapte, călugării recitau psalmii, unul după altul. Dar, în orthosul Sabait aceste cântări biblice au suferit o transformare în conformitate cu spiritul ritual al catedralei, au fost compuse tropare destinate a fi înserate între versetele biblice”⁹.

Pentru a fi folosite în cultul Bisericii, textul lor a fost tipărit în două cărți liturgice: Psaltirea și Irmologhionul. Psaltirea liturgică ortodoxă conține întotdeauna, după sfârșitul psalmilor, și textul integral – întocmai ca în Sfânta Scriptură – al celor nouă Cântări. A doua carte liturgică, la care se face referire și în capitoul al doilea al Tipiconului¹⁰, este Irmologhionul¹¹.

„Ne-am obișnuit să considerăm aceste cântări ca fiind parte integrantă doar a slujbei zilelor de rând din Postul Mare. Însă nu întotdeauna a fost așa. Doar în edițiile cărților liturgice din ultimele veacuri elementul scripturistic central este marginalizat până la eliminare în afara Postului Mare. În fapt, Tipicul Mare al Sfântului Sava până astăzi ne arată că aceste cântări sunt folosite în toate zilele de peste an, cu excepția Săptămânii Mari și a Săptămânii Luminate. La fel prevede și Rânduiala Dumnezeieștilor Slujbe, publicată anual de Patriarhia Moscovei.”¹²

Din punctul de vedere al lui Cezar Longin există două reguli tipiconale, una mai veche iar alta mai nouă referitoare la Cântările lui Moise. „Chiar și tipiconul protopsalților K. Byzantios și G. Violakis, care

7. *Ibidem*

8. Arhim. P. Deseille, „L’Office du Matin dans l’Église Orthodoxe”, în *Témoignage et Pensée Orthodoxes*, nr. 9–10, 1999, <http://perso.orange.fr/eglise.orthodoxe.grecque/ORTHROS.htm>

9. *Ibidem*

10. *Tipicon*, p. 14.

11. Irmologhionul, după cum îi spune și numele, este volumul liturgic ce cuprinde Irmoasele (grupate pe glasuri și cântări – în număr de peste o mie), iar pe lângă ele și alte texte ce fac parte integrantă a Utreniei, cum sunt și Cântările lui Moise; a apărut pe la mijlocul secolului al X-lea – a se vedea D. CONOMOS, *Orthodox Byzantine Music*, <http://www.goarch.org/en/ourfaith/articles/article7069.asp>

12. Dr. Cezar Longin, *Cântările lui Moise*, p. 1, apud <http://www.blog.teologie.net/2010/03/21/cezar-login-cantarile-lui-moise-introducere-si-text/>

consemnează cultul Catedralei Patriarhale din Constantinopol, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, și care au influențat și unele ediții grecești și bulgărești, iar în parte și românești, din ultimele două veacuri arată necesitatea folosirii Cântărilor lui Moise la toate Utreniile¹³. După vechea rânduială tipiconală, stihurile se cântă întâi din cele nouă cântări, dar acum, după irmosul fiecărei cântări, tropare sunt precedate de stihuri, în canoanele Utreniei duminicilor și a sfinților¹⁴.

Pentru exemplificare, ne propunem să studiem textul biblic de la Deuteronom 32: 1–43¹⁵.

Cântarea aceasta a rămas ca un testament lăsat de Moise „fiilor Legământului”: „Moise a scris această cântare în chiar ziua aceea și i-a pus pe fiii lui Israel s-o învețe” (Deuteronom 32, 44).

Pentru evrei, acest text este cunoscut sub denumirea de *Shirat Ha'azinu* תְּרִישׁ וּנְיָזָה („Cântecul de ureche”). Această pericopă este scrisă de Moise după cum Însuși Dumnezeu l-a instruit „Așadar, scrie-ți cuvintele cântării acesteia și învață pe fiii lui Israel și le-o pune în gura lor, pentru ca această cântare să-Mi fie mărturie printre fiii lui Israel”¹⁶ dar cuvintele au fost date lui Moise de Însuși Dumnezeu.

Faptul că textul spune „această cântare” (תְּרִישׁ וּנְיָזָה) indică faptul că textul în sine (sau probabil o prezentare generală a conținutului acestuia) au fost date lui Moise de către însuși Dumnezeu.

Moise trebuia să fie un martor al națiunii, în contextul în care poporul lui Israel trebuia să intre în pământul făgăduinței, spunând care va fi consecința împotrivirii poporului față de Dumnezeu și un apel pentru Israel să fie credincios și o reamintire a fidelității lui Dumnezeu față de propriul legământ. Prin aceasta se poate aduce în memorie faptul că Torah este un legământ între Dumnezeu (ca Mare rege) și Israel (ca vasalul său) a fost un legământ dual, ce implică atât Creatorul cât și oamenii. Luăm în considerație faptul că legământul despre care se face vorbire, ce conținea

13. *Ibidem*, p. 2

14. *Protheoria la Typikon tēs tou Hristou Megalēs Ekklēsiās ypo tou prōtopsaltou Geōrgiou Violakē*, Edit. Vas. D. Salivernos, Atena, f. a. apud *ibidem*, p. 2

15. Lucrări recente care tratează această temă sunt: Paul Sanders, *The Provenance of Deuteronomy 32* Leiden, Brill 1996, Frank M. Cross și David Noel Freedman, *Studies in Ancient Yahwistic Poetry*, Grand Rapids, Eerdmans, 1997; William F. Albright, „Some Remarks on the Song of Moses in Deuteronomy XXXII” *Vetus Testamentum* 9 (1959): pp. 339-46; și D. A. Robertson, *Linguistic Evidence in Dating Early Hebrew Poetry* Missoula, MT, Scholars, 1972.

16. Deuteronom 31:19 apud <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=17&cap=31>

binecuvântări și blesteme (Deuteronom 11:26-29; și 27:13) este aplicabil nu doar celor prezenți ci și urmașilor acestora¹⁷.

Primele versete ale capitolului 32 din Deuteronom¹⁸ invită cerurile și pământul de a asculta cuvintele transmise de mesajul cântării. Cuvintele lui Moise sunt comparate cu „roua, ca bura pe verdeață și ca ploaia repede pe iarbă” (versetul 2).

Versetul 2 de la acest capitol este comentat de către Sfântul Maxim Mărturisitorul astfel: „Cuvântul lui Dumnezeu se numește și este și rouă și apă, și izvor și râu, precum s-a scris, fiind și făcându-se acestea după puterea ce se află în cei ce-L primesc. Unora le este rouă, întrucât le stinge fierbințeala și lucrarea patimilor, care le încinge trupul de din afară. Celor ce sunt scuturați în adânc de frigurile veninului răutății le este apă, nu numai întrucât nimicește printr-o însușire contrară ceea ce este opus, ci și întrucât le dăruiește putere de viață pentru o existență fericită. Iar izvor le este celor ce au în ei ca o țâșnire neconținută deprinderea contemplației, întrucât le dăruiește înțelepciune. În sfârșit, râu le este celor ce varsă ca un râu învățătura cucernică, dreaptă și mântuitoare, întrucât adapă din belșug oameni, dobitoace, fiare și plante. Și o face aceasta ca oamenii să se îndumnezeiască, înălțându-se prin înțelesurile celor grăite; cei îndobitociți de patimi să-și primească din nou puterea rațiunii naturale, redobândindu-și omenia prin arătarea sânguincioasă a chipurilor virtuții; cei însălbăticiți prin deprinderile și faptele lor ticăloase să se înmoaie prin îndemnul dulci și line și să revină la blândețea firii; iar cei deveniți nesimțitori față de cele bune, asemenea plantelor, subțiindu-se prin străbaterea cuvântului în adâncime, să dobândească simțirea spre aducere de roade, iar puterea cuvântului să le fie ca o sevă care-i nutrește”¹⁹.

Preamărirea numelui Domnului (יהוה) prezintă în versetul 3 înseamnă a-i declara calitățile Acestuia după cum se poate vedea prin punerea în paralel a textului cu primul verset din Psalmi 104: „Lăudați pe Domnul și chemați numele Lui; vestiți între neamuri lucrurile Lui”²⁰.

Cel de-al patrulea verset din Deuteronom îl descrie pe Dumnezeu drept tăria (*tzur*; צור), cuvânt care se referă în terminologia ebraică la *munte* sau la *culme* și poate implica, în anumite cazuri, un refugiu în care poate fi găsită

17. Ilie Cleopa, *Predica la Duminica a 29 a după Rusalii* apud <http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminicile-pestes/predica-duminica-29-dupa-rusalii-71616.html>

18. <http://poftim.files.wordpress.com/2011/02/deuteronom.pdf>

19. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre cunoștința de Dumnezeu*, trad. D. Stăniloae, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu 1946, p. 167

20. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=65&cap=104>

siguranța. Acest termen îl descrie pe Dumnezeu de șapte ori în această cântare, fiind utilizat de exemplu, în versetul 13: „și l-a așezat pe înălțimile pământului (*selah*, סֶלָה) și l-a hrănit cu roada țarinilor. I-a dat să scoată miere din piatră și cu untdelemn din stâncă vârtoasă (רִיב) l-a hrănit”²¹.

Aici, termenul רִיב nu se referă direct la Dumnezeu ci este o mărturie că proviziile de hrană din pustie sunt date de Creator. Sensul în care acest termen este folosit de șapte ori aici poate fi reamintirea faptului că Dumnezeu este singura protecție reală a poporului ales.

Lucrările lui Dumnezeu, așa cum le descrie versetul 4 din Deuteronom dau măsura perfecțiunii acestuia. Lucrarea sa este perfectă (*tamim*, תָּמִים) ceea ce înseamnă perfectă, fără de greșeală deoarece căile Sale sunt juste (*mishpat*, מִשְׁפָּט)²². Domnul este credincios (*'emunah*, אֱמוּנָה) ceea ce înseamnă că El își ține întotdeauna cuvântul, El nu este niciodată mincinos sau inechitabil (*'avel*, אֵוֵל). Mai curând, El este drept (*tzaddik*, צַדִּיק) sau drept (*yashar*, יָשָׁר)²³.

Calitățile pe care le are Israel, așa cum sunt ele descrise de versetul următor, al 5-lea, sunt antagonice celor prezentate în versetul 4, fiind o înșiruire care contrastează cu însușirile lui Dumnezeu. În textul ebraic, acest verset prezintă poporul ales cu următoarele atribute:

- *shicheit*, שִׁחִית, ceea ce înseamnă corupt;
- לֹא יָנִיב לוֹ אֵל, fără de copii;
- *Mumam*, מַמָּוֶה, defect
- *dor 'iqeish*, דֹּר יִשְׁקָע רֹדֵף, îndărădnic;
- *f'altol*, לֹא יִתְקַבֵּץ, ticălos sau pervers²⁴.

Comentariul Sfinților Părinți la acest verset este următorul: „Dar spunând sfinții acestea, n-au cugetat cele omenești despre Dumnezeu, ci au cunoscut că cuvântul credincios are în Scriptură un îndoit înțeles: unul arătând pe cel ce crede, altul pe cel vrednic de crezare. Primul se potrivește oamenilor, al doilea lui Dumnezeu”²⁵.

Versetele următoare exprimă lipsa de încredere pe care Israel a arătat-o lui Dumnezeu, în ciuda bunătății Domnului către poporul ales. El a ales poporul său și i-a purtat de grijă (versetul 6), Israel este îndemnat să își reamintească

21. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=17&cap=32>

22. <http://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt0532.htm>

23. *Ibidem*

24. *Ibidem*. Traducerea în limba engleză a acestui verset este: „Is corruption His? No; His children's is the blemish; a generation crooked and perverse.”

25. Atanasie cel Mare, *Trei Cuvinte împotriva arienilor*, Scrieri I, trad. D. Stăniloae, volumul II, PSB 15, EIB, București, 1987, p. 6

istoria (versetul 7) precum și revărsarea de bunătate a darurilor Creatorului.

Comentând versetul 6, Sfântul Chiril al Ierusalimului scrie: „Dacă cineva vrea să știe în ce chip numim pe Dumnezeu Tată, să asculte pe bunul pedagog Moisi, care zice: Nu însuși Tatăl tău te-a dobândit și te-a făcut și te-a zidit? [...] Harul profetic a arătat foarte clar că nu-L numim Tată prin fire, ci prin har și poziție”²⁶.

Prezentăm, pentru exemplificare, comentariile Părinților la versetul 7: „Deci dacă nu voiești să te amăgești [...], ține smerenia de care ai folosit, nefăcând nimic fără să întrebi pe Părinții duhovnicești. Și, cu harul lui Dumnezeu, nu vei rătăci”²⁷.

Aici este și un alt îndemn, important din punct de vedere duhovnicesc, cel de a persista în lectura Sfitelor Scripturi: „Dacă citim o dată, de două ori, și nu înțelegem ceea ce citim, să nu ne trândăvim, ci să stăruim, să medităm, să întrebăm. ... Cunoștința nu e a tuturor. Să scoatem din izvorul paradisiului apă veșnic curgătoare și prea curată, care saltă spre viața veșnică. Să ne veselim, să ne desfătăm fără de saț, căci are un har nesfârșit”²⁸.

Versetul 8 prezintă „statornicirea hotarelor neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu”²⁹. Acest verset prezintă o diferență notabilă în Septuaginta față de textul masoretic. Concret, textul versetului 8 din Septuaginta (LXX) este: „ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ ἕστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ”³⁰. Textul masoretic este următorul: „לְאַרְשֵׁי יְיָ רַפְסֻמָּל {ס}, מִימַע תְּלַבֵּן בְּצִי {ר}, מִדָּא יְיָ וּדְרִפְהָב {ס}, מִיּוֹג וְיִזְעֵל לְחַנְהָב הַ, {ר}”³¹.

Ceea ce se poate constata, încă de la început, este diferența majoră dintre „ἀγγέλων θεοῦ”, îngerii lui Dumnezeu din limba greacă și „לְאַרְשֵׁי יְיָ” fiii lui Dumnezeu din textul ebraic. În textul masoretic Dumnezeu pare să arate că este favorabil poporului ales în fața oamenilor, ceea ce nu se păstrează în textul din LXX. Constatăm că traducerea în limba română este mai aproape de textul grec și mai departe de textul ebraic, reluat în manuscrisele de la Qumran de sintagma „מִיּוֹג וְיִזְעֵל לְחַנְהָב הַ” ceea ce se poate traduce, din nou, prin fiii lui Dumnezeu.

26. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, trad. D. Fecioru, EIB, București, vol. I – 1943; vol. II – 1945, p. 8

27. Sfântul Varsanufie, *Scrisori duhovnicești*, trad. D. Stăniloae, Editura Episcopiei, Romanului și Hușilor, 1990, p. 344

28. *Ibidem*, p. 535

29. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=17&cap=32>

30. <http://www.septuagint.org/LXX/Deuteronomy/32>

31. <http://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt0532.htm>

Traducerea masoretică este reluată de manuscrisul lui Aquila (Codex X), Codex Symmachus (de asemenea codexul X) și Teodotion³². Din această perspectivă poate părea că traducerea din LXX este o interpretare, că este interpretativă³³ și că nu redă fidel textul masoretic. John William Wevers consideră că acest verset din LXX este un adaos ulterior care încearcă să pună între paranteze posibilele încercări de concepere ale unor zeități care ar putea fi imaginate ca fiind undeva între Dumnezeu și om, în favoarea mesagerilor Creatorului³⁴.

În contextul interpretărilor exegetice care pledează fie pentru sintagma „fiii lui Israel”, fie pentru „îngerii lui Dumnezeu” există două detalii care trebuie luate în considerare.

În *primul rând*, în enumerarea națiunilor (neamurilor) din textul de la Geneză capitolul 10 nu este menționat Israelul³⁵. Numărătoarea neamurilor enumerate de textul biblic poate produce confuzii de vreme ce anumiți cercetători sunt de părere că se poate ajunge la 71 de nume, după cum se face numărarea³⁶. Totuși, marea majoritate a exegeților consideră că numărul corect din acest capitol este 70³⁷.

În *al doilea rând*, rădăcina נִפְרָד , care apare atât în Facere 10, cât și în Deuteronom 32, descrie „separarea” rasei umane. Referirea la cei 70 de fii ai lui Israel (din textul masoretic) poate părea de înțeles din prisma precizărilor Scripturistice de la Facere 46:27 și Ieșirea 1:5 în care se prezintă cei 70 de membri ai familiei lui Iacov.

Paralelele literale și conceptuale cu literatura ugaritică dau o explicare mai coerentă a textului de la Deuteronom 32:8 și confirmă opiniile acelor care susțin o traducerea în sensul celei prezentate de LXX pentru afirmarea „îngerilor lui Dumnezeu”.

Mitologia ugaritică are în panteonul său, pe treapta cea mai importantă,

32. Fridericus Field, ed., *Origenis Hexaplorum, Tomus I: Prolegomena, Genesis-Esther* ed. Hildesheim, Georg Olms, 1964, p. 320

33. John William Wevers, ed., *Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum*, Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis Editum, vol. 3.2: Deuteronomium, Gottingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1977, p. 347; și Idem, *Notes on the Greek Text of Deuteronomy* Atlanta: Scholars, 1995, p. 513.

34. *Ibidem*

35. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=25&cap=10>

36. A se vedea Allen P. Ross, „*Studies in the Book of Genesis; Part 2: The Table of Nations in Genesis 10—Its Structure*” *Bibliotheca Sacra* 137, October-December 1980, p. 342

37. A se vedea și Umberto Cassuto, *A Commentary on the Book of Genesis: From Noah to Abraham*, Jerusalem: Magnes, 1964, pp. 177-80

zeitatea numită El (care, precum în Biblie, se referă la Cel Preaînalt, „El Elion”), care are un număr de 70 de fii³⁸, numiți „fiii lui El” (*bn il*).

Textul masoretic de la Iov 38:7 יְהוָה יַחְבֵּד יְהוָה³⁹, fiii lui Dumnezeu, este tradus în LXX prin *αγγελοιω μου, îngerii mei*⁴⁰. Acest fapt prezintă, încă o dată, o inconsecvență între cele două versiuni ale Bibliei, în sensul celor prezentate la analiza vizând textul de la Deuteronom 32:8.

Comentariul ediției române a Sfintei Scripturi, ediția Bartolomeu Anania, la acest verset este următorul: „În Textul Masoretic: după numărul fiilor lui Israel. Toți exegeții însă (inclusiv Ernest Wright) sunt de acord că textul Septuagintei reflectă, în mod aproape sigur, textul original ebraic. El se află în consonanță nu numai cu contextul imediat, dar și cu texte mai îndepărtate cum ar fi Psalmi 81; 88, 7; Daniel 10, 13, din care reiese că Dumnezeu i-a rânduit fiecărui neam un înger păzitor și că toate entitățile cerești, oricare le-ar fi numele și rangul, se află în subordinea lui Dumnezeu. Apostolul Pavel va folosi această temă în Epistola către Evrei, capitolele 1 și 2, spre a demonstra că, în calitatea Sa de Fiu al lui Dumnezeu (și, deci, El Însuși Dumnezeu), Iisus Hristos e mai presus de toate entitățile cerești. De notat că numeroși traducători din ebraică (RSV, BJ, RADU, GALA) au preferat textul Septuagintei, în timp ce alții (KJV, TOB, OSTY) au rămas pe Textul Masoretic”⁴¹.

Versetul următor din cartea Deuteronom, versetul 9, pare a continua ideile din versetul 8, dacă ne gândim cu predilecție la textul masoretic. Astfel, „iar partea Domnului este poporul lui Iacov, Israel e partea lui de moștenire”⁴² este un verset care face trimitere la moștenirea pe care o are Israel de la Dumnezeu.

Următoarele versete (cele de la 10 la 14) descriu faptele pe care Dumnezeu le-a făcut pentru poporul său. „Găsitul-l-a în pământ pustiu, în pustiu trist și cu urlete sălbatice, și l-a apărut, l-a îngrijit și l-a păzit... Domnul l-a povățuit și n-a fost cu el dumnezeu străin. Și l-a așezat pe înălțimile pământului și l-a hrănit cu roada țarinilor. I-a dat să scoată miere din piatră și cu untdelemn din stâncă

38. Manfred Dietrich, Oswald Loretz, and Joaquin Sanmartin, eds., *The Cuneiform Alphabetic Texts from Ugarit, Ras Ibn Hani and Other Places*, KTU, 2d ed. Munster: Ugarit, 1995, p. 18.

39. <http://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt2738.htm>. versetul este: יְהוָה יַחְבֵּד יְהוָה; Cu traducerea în engleză „When the morning stars sang together, and all the sons of God shouted for joy?”.

40. A se vedea textul din LXX: „ὅτε ἐγενήθησαν ἄστρα ἦνεσάν με φωνῆ μεγάλῃ πάντες ἄγγελοι μου”. A se vedea referința de la <http://www.septuagint.org/LXX/Job/38>

41. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania

42. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=17&cap=32>

vârtoasă l-a hrănit⁴³. Israel are tot ceea ce îi este necesar deoarece Domnul s-a îngrijit de acest aspect.

Comentariul lui Calist Patriarhul la versetul 11 al capitolului 32 este următorul: „Dar ce face cu credincioșii? Un lucru foarte minunat, în chip covârșitor mai presus de ceea ce s-a spus mai înainte. Căci Dumnezeu nu ne așează numai pe noi, dându-ne viața încălzindu-ne, păzindu-ne și veselindu-ne în chip minunat, cum face pasărea cu puii ei. Ci, o, minune a dragostei dumnezeiești!, se așează pe Sine însuși și se face pe Sine ca o căruță nouă a noastră, mai presus de înțelegere, prin prisosința nesfârșită a dragostei Sale, păzindu-ne în siguranță și purtându-ne în chip nespus la bunătățile negrăite și supralumești ale vieții mai presus de ceruri și pregătindu-ne astfel să ne desfășăm de cele mai presus de fire și să ne umplem de pace și să ne odihnim în cele de netălmăcit și să ne bucurăm și să gustăm în chip dumnezeiesc și duhovnicesc și să ne îndulcim, precum se cuvine, de ele⁴⁴.

Versetul următor, al 12-lea este comentat astfel: „Vezi puterea celui Unul și singur? Nu era cu ei dumnezeu străin, pentru că Domnul singur îi conducea pe ei. Dar Domnul nu călăuzește pe cei ce se întorc de la El. Când cineva îi urmează cuiva, înseamnă că s-a întors spre acela. Nevoind, deci, să avem cu noi alt dumnezeu, pe dracul, sau vreo patimă, trebuie să urmăm Celui ce e Unul și singur, printr-o întoarcere cu mintea spre El⁴⁵.

Nerăsplătind acțiunile lui Dumnezeu după cum s-ar fi cuvenit, poporul ales arată față de Creator o purtare altfel decât una cuvenită. Versetul 15 afirmă că „a părăsit pe Dumnezeu, Cel ce l-a făcut și a disprețuit cetatea mântuirii sale⁴⁶.

Există și aici o diferență între textul masoretic și cel din LXX. Concret, în textul ebraic nu apare termenul de Israel ci termenul „Yeshurun⁴⁷.

43. *Ibidem*

44. Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, trad. D. Stăniloae, F 8, EIB, București, 1979, p. 75

45. Calist Catafygiotul, *Despre viața contemplativă*, trad. D. Stăniloae, în colecția „Filocalia”, nr. 8, EIB, București, 1979, p. 16

46. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=17&cap=32>

47. Versetul în limba ebraică este: „וַיִּשְׂחַט וַיִּשְׂחַט וַיִּשְׂחַט, {ר} וַיִּשְׂחַט וַיִּשְׂחַט וַיִּשְׂחַט; {ס} וַיִּשְׂחַט וַיִּשְׂחַט. וַיִּשְׂחַט, {ר} וַיִּשְׂחַט וַיִּשְׂחַט וַיִּשְׂחַט. {ס}” cu traducerea în engleză: „But Jeshurun waxed fat, and kicked--thou didst wax fat, thou didst grow thick, thou didst become gross--and he forsook God who made him, and contemned the Rock of his salvation.” Apud <http://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt0532.htm>.

Textul din LXX este: „καὶ ἔφαγεν Ἰακωβ καὶ ἐνεπλήσθη καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος ἐλιπάνθη ἐπαχύνθη ἐπλατύνθη καὶ ἐγκατέλιπεν θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτὸν καὶ ἀπέστη ἀπὸ θεοῦ σωτήρος αὐτοῦ”. Apud <http://www.septuagint.org/LXX/Deuteronomy/32>

Să nu fie! Căci și El este în Cel unul și Întâiul și Singurul, ca Cel ce e singur Cuvântul și Înțelepciunea și strălucirea Celui unul și singurul și întâiul. Căci este și El întâiul, fiind plinătatea dumnezeirii Celui dintâi și singurul, adică fiind Dumnezeu întreg și deplin. Deci nu s-a spus pentru El (pentru desființarea Lui), ci spre a se arăta că nu este altul cum e Tatăl și Fiul Lui. Acesta este gândul prorocului arătat și vădit tuturor⁵².

Concluzionând, putem observa că acest poem este o evocare a relaționării dintre Dumnezeu și poporul evreu și, în același timp, o pledoarie pentru fidelitatea față de Creator. „Textul ebraic este portic prin sintaxă, lexic și imagini iar traducerea grecească a păstrat în mare parte această caracteristică⁵³. Titlul „marele cânt⁵⁴ este atestat la Filon Alexandrinul⁵⁵.

Există și cercetători care consideră primele 43 de versete de la Deuteronom drept o mărturie a unei judecăți a poporului ales. Făcând o paralelă cu practica juridică modernă, cei în cauză opinează că avem aici un proces al legământului cu Israel. Interpretarea este pur juridică iar acțiunile lui Dumnezeu sunt cauzate de acest aspect: „când supușii au încetat să mai respecte legământul, domnul lor a trebuit să îi cheme la judecată și i-a învinovățit⁵⁶. Dincolo de terminologia specific juridică, evidentă în limba engleză, constatăm că există și opinia că pasajul din Deuteronom 32 poate fi interpretat ca o chemare la judecată a celor create, a cerului și a pământului. Ernest Wright susține un asemenea punct de vedere⁵⁷. Pentru acest exeget, versetele de la

52. Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, ed. cit., III, 6

53. *Septuaginta*, Volum coordonat de: Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu Dan Slușanschi, Colegiul Noua Europă, Polirom, Iași 2004, p. 588

54. „and the law is a witness to this which in the great hymn speaks thus--He was fat, he was rich, he was exceeding broad, and he forsook God who had made him, and he forgot God his Savior.” {51} {Deuteronomy 32:15.} For in truth those men whose lives have been exceedingly fortunate and are so at the time, do not remember the eternal God, but they think time their god;” a se vedea Philon din Alexandria *De posteritate Caini* apud http://cornerstonepublications.org/Philo/Philo_On_The_Posterity_of_Cain.html

55. *Septuaginta*, ed.cit., p. 588

56. Rodger Dalman, *Yahweh's Song: A Handbook for Understanding Old Testament Historical Theology*, Fifteenth Revised Edition, p. 58 apud <http://www.evangelicalvirtualseminary.org/Books/Yahweh's%20Song/Yahweh's%20Song-Full%20Text.pdf>

57. „Wright argued that Deut. 32:1-6 introduced the lawsuit by calling heaven and earth to court. This section also declared Yahweh's faithfulness and Israel's lack of treaty faithfulness. Deut. 32:7-14 declared God's mighty acts. Deut. 32:15-18 gave God's indictment against His people. Deut. 32:19-29 declared God's sentence against His people. Wright suggested that the rest of the chapter turned to a promise of future salvation for Israel. Wright claimed that the Song of Moses was written in the 11th century BC. G.

Deuteronom 32:15-18 dat rechizitoriul lui Dumnezeu împotriva poporului Său, Deuteronom 32:19-29 susține teza lui Dumnezeu împotriva poporului Său⁵⁸. Wright a sugerat că restul capitolului a apelat la o promisiune de viitor în vederea mântuirii lui Israel⁵⁹.

Din punctul nostru de vedere, primele versete ale capitolului 32 sunt o dovadă a manierei în care ne raportăm la Dumnezeu, iar privirea asupra acestui text trebuie să fie una liturgică, în sensul latreutic enunțat de Sfinții Părinți. Cântările lui Moise, cea din Ieșire 15 și cea analizată mai sus, din Deuteronom 32, precum și alte texte ale Vechiului Testament „sunt dovada că poezia ebraică e departe de a fi rodul unui amatorism mai mult sau mai puțin izbutit; ea vădește o anume știință a versificației deloc lipsită de rafinament. Istoricul Iosif Flaviu afirmă că Moise a învățat de la egipteni, printre altele, și meșteșugul prozodiei, adică pe acela de a-i asigura versului metrică, ritm și armonie; după el, Cântarea lui Moise din Deuteronom 32 a fost compusă în hexametri, opinie căreia i se alătură și Origen⁶⁰.

Acest poem din Vechiul Testament este citită până astăzi în sinagogi, fiind cunoscută sub numele de *haazinu*. Pentru evrei, avem aici o pericopă relativ scurtă (deoarece este constituită din doar un capitol), scrisă sub forma unui cântec pe două coloane. În tradiția iudaică acest pasaj poartă denumirea de Shirat Haazinu (în traducere cântarea Haazinu).

Haazinu (הַאֲזִינוּ) este termenul ebraic care desemnează *ascultarea*, a *asculta* când se referă la mai mult de o persoană este primul cuvânt al pasajului textului masoretic cu care începe textul propriu-zis de la Deuteronom 32⁶¹. Această lectură este cea de a 53-a, citită înainte de Iom Kipur (Ziua Iertării Păcatelor) sau în zilele de Rosh Hashannah sau Sukkoth, corespondente lunilor octombrie sau noiembrie⁶². Această lectură este cea de a zecea din cartea

Ernest Wright, „The Lawsuit of God: A Form-Critical Study of Deuteronomy 32,” 26-67 in Bernhard W. Anderson and Walter Harrelson, eds. *Israel's Prophetic Heritage: Essays in Honor of James Muilenburg*, (New York: Harper & Brothers, 1962), 34-6. Joseph Blenkinsopp argued that Genesis 18-19 depicted a judicial process used against Sodom and Gomorrah. Joseph Blenkinsopp, „The Judge of All the Earth: Theodicy in the Midrash of Genesis 18:22-33,” *Journal of Jewish Studies* 42 (1989): 146”, apud *Ibidem*

58. Rodger Dalman, *Yahweh's Song: A Handbook for Understanding Old Testament Historical Theology*, ed. cit, p. 200

59. *Ibidem*

60. Pr. Dr. Călin Ciprian Taloș, *Muzica*, apud http://www.revistateologica.ro/blog.php?id=145#_ftn11

61. <http://en.wikipedia.org/wiki/Haazinu>

62. *Ibidem*

Deuteronom, în cultul iudaic.

În această cântare, Moise cheamă cerurile și pământul ca martori pentru momentul în care el le spune evreilor ceea ce se va întâmpla atunci când vor înceta să asculte de Dumnezeu. În pericopa aceasta Moise pune în fața evreilor o mare parte din istoria lor anterioară precum și evenimentele din viitor⁶³.

Vorbirea se face ca și când Israel ar fi un singur om iar Dumnezeu este prezentat drept „bun și milostiv, răbdător și grijuliu, care a avut grijă de poporul evreu, l-a eliberat din robia egipteană și l-a condus către Țara Promisă”⁶⁴.

Comentariile iudaice la *haazinu* sunt multiple. Din rațiuni evidente care țin de cursivitatea expozeului, ne vom limita la doar câteva dintre acestea. În interpretarea lui Rashi⁶⁵ „ceea ce poate face un om pentru a găsi calea cea bună este fie să se uite la trecut și să învețe din greșeli, fie să încerce să formuleze un viitor bazându-se pe ceea ce Dumnezeu i-a spus (prin Tora) ca ar trebui să se întâmple... Pentru Rashi, «întrebă pe tatăl tău» se refera la profeți, care sunt uneori numiți «părinți» (spre exemplu în Regi II 2:12). În aceeași categorie, „bătrânii tăi” sunt cei versați în legea iudaică, înțelepții Talmudului, rabinii”⁶⁶.

Obadia Sforno⁶⁷ împarte textul de la Deuteronom 32 în șase secțiuni diferite care corespund unor „șase episoade istorice (introducerea cuvântării lui Moshe, planul inițial al lui Dumnezeu de a avea o lume perfectă și dejucarea acestuia de către Adam și de către oamenii de dinainte de Potop, promisiunea divină de a da Israelul evreilor și păcatul Vițelului de Aur care a amânat cu

63. <http://dvartora.ro/pericope/devarim-deuteronom/55-pericopa-haazinu-deuteronom-3213252/2420-pericopa-53-5766.html>

64. *Ibidem*

65. Prescurtare pentru Shlomo Yitzhaki. A se vedea mai multe în wikipedia: „Shlomo Yitzhaki, February 22, 1040 – July 13, 1105), better known by the acronym Rashi (Hebrew: רש"י; Rabbi Shlomo Itzhaki), was a medieval French rabbi famed as the author of the first comprehensive commentary on the Talmud, as well as a comprehensive commentary on the Tanakh (Hebrew Bible). He is considered the „father” of all commentaries that followed on the Talmud (i.e., the Baalei Tosafot) and the Tanakh (i.e., Ramban, Ibn Ezra, Ohr HaChaim, et al” apud <http://en.wikipedia.org/wiki/Rashi>

66. *Percepții despre istorie* apud <http://dvartora.ro/pericope/devarim-deuteronom/55-pericopa-haazinu-deuteronom-3213252/2420-pericopa-53-5766.html>

67. „Obadiah ben Jacob Sforno (Obadja Sforno) was an Italian rabbi, Biblical commentator, philosopher and physician. He was born at Cesena about 1475 and died at Bologna in 1550. After acquiring in his native town a thorough knowledge of Hebrew, rabbinic literature, mathematics, and philosophy, he went to Rome to study medicine. There his learning won for him a prominent place among scholars; and when Reuchlin was at Rome (1498-1500) and desired to perfect his knowledge of Hebrew literature, Cardinal Domenico Grimani advised him to apply to Obadiah.” Apud <http://en.wikipedia.org/wiki/Sforno>

40 de ani înfăptuirea acestei promisiuni, pedeapsa pentru păcatele evreilor, compasiunea lui Dumnezeu pentru Israel și, în final, mântuirea din Era Mesianică... Fiecare din aceste secțiuni corespunde la unul din cei șase psalmi recitați în fiecare zi a săptămânii (cu excepția Șabatului).⁶⁸

Samson Raphael Hirsch⁶⁹ are o interpretare proprie a acestui pasaj biblic. Pentru acest rabin, „legătura dintre trecut și viitor cade în sarcina noastră, a fiecărui. «Adu-ți aminte de zilele din vechime» și «socotește anii», analizează evenimentele istoriei pentru a le cunoaște, pentru a le interioriza! Părinții și bunicii sunt cei mai potriviți pentru a clarifica evenimente, pentru a oferi acea privire contemporană de care nu sunt în stare decât martorii oculari... Iar când epocile istoriei sunt recreate, vii și animate, înaintea ochilor noștri prin ceea ce ne spun părinții și bunicii, atunci vom înțelege legătura dintre originile noastre și misiunea pe care o avem în lume, atunci vom vedea exact către ce trebuie să ne îndreptăm⁷⁰».

În versetele din *Haazinu*, Moise nu Îl roagă pe Dumnezeu nimic, deoarece omul nu vorbește aici cu Creatorul său. Moise arată doar că în relația foarte specială pe care o au cu Dumnezeu evreii vor mai avea un ajutor pentru a putea determina cu claritate, în orice moment, dacă sunt pe calea cea dreaptă⁷¹. Înainte de a muri, fiind în proximitatea Țării Sfinte, Moise pare să le dea evreilor un instrument care să le indice personal raportarea la Dumnezeu. Reamintim că în cursul vieții sale, evreilor le-a fost mediată relaționarea cu Domnul de Moise însuși. Din perspectivă iudaică, acest pasaj poate fi interpretat în sensul celor afirmate mai sus⁷².

68. *Percepții despre istorie* apud <http://dvertora.ro/pericope/devarim-deuteronom/55-pericopa-haazinu-deuteronom-3213252/2420-pericopa-53-5766.html>

69. „Samson Raphael Hirsch (June 20, 1808 – December 31, 1888) was a German rabbi best known as the intellectual founder of the Torah im Derech Eretz school of contemporary Orthodox Judaism. Occasionally termed neo-Orthodoxy, his philosophy, together with that of Azriel Hildesheimer, has had a considerable influence on the development of Orthodox Judaism.” Apud http://en.wikipedia.org/wiki/Samson_Raphael_Hirsch. a se vedea și Eliyahu Meir Klugman, *Rabbi Samson Raphael Hirsch: Architect of Judaism for the Modern World*. Brooklyn, Artscroll Mesorah, New York 1996, passim.

70. *Percepții despre istorie* apud <http://dvertora.ro/pericope/devarim-deuteronom/55-pericopa-haazinu-deuteronom-3213252/2420-pericopa-53-5766.html>

71. O zi de evaluate, *Haazinu* 5763 apud <http://dvertora.ro/pericope/devarim-deuteronom/55-pericopa-haazinu-deuteronom-3213252/2325-pericopa-53-5763.html>

72. Ibidem. „Astăzi noi nu îl mai avem pe Moshe, și nici pe Iehoshua care i-a urmat atunci la conducere. Nu mai avem acel lider care să ne spună când greșim, care să ne laude când facem bine. Și probabil că nu mai știm nici să ne uităm la ceruri și pământ și să le ascultăm laudele sau mustrările. Însă trebuie să rămânem cu un lucru în minte: pentru fiecare dintre noi există acel instrument care să ne spună cât de aproape suntem de

Există o paralelă între maniera în care evreii se raportează, liturgic, la textul de la Deuteronom 32 și maniera în care o fac creștinii. „Creștinismul îl preia ca una dintre odele (cântările) care au fost alăturate Psaltirii în manuscrisele Septuagintei, cel târziu începând cu sec. al IV-lea, probabil după modelul iudaic. Importanța sa este atestată de comunitatea de la Qumran, care l-a conservat în mod special, recopiat pe un sul separat. Pentru utilizarea sa frecventă stau mărturie numeroasele fragmente pe papirus din acest text; cel mai vechi dintre ele este papirusul Fuad 266, papirus ebraic de la jumătatea primului veac î. Hr. Textul grecesc al unor versete este confirmat de fragmentele ebraice descoperite la Qumran și care diferă de Textul Masoretic”⁷³.

Pentru creștini, textul de la Deuteronom 32 este o dovadă a necesității de a actualiza și aplica legile lui Dumnezeu în viața fiecărui om, mereu, în orice ipostază. În acest sens trebuie văzută cântarea din Vechiul Testament, în lumina Sfinților Părinți. De aceea, Sfântul Ambrozio de Milan, referindu-se la versetul 29⁷⁴ din Deuteronom 32 putea să scrie: „Dumnezeu ne lasă uneori pe mâna vrăjmașilor, însă, spre a nu se trufi aceia cu puterea lor, îi va lovi și pe ei „A rănit boala, a tămăduit credința. A văzut că simțământul tău lăuntric nu este lipsit de dorințe evlavioase, dar este bătut de amânări, și de aceea a socotit că e mai bine să te dojenească, să nu-ți vatăme mântuirea, ci să-ți grăbească supunerea față de Dumnezeu”⁷⁵.

Dumnezeu. Poate fi o serie de lucruri bune sau rele care ni se întâmplă, poate fi un zâmbet al cuiva căruia i-am făcut un bine, sau un simplu sentiment de bine sau de rău pe care îl încercăm la un moment dat. Trebuie să învățăm cum să căutăm acest instrument, pentru că asta ne este scopul pe lume. Și mai este ceva ca parte din acest instrument: TORA (cuvântul adevărat al lui Dumnezeu) este și ea un surogat de ceruri și pământ, un surogat de Moshe care reflectă ceea ce El crede despre noi. Iar misiunea noastră este să facem în așa fel încât să creadă numai lucruri bune.”

73. Pr. Ioan Sorin Uscă, *Vechiul testament în tâlcuirea Sfinților părinți*, Deuteronomul, p. 100 apud <http://www.ortodoxia.md/phocadownload/pdf/deuteronomul.pdf>

74. „O, de ar judeca ei și de s-ar gândi la aceasta! De ar pricepe ce are să fie cu ei mai pe urmă” apud <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=17&cap=32>

75. Sfântul Ambrozio al Milanului, *Scrisori*, Scieri II, trad. David Popescu, în colecția „Părinți și scriitori bisericești” (PSB), nr. 53, EIB, București, 1994, LXXIX, 1

MIJLOACELE DIACONIEI

Pr. drd. **Ionuț Nicolae OLTEANU**

În slujirea Sfântului Apostol Pavel se pot distinge ca mijloace de slujire: predicarea cuvântului și exemplul vieții personale. Obiectul însuși și realitatea slujirii la Sfântul Pavel o constituie propovăduirea cuvântului. Slujirea cuvântului - diakonia tou logou - (Fapte VI, 4) este de altfel slujirea specifică apostolilor, de unde și denumirea lor de „slujitori ai Cuvântului” (Luca I, 2) și ea reprezintă lucrarea care stă la temelia Bisericii creștine. Ca și la ceilalți apostoli, de altfel, la Sfântul Pavel, diaconia nu este despărțită de evanghelizare, de slujirea cuvântului. Slujirea Evangheliei este o vocație inerentă funcției lui de apostol: „Hristos nu m-a trimis ca să botez, ci să binevestesc” (I Cor. I, 17; cf. IV, 15; Rom. XV, 16). În virtutea acestui fapt, predica lui este validă și eficace, deoarece el are autoritatea trimiterii. Peste tot, ostenele îndelungate și rodnice ale slujiri, așa cum se fac evidente din stăruințele depuse pentru cuvântul predicat, sunt o vie mărturie a convingerii sale că ceea ce învață este „cuvântul lui Hristos” (Rom. X, 17), „Cuvântul Domnului” (I Tes. I, 8-9), „cuvântul credinței” (Rom. X, 8), „cuvântul harului” (Fapte XIV, 3; XIX, 32), „cuvântul vieții” (Filip. II, 16), „cuvântul adevărului” (II Cor. VI, 7). Axa în jurul căreia se desfășoară întreaga slujire și întreaga catehizare a Sfântului Apostol Pavel, o formează deci „înțelepciunea tainică a lui Dumnezeu” (I Cor. II, 7), „Evanghelia lui Dumnezeu” (I Tes. II, 2, 8), „cuvântul lui Hristos” (I Cor. III, 16). Propovăduirea cuvântului sau vestirea unui mesaj (Rom. XVI, 25; I Cor. I, 21; II, 4; II Tim. IV, 17; Tit I, 3), binevestirea sau evanghelizarea (I Cor. I, 23; XV, 12; II Cor. I, 19; XI, 4; Gal. II, 2; Col. I, 23; I Tes. II, 9; I Filip. I, 14, 18; I Tim. III, 16), nu urmăresc altceva decât o slujire printr-o comunicare directă, vie, plină de putere și efect, o actualizare plină de semnificație a învățăturilor mântuitoare fundamentale, o proclamare a mântuirii realizată

de Iisus Hristos.¹

Cuvântul lui Hristos reprezintă așadar puterea predicării, iar slujirea este un răspuns la chemarea Cuvântului, prin cuvintele propovăduirii, care sunt „Cuvinte ale Duhului Sfânt” (I Cor. II, 13). Urmărind să câștige cât mai mulți pentru Evanghelia lui Iisus Hristos, Sfântul Apostol Pavel a trebuit să dea dovadă de o mare putere de lepădare de sine și de o extraordinară putere de slujire. Considerând apostolia o slujbă, Sfântul Pavel, se face tuturor toate (I Cor. IX, 22) slujind față de toți plin de zel.²

În acest fel se bucura de suferințele pricinuite de slujire (Col. I, 24), se lupta din răputeri pentru desăvârșirea omului în Iisus Hristos (Col. I 28-29), „rabdă toate pentru alții” (II Tim. II, 10), se smerește pe sine, ca să înalte pe alții (II Cor. XI, 7) și-și împlinește slujbă cu prețul vieții sale (Fapte XX, 24; Filip. II, 17). Pentru Sfântul Pavel, a trăi înseamnă a sluji (Filip. I, 22). El, care dorea să fie anatema de la Hristos pentru frații săi, cei de același neam, este un exemplu de slujire (Rom. IX, 3). În slujirea sa, Apostolul neamurilor nu urmărea vreun interes personal, nu caută cele ale oamenilor, ci pe oameni (II Cor. XII, 14-15). Nici nu da vreun prilej de sminteală în ceva, ca să nu fie slujirea lui defăimată, ci în toate se înfățișează ca un cunoscut slujitor al lui Dumnezeu (II Cor. VI, 3-4). Iar după toată slujirea, Apostolul neamurilor, slujitorul desăvârșit, spune: „Iar mie, să nu-mi fie a mă lăuda, decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume” (Gal. VI, 14).

Dar Sfântul Apostol Pavel este nu numai model, ci și mare pedagog al slujirii, în sensul că îndeamnă și învață pe credincioși cum să slujească, dându-le drept exemplu viu al slujirii pe Iisus Hristos. Ca urmare a acestui fapt, nu uita să adreseze astfel de îndemnuri celor din Filipi (Filip. II, 5); celor din Efes (Efes. IV, 32; V, 2); și celor din Roma (Rom. XII, 15-21; XV, 1-3, 7).³

Fiecare membru al comunității, slujind potrivit chemării lui, își aduce aportul său pentru întreaga Biserică, după cum la rândul lui se împărtășește de ceea ce realizează toți membrii Bisericii la un loc. Pe

1. Marcu Grigorie, „Posibilitatea desăvârșirii morale la Sf. Ap. Pavel”, în rev. *Mitropolia Ardealului*, nr. 9-10/1960, p. 672.

2. *Ibidem*, p. 673.

3. Idem, *Sf. Ap. „Pavel despre modelul de viață creștină”*, în rev. *Studii Teologice*, nr. 1-2/1957, p. 83.

de o parte ca individ dă comunității, iar pe de altă parte ia din această comunitate. În cadrul acestei comunități, toți membrii se manifestă, se întrețin și se dezvoltă printr-o slujire comună a bunurilor spirituale, prin împărtășirea de bunurile comune și prin comunicarea bunurilor personale. Aceasta slujire reciprocă, a cărei temelie este iubirea frățească, „este numitorul comun al apartenenței la Biserică”⁴

În viziunea Sfântului Apostol Pavel, sensul integrării efective al acestei apartenențe este slujirea practică. Iubirea frățească, rugăciunea, solidaritatea și slujirea reciprocă dintre creștini este expresia participării lor comune la viață în Hristos: „Nimeni să nu caute ale sale, ci fiecare pe ale aproapelui” (I Cor. X, 24). Modul practic și colectiv de slujire în iubire îl constituie mesele comune sau agapele (I Cor. XI, 33-34). Aceste mese comune organizate de creștini constituiau o impresionantă școală de dragoste, de slujire și de solidaritate între credincioși. Din punct de vedere social, ele erau un mijloc admirabil pentru stăvilirea îmbogățirii unora și pentru ușurarea sărăciei altora.⁵

Cel mai important act de slujire practică în sânul obștii creștine este dărnicia (Evrei XIII, 16) sau colecta de ajutoare (Rom. XV, 26). De fapt „în concepția Sfântului Pavel, departe de a fi numai o faptă de milostenie, strângerea de daruri este o binecuvântare, o comuniune cu sfinții sau o slujire” (diakonia - II Cor. VIII, 1, 4, 7, 19; Rom. XV, 25-28)³⁷. În acest sens, el rânduiește o colectă de daruri începând în Biserica Antiohiei pentru săracii dintre sfinții de la Ierusalim (Gal. II, 10), și din Bisericile din Galatia (I Cor. XVI, 1). Expresie a dragostei față de frații din afară și de departe, colectele constituiau și un mijloc material de slujire socială și universală. În felul acesta, creștinismul era îndrumat nu numai spre latura interioară-spirituală, ci și spre latura lui practică, socială. Pentru împlinirea acestei sacre și permanente misiuni sociale a creștinismului.⁶

Sfântul Apostol Pavel poartă pe umerii săi povara în ce privește orientarea credincioșilor asupra slujirii lor practice. Astfel lui Filimon din Colose îi cere să elibereze pe sclavul Onisim și să-l trateze ca pe un

4. *Ibidem*, p. 84.

5. Mihai Valentin Vladimirescu, *Biblical studies*, Editura Universitaria, Craiova, 2008, p. 75.

6. E. Brown Raymond, *An introduction to the New Testament*, Doubleday, New York, 1997, p. 66.

frate iubit (Filim. 16-17). Creștinilor din toate comunitățile le scrie, în grai profetic, să pună capăt dezbinărilor și le poruncește că fiecare să poarte grijă de nevoile aproapelui (I Cor. I, 11-28; X, 24, II Cor. VIII, 1 IX, 24), să se îngrijească de vindecarea bolnavilor și ajutorarea infirmilor să cultive „pacea cu toată lumea” (Evrei XII, 12-14), să nu dea uitării facerea de bine și dărnicia (Evrei XIII, 16; Gal. VI, 9) să evite în relațiile dintre dâșii, atât în viața de familie, cât și în societate, orice violență, asuprire și jignire (Efes. V 22 - VI, 9; Col. III, 1 - IV, 1; I Tim. VI, 1-3, 6-11, 17-19) și să slujească neîncetat adevărului, dreptății și binefacerii după exemplul lui Hristos (Filip. II, 1-11; IV, 8-9).⁷

Prin urmare, după Sfântul Apostol Pavel, viața creștină este, în întregime și prin natura sa însăși, slujire. Întemeiată pe ideea de „mădular” al aceluiași trup, în comuniunea de interese pe pământ și pentru viața veșnică, slujirea e totuna cu slujirea de sine.

Slujirea este modul - existențial și istoric - în care s-a realizat „iconomia” mântuirii, planul lui Dumnezeu înfăptuit în și prin Iisus Hristos (Efes. I, 9; III, 1-2). Apostolul, chemat și trimis ca „reprezentant al lui Hristos” (II Cor. V, 20), oglindește idealul slujirii creștine. Deci preoția și toate instituțiile bisericești trebuie privite prin prisma slujirii. Slujirea este o datorie sfântă: ea este munca pe care trebuie s-o depună zilnic Biserica și preoția, spre a urma poruncii Domnului nostru Iisus Hristos.⁸

Nota caracteristică și esențială a slujirii este iubirea. Diaconia prin iubire e mereu prezentă în acte de întraajutorare. Cei care iubesc pe aproapele fac totul pentru binele lui: „se bucura cu cel ce se bucura, plânge cu cel ce plânge” (Rom. XII, 15) și își poartă „sarcinile unii altora, împlinind legea lui Hristos” (Gal. VI, 2).

Ca „slujitori ai lui Hristos” (Efes. IV, 6) datorია creștinilor e aceea de a urma și corespunde întru totul slujirii Sale dumnezeiești în lume, slujind lui Dumnezeu și oamenilor, pe urma lui Hristos-Slujitorul, imitându-L, așa cum a făcut de altfel și Sfântul Apostol Pavel, a cărui viață, după convertire, a fost o necurmată pregătire de imitare a modelului Hristos.

7. Nicolae Nicolaescu, *Introducere în Epistola către Filipeni*, București, 1942, p. 68.

8. Nicolae Petrescu, „Epistola către Efeseni”, în rev. *Mitropolia Oolteniei*, nr. 1-2/1967, p. 88.

Principiul general al diaconiei e „să te faci tuturor toate” (I Cor. IX, 22). Prin această lucrare de slujire a tuturor, credinciosul creștin contribuie activ la transformarea în bine a vieții omenești, la desfășurarea până la deplină actualizare a tuturor potențelor umane. Prin aceasta se poate realiza în lume „împărăția lui Dumnezeu”, care este o împărăție a dreptății și a păcii (Rom. XIV, 17).⁹

9. Dr. Vasile Gheorghiu, *Epistola către Romani a Sf. Ap. Pavel*, Cernăuți, 1938, p. 49.

RELAȚIA DINTRE HRISTOS ȘI DUHUL SFÂNT ÎN ÎMPĂRTĂȘIREA SFINTELOR TAINÉ ÎN EPISTOLELE PAULINE

Pr. drd. Aurel ZAMFIR

1. Botezul

Botezul este o taină prin care se iartă celui botezat păcatul strămoșesc prin întreita cufundare în apa sfințită. Celui botezat i se iartă, de asemenea, și păcatele personale săvârșite până atunci, cel în cauză devenind astfel membru al Bisericii creștine. „Aceasta taină nu este altceva decât concretizarea împlinirii poruncii Domnului Hristos dată Apostolilor după învierea Sa din morți, și prin ei, Bisericii: *Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă* (Matei 28, 19-20).

Botezul este o lucrare sfântă fundamentală pentru viața umană, după cum o atestă însuși Mântuitorul: *De nu se va naște cineva din apa și din Duh, nu va intra în împărăția cerurilor* (Ioan 3, 5). În acest context, este de înțeles de ce Biserica a permis ca, în caz de forță majoră (pericol de moarte), Botezul să poată fi administrat de orice persoana creștină, doar prin rostirea formulei baptismale: *Se botează robul lui Dumnezeu (X), în numele Tatălui, Amin. Și al Fiului, Amin. Și al Sfântului Duh, Amin*¹.

Botez înseamnă „afundare în apă” (de la grecescul baptizo = afund în apă). Prin afundare în apă (botez) împreună cu Iisus Hristos (Fiul lui Dumnezeu înomenit), după asemănarea morții și învierii Lui, tot omul care crede în El, moare (față de păcat) și învie (în comuniune cu Dumnezeu). Aceasta este învierea duhovnicească sau re-nașterea personală, a fiecăruia.

1. *Despre Sfântul Botez* apud <http://www.parohia-stuttgart.de/revista2-9-17-octomb2002.pdf>

Dar omul renăscut prin Botez rămâne firav și vulnerabil dacă nu este pecetluit de Duhul Sfânt prin Ungerea cu Sfântul Mir. Aceasta trebuie să urmeze îndată Botezului, căci numai pecetea Duhului și persistența ei îl pot călăuzi pe om constant la o viață de înduhovnicire (contrar îndobitocirii pătimășe ori umanismului ateu).

Dar înduhovnicirea se lucrează numai acolo unde este Duhul, unde El S-a pogorât peste Apostoli și lucrează prin urmașii lor (Episcopi și Preoți) până astăzi, adică în Biserică. De aceea, pecetea Duhului face totodată și intrarea în Biserică, comunitatea în care toți credincioșii se unesc cu Trupul lui Hristos – împărtășania, devenind astfel *frați* cu Iisus Hristos și *fii* ai aceluiași Tată².

Astfel, astăzi, ce este perceput drept Botez nu se constituie doar în actul prin care preotul afundă o persoană în apă ci „o slujbă complexă, care cuprinde toate aceste trei acte fundamentale de nedespărțit: Botezul propriu-zis, Ungerea și prima împărtășanie, și care se numește (din primele secole) corect *Luminare* (căci omul vine de la întunericul păcatului și al morții la lumina învierii lui Hristos), iar popular *înceștinare*”³.

Taină de mare bogăție, după cum o arată și multiplele nume date în Noul Testament, botezul rămâne un moment esențial în viața credinciosului. „El se dă nu numai pentru iertarea păcatului strămoșesc și numai copiilor (Ioan 3, 3; Rom. 6, 3-5). Botezul este și experiența personală a Cincizecimii, deoarece cel nou botezat intră acum în adunarea văzută a Bisericii, alăturându-se celor ce s-au sfințit în Ierusalim. De aceea, condiția esențială a botezului este mărturisirea păcatelor și afirmarea personală a Simbolului de credință: *Eu cred... Eu cred...* trebuie repetat și la primirea Tainei Împărtășaniei, care e nedespărțită de Botez”⁴.

Poate cel mai important text referitor la Sfântul Botez este cel de la Galateni 3:27: „câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat”⁵, traducerea din grecescul: „οσοι γαρ εις χριστον εβαπτισθητε χριστον ενεδυσασθε”⁶.

2. *Nașterea, Botezul, Luminarea* apud <http://clermont.mitropolia.eu/nasterea-botezul-luminarea.pdf>

3. Ibidem

4. Pr. Prof. Ion Bria, „Botezul”, *Studii teologice* nr. 3-4/1997, pp. 22-30 apud <http://crez.org/randuieli/botezul.asp>

5. *Biblia sau Sfânta Scriptură* – Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988 sau <http://crez.org/randuieli/botezul.asp>

6. <http://www.greeknewtestament.com/index2.htm>. a se vedea și traducerea latină a Vulgatei: “quicumque enim in Christo baptizati estis Christum induistis” precum și

Prezența Duhului Sfânt în persoana botezată este asigurarea fermă că aceasta va fi cu Hristos în veci.

La Sfântul Botez, „după ce primim să ne unim cu Hristos, ajungem în inima Bisericii – icoană a Împărăției Lui gătită nouă încă de acum și de aici. Acolo, în apele cristelniței, Hristos ne va naște din nou, din apă și din Duhul Sfânt, ca o nouă creație, o nouă facere. La această nouă facere a noastră lucrează Cuvântul lui Dumnezeu, Fiul Cel Unul Născut împreună și cu Duhul Sfânt, din voia Tatălui, făcându-ne fii adoptivi ai Tatălui și frați ai lui Hristos, născuți din Duhul, duhovnicești, căci «ce este născut din trup, trup este ; și ce este născut din Duh, duh este.» (Ioan 3, 6) Când Dumnezeu l-a creat pe Adam, i-a dat suflet și viață. Acum, prin botez, omul « este umplut de Duh viu (cf 1Cor. 15, 45) », ne spune Sfântul Ioan Gură de Aur.

La Botez, Fiul împreună cu Duhul Sfânt ne prezintă ca pe o nouă faptură Părintelui Ceresc, ca fi ai Lui, prin înfiere, înscriși în Cartea Vieții, primiți la sânul Tatălui. Părintele Însuși atunci, împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt, Se sălășluiește în cel botezat, care devine lăcaș al Sfintei Treimi (cf Ioan 14, 17 și 23)⁷.

Botezul, totuși, are implicații directe pentru viața de zi cu zi a celui devenit creștin. Relația dintre Hristos și Sfântul Duh din momentul Botezului, conform textului de la Efeseni, trebuie să imprime o serie de

traducerile moderne și contemporane: “King James Version

3:27 For as many of you as have been baptized into Christ have put on Christ.

American Standard Version

3:27 For as many of you as were baptized into Christ did put on Christ.

Bible in Basic English

3:27 For all those of you who were given baptism into Christ did put on Christ.

Darby's English Translation

3:27 For ye, as many as have been baptised unto Christ, have put on Christ.

Douay Rheims

3:27 For as many of you as have been baptized in Christ, have put on Christ.

Noah Webster Bible

3:27 For as many of you as have been baptized into Christ, have put on Christ.

Weymouth New Testament

3:27 for all of you who have been baptized into Christ, have clothed yourselves with Christ.

World English Bible

3:27 For as many of you as were baptized into Christ have put on Christ.

Young's Literal Translation

3:27 for as many as to Christ were baptized did put on Christ;” apud ibidem

7. IPS Iosif, *Botezul, moarte și înviere cu Hristos*, Scrisoare Pastorală la Învierea Domnului 2011 apud http://www.bor-zh.ch/index_htm_files/PASTORALA_PASTI_2011.pdf

acțiuni specifice care conduc spre mântuire.

„Fiindcă mintea e de-a pururi mișcătoare și nu poate nici o clipa să stea, se cuvine ca de-a pururi să se îngrijească și să se sârguiască la lucrarea poruncilor lui Dumnezeu. În felul acesta, omul se va îngriji de mântuire toată viața sa. Nu se poate ca mintea să nu se îndeletnicească cu ceva, adică să fie nelucrătoare, deși mulți s-au nevoit să ajungă mai presus de tăria și puterea lor. Fiindcă din început omul a fost zidit așa: lui Adam i s-a poruncit să lucreze și să păzească Raiul! Se afla și în noi o mișcare firească și o înclinare spre lucrarea celor bune.

Deci cei ce se dedau la nelucrare și la trândăvie, oricât ar fi de duhovnicești și de sfinți, se povârnesc pe sineși în împătımirea cea afară de fire. În ce chip izvorul care izvorăște apa de-a pururi, fără de oprire, dacă va înceta puțin nu mai e izvor, ci se face baltă și mocirlă, tot așa și cel ce neîncetat se curățește prin lucrarea poruncilor și e sfințit și curățit de Dumnezeu, dacă va cădea puțin din lucrarea poruncilor în chip asemănător și pe măsura căderii, cade și din sfințenie.

Iar cel ce cu cunoștință e robit de vreun păcat cade cu totul din curăție, ca un vas cu apă care cu puțin gunoi tot se spurcă. Nu vorbesc numai de păcatul care se săvârșește cu trupul, ci și de celelalte patimi, care le săvârșim înlăuntru nevăzut. Să nu fiți neîncredători față de cele ce va grăiesc, fraților, ci să știți și să cunoașteți acest lucru: dacă vom face toată fapta bună, dacă vom face minuni și dacă nu vom lăsa nici o poruncă neîmplinită, mare sau mică, însă vom dori slava oamenilor și o vom căuta prin meșteșugiri și cu sânguință, silindu-ne s-o dobândim, apoi ne-am lipsit de toate faptele bune.

Căci dacă primim slava de la oameni și slava de la Dumnezeu o necinstim, suntem închinători la idoli, fiindcă slujim zidirii mai mult decât Ziditorului. Tot așa și cel ce primește cu dulceață și bucurie slava pământească, se va osândi ca un curvar. Fiindcă acesta se aseamănă cu cel ce voiește să-și păzească fecioria și se leapădă de împreunarea cu femeii, care nu se duce la ele, însă venind vreo femeie la dânsul, îndată o primește cu poftă și împlinește cu ea pofta amestecării și a împreunării, ceea ce se întâmplă într-adevăr cu toata pofta și patima. Fiindcă cel ce îi robit de zavistie, sau de iubirea de argint, de pizmă sau de mânie sau se dă de voie la orice patimă, nu va dobândi cununa dreptății.

Dumnezeu e drept și nu suferă să aibă părtași pe cei nedrepti; El e nepătimaș și nu sălășluiește cu cei pătimiși; El e Sfânt și nu intră în suflet întinat și rău. Iar cel ce primește în inima sa sămânța semnătorului celui

rău și viclean, el însuși se face rău și viclean și aduce rod diavolului, spini și măracini, adică materiile de ars ale focului veșnic și anume: zavistia, urâciunea, pomenirea de rău, râvna, prigonirea, trufia, slava deșartă, mândria, vicleșugul, iscodirea, lenevirea și toată patima urâtă și rușinoasă, care se săvârșește cu pofta prin trup și spurcă pe omul cel dinlăuntru, precum grăiește Domnul⁸.

În acest context trebuie privit textul de la Romani 6: 1-14

„1. Ce vom zice deci? Rămâne-vom, oare, în păcat, ca să se înmulțească harul?

2. Nicidecum! Noi care am murit păcatului, cum vom mai trăi în păcat?

3. Au nu știți că toți câți în Hristos Iisus ne-am botezat, într-o moarte Lui ne-am botezat?

4. Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi într-o înnoirea vieții;

5. Căci dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui,

6. Cunoscând aceasta, că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului.

7. Căci Cel care a murit a fost curățit de păcat.

8. Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El,

9. Știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moarta nu mai are stăpânire asupra Lui.

10. Căci ce a murit, a murit păcatului o dată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu.

11. Așa și voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru.

12. Deci să nu împărățească păcatul în trupul vostru cel muritor, ca să vă supuneți poftelor lui;

13. Nici să nu puneți mădularele voastre ca arme ale nedreptății în slujba păcatului, ci, înfățișați-vă pe voi lui Dumnezeu, ca vii, sculați din

8. Sfântul Simeon Noul Teolog, *Învatături*, vol. 2, ed. Credința Stramoseasca, 2003, apud http://mantuire.50webs.com/snt_cateheze12.html

morți, și mădularele voastre ca arme ale dreptății lui Dumnezeu.

14. Căci păcatul nu va avea stăpânire asupra voastră, fiindcă nu sunteți sub lege, ci sub har”⁹.

Aici, Sfântul Duh nu este numit explicit, dar cea de a treia Persoană a Sfintei Treimi este prezentă prin lucrare, prin acțiune, prin energiile divine necreate. Nu se poate ca omul să facă ceva (și mai ales să înfăptuiască binele) în absența lucrării Duhului Sfânt.

Comentând versetul de la Romani 6:5, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie: „Ceea ce am spus mai înainte, aceasta o spun și acum: Apostolul neconținut vorbește de viața morală, însă nu ca în celelalte epistole, pe care el le împarte în două părți, partea întâi destinând-o dogmelor, iar partea a doua închinând-o cu cea mai mare grijă vieții morale, căci în epistola de față el îmbină partea morală cu partea dogmatică, ca astfel cuvântul să-i fie bine primit de ascultători.

Aici el spune că sunt două morți și două mortificări, din care cea dintâi se face de Hristos în botezul pe care-l primim, iar a doua trebuie să o facem după aceea chiar noi, prin sânguința noastră proprie. A îngropa păcatele dinainte de Sfântul Botez este rezultatul darului Său, însă a rămâne după botez morți pentru păcat, aceasta este treaba noastră și a sânguinței ce o punem, deși chiar și aici noi vedem pe Dumnezeu ajutându-ne foarte mult. Botezul nu are puterea numai de a șterge păcatele de dinainte, ci te asigură încă și față de cele viitoare. După cum atunci tu ai crezut ca păcatele tale se șterg, așa și acum, după botez, arată schimbarea în bine prin toate faptele tale, ca nu cumva să te murdărești din nou”¹⁰.

Comentând „să nu împărățească păcatul în trupul vostru cel muritor” și „să nu faceți mădularele voastre arme de nedreptate păcatului?”, Sfântul Ioan Hrisostom scrie: „Deci, ce este ceea ce el spune aici? Nimic altceva decât că aruncă mai înainte un cuvânt mare pe care-l va dezvolta mai la urmă întrebându-l multă grijă în construcția lui. Așadar, despre ce ne vorbește? Că trupul nostru mai înainte de venirea lui Hristos era ușor de cucerit de păcat, căci după moartea lui prin păcat, a intrat în el un roi de patimi, pentru care nici nu putea fi sprinten de a călători pe calea virtuții. Nu era de față nici duhul care să-l ajute, și nici botezul care putea a-l mortifica, ci, ca și un cal fără frâu alergă peste câmpii, și greșea de multe ori, fiindcă

9. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=70&cap=6>

10. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Epistola catre Romani, Omilia XI, Împotriva lăcomiei și a iubirii de argint, apud* <http://www.ioanguradeaur.ro/583/omilia-xi-2/>

legea deși îl deștepta și îl îndruma ce să facă, și ce nu, totuși cu nimic altceva nu contribuia, la izbânda luptătorului, decât cu îndemnarea prin vorbe. De aceea și prăpastia de dinaintea noastră este acum cu mult mai mare, fiindcă ne-am bucurat și de un mai mare ajutor”¹¹.

Legătura dintre Hristos și Sfântul Duh în ceea ce privește Botezul este evidentă la Sfântul Ioan Gură de Aur. Deși nu este prezent explicit (numit ca atare) în textul de la Romani capitolul 6, primele 14 versete, Sfântul Duh este, după cum se poate vedea și din explicitarea exegetică a Sfinților Părinți, prezent prin lucrarea Sa în viața credincioșilor.

În context, amintim că „misionarii, fie ei apostoli, ucenici sau urmașii acestora, au fost primii învățători ai creștinilor care îi pregăteau pe aceștia atât înainte, cât și după primirea botezului în problemele de credință. Baza acestui învățământ o constituia învățătura Domnului Iisus Hristos și prin urmare avea o importanță deosebită pentru cei care se ocupau cu propovăduirea ei.

Datoria acestora era ca învățătura aceasta să ajungă la mintea și inima creștinilor, nefalsificată, dreaptă și adevărată așa cum o lăsase Mântuitorul. Scrierile Noului Testament și cele de mai târziu ale părinților apostolici sunt pline de îndemnuri pentru păstrarea învățăturii creștine curate”¹².

Fără a avea o legătură directă cu rânduiala Sfântului Botez, aceste elemente de context întăresc legătura dintre cele două persoane ale Sfintei Treimi în ceea ce privește taina Botezului, relația dintre Fiul și Duhul nerezumându-se, așadar, la actul liturgic în sine.

2. Sfânta Euharistică

Sfântul Grigorie de Nyssa precizează necesitatea luptei pentru ajungerea la mântuire cu cuvintele următoare: „acum iarăși, că sfârșitul vieții într-o virtute este asemănarea cu Dumnezeu. Dar nepătimirea și lipsa de pată scapă cu totul imitării oamenilor. Căci nu este cu puțință vieții pătimitoare să se asemene cu firea neprimitoare de patimi. Dacă deci singur Dumnezeu este fericit, cum îl numește Apostolul (I Tim. 6, 15), iar părtășia oamenilor de fericire are loc prin asemănarea cu Dumnezeu, dar imitarea este cu neputință, atunci fericirea nu poate fi atinsă de viața omenească. Dar sunt unele din cele ale lui Dumnezeu, ce se fac cu puțință de imitat de către

11. Ibidem

12. *Învățământul teologic creștin în primele trei secole* apud <http://www.crestinortodox.ro/editoriale/invatamantul-teologic-crestin-primele-trei-secole-70106.html>

cei ce voiesc”¹³.

Mântuirea este considerată ca având legătură cu Duhul Sfânt: „Căci dacă cei ce s-au născut din Duhul se fac fii ai luminii și fii ai zilei, ce altceva trebuie să cugetăm pe Duhul Sfânt, decât lumină și ziua, a cărui suflare fugărește umbrele și deșertăciunea? Pentru că e cu totul necesar ca după ce a răsărit soarele să nu mai rămână umbrele, ci să se retragă și să se strămute”¹⁴.

Sfânta Euharistie este elementul foarte important care contribuie la atingerea mântuirii. Legătura cu Sfântul Duh, așa cum poate fi notată în aprecierile de mai sus, este una implicită. Totuși, aceasta nu exclude nici pe departe conlucrarea persoanelor Sfintei Treimi în vederea atingerii mântuirii, în context euharistic.

În lumina epistolelor pauline, Sfânta Euharistie este prezentată cu cuvintele: „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărtășirea cu sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărtășirea cu trupul lui Hristos? Că o pâine, un trup, suntem cei mulți; căci toți ne împărtășim dintr-o pâine” (1 Corinteni 10:16-17)¹⁵.

Se poate observa, în limba română, traducerea din greacă a textului versetului 16: „το ποτηριον της ευλογιας ο ευλογουμεν ουχι κοινωνια του αιματος του χριστου εστιν τον αρτον ον κλωμεν ουχι κοινωνια του σωματος του χριστου εστιν.”¹⁶ respectiv al versetului următor în limba

13. Sfântul Grigorie de Nyssa, „Despre fericiri” în volumul *Scrieri*, partea I-a, în „Părinți și Scriitori Bisericești” 29, EIB și de Misiune al BOR, București 1982, p. 335

14. *Ibidem*, p. 220

15. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=12&cap=10>

16. <http://www.greeknewtestament.com/index2.htm>. Textul Vulgatei: „calicem benedictionis cui benedicimus nonne communicatio sanguinis Christi est et panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini est”. Traduceri contemporane ale textului: „King James Version” 10:16 The cup of blessing which we bless, is it not the communion of the blood of Christ? The bread which we break, is it not the communion of the body of Christ? American Standard Version

10:16 The cup of blessing which we bless, is it not a communion of the blood of Christ? The bread which we break, is it not a communion of the body of Christ?

Bible in Basic English / 10:16 The cup of blessing which we take, does it not give us a part in the blood of Christ? and is not the broken bread a taking part in the body of Christ?

Darby’s English Translation / 10:16 The cup of blessing which we bless, is it not the communion of the blood of the Christ? The bread which we break, is it not the communion of the body of the Christ? / Douay Rheims / 10:16 The chalice of benediction, which we bless, is it not the communion of the blood of Christ? And the bread, which we break, is it not the partaking of the body of the Lord? / Noah Webster Bible / 10:16 The cup of blessing which we bless, is it not the communion of the blood of Christ? The bread which we break, is it not the communion of the body of Christ? / Weymouth New Testament / 10:16 The cup of blessing, which we bless, does it not mean a joint-participation in the blood of Christ? The loaf of bread which we

greacă a Noului Testament termenii folosiți fiind următorii: „οτι εις αρτος εν σωμα οι πολλοι εσμεν οι γαρ παντες εκ του ενοσ αρτου μετεχομεν”¹⁷

Euharistia constituia, până în secolul IV d.Hr un ospăț al întregii adunări, imposibil de celebrat în absența membrilor acesteia¹⁸. În acest context, Sfinții Părinți vorbesc despre „a deveni un duh cu Fiul în termenii următori: „Dacă, deci, credem că, prin rugăciunea preoților și prin aducerea sfintelor Daruri, se aduce sufletelor o oarecare ușurare, apoi aceasta nu poate fi decât în același chip în care se poate aduce ușurarea omului. Iar care e chipul de a ne împăca cu Dumnezeu și de a nu-I fi dușmani, am spus: cum să fim stăpâniți de Dumnezeu și să devenim un duh cu Fiul Cel iubit, singurul întru Care Tatăl a binevoit. Dar tocmai acesta e efectul Sfintei Împărtășanii”¹⁹. Se poate constata aici conlucrarea dintre Fiul și Sfântul Duh, deși cea de a treia persoană a Sfintei Treimi nu este explicit menționată în text.

Se poate aprecia, în acest context, că „în ciuda faptului că este exprimată în moduri diferite de cele întâlnite în epistolele Pauline, conștiința a fost aceeași de-a lungul Bisericii primare: prin dumnezeiasca Euharistie, *cei mulți* – noul, adevăratul Israel, cei ce formează Biserica – devin o unitate, până la identificarea

break, does it not mean a joint-participation in the body of Christ? / World English Bible 10:16 The cup of blessing which we bless, isn't it a communion of the blood of Christ? The bread which we break, isn't it a communion of the body of Christ?

Young's Literal Translation / 10:16 The cup of the blessing that we bless -- is it not the fellowship of the blood of the Christ? the bread that we break -- is it not the fellowship of the body of the Christ?”. Apud *ibidem*

17. <http://www.greeknewtestament.com/index2.htm>. Textul Vulgatei: „quoniam unus panis unum corpus multi sumus omnes quidem de uno pane participamus”.

Traducerile contemporane ale acestui verset: „King James Version

10:17 For we [being] many are one bread, [and] one body: for we are all partakers of that one bread. / American Standard Version / 10:17 seeing that we, who are many, are one bread, one body: for we are all partake of the one bread. / Bible in Basic English / 10:17 Because we, being a number of persons, are one bread, we are one body: for we all take part in the one bread. / Darby's English Translation / 10:17 Because we, being many, are one loaf, one body; for we all partake of that one loaf. / Douay Rheims / 10:17 For we, being many, are one bread, one body, all that partake of one bread. / Noah Webster Bible 10:17 For we being many are one bread, and one body: for we are all partakers of that one bread. / Weymouth New Testament

10:17 Since there is one loaf, we, who are many are one body; we, all of us, share in that one loaf. World English Bible / 10:17 Seeing that we, who are many, are one bread, one body; for we all partake of the one bread. / Young's Literal Translation / 10:17 because one bread, one body, are we the many -- for we all of the one bread do partake” apud *ibidem*

18. Karl Christian Felmy, *De la Cina de Taina la Dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxa. Un comentariu istoric*, Deisis, 2004, pp. 56-57 apud *Studii istorice și mistice în celebrarea euharistică a Cuvântului*, <http://www.crestinortodox.ro/dogmatica/dogma/stadii-istorice-mistice-celebrarea-euharistica-cuvantului-69056.html>

19. Sf. Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea dumnezeieștii liturghii*, ed. cit. p. 62

cu Domnul nostru Iisus Hristos... adunarea euharistică este, fără îndoială, identificată cu Biserica lui Dumnezeu, care se află într-o anumită localitate. Identificarea adunării euharistice cu Biserica lui Dumnezeu a condus, în mod automat, la coincidența unității euharistice ca unitatea canonică de bază a Bisericii. Împărțirea celor care luau parte la Euharistie în cei care conduceau și cei care răspundeau cu *Amin* a apărut deja în secolul I (1 Corinteni, 1 Clement) ca o împărțire canonică de acum permanentă și clară a membrilor Bisericii în cler și laici. În aceeași perioadă, *conducătorul* adunării euharistice, ocupând *tronul lui Dumnezeu* în altar, a fost înălțat, în conștiința Bisericii, la treapta celui care stătea *în locul lui Dumnezeu*. Astfel, unitatea Bisericii în Euharistie a devenit, în mod automat, și o unitate în *episcopie*²⁰.

Tot în context euharistic se poate comenta versetul de la Romani 8: 10: „Iar dacă Hristos este în voi, trupul este mort pentru păcat; iar Duhul, viață pentru dreptate”²¹.

Textul acesta în greacă este, în Textus Receptus Stephens 1550: „εἰ δὲ χριστὸς ἐν ὑμῖν τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ ἁμαρτιᾶν τὸ δὲ πνεῦμα ζῶν διὰ δικαιοσύνης”²².

Referindu-se la acest verset, ca și la relația dintre Fiul și Duhul Sfânt în

20. *Sfânta Euharistie, valoarea pastorală și duhovnicească* apud <http://www.crestinortodox.ro/diverse/sfanta-euharistie-valoarea-pastoral-a-duhovniceasca-125125.html>

21. <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=70&cap=8>

22. <http://www.greeknewtestament.com/index2.htm>. Traducerea Vulgatei este „si autem Christus in vobis est corpus quidem mortuum est propter peccatum spiritus vero vita propter iustificationem” apud *ibidem*, reluată și în traduceri moderne și contemporane: „King James Version / 8:10 And if Christ [be] in you, the body [is] dead because of sin; but the Spirit [is] life because of righteousness.

American Standard Version / 8:10 And if Christ is in you, the body is dead because of sin; but the spirit is life because of righteousness.

Bible in Basic English / 8:10 And if Christ is in you, the body is dead because of sin, but the Spirit is life because of righteousness.

Darby's English Translation / 8:10 but if Christ be in you, the body is dead on account of sin, but the Spirit life on account of righteousness.

Douay Rheims / 8:10 And if Christ be in you, the body indeed is dead, because of sin; but the spirit liveth, because of justification.

Noah Webster Bible / 8:10 And if Christ is in you, the body is dead because of sin; but the Spirit is life because of righteousness.

Weymouth New Testament / 8:10 But if Christ is in you, though your body must die because of sin, yet your spirit has Life because of righteousness.

World English Bible / 8:10 If Christ is in you, the body is dead because of sin, but the spirit is alive because of righteousness.

Young's Literal Translation / 8:10 and if Christ is in you, the body, indeed, is dead because of sin, and the Spirit is life because of righteousness,” apud *ibidem*

alte epistole pauline, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie: „Deci pentru că despre Tatăl au auzit multe și au văzut că Fiul lucrase multe, dar despre Duhul nu știau nimic lămurit, cum ca lucrează minuni, introduce aici și cunoașterea desăvârșită.

Dar ca nu cumva de aici să se presupună că [Duhul] este mai mare – lucru care l-am și spus – de aceea zice: *Câte va auzi le va grăi și va vesti cele viitoare* (Ioan 16,13). Că dacă nu ar fi așa, cum nu ar fi lucru nepotrivit faptul că atunci urma să audă, și încă din pricina ucenicilor? Dar ce ar fi mai nelegiuit decât acest cuvânt? Sau alta [explicație]: ce urma să audă? Oare nu le-a spus toate acestea prin prooroci? Căci dacă urma să învețe despre dezlegarea Legii, a fost spus [mai înainte acest lucru]; dacă despre Hristos și despre Dumnezeuia Lui, și despre economie, și acestea au fost spuse. Și ce urma să spună mai clar după acestea? *Și cele viitoare va vesti*²³.

Se poate aprecia că „legătura unirii noastre cu Sfânta Treime, atât după trup cât și după duh o face Hristos, întrucât este în același timp și om și Dumnezeu. Primind unul și același Duh Sfânt, ne unim cu Dumnezeu căci precum puterea trupului îi unește pe cei în care se află Hristos, în același mod, Duhul lui Dumnezeu, cel neîmpărțit, sălășluindu-se în toți, îi adună pe toți într-o unitate.

Această unitate și comuniune duhovnicească în Hristos, pe care o aduce Duhul Sfânt în Biserică, o zugrăvește Sf. Irineu într-o frumoasă comparație: «După cum din făină uscată nu putem face un simplu aluat și nici o pâine, tot astfel noi toți nu putem deveni unul în Hristos, fără apa care este din cer – Duhul Sfânt. După cum pământul rămâne uscat și neroditor fără apă, tot astfel și noi rămânem neroditori fără ploaia binefăcătoare a Duhului. De aceea, Domnul primind toata puterea de la Tatăl, a dat aceasta putere tuturor celor care se alipesc de El, putere la care El Însuși participă, trimițând în tot pământul pe Duhul cel Sfânt»²⁴.

23. Sfântul Ioan Hrisostom, *Despre taina și puterea iubirii*, Migne, P.G. 59, col. 425-426 apud <http://www.ioanguradeaur.ro/167/despre-taina-si-puterea-iubirii/>

24. *Relația dintre Hristos și Duhul Sfânt în Biserică* apud http://www.biserica.ch/docs/Invatatura_Ortodoxa/relatia_dintre_hristos_si_duhul_sfant_in_biserica.htm

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

PRIMA OMILIE LA FAPTELE APOSTOLILOR*

A SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR

(scurtă prezentare, traducere și note de
Alexandru PRELIPCEAN și Alexandru IORGA)

Fără îndoială Sf. Ioan Gură de Aur este unul dintre cei mai citați, cei mai analizați și mai traduși Sfinți ai Bisericii Ortodoxe, fapt datorat eleganței, profunzimii și stilului său simplu de exprimare a adevărului cuprins în Sf. Scriptură. Nu trebuie uitat aici nici faptul că întreaga sa operă deține 18 de volume în colecția *Patrologia graeca* a abatelui J.P. Migne, iar în colecția *Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (EΠE)* coordonată de reputatul patrolog grec Pannayotis Hristos, nu mai puțin de 43 de volume¹.

* Traducere după: ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ 15, *Υπόμνημα στις Πράξεις των Αποστόλων (Ομιλίες Α'-ΚΓ')*, Ἐπόπται Παν. Κ. Χριστού, Ἐπιμελητής Ελευθ. Γ. Μερετάκης, Ἑλληνες Πατέρες της Εκκλησίας (EΠE), Κείμενο-Μετάφραση-Σχολία από τὸν Χριστό Θ. Κρικῶνη, Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Θεσσαλονίκη, 1983, pp. 14-57. Pentru prezenta introducere am folosit informațiile oferite de Hristos Th. Krikonis, în ediția grecească, pp. 1-13.

1. Redăm mai jos operele cuprinse în cele 43 de volume: 1. *Διάλογος Παλλαδίου, Περί ἀσαφείας τῶν προφητειῶν, Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης*; 2. *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (α'-κγ')*; 3. *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (κδ'-μα')*; 4. *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (μβ'-ξδ')*; 5. *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (γ'-ιβ')*, *Ὁμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (μα'-μγ')*; 6. *Ὁμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (μδ'-ρκγ')*; 7. *Ὁμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ρκδ'-ρν)*, *Εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ Σαούλ*; 8. *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (α'-θ')*, *Υπομνήματα*; 9. *Ὁμιλίες εἰς πρόσωπα καὶ ρητά τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης* (notată în colecție 8A); 10. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (α'-κ')*; 11. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (κα'-λζ')*; 12. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (λζ'-νς')*; 13. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (νζ'-οε')* - notată în colecție 11A; 14. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (ος'-)*, *Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (α'-δ')*; 15. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (ε'-λα')*; 16. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην*

Conform editorului grec, care a realizat de altfel și introducerea la omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la cartea *Faptele Apostolilor*, în afara celor 55 de omilii² cunoscute, mai există încă 4 omilii hrisostomice³ care se referă la începutul cărții. Unii cercetători - pe baza analizei textuale - consideră că omiliile nu ar aparține lui Hrisostom, ci unui așa numit *pseudo-Hrisostom*, însă faptul acesta nu și-a găsit încă rezolvarea.

Piatra de „poticnire” a cercetătorilor este tonul și stilul scrierii. Astfel, Erasmus (1466-1536) când a început să traducă aceste omilii în latină a simțit o asemenea silă din cauza stilului lor, încât scriind lui Tostallum, spunea că lucrarea aceasta o respinge, fiindcă nu vede în ea pe Hrisostom, iar tonul omiliilor este total străin de tonul cu care ne-a obișnuit arhiepiscopul Ioan al Constantinopolului. Savillius, mereu opus față de opiniile lui Erasmus, a menționat că în cartea aceasta a *Faptelor* tonul este diferit, neuniform și complicat, dar de asemenea conține și unele din cele mai frumoase bucăți de proză. Tot Savillius trage concluzia că lucrarea este într-adevăr a lui Ioan.

Din mărturiile eclesiastice vechi, prima o face Casiodor (485-583) care afirmă că omiliile la *Faptele Apostolilor* ale Sf. Ioan Hrisostom se găseau în doi codici, însoțite și de scolii. Casiodor, care în afară de altele este editorul și comentatorul unui număr de omilii, le-a valorificat pe cele ce conțineau comentarii din perioada lui Ioan Gură de Aur, al cărui nume

Εὐαγγέλιον (λβ'-νδ') - notată în colecție 13A; 17. *Υπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* (νε'-πη'); 18. *Υπόμνημα στὶς Πράξεις* (α'-κγ'); 19. *Υπόμνημα στὶς Πράξεις* (κδ'-μδ') - notată în colecție 16A; 20. *Υπόμνημα στὶς Πράξεις* (με'-ν'), *Υπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους* (α'-ι') - notată în colecție 16B; 21. *Υπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους* (ια'-λγ'); 22. *Υπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους* (α'-κα'); 23. *Υπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους* (κβ'-μδ') - notată în colecție 18A; 24. *Υπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους* (α'-κδ'); 25. *Υπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους* (κε'-λ'), *Πρὸς Ἐφεσίους* (α'-ια'); 26. *Πρὸς Ἐφεσίους* (ιβ'-κδ'), *Πρὸς Φιλιπησίους* (α'-ιβ'); 27. *Πρὸς Φιλιπησίους* (ιγ'-ιε'), *Κολοσσαεῖς Θεσσαλονικεῖς Α'*; 28. *Πρὸς Θεσσαλονικεῖς* (α'-ε'), *Πρὸς Τιμόθεον Α' καὶ Β'*; 29. *Πρὸς Τίτον*, *Πρὸς Φιλήμονα*, *Πρὸς Ἑβραίους* (α'-ιε'); 30. *Πρὸς Ἑβραίους* (ις'-λδ'), *Εἰς Λάζαρον* (α'-ζ'); 31. *Ὁμιλίες Ἠθικές - Αἰσιογραφικές*; 32. *Ὁμιλίες Αἰσιογραφικές - Ερμηνευτικές*; 33. *Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'* (Λόγοι Περὶ ἱερωσύνης); 34. *Ἀσκητικά Β' Πρὸς Σταγείριον Λόγοι Α'-Γ'*, *Περὶ παρθενίας*; 35. *Ὁμιλίες Κατηχητικές - Ὁμιλίες Ἠθικές*; 36. *Ὁμιλίες Κατηχητικές - Ὁμιλίες Ἠθικές Β'*, *Ὁμιλίες Περιστατικές Α'*; 37. *Ὁμιλίες Περιστατικές Β'*; 38. *Ὁμιλίες Περιστατικές Γ'*; 39. *Ὁμιλίες Περιστατικές Δ'*, *Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας κλπ.*; 40. *Ὁμιλίες Δογματικές* (Περὶ ἀκαταλήπτου, Περὶ ὁμοουσίου); 41. *Ὁμιλίες Ἐορταστικές*, *Ὁμιλίες Ἐγκωμιαστικές Α'*; 42. *Ὁμιλίες Ἐγκωμιαστικές Β'*, *Ἐπιστολὲς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα* (α'-ιζ'), *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος*; 43. *Ἐπιστολὲς Πρὸς Ἰννοκέντιον*, *Ἐπιστολὲς ιχ'-πμβ'*.

2. PG 60:13-383.

3. PG 51:65-112.

era renumit la acea vreme în Răsărit. După Savillius și Tillemont, a doua mărturie o oferă Sf. Ioan Damaschin (680-755), iar mai apoi Fotie (820-896), care menționează un număr diferit al omiliilor la *Fapte* (40).

Cât privește timpul rostirii lor, mărturia din omilia 44(:4) a *Faptelor* („iată, prin harul lui Dumnezeu și noi avem trei ani...”) ar sublinia cert că la momentul rostirii omiliei 44, Sf. Ioan era deja de trei ani pe tronul de arhiepiscop al Constantinopolului, iar omiliile au fost rostite începând cu 401. Evident și alte mărturii vorbesc indirect de această realitate: Ioan era deja episcop (*cf.* omilia 8:3 și 9:6), iar marea cetate a Constantinopolului a fost zguduită din temelii de un cutremur (*cf.* 41:2), ce a avut loc undeva pe la 400 d.Hr. Cel mai exact aceste omilii au fost rostite undeva la sfârșitul lui 400, începutul anului 401 d.Hr. Dintr-o altă perspectivă, patriarhul Fotie al Constantinopolului, bazându-se pe mărturia directă din omilia 44(:3), susține că distanța dintre timpul rostirii fiecărei omilii a fost de 5-7 zile.

Omilia 1: Faptele Apostolilor 1:1-5

„Cuvântul cel dintâi l-am făcut o, Teofile, despre toate cele ce a început Iisus a face și a învăța, până în ziua în care S-a înălțat la cer, poruncind prin Duhul Sfânt apostolilor pe care i-a ales”⁴.

1. Pentru mulți această carte nu este destul de cunoscută, nici ea însăși, nici autorul ei. De aceea am ales mai înainte de toate să mă ocup cu această lucrare, încât și pe aceștia care nu o cunosc să îi învăț și o astfel de mare comoară să nu las să se neglijeze și să rămână ascunsă, căci ar putea să ne folosească nu mai puțin ca însăși Evangheliile; este plină de așa multă dragoste de înțelepciune și de învățătura cea dreaptă a credinței și de arătarea minunilor, care s-au făcut, desigur, de către Duhul Sfânt.

Să nu o cercetăm așadar cu nebăgare de seamă, ci cu atenție, deoarece și profețiile pe care le-a dat Hristos în Evangheliile este posibil să le vezi înfăptuindu-se aici și din aceste fapte să strălucească adevărul, iar schimbarea cea mare a ucenicilor în mai bine să se facă în aceștia prin lucrarea Duhului Sfânt. Căci și acelea pe care au auzit să spună Hristos, cum că „cel ce crede în Mine va face și el lucrările pe care le fac Eu și mai mari decât acestea va face”⁵, și să profetească ucenicilor că se vor duce

4. *FA* 1:1-2.

5. *In* 14:12.

la conducători și împărați, că vor fi biciuiți în sinagogile lor⁶ și că aspre suferințe vor îndura, că pe toate le vor birui și că vor predica Evanghelia în întreaga lume; toate acestea sunt cu puțință să le vezi în cartea aceasta să se împlinească întru totul și mai multe decât acestea pe care le-a spus pe când trăia împreună cu ei.

Ai să vezi aici pe acești Apostoli să alerge asemenea păsărilor pe uscat și pe mare și pe cei lipsiți de curaj și pe necugetați să devină dintr-odată unii împotriva altora și nesocotitori față de bani și slavă, față de mânie și de dorință, față de toate să devină superiori și să aibă mare înțelegere, și nicăieri vreo invidie precum înainte, nici vreo dorință puternică de întâietate, ci întreaga virtute în aceștia să fie perfectă și în dragoste mult să strălucească, pentru care multe a și poruncit acestora spunând că „întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții”⁷.

Se găsesc aici și învățături, care dacă nu ar fi fost această carte, în nicio alta nu s-ar fi făcut cunoscute cu atâta limpezime; încât și cea mai importantă parte a mântuirii noastre s-ar fi ascuns și ar fi rămas necunoscută pentru viață și pentru învățături.

Cea mai mare parte din cele ce se povestesc aici sunt faptele lui Pavel, care s-a nevoit mai mult decât toți. Și cauza este că scriitorul acestei cărți a fost ucenicul său, fericitul Luca a cărui virtute este posibil să o vezi și din multe altele, îndeosebi, însă, din faptul că se găsea neîncetat alături de dascăl și întotdeauna pe el l-a urmat. Când, deci, Dimas și Ermoghenis⁸ l-au părăsit, plecând, unul către Galatia și altul către Dalmația, ascultă ce spune despre acesta: „doar Luca este împreună cu mine”⁹ și către Corinteni scriind, spunea despre el: „căruia laudă pentru succesul ce l-a avut predica sa în toate bisericile”¹⁰. Și când spune că „s-a arătat lui Petru și mai apoi celor doisprezece”¹¹ și „după Evanghelia care a-ți primit-o”¹², evanghelia acestuia înțelege, deci nu ar greși nimeni atribuind acestuia lucrarea aceasta. Când spun „acestuia”, înțeleg pe Hristos. Dar dacă ar spune cineva, de ce, în cele din urmă, nu le-a scris pe toate deși se găsea cu el până în final? Acela ar

6. Mt 10:17-18.

7. In 13:35.

8. 2 Tim 1:15.

9. 2 Tim 4:10-11.

10. 2 Co 8:18.

11. 1 Co 15:5.

12. 1 Co 15:1.

putea să spună că și acelea au fost de ajuns aceluia care vor să fie atenți și la cele urgente mereu întorceau atenția lor și că grija lor nu era scrierea, deoarece multe ne-au transmis și prin predania nescrisă.

Și desigur că toate care se cuprind în această carte sunt demne de admirat, îndeosebi îngăduința Apostolilor, pe care și Duhul Sfânt le-a dat-o acestora, pregătindu-i să insiste în cuvântul lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor. Întocmai pentru aceasta, pe când învățau așa de multe despre Hristos, pe de o parte spuneau puține despre dumnezeirea Lui, iar pe de altă parte, despre firea Sa umană mai multe învățau, despre patima, despre învierea și despre înălțarea Sa; deoarece întâi de toate cele pe care le căutau erau acestea: să se facă așadar crezut de către lume că a înviat și s-a înălțat la ceruri.

Exact cum însuși Hristos mai mult decât toate încerca să arate că a venit de la Tatăl Său, așa și Luca încearcă să dovedească, că a înviat și s-a înălțat și a mers către Tatăl Său, de la care a și venit. Deoarece, dacă faptul acesta nu se făcea crezut mai înainte, mult mai mult, cu adăugarea celor care s-au petrecut după înviere și după înălțare, întreaga învățătură ar fi părut Iudeilor că este de necrezut. Pentru aceasta, încet-încet și cu calm îi ridică la cele înalte. În Atena dar, Pavel Îl numește în mod simplu om¹³, fără să spună nimic mai mult. Și pe bună dreptate, căci dacă pe Însuși Hristos, care a învățat despre egalitatea Sa față de Tatăl, au încercat de multe ori să-L ucidă cu pietre, și pentru această învățătură a Sa L-au numit hulitor¹⁴, mult mai puțin, desigur, nu ar fi acceptat învățătura aceasta de la pescari, și acestea din momentul în care vestirea crucii înaintase.

2. Și de ce trebuie să mă refer la Iudei, de vreme ce de multe ori, desigur, pe atunci însăși ucenicii auzind marile adevăruri ale credinței se tulburau și se scandalizau? Pentru aceasta a și zis: „multe am încă să vă spun, dar nu puteți acum să le înțelegeți”¹⁵. Dacă aceia nu puteau să le înțeleagă, care au stat atâta timp alături de El, care au participat la atâtea lucruri de taină și care au văzut atâtea minuni, cum ar fi acceptat din prima înaltele adevăruri ale credinței, oameni care abia atunci s-au despărțit pentru prima oară de altarele templelor și de idoli și de jertfe și de feline și de crocodili (căci acestea erau obiectele de cult și de prețuire ale elinilor) și de alte rele? Cum dar puteau Iudeii, care în fiecare zi se învățau și se conduceau de către

13. FA 17:31.

14. In 8:58-59; vezi și 8:42.

15. In 16:22.

Lege – „ascultă, Israele, Domnul Dumnezeuul tău, Unul este și afară de Acesta nu există altul”¹⁶ – și care au văzut pe Acesta bătut în cuie pe lemnul crucii; mai ales că au răstignit și au îngropat pe Acesta și că nu L-au văzut înviat, auzind că Acesta Însăși este Dumnezeu și că este egal cu Tatăl Său, nu se vor răscula și nu se vor împotrivi mult mai mult decât toți? Pentru aceasta, dar, încet-încet și cu calm îi face să se încredințeze și se oferă acestora cu multă bunăvoință, folosind din belșug harul Duhului Sfânt, și pe deasupra în numele Său mai mari decât acelea pe care le-a făcut Hristos, ca să înalțe în aceste două moduri pe aceia care sunt căzuți jos și să adeverească predica învierii. Și pentru aceasta în mod exact cartea aceasta este dovadă a Învierii. Dacă dar aceasta se făcea crezută [al învierii adică], celelalte și-ar fi urmat drumul lor și ar fi progresat.

Așadar, subiectul și întregul scop al cărții, precum ar putea cineva să spună în linii generale, este în principal acesta. Să ascultăm în continuare introducerea. „În prima carte am vorbit, Teofile, despre toate cele ce Hristos a început să facă și să învețe.” Pentru care motiv amintește acestuia de evanghelie? Ca să dovedească exactitatea spuselor sale, căci și în începutul lucrării aceleia spune: „am găsit și eu cu cale, preaputernice Teofile, după ce am urmărit toate cu de-amănuntul de la început, să ți le scriu pe rând”¹⁷. Și nu se oprește numai la propria sa mărturie, ci atribuie Apostolilor pe toate, spunând: „după cum ni le-au predat aceștia, care dintru început au fost martori oculari și slujitori ai predicii”¹⁸. Pentru aceasta, după ce a făcut acolo cuvântul vrednic de credință, nu necesită aici altă adevărire, deoarece atunci cuvântul s-a crezut și cu acela a învățat pe Teofil prețiosul adevăr. Deoarece, din moment ce s-a făcut vrednic de credință acesta care a scris cele pe care le-a auzit, și s-a făcut crezut, mult mai mult este vrednic să se facă crezut acesta care a scris acestea de aici pe care nu le-a primit de la alții, ci însuși le-a văzut și le-a auzit. Căci, dacă ai acceptat cele referitoare la Hristos, spune, mult mai mult trebuie să accepți cele referitoare la apostoli.

Dar ce? Este doar istorie subiectul și cuvântul Duhului este străin? Deloc. Cum? Deoarece, cele pe care le-au predat aceștia, care s-au făcut dintru început martori oculari și slujitori ai cuvântului lui Hristos, au fost ale Sfântului Duh.

Și de ce nu a spus, că precum ni le-au predat aceia, care s-au făcut

16. *Deut* 6:4.

17. *Lc* 1:3.

18. *Lc* 1:2.

martori oculari, ci „care dintru început au fost martori oculari”? deoarece aceasta care mult mai mult conduce la credibilitate, este aflarea de la martorii oculari; aceasta nu ar părea celor nerozi aroganță și egoism. Pentru aceasta și Ioan spunea următoarele: „eu am văzut și am adevărit că Acesta este Fiului lui Dumnezeu”¹⁹. Și Hristos în mod asemănător vorbește cu Nicodim care este mai greoi în credință: „căci aceasta pe care știm vorbim și aceasta pe care am văzut-o mărturisim, și mărturia noastră nimeni nu o primește”²⁰. Și iarăși dovedind că sunt multe de descoperit din cele pe care le-au văzut, spunea ucenicilor: „și voi mărturisiți despre Mine, căci sunteți dintru început cu Mine”²¹. Și însăși Apostolii în multe locuri spun: „Și noi suntem martori ai acestor lucruri, precum este și Sfântul Duh, pe care a dat Dumnezeu celor care se supun Acestuia”²². Și după acestea, adevărind Petru cuvântul, spunea: „noi, care am mâncat și am băut împreună cu El”²³. Deoarece, foarte repede primeau mărturia de la oameni ce au fost împreună cu El, din moment ce atunci nu aflaseră deloc despre grija Sfântului Duh. Pentru aceasta și Ioan în scrierea Evangheliei sale spunea, că el însuși a văzut, când a învățat despre sânge și despre apă, că a folosit pe aceștia pentru a văzului mare mărturie, și astfel acelea care provin de la Duhul Sfânt sunt mult mai exacte ca vederea, dar nu pentru necredincioși.

Faptul că Luca a participat la [harul] Duhului Sfânt, este evident din multe semne și din minunile care se fac acum și din faptul că atunci oamenii se împărtășesc de Sfântul Duh, și după mărturia lui Pavel, „acesta, spune, care se laudă pentru lucrarea sa în favoarea Evangheliei”²⁴ și din votul în favoarea hirotoniei sale, căci doar ce a spus asta, adaugă: „dar s-a și numit de către biserici să fie însoțitor al nostru în slujirea aceasta pe care o oferim”²⁵.

3. Și ai observat smerenia lui, căci nu spune: „în prima Evanghelie pe care ți-am vestit-o”, ci „în primul cuvânt ce l-am făcut”, socotind că numirea Evangheliei este mai mare decât sine însuși, pentru aceasta apostolul Pavel de atunci cinstește pe acesta spunând: „acesta care se laudă pentru lucrarea

19. *In* 1:34.

20. *In* 3:11.

21. *In* 15:27.

22. *FA* 5:32.

23. *FA* 10:41.

24. *2 Co* 8:18.

25. *2 Co* 8:19.

sa în sprijinul Evangheliei²⁶. Dar acesta atenuază și spune: „în prima carte, pe care am scris, Teofile, am vorbit despre toate cele pe care a început să facă și să învețe Iisus”. Nu în mod simplu despre toate, ci despre toate de la început până la final; așadar, până în ziua, spune, în care s-a înălțat.

Și desigur Ioan arată că nu a fost cu puțință să le scrie pe toate, deoarece voind să declare aceasta, după ce a spus „pe care, dacă ar fi scris cineva, cred că nici întreaga lume nu le-ar fi încăput” adaugă „cărțile care s-ar fi scris²⁷”. Cum dar, spune, acesta vorbește despre toate? Însă nu a spus „toate”, ci „despre toate”, însă ar putea cineva să spună în mod concis și general: vorbește despre toate cele esențiale și importante. Mai apoi explică despre care toate, „toate câte a început Iisus să facă și să învețe”, subînțelegând minunile și învățăturile. Nu doar aceasta, ci și făcând învăța. Observă dar, iubitoare și apostolica intenție a acestuia, care chiar dacă a scris pentru cineva, către Teofil, așa de precis s-a exprimat, încât întreagă Evanghelie să scrie. „Ca să ai, spune, siguranța cuvintelor în care te-ai învățat²⁸”. Pe de altă parte, ascultă pe Hristos care spune: „nu este voia Tatălui Meu, să se piardă unul dintre aceștia mai mici²⁹”. Și de ce nu a alcătuit o carte trimițându-o lui Teofil, care este unul, ci a împărțit-o în două lucrări? Pentru claritate și pentru a odihni pe ascultător; de altfel, chiar și în ce privește subiectul, lucrările sunt separate.

Fii atent dar, cum pe cuvintele Sale, Hristos le-a făcut vrednice de crezut prin fapte. Despre blândețe sfătuia și spunea: „învățați-vă de la Mine căci sunt Bland și Smerit...”³⁰. Învăța pe ucenicii Săi să fie fără de bogății și aceasta se dovedea prin faptele Sale: „căci Fiul omului nu are unde să-și plece capul Său³¹”. Iarși, povățuia să iubim pe vrăjmași; a învățat aceasta pe când pe cruce rugător era pentru cei ce-L răstigneau. Spunea: „și celui care vrea să te ducă la judecată și să-ți ia cămașa, lasă-i și haina ta³²”. Acela nu a dat doar hainele, ci și sângele. Același lucru a poruncit și ucenicilor să facă. Pentru aceasta și Pavel spunea: „după cum aveți voi pildă de la noi³³”. Căci nu există nimic mai rece ca învățătorul care învață doar prin cuvinte;

26. 2 Co 8:18.

27. In 21:25.

28. Lc 1:4.

29. Mt 18:14.

30. Mt 11:29.

31. Mt 5:40.

32. Mt 5:40.

33. Flp 3:17.

căci lucrul acesta nu este caracteristic învățătorului, ci ipocritului. Pentru aceasta, Apostolii mai întâi cu viața lor au învățat și mai apoi prin cuvintele lor, dar poate că aceștia nu aveau nevoie deloc de cuvinte, de vreme ce faptele strigau. Nu ar greși cineva să numească și patima lui Hristos faptă, căci prin patima Sa a făcut cea mare și minunată faptă, adică a desființat moartea și a lucrat toate celelalte.

„Până în ziua în care s-a înălțat la ceruri, după ce cu Duhul Sfânt a dat porunci Apostolilor pe care îi alesese”. „După ce a dat porunci cu Duhul Sfânt”, adică, „după ce a spus către aceștia cuvinte duhovnicești și nimic omenesc”. Sau aceasta este cu puțință să spunem sau cu Duhul Sfânt a dat porunci acestora. Vezi încă cu câtă smerenie învață despre aceasta, precum și însuși Hristos despre Sine însuși, spunând: „dar dacă Eu cu puterea Duhului lui Dumnezeu alung pe demoni”³⁴? Căci și Duhul Sfânt activa în acel naos al trupului omenesc al lui Hristos. Dar ce porunci a dat? „Mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit!”³⁵. Mare este lauda Apostolilor, când atât de mare și de importantă misiune și-au asumat, mântuirea lumii înțelegând prin asta, căci cuvintele lor sunt pline de Duhul Sfânt, pe care desigur, și subînțelegând a spus, „cu Duhul Cel Sfânt”, adică, „și cuvintele pe care Eu vi le spun sunt Duh”³⁶. Aceasta dar spune, ca să conducă pe ascultător la dorința de a învăța poruncile și ca să facă pe apostoli vrednici de credință, dacă desigur este vorba să învețe cuvintele Duhului Sfânt și poruncile lui Hristos.

„După ce, spune, a dat porunci, s-a înălțat”. Nu a spus „a urcat”, căci încă învață ca om. Deci și după Înviere învăța pe ucenici, însă în această perioadă de timp nimeni nu ni le-a spus cu exactitate. Insistă mai mult ca alții asupra acestora Ioan și acest Luca. Dar pe toate cu exactitate nimeni nu le-a cercetat, deoarece se interesau mult mai mult de altele; am aflat de acestea de la Apostoli, căci acestea pe care au auzit, pe acestea ni le-au și spus, „căroră li s-a și arătat în viață”. După ce mai înainte a vorbit despre înălțare, vorbește acum și despre Înviere. Deoarece spune că „s-a înălțat”, ca să nu crezi că Acesta S-a înălțat de către alții, a adăugat, „căroră li s-a și arătat în viață”. Căci, dacă în cele mai mari s-a înfățișat pe Sine Însuși, mult mai mult în cele mai mici.

34. Mt 12:28.

35. Mt 28:20.

36. In 6:63.

4. Ai văzut cum fără să se facă sesizat împrăștie aici aceste mari învățături? „Pentru patruzeci de zile s-a înfățișat acestora”. Căci nu a fost întocmai precum înainte de Înviere, când era întotdeauna cu ei, în același fel și atunci, căci fi atent, nu a spus „patruzeci de zile”, ci, „pentru patruzeci de zile”, căci se arăta și iarăși se depărta. Ce s-a întâmplat așadar? Înălțând mintea lor, nu le-a permis să se poarte către Acesta în același mod precum mai înainte. Dar nu a făcut doar aceasta, ci cu exactitate a pregătit pe amândouă și certitudinea pentru Înviere și continuarea în credința că Acesta este mai mult decât un simplu om; chiar dacă, desigur, acestea sunt în opoziție. Căci pe de o parte, prin încredințarea Învierii a trebuit să se facă multe omenești, iar pe de altă parte, adică prin superioritatea sa, nimic; însă ambele s-au făcut în timpul potrivit.

Dar pentru care motiv nu s-a arătat tuturor, ci numai Apostolilor? Deoarece multora, care nu cunoșteau taina, ar fi părut fantasmă; deoarece, dacă însăși ucenicii Săi nu au crezut la început și s-au tulburat și au avut nevoie să-L atingă cu mâna lor și să stea mai mult decât trebuie cu El la masă, ce ar fi fost normal să se întâmple cu cei mulți? Pentru aceasta, dar, prin minuni face neîndoielnică dovada Învierii, încât nu doar celor de atunci, cât și tuturor celor de după să fie evidentă Învierea. Căci cea care acelora s-a făcut prin vederea minunilor, aceasta se întâmplă celor de după prin credință. Pentru aceasta concluzionăm cu adevărat din acestea și pentru necredincioși. Căci, dacă nu ar fi înviat, ci ar fi rămas mort, cum cu numele Său apostolii au făcut minuni? Sau poate nu au făcut minuni? Cum dar s-a plămădit neamul nostru? Pentru că nici către aceasta nu se vor opune, nici împotriva celor văzute nu vor lupta; încât atunci când spun că nu s-au făcut minuni, mult mai mult pe ei înșiși se rușinează. Căci aceasta este mai mare minune, că fără minuni întreaga lume a fost atrasă de 12 oameni săraci și fără carte. Căci pescarii s-au ținut fără să aibă din abundență bani, nici cu înțelepciunea cuvintelor lor, nici cu nimic altceva, încât și împotriva dorinței lor vor mărturisi că există în aceștia dumnezeiască putere; căci este cu neputință ca puterea omenească să reușească atât de multe.

Pentru aceasta, desigur, și Acesta patruzeci de zile a rămas după Înviere, dând posibilitatea, în acest timp îndelungat, să verifice prezența Sa, ca să nu creadă că Cel pe care îl văd este fantasmă. Și nu a rămas doar la aceasta, ci și masă a adăugat; fapt pentru care neîncetat spune: „și vizitator al acestora și împreună la masă cu ei”. Aceasta, dar, întotdeauna și Apostolii însăși foloseau ca dovadă a Învierii, spunând: „care am mâncat și am băut

împreună cu El³⁷. Dar ce făcea când se înfățișa, descoperă cu acestea pe care le-a adăugat, spunând: „se arăta acestora și vorbea despre Împărăția lui Dumnezeu”. Deoarece erau istoviți și înspăimântați de cele care deja se întâmplaseră și în continuare trebuiau să ajungă la mai mari lupte, întărind pe aceștia cu cuvinte despre cele viitoare, „poruncește ca de Ierusalim să nu se îndepărteze, ci să aștepte împlinirea făgăduinței Tatălui”. Mai întâi a scos pe aceștia în Galileia, pe când erau încă înfricoșați și se temeau, ca să asculte fără frică acestea pe care avea să le spună. Mai apoi, după ce au auzit și patruzeci de zile au trăit împreună cu El, „a poruncit să nu se depărteze de Ierusalim”. Dar în cele din urmă? Precum întocmai puțini soldați care trebuie să atace mulțime de adversari, niciunul nu îi lasă să iasă afară, până să se fi înarmat, nici caii să treacă linia de pornire până să primească pe ei călăreții, în același mod, dar, nici pe aceștia nu îi lăsa să se arate în formație de luptă până la coborârea Duhului Sfânt, ca să nu se învingă și ușor să se închidă de către cei mulți.

Nu doar pentru aceasta, ci și pentru că mulți erau cei ce trebuia să creadă în Ierusalim. Și pe deasupra, iarăși, ca să nu spună unii, că după ce au lăsat pe cunoscuții lor în Ierusalim pe străini au ajuns [au venit] să evedențieze, din această cauză dau dovezile învierii celor care L-au răstignit și L-au îngropat, chiar în cetatea în care s-a îndrăznit nelegiuirea faptă, ca să închidă gura și celor care erau din afara Ierusalimului. Deoarece, când înșiși cei care L-au răstignit se arată că au crezut, este evident că și crucea și nelegiuirea îndrăznelii se arată, și mare a fost dovada Învierii. Mai apoi, ca să nu spună ucenicii cum așadar am putea să locuim între oameni care sunt imorali și ucigași și așa de mulți, în timp ce noi suntem puțini și neimportanti? Privește cum rezolvă îngrijorarea lor spunând: „ci să aștepte împlinirea făgăduinței Tatălui, despre care M-ați auzit să vă vorbesc”. Și când au auzit? Spune! Când spunea: „căci vă este de folos vouă ca Eu să mă duc; căci dacă Eu nu mă duc, Mângâietorul nu va veni la voi”³⁸. Și iarăși: „voi ruga pe Tatăl Meu și vă va da alt Mângâietor, ca să rămână cu voi întotdeauna”³⁹.

5. Și pentru care motiv nu s-a înfățișat îndată Sfântul Duh, în timp ce Hristos era prezent sau când a plecat, ci Acesta în a patruzecia zi s-a înălțat la ceruri, iar Duhul s-a arătat când se împlinea ziua Cincizecimii? Și

37. *FA* 10:41.

38. *In* 16:7.

39. *In* 14:16.

cum, din moment ce încă nu venise, spunea: „luați Duh Sfânt”⁴⁰? Ca să îi facă receptivi și capabili să-L primească; căci dacă Daniel, când era vorba să vadă înger, s-a înspăimântat, mult mai mult aceștia, care era vorba să primească atât de mare har⁴¹. Pentru aceasta, dar, este posibil să spunem sau că a spus aceea ce se va întâmpla în viitor deja ca pe un fapt sigur, precum în mod exact când spune: „călcați pe șerpi și pe scorpioni și pe toată puterea vrăjmașului”⁴². Pentru care motiv nu s-a înfățișat atunci îndată? Deoarece trebuia să dorească lucrul acesta și astfel să primească harul. Pentru aceasta, când Acesta se făcea nevăzut de la ochii lor, ridicându-se la ceruri, atunci a venit Acela. Dacă ar fi venit pe când Acesta era prezent, nu ar fi așteptat cu atâta speranță. Pentru aceasta nu se arată îndată după înălțarea Sa, ci mai apoi după opt sau nouă zile.

Astfel și noi, atunci mai înainte de toate alergăm către Dumnezeu, când ne găsim în nevoie. Pentru aceasta și Ioan atunci îndeosebi trimite pe ucenicii săi către Hristos, când aveau nevoie de Hristos, când acela se afla în închisoare. Altfel trebuia să se arate în cer firea noastră omenească și să se realizeze împăcarea noastră desăvârșită cu Dumnezeu și atunci să vină Duhul cel Sfânt și curată să fie mulțumirea. Căci, dacă ar fi fost prezent Duhul Sfânt și pe de o parte Iisus s-ar fi înălțat la ceruri, pe de altă parte Mângâietorul ar fi rămas, nu ar fi fost atât de multe bunurile mângâierii; căci foarte greu puteau să se depărteze de El. Pentru aceasta și spunea mângâindu-i: „vă este de folos să Mă duc”⁴³. Pentru aceasta și așteaptă zilele dintre Înălțare și Cincizecime, ca să rodească întreagă și curată mulțumire, după ce s-ar fi întristat puțin, după ce s-ar fi găsit, precum am spus, în nevoie. Dar dacă ar fi fost mai puțin Duhul, nu ar fi fost suficientă mângâierea. Cum dar a spus: „vă este de folos”? pentru aceasta a și păstrat pe cele mai importante ale învățaturii despre Duhul Sfânt, ca să nu îl creadă mai mic.

Dar fii atent cât de mare nevoie s-a adunat în aceștia să se găsească la Ierusalim, cu făgăduința că acolo vor intra în legătură cu Duhul cel Sfânt. Căci iarăși, ca să nu plece după înălțarea Sa, cu nădejdea aceasta, ca și cu o legătură, ține pe toți aceștia acolo. Spunând dar: „să aștepte împlinirea făgăduinței Tatălui, despre care M-ați auzit să vă vorbesc”, a adăugat: „căci Ioan a botezat cu apă, dar voi vă veți boteza cu Duh Sfânt după puține zile”. Descoperă așadar diferența dintre Acesta și Ioan, nu însă mai înainte

40. *In* 20:22.

41. *Vezi: Dn* 8:15-17.

42. *Lc* 10:19.

43. *In* 16:7.

de aceasta în mod ascuns (căci foarte mult ascundea cuvântul Său, când spunea: „cel mai mic în împărăția cerurilor este mai mare decât acesta”)⁴⁴, ci acum mult mai evident, căci spune: „Ioan a botezat cu apa cea simplă, voi însă vă veți boteza cu Duh Sfânt”. Nu mai folosește mărturia, ci se amintește doar persoana, readucând în memoria lor cele pe care le-a spus și dovedit, că aceștia sunt mult mai mari ca Ioan, din moment ce aceștia este vorba să se boteze cu Duh Sfânt. Și nu a spus: „Eu vă botez cu Duhul Meu cel Sfânt”, ci, „vă veți boteza”, învățând să fim smeriți. Căci aceasta, cum că Acesta era Acela care botează, s-a făcut evidentă în continuare după mărturia lui Ioan, care a spus: „Acesta vă va boteza cu Duh Sfânt și cu focul cel curățitor al harului”⁴⁵, doar pentru aceasta s-a amintit.

Evangheliile sunt deci o istorie a acelor pe care Hristos le-a făcut și le-a spus, iar Faptele sunt istoria acelor pe care le-a făcut și le-a spus celălalt Mângâietor. Deoarece pe de o parte, multe atunci Acesta a făcut precum întocmai și acum face Hristos, exact în același mod și atunci; dar atunci făcea prin templu, adică cu prezența Sa trupească, acum cu Apostolii și atunci a venit în pântece feciorelnic și a dat formă templului, formă trupească, acum a venit în suflete apostolești; și atunci a venit Duhul asemenea porumbelului, iar acum sub formă de limbi de foc. Ce înseamnă acestea în cele din urmă? Acolo, pe de o parte arătând calmul, aici pe de altă parte, osânda. Și judecata amintește în momentul potrivit. Căci când este vorba să ierte păcatele, era necesară mare liniște, din moment ce se realizează în dar, în continuare este timp și de judecată și de cercetare. Cum dar, spune: „vă veți boteza”, de vreme ce apă nu se găsea în foișor? Deoarece cel mai important este Duhul, cu care și apa lucrează, precum întocmai și acesta se numește că unge fără ca nicăieri să ungi cu ulei, ci luând Duhul; altădată și pe aceștia este posibil să îi boteze cu apă și în diferite vremuri. Deoarece la noi, ambele, și botezul și ungerea se săvârșesc într-una, atunci dar se făceau separat. Deoarece la început se botezau de către Ioan și, [deci] nu te mira.

Căci dacă la botezul acela mergeau desfrânatele și vameșii, mult mai mult ar fi mers aceia, care mai pe urmă se botezau de către Duhul Sfânt. Mai pe urmă, ca să nu spună că „lucrul se găsește întotdeauna sub angajament”, căci și mult mai multe a învățat despre acesta, nici să creadă că Duhul Sfânt este o energie fără ipostas, îndepărtând pe aceștia de o astfel de bănuială, spune: „nu după multe zile”. Și nu a descoperit când, ca să se

44. Mt 11:11.

45. Lc 3:16.

găsească întotdeauna în stare de veghe, dar spune că va fi aproape ca să nu se afle în trândăvie; când în mod exact, deloc nu a menționat, ca să fie întotdeauna treaz. Nu doar cu aceasta adeverește pe aceștia, adică prin repezeala timpului, ci și cu exprimarea „promisiunea pe care ați auzit-o să vă dau”. Aceasta pe care o spune este următoarea, nu doar acum v-am spus, zice, ci deja v-am poruncit acelea pe care le voi face în orice caz. De ce, dar te miri dacă nu spune ziua sfârșitului, atâta vreme cât în mod sigur pe aceasta, care este atât de aproape, nu a vrut să o descopere? Și aceasta în mod foarte justificat, ca să fie întotdeauna în trezvie, în așteptare și în grijă.

6. Căci nu este posibil să te bucuri de har, când nu ești atent. Sau nu vezi ce spune și Ilie [proorocul] către ucenicul său? „Dacă mă vezi că urc la ceruri și cu tine se va întâmpla asemenea”⁴⁶; așadar se va întâmpla și cu tine ceea ce ceri. Dar și Hristos întotdeauna celor care veneau [la El] spunea: „crezi?”. Deoarece, dacă nu acceptăm cu o purtare prietenoasă ceea ce se oferă, nici fapta bună nu o simțim foarte mult. Același lucru s-a întâmplat și cu Pavel, la care harul nu a venit îndată, ci au trecut între timp trei zile, în care a fost orb, scăpat de frică și pregătit. Deoarece, precum întocmai vopsitorii porfirei, pregătesc încercând mai înainte [pânza] în diferite moduri pe cea care trebuie să primească vopseaua, ca să nu își piardă floarea culoarea sa; într-un mod asemănător și aici mai înainte cu grijă pregătește Dumnezeu sufletul și atunci oferă harul. Pentru aceasta nu a trimis îndată pe Duhul Sfânt, ci la Cincizecime. Dar dacă cineva întreabă, de ce nu ne botezăm și noi în acest timp, aceleia am putea să spunem, că pe de o parte, harul lui Dumnezeu este același și atunci și acum, iar pe de altă parte, acum mintea s-a înălțat, pregătită cu postul. Și timpul Cincizecimii are o justificare nu [deloc] absurdă. Care, dar, este aceasta? Părinții au considerat că botezul este un puternic căpăstru al dorinței viclene ca să se cumițească [cineva] în timpul desfătării.

Precum întocmai, când des ne întâlnim cu Hristos și când participăm la Sfânta Masă, nu facem nimic altceva, ci trăim cu posturi și rugăciuni și cu mare prudență. Căci, dacă acela, care este vorba să înceapă o îndeletnicire din care să-și asigure cele necesare traiului, se pregătește pe sine însuși toată viața sa, și ca să dobândească un oarecare rang, cheltuie bani și timp risipește, și eforturi fără de număr suportă, cui vom fi noi vrednici când ne apropiem cu atâta indiferență de Împărăția cerurilor și fără să arătăm râvnă pentru pregătire, nici mai înainte de a lua botezul, dar și după botez

46. 4 Rg 2:10.

rămânem indiferenți. Căci, pentru aceasta și după botez ne facem trândavi și nepăsători, căci [nici] mai înainte de al primi nu suntem în stare de veghe. Pentru aceasta, mulți după botez s-au întors îndată la vărsătura cea de dinainte și s-au făcut mai răi și și-au atras mai tare pedeapsa lor, chiar dacă s-au eliberat de păcatele anterioare, prin purtarea lor însă au înfuriat mai mult pe Judecător, deoarece, din moment ce au scăpat dintr-o boală așa de mare, nici în felul acesta nu s-au înțelepțit, ci au pățit aceea cu care a amenințat Hristos pe paralytic, spunând: „Ia aminte, de acum te-ai făcut sănătos! Să nu mai păcătuiești, ca să nu ți se întâmple ceva mai rău!”⁴⁷; și aceea ce a prezis-o pentru iudei, arătând că vor pătimi rele iremediabile, atât timp cât vor fi nerecunoscători: „dacă nu așa fi venit pe pământ și nu i-aș fi învățat, spune, nu ar fi avut păcat”⁴⁸.

Astfel, duble și împătrite se fac păcatele ce se săvârșesc în urma [botezului]. Cum? Căci, după cinstea pe care ne-a făcut-o Dumnezeu, să ne dea harul Său, ne facem nerecunoscători și vicleni. Și pentru aceasta deloc nu ne ajută baia în continuare, ca să dobândim iertarea pedepsei. Ia aminte dar! A făcut cineva păcate înfricoșătoare, sau a ucis, sau a făcut adulter, sau dacă a făcut altceva mai înfricoșător, [i] s-au iertat acestea cu baia botezului. Căci nu există, nu există niciun păcat și nelegiuire care nu se alungă și nu se surpă cu darul, căci este har dumnezeiesc. Iarăși, a făcut adulter cineva și a ucis, chiar dacă adulterul anterior s-a iertat și crima aceea s-a iertat și nu se mai recheamă, căci harul și hotărârile lui Dumnezeu nu se retrag⁴⁹, însă pentru păcatele de după botez, așa de mult ne pedepsim, ca și cum ar fi amintite și acelea [de până în botez] și mult mai rău; căci nu este un simplu păcat, ci dublu și triplu. Dar că este mai mare pedeapsa pentru păcatele acestea, ascultă ce spune Pavel: „călcând cineva Legea lui Moise, era ucis fără de milă, pe cuvântul a doi sau trei martori. Gândiți-vă cu cât mai aspră va fi pedeapsa cuvenită celui ce a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, și sângele Testamentului cu care s-a sfințit l-a necinstit și duhul harului l-a făcut de ocară”⁵⁰.

Poate că acum am făcut pe mulți să se răzgândească să primească botezul, dar nu am spus acestea pentru acest motiv, ci după ce primesc botezul să rămână în acesta cu înțelepciune și multă îngăduință. Dar mă tem, căci cineva poate să spună. Dacă te temi, l-ai primi și l-ai păzi, dar pentru

47. *In* 5:14.

48. *In* 15:22.

49. *Rm* 11:29.

50. *Evr* 10:28-29.

aceasta nu-l primesc, de frică. Dar ca să rămâi așa, nu te înspăimântezi? Dumnezeu, spune, este iubitor de oameni. Primește dar botezul, căci este iubitor de oameni și ajută. Tu dar, care nu vrei să te îngrijești cu atenție, nu arăți această iubire de oameni, dar când vrei amânare, atunci îți amintești de aceasta; chiar dacă atunci această iubire de oameni va avea timpul potrivit și o izbutim mai bine când contribuim și cu cele ale noastre, deoarece, cel care a aruncat cu orice în Dumnezeu, și după botez păcătuiind, precum este firesc omului, îndată ce se pocăiește va întâlni iubirea de oameni a lui Dumnezeu, însă acela care, ca să înșele iubirea de oameni a lui Dumnezeu, pleacă fără harul lui Dumnezeu, va avea negreșit pedeapsă. De ce dar opui unele ca acestea mântuirii tale? Căci este cu neputință, după cum cred eu desigur, cel care amână mântuirea cu astfel de speranțe să săvârșească ceva curajos și cinstit.

Dar tu de atunci de când ai primit o astfel de frică pretextezi și viitorul cel necunoscut? De ce nu transformi frica aceasta în efort și grijă, ca să devii mare și demn de admirat? Ce este mai bine, să te înfricoșezi sau să încerci? Dacă cineva te duce într-o casă unde a-i pățit multe stricăciuni, și ți-ar spune: așteaptă să cadă tavanul în capul tău, de vreme ce este gată să se dărâme, căci pe de o parte poate cădea, iar pe de altă parte, poate nu cade; dar dacă nu vrei asta, muncește și locuiește într-o cameră mai sigură, ce-ai prefera mai mult, această nelucrare cu frică sau lucrarea aceasta cu curaj? Fă așadar în același mod și acum! Căci, pe de o parte viitorul cel necunoscut este într-un tot asemenea unei case gata să se dărâme, ce întotdeauna amenință cu căderea, iar pe de alta, lucrarea aceasta ce deține efort garantează siguranța.

7. Doresc așadar să nu cădem în așa de mare nevoie încât să păcătuiem după baia botezului; nici dacă s-ar întâmpla așa ceva, nici atunci nu trebuie să deznădăjduim. Iubitor de oameni este Dumnezeu și ne-a dat multe moduri de iertare și după aceasta. Însă, precum întocmai, câți dintre catehumeni păcătuiesc după baie, pentru aceasta poate se pedepsesc, în același mod și câți cunosc că există medicamente de pocăință și nu vor să le folosească, mai rău se vor pedepsi. Căci cu cât iubirea de oameni a lui Dumnezeu se prelungește, cu atât mai mult se mărește și pedeapsa, dacă nu folosim iubirea de oameni după cum trebuie. Ce spui omule? Ai fost plin de atâtea rele și ai deznădăjduit, și de-o dată te-ai făcut prieten și te-ai ridicat la cea mai înaltă cinste, nu prin strădaniile tale proprii, ci prin darul lui Dumnezeu și iarăși ai revenit la urâtenia ta cea mai dinainte și Dumnezeu a

trebuie să te pedepsească dur, însă, nici atunci nu s-a scârbit de tine, ci ți-a oferit nenumărate motive de mântuire, prin care să te faci prietenul Său.

Și pe de-o parte Dumnezeu a făcut acestea, tu, pe de altă parte, nici în acest mod nu vrei să te nevoiești. Și de care iertare vei fi vrednic în continuare? Nu te vor batjocori, dar, în mod justificat popoarele, ca pe un trântor, care trăiește fără de scop și fără de folos? Căci spun, dacă filosofia voastră este puternică, arătați ce dorește mulțimea neinițiaților? Bune sunt tainele și de dorit, dar nimeni să nu primească baia botezului când este pe moarte; căci nu este acela timpul tainelor, ci al testamentelor; timpul tainelor, deci, cere minte sănătoasă și înțelepciune de suflet. Căci spune-mi, dacă cineva nu ar vrea să scrie testamente, aflându-se într-o asemenea situație, și dacă încă nu scrie, dă motiv celor de pe urmă să le insulte, căci pentru aceasta desigur și prezintă aceste cuvinte, spunând, că trăind și având mintea sănătoasă și în timp ce sunt sănătos dăruiesc averile mele, cum ar putea cineva cu exactitate să se inițieze în taine aflându-se în stare de tulburare sufletească? Căci, dacă celui care vrea să alcătuiască testament pentru bunurile sale de viață, nu i-a permite legile din afara creștinismului celui care nu ar fi cu desăvârșire sănătos, și acestea, și aceasta când este vorba de cel care vrea să ofere averea sa, cum tu, când înveți despre Împărăția cerurilor și despre acele bunuri de nespus, vei putea să înveți toate cu exactitate, după ce ai fost de multe ori paralizat de boli sufletești? Când dar vei spune cuvintele acelea către Hristos, că te îngropi împreună cu Acesta, când te gândești să Îl părăsești? Căci și cu faptele și cu cuvintele trebuie să arătăm bunăvoința. Tu însă faci același lucru pe care îl face un soldat care vrea să plece din efectivele armatei, deși este vorba ca războiul să se termine, sau ca un atlet care vrea să dea la o parte hainele sale atletice, în timp ce în stadion spectatorii s-au ridicat în picioare; căci pentru aceasta și arme primești, nu ca să te îndepărtezi îndată, ci primindu-le să ridici trofeul împotriva dușmanului.

Nimeni să nu creadă că este nepotrivit cuvântul pentru acestea, din moment ce nu este acum Postul cel mare, căci pentru aceasta mă necăjesc, căci pentru astfel de subiecte aveți grijă de timp; chiar dacă eunucul acela era barbar și călătorea pe jos⁵¹ și era în mijlocul drumului, nu a cercetat timpul, dar nici paznicul închisorii, pentru acesta, chiar dacă se găsea între întemnițați⁵² și vedea pe învâțător să fie lovit de bici și încătușat și se gândea

51. FA 8:27.

52. FA 16:27-29.

că mai înainte era vorba să-l țină închis. Aici dar, chiar dacă nu ne găsim întemnițați, nici pe drumuri, mulți amână aceasta, chiar dacă sunt spre finalul vieții lor.

8. Dacă acum te îndoiești că Hristos este Dumnezeu, stai afară și nici dumnezeieștile cuvinte să nu le ascuți, nici între catehumeni să nu te numeri pe tine însuși; dacă nu ai curaj să cunoști aceasta cu exactitate, pentru ce întârzi? Pentru ce eviți? Mă tem ca nu cumva să păcătoiesc, spune. Nu te temi însă de ce este mai înfricoșător, nu cumva cu atâtea încărcături de păcate să pleci în cealaltă viață? Căci nu este același lucru să nu primești harul care este înaintea ta și să dai greș atunci când încerci să izbutești. Căci, spune-mi, dar, când te vei judeca pentru care motiv nu te-ai înfățișat, pentru care motiv nu te-ai îndreptat, ce vei răspunde? Căci acolo poate ai să răspunzi greutății împlinirii poruncilor și virtuții, aici pe de altă parte nu ai să răspunzi nimic asemenea. Căci este harul care oferă în dar libertatea. Dar te temi ca nu cumva să păcătuiesti? Acestea să le spui după botez. Atunci să ai teama, încât să păstrezi îndrăzneala, ce ai primit, încât să nu primești asemenea dar. Acum însă înainte de botez ești înspăimântat, după botez nepăsător.

Dar aștepti timpul Postului celui mare? Pentru care motiv, poate pentru că acel timp are ceva în plus? Apostolii așadar nu s-au considerat vrednici de har la Paște, ci în alt timp; și cele trei mii și cele cinci mii [de suflete] când s-au botezat, nu a fost timpul Paștelui, și Corneliu, și eunucul, și mulți alții. Să nu așteptăm așadar timpul [Paștelui], poate întârziind și amânând plecăm goi și lipsiți de atâtea bogății. Cum, credeți, că mă întristez când aud că cineva fără să fi fost catehizat a plecat din această viață, gândindu-mă la acele pedepse de nepurtat, la pedeapsă cea necesară? Cum iarăși mă întristez, când văd pe alții că ajungă la finalul vieții lor și nu s-au îndreptat? Pentru aceasta dar se fac multe [fapte] nedemne de acest dar. Căci se cuvine să vă desfătați, și să săltați, și să vă bucurați, când este vorba ca cineva să fie catehizat. Când soția bolnavului aude că aceasta a chemat doctorul, ca și cum ar fi vorba de ceva rău se obosește și plânge, și strigăte și plângeri se aud pretutindeni în casă, ca și cei condamnați când se conduc pe ultimul lor drum. Iar bolnavul atunci suferă mai mult, chiar dacă și-a revenit din boală, are dureri înfricoșătoare, căci este influențat de acele strigătele de jale din mediul său inconjurător. Fiindcă nu s-a pregătit pentru virtute, ezită în continuare și se ferește să se dedice viitoarelor lupte.

Vezi câte feluri de șiretenii născocoște diavolul, vezi câtă este ocară,

câtă este batjocura? Să ne eliberăm așadar de această batjocură! Să trăim după cum a poruncit Hristos! Pentru aceasta a dat botezul, nu ca să murim, după ce-l primim, ci să trăim destul, să înfățișăm roade. Cum, vei spune, „rodește în acesta în care te duci, în acesta care se taie din viață”? Nu ai auzit că „roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea”?⁵³ Cum se fac așadar cele potrivnice? Căci și soția s-a înfățișat purtând doliu când trebuia să se bucure; copiii plângând, când trebuiau să se bucure împreună; însuși bolnavul, chinuit, plin de deranj și tulburare, când trebuia să sărbătorească, întristat foarte pentru starea de orfani a copiilor, pentru văduvia soției, pentru pustiirea casei sale. Spune-mi, astfel se apropie cineva de taine, astfel se apropie de Sfânta Masă? Sunt acestea de trecut cu vederea? Și dacă un oarecare împărat trimite scrisoare ca să elibereze pe cei închiși, atunci este veselie și bucurie, dar când Dumnezeu trimite din cer pe Duhul Sfânt ca să ierte nu neajunsurile banilor, ci toate păcatele, atunci toți plâng și se tânguiesc? Ce este această anomalie? Nu vorbesc desigur despre faptul că și morților s-a vărsat apa botezului, și cele sfinte s-au aruncat în pământ; însă nu suntem noi răspunzători de acestea, ci nerecunoscători.

Pentru aceasta, rog, după ce le-ați părăsit pe toate să vă concentrați în voi înșivă și să vă înfățișați la botez cu râvnă, ca să izbutim, după ce și în prezent am dat dovadă de mare încercare, viitoarea îndrăzneală, pe care fie ca toți să o dobândim, cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, căruia Îi aparține slava și puterea în vecii vecilor. Amin!

53. Gal 5:22.

AJUTOR MINUNAT DIN PARTEA MAICII DOMNULUI ȘI A SFÂNTULUI NECTARIE DIN EGHINA

P. M.

În martie 2007 am citit în revista „Credința Ortodoxă” un articol despre Sfântul Nectarie din Eghina. Recunosc că auzeam pentru prima oară despre acest Sfânt și despre minunile săvârșite de el.

Articolul era scris de o doamnă, soție de preot, din orașul Sibiu. Doamna respectivă povestea cum în urma rugăciunilor adresate Sfântului, adusese pe lume un copil sănătos (o fetiță) care provenea dintr-o sarcină problemă. Mai exact controalele medicale repetate arătasera că fătul se afla în afara locului normal de dezvoltare. Ecografiile (investigații medicale) arătau că era vorba de o sarcină extrauterină. Acest lucru însemna că este nevoie de o intervenție chirurgicală rapidă pentru a se salva viața mamei. Fătul era sacrificat. Înainte de intervenția chirurgicală, femeia s-a rugat mult Sfântului și în acea noapte l-a visat pe Sfântul Nectarie care a sfătuit-o să ceară medicilor să îi mai repete ecografia. La insistențele ei, medicii au repetat ecografia și au constatat că fătul se afla, de această dată, în cavitatea uterină (locul firesc de dezvoltare a unei sarcini).

Nu exista nici o explicație logică pentru ceea ce se întâmplase, se săvârșise o minune. Atât fetița cât și mama au fost salvate de rugăciunile Sfântului, iar ca mulțumire pentru aceasta, fetița a primit numele Nectaria.

Articolul m-a impresionat, am pus revista pe birou și la scurtă vreme am primit vizita unei prietene. Printre altele, prietena mi-a povestit că sunt probleme cu sarcina cumnatei ei. În urma unor investigații ecografice se constatare că fătul are o malformație de vezică urinară. Prietena mea era tulburată și eu i-am dat să citească articolul cu Sfântul Nectarie.

A citit articolul și a hotărât să se roage Sfântului pentru rezolvarea problemei. Chiar dacă nu o cunoșteam pe doamna respectivă, m-am rugat și eu.

Ceea ce știam era că respectiva doamnă era soția unuia dintre preoții de la biserica de care aparțineam.

După o vreme, am primit o veste bună și anume că malformația de vezică urinară a dispărut și în acel loc a rămas un mic chist fără semnificație patologică.

Lucrurile au mers bine, copila s-a născut sănătoasă și asta era important.

Am uitat să merg la biserică pentru a aduce un dar de mulțumire Sfântului Nectarie care ascultase și rugăciunile noastre.

Prinsă în valul vieții cotidiene, am lăsat să treacă aproape trei luni fără a mulțumi. Lucrurile nu au rămas așa, fiindcă într-un vis de noapte Sfântul a ținut să-mi amintească minunea care se săvârșise. Mi-a amintit, prin imaginea unei examinări medicale neobișnuite, indicând locul unde fusese malformația și spunând că a mai rămas un mic chist lipsit de importanță. Mi-a mai spus și alte câteva lucruri, fără legătură cu cazul, care s-au întâmplat ulterior.

Dimineața, când m-am trezit, am mers la biserică și am dus darul de mulțumire. Tot în acea zi, trecând pe la magazinul „Ortodoxia”, am găsit acolo cartea „Sfântul Nectarie Taumaturgul”. Citind cartea am aflat că Sfântul îi ajută pe medici să rezolve problemele bolnavilor. Era un dar neașteptat de care aveam nevoie în meseria mea.

În anul 2008, fiica mea se afla în an terminal la facultate. Avea multe examene și era foarte îngrijorată. Eu nu puteam să fac mai mult decât să o ascult și să o încurajez. Simțeam că nu este de ajuns. În acea perioadă m-am rugat mult Maicii Domnului și Sfântului Nectarie. Prin nebănuitele căi ale Domnului, am ajuns la Mănăstirea Radu Vodă unde sunt moaște ale Sfântului și m-am rugat pentru ajutor. Ajutorul nu s-a lăsat așteptat și totul s-a așezat cum trebuia.

Amănuntele privind ajutorul minunat primit de la Maica Domnului și de la Sfântul Nectarie, au fost spovedite și nu vor fi prezentate aici.

Nu am scris la vremea respectivă despre ajutorul primit de la Bunul Dumnezeu pentru rugăciunile Maicii Domnului și ale Sfântului Nectarie. Știam că Sfântul cere să scriem despre ajutorul primit, dar am amânat și regret acest lucru.

Pentru ceea ce am scris, am cerut îndrumarea și sfatul preotului duhovnic și îi mulțumesc pe această cale.

Voi încheia rugând pe Maica Domnului și pe Sfântul Nectarie să aibă răbdare cu mine și să se roage Bunului Dumnezeu pentru iertarea greșelilor mele și pentru ajutor în nevoi.

PAGINI DE ISTORIE TELEORMĂNEANĂ

PREOTUL PROTOIEREU NICOLAE M. MARINESCU

Argentin St. PORUMBEANU

Orice eveniment din viață, care poartă amprenta unui moment unic, are o influență deosebită asupra individului respectiv. Dacă evenimentul respectiv se derulează și se finalizează în aria cunoașterii și a cinstirii lui Dumnezeu, atunci el primește pecetea frumuseții pe care însuși Dumnezeu a conferit-o și o conferă acelor care îi urmează Lui.

Un astfel de moment unic în viața unui chemat întru urmarea îndeaproape a Mântuitorului, îl constituie „Sfânta Taină a Preoției”, căci cel învrednicit de această mare cinste dumnezeiască intră în acea succesiune apostolică unică, păstrătoare a imensei bogății dată de puterea harului celui dumnezeiesc. Un asemenea învrednicit de această mare cinste a fost și P.C. preot Nicolae M. Marinescu.

El s-a născut în comuna Ciolăneștii din Deal, județul Teleorman, în 21 iulie 1900, din părinții Mihai-Serafim și Maria Marinescu. Tatăl său, preot, deprins cu mânăuirea cărților, îi insuflă această nobilă și grea pasiune fiului. Acesta urmează pe rând, Școala primară din Ciolăneștii din Deal, Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București și apoi Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, unde încheie studiile universitare, clasându-se al

6-lea din 34 de absolvenți cu licență ai anului 1922. De menționat că în timpul studiilor universitare vine în contact cu mari personalități ale vieții religioase românești.

În timpul studiilor, el învață germana, franceza, citește filozofie, istorie, literatură, atât românească cât și străină. Citește „Cronica lui Șincai” și „Istoria lui Petru Maior”, lucru covârșitor în formarea sa intelectuală și morală. Nicolae M. Marinescu este în același timp și „Diplomat al Școlii normale pentru învățători” din București, seria anului 1922.

În timpul războiului pentru întregirea neamului, 1916-1918, se refugiază în Moldova împreună cu mai mulți colegi și activează ca voluntari la trenul de luptă al Regimentului 4 Argeș. Mai mult decât atât, participă împreună cu doi colegi de Seminar, la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, pe care o va păstra în suflet pentru tot timpul vieții. Îi va rămâne ca amintire și pentru faptul că, fiind îmbrăcat subțire, frigul de la 1 decembrie de pe „Câmpul lui Horea”, va face să se îmbolnăvească grav. Se reface greu, dar cum se reface, se prezintă la cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă din București, împreună cu cei doi colegi și prieteni ce participaseră la Marea Adunare de la Alba-Iulia.

Este hirotonit preot în 4 martie 1923, la Parohia Necșești – Teleorman, unde sprijinit fiind de săteni, repară biserica satului și o înzestreaază cu odoare, împrejmuiește cimitirul și ridică, împreună cu învățătorii satului și săteni, o sala de clasă pentru elevii satului, ce o atașează Școlii primare din Necșești. Realizează în numai 3 ani, lucruri deosebite, este apreciat de săteni, dar și de protoiereul zonei.

Inteligent, sânguincios, dotat cu o mare capacitate intelectuală, se formează ca preot, în mijlocul sătenilor, aproape de suferințele, dar și de idealurile lor. El se considera un „om al satului”, și faptul că a trăit până la vârsta „plecării la Seminar”, în lumea satului, alături de familia sa, l-a făcut să înțeleagă mai bine lumea satului și să se apropie de ea. Deși tânăr, preotul comunei Necșești, Nicolae Marinescu, este des căutat de oameni, pentru a le da sfaturi.

Există în destinul oamenilor, împrejurări care au darul de a scoate la iveală, într-o străfulgerare, acumulări tainuite ale spiritului, roade ale unor căutări îndelungate și solitare, ce capătă formă, se revelează eului religios, cu o forță nebănuită, entuziasmantă, răsfântă ca într-o oglindă magică la contactul cu o operă remarcabilă, cu o personalitate iradiantă, cu o ambianță culturală saturată de valori.

Nicolae Marinescu, a fost preotul, care, poate printre primii din Teleorman, a conceput o „renovație”, în lungi ore de studiu, printr-o vastă lectură a scriitorilor religioși antici, conștient de a fi găsit la ei, sensul cel mai just și mai potrivit pentru timpurile noi.

La 1 octombrie 1926, este transferat ca preot paroh la biserica cu hramul „Sfânta Parascheva” (Sfânta Vineri) din Roșiorii de Vede. Biserica situată pe strada cu același nume, aproape de Gara de Est și calea ferată Roșiori-Alexandria, este așezată la o răspântie de străzi, care face să fie văzută bine din toate părțile.

În viața bisericii și a parohiei, venirea tânărului preot Nicolae M. Marinescu, de la parohia Necșești, a însemnat un adevărat reviriment. Aceasta pentru că, la numai câteva luni de la venire, tânărul preot, împreună cu Consiliul parohial, hotărâsc la 6 februarie 1927, măsuri legate de renovarea bisericii, cu sprijinul enoriașilor și a comunității locale.

Plin de energie, neobosit în executarea treburilor, impune respect și arată un caracter bine definit. Evocările de mai târziu i-au prezentat figura așa cum arăta de fapt: puțin palid, cu părul care de-a lungul vremii s-a albit total, cu ochii albaștri, fruntea largă, el exterioriza nu numai sufletul, ci și suferința care-l stăpâna încă din decembrie 1918. Nu se văieta niciodată, nu se plângea nimănui, n-a făcut niciodată caz de jertfa pe care a dăruit-o comunității.

Prima măsură luată de preotul paroh Nicolae Marinescu, a fost deschiderea unui registru pentru colectarea de fonduri, iar a doua măsură a fost implicarea Primăriei orașului Roșiorii de Vede, și a întregii comunități locale, în proiectul de renovare, care va fi pus în practică abia în anii 1934-1935.

Devizul de renovare a fost executat de inginerul Willi Preiz din Roșiorii de Vede, și s-a ridicat la suma de 505.000 lei (valoarea anului 1933). Fiind o sumă considerabilă pentru vremea aceea, s-a hotărât, de Consiliul parohial, ca lucrările de renovare să se facă „în regie” proprie sub supravegherea inginerului Marin Cosma din Roșiorii de Vede. Lucrările de renovare au început la data de 6 mai 1934.

Manopera întregii lucrări (zidărie și tencuieli) a fost încredințată maistorilor Petre Cristea și Ion Lunganu din comuna Măldăeni, la prețul de 90.000 lei. Acoperișul de tablă, a fost executat de Școala de meserii din oraș, prin maistorul Nicolae Petrișor. Ferestrele de metal au fost executate de enoriașul Anatolie Grigoriu, iar ferestrele de lemn, ușile, tâmpla de stejar

sculptat și stranele au fost executate tot de un enoriaș, binecunoscutul maistor tâmplar Marin Drăgăniță. După ce au fost terminate aceste lucrări, a fost făcută electricizarea bisericii prin „Uzina locală”, de către maistorul Ion Pârveu, și pictura „în ulei”, de către pictorii: Dumitru Ștefănescu (în altar) și mai tânărul pictor Ștefan Stătescu în rest. (Notăm faptul, că toate materialele au fost cumpărate de biserică prin Consiliul parohial, sub directa conducere a preotului paroh).

Renovarea din anii 1934-1935 a fost capitală. Bisericii i s-au deschis două abside, ce s-au zidit pe o fundație solidă, a fost înălțată cu doi metri, și au fost turnate centuri de beton pentru rezistență. S-au construit două turlu mici, pe baze pătrate deasupra pronaosului, și o turlă mare, tot pe bază pătrată de beton deasupra naosului.

Tavanul bisericii a luat forma boltită și a fost construit și cafasul (balconul pentru cor). Altarul a fost înălțat cu o treaptă, față de restul și a fost pardosit cu scândură geluită. Au fost montate trei policandre foarte frumoase. Întregul mobilier al bisericii a fost schimbat, iar obiectele de cult au fost curățite și argintate la Atelierul special de argintărie „La Sfânta Patriarhie”, a lui Dumitru D. Popescu și Fiul, din București.

La intrare în pronaos, deasupra ușii, a fost așezată o nouă pisanie ce conținea date despre donatorii și ostenitorii ce au făcut renovarea. Orașul întreg și nu numai a rămas frumos impresionat de transformarea bisericii cu hramul Sfânta Parascheva (Sfânta Vineri), iar enoriașii au fost mândri de ceea ce au realizat sub conducerea preotului paroh.

Vorbitor înnăscut, cu o voce profundă, cu o ținută academică, deși era mai tot timpul îmbrăcat în veșmintele preoțești, sobru, de o erudiție și de o memorie cu totul scilpitoare, spiritual, dezinvolt, magistral, preotul paroh Nicolae M. Marinescu, s-a dedicat cu totul numai și numai servirii enoriașilor și comunității roșiorene.

Bărbat frumos, întotdeauna elegant, cu un comportament de o remarcabilă finețe, impunându-se prin politețe, preotul Nicolae Marinescu a fost un model al bunelor maniere, care adesea distona cu cei din jur.

Comitetul parohial, oamenii cu stare care au ajutat financiar refacerea bisericii și chiar mulți dintre enoriași, căutau să-l copieze, să se comporte ca el. El și-a alăturat câțiva enoriași cu vază în oraș precum Marin Drăgăniță, Ghiță Neguș, Ion Manoiu, Marin și Paulina Vănciulescu, Petre Bărboi și alții, cu care a reușit să realizeze multe lucruri deosebite, care au dus la creșterea prestigiului bisericii păstorite de el, care chiar dacă

era situată într-o parohie săracă, de cartier, devine încet, încet o biserică prestigioasă.

Implicat în viața orașului, preotul paroh de la biserica „Sfânta Parascheva” publică numeroase articole în gazeta roșioareană „Lumina Poporului”, editată și finanțată de proprietarul librăriei și tipografiei cu același nume. Gazeta „Lumina Poporului”, era un organ de propagandă culturală, socială și religios-morală. Apărea bilunar, sub conducerea unui Comitet redacțional, ce avea ca președinte pe P.C. preot Nicolae Marinescu. (Comitetul de redacție cuprindea următoarele personalități: Nicolae Marinescu – președinte; prof. Florin Chiru-Nanov, redactor, cărora li se alătură, cu calitatea de membrii, Petre Stroescu, învățător, Florian Cristescu, învățător, Pr. Ioan Stănescu, Ștefan Iliescu, profesor, Grigore Găbreanu - agronom, Florea Bratu, profesor, Procopie Marinescu, institutor, Tănase Mamut, învățător și Vasile Dumitrescu, învățător).

La această gazetă preotul N. Marinescu a publicat multe articole deosebit de interesante, din care exemplificăm cu câteva:

- „Mijloace pentru cultivarea sentimentului moral în popor” – (marți, 1 sept. 1931);
- „Taina botezului nu se poate repeta” – (joi 15 oct. 1931);
- „Iisus” – (20 decembrie 1931);
- „24 ianuarie 1859, Unirea Principatelor” – (18 ian. 1932);
- „Rolul cercurilor pastorale” – (15 febr. 1932);
- „Unirea cu Transilvania, Basarabia și Bucovina – 1 decembrie 1918 – (miercuri 20 dec. 1932).

El ia parte la toate manifestările culturale din oraș. Astfel, în 1932, la sărbătorirea zilei „Unirea din 24 ianuarie 1859”, a oficiat împreună cu preoții Ioan Popescu, Ioan Stănescu și Gheorghe Periețeanu un „Te Deum”, și a ținut o frumoasă cuvântare, foarte apreciată și aplaudată. De asemenea, a ținut o frumoasă și patriotică cuvântare la marea manifestare culturală a „Societății Mărășești”, la Roșiorii de Vede, desfășurată sub patronajul primarului orașului Roșiorii de Vede, avocatul Mihail Daia, la 4 noiembrie 1933. (De această dată și în calitate de protoiereu).

Numirea P.C. preot paroh Nicolae M. Marinescu, la 1 iunie 1933, în funcția de protoiereu la Circumscripția II Teleorman, cu sediul în Roșiorii de Vede, a fost așteptată și apreciată, atât de preoții zonei, enoriași, cât și de oficialitățile orașului.

A stat în această funcție până în anul 1941, când a demisionat.

Aparținând deopotrivă legendei și istoriei, P.C. preot Nicolae M. Marinescu s-a înfățișat ca o personalitate proteică, impresionant prin îndrăzneala și luciditatea gândirii, incredibil prin forța de ducere la îndeplinire a îndatoririlor, rezultantă a credinței sale neștrămutate în adevărurile pentru care lupta și căuta să-și alăture și alți preoți în această luptă.

În calitate de protoiereu, participă la prima săptămână de „retragere”, la mânăstirea Cheia din Prahova împreună cu protoiereii Ioan C. Bâldescu și Ștefan Popescu din Turnu Măgurele și respectiv Alexandria. Protoiereul Nicolae Marinescu, străbate Circumscripția sa, ascultă păsurile preoților, înțelege greutățile în care își desfășoară ei activitatea și caută să îi ajute și să-i conducă, cu sfaturile și înțelepciunea sa spre țelul firesc al tuturor preoților.

La o Conferință a preoților din Circumscripția a II-a Teleorman, din 22 iulie 1935, protoiereul Nicolae Marinescu, face apel la filosofia lui R. Tagore (contemplarea cascadei), elaborând un aforism de o extraordinară frumusețe metaforică și încărcătură filosofică. Citez din cuvântarea protoiereului Nicolae Marinescu: „... Preoții își revarsă cu bucurie apele înțelepciunii, apele minții și sufletului, asupra enoriașilor și dacă un strop din ele ajunge însetatului, credinciosului în Dumnezeu, făcându-l mai bun, mai drept și mai înțelept, înseamnă că am făcut ceva. Este un adevăr prea frumos și eu cred că oamenii, după preocupările lor, sunt de două feluri: oameni de menire și oameni de profesie. Preoții sunt oameni de menire, având vocația plâsmuirii sufletului uman în cadrul celei mai pasionante și mai nobile activități: opera de educație creștinească, și nu numai a copiilor, a tineretului, dar și a adulților...”.

Activitatea protoiereului Nicolae Marinescu este bine apreciată atât de preoții din protopopiat, credincioșii din oraș, dar și de conducătorii Bisericii Ortodoxe, care îl îmbărbătează în desfășurarea activităților și îi acordă și titlul de „Iconom stavrofor”.

Dar, el continuă să se ocupe insistent și de biserica Sfânta Parascheva (Sfânta Vineri), ridicându-i prestigiul și făcând din „Izvorul Tămăduirii” o adevărată sărbătoare la această biserică, unde veneau mulți creștini din diferite zone ale județului. (Exemplu cel mai concludent este din anul 1929, la 9 aprilie, când au fost prezenți peste 800 de credincioși). Și totuși, biserica Sfânta Parascheva, era o biserică de cartier.

Nicolae Marinescu a fost un om, un preot și un conducător de protoierie foarte cumpătat în ce privește cheltuielile. Achiziționa pentru

biserică numai ceea ce este absolut necesar. În arhivele bisericii se găsesc documente care atestă grija deosebită a parohului față de banii bisericii. Iată numai câteva din cheltuielile făcute începând cu anul 1927, de biserica Sfânta Parascheva:

- în anul 1927, a plătit firmei „Frații Bloch” din București, suma de 16.000 lei pentru „costume preoțești și odoare”;
- în 4 decembrie 1928, a plătit o factură de 37.950 lei fabricii „V.V.Rășcanu” din București, pentru confecționarea unui clopot mare de biserică (compoziția 78% aramă și 22% cositor), o limbă de clopot și un balansoar de clopot;
- în 14 aprilie 1937 biserica plătește o factură de 8.000 lei Atelierului de argintărie și obiecte bisericești „Dumitru D. Popescu și Fiul” din București, pentru acoperirea cu argint a „Icoanelor Împărătești”.

Sprîjinindu-se pe enoriași, în vara anului 1940, împrajmuiește locul din jurul bisericii cu gard de beton, iar fațada cu rame de plasă de sârmă fixate în stâlpi de beton. O împrajmuire foarte frumoasă, dar și absolut necesară, care s-a păstrat până în zilele noastre.

În anul 1941 România intră în război; mulți roșiorieni pleacă pe front, iar orașul Roșiorii de Vede, este invadat de refugiați, atât români din Basarabia, cât și numeroși polonezi. Protoiereul Nicolae Marinescu, în acel moment consideră că el este necesar acestei mase de refugiați, pentru a-i ajuta, cu tot ceea ce este posibil. Trebuiau ajutate și vădulele de război și copii orfani. O adevărată provocare pentru inimosul preot.

La 1 septembrie 1941, protoiereul Nicolae Marinescu își prezintă cererea de demisie din postul de protoiereu al Circumscripției II Teleorman, cerere ce îi este imediat aprobată. De acum până la sfârșitul războiului, și chiar după, preotul paroh Nicolae Marinescu va fi în fruntea celor ce se ocupau de ajutorarea celor în suferință.

Deși era război, foamete, situație economică extraordinar de grea, preotul paroh, cu înțelepciunea sa, găsește soluții pentru ca biserica să arate bine și să fie tot timpul la dispoziția enoriașilor și nu numai.

La 18 iulie 1943, Adunarea parohială, la propunerea preotului paroh Nicolae Marinescu, aprobă construcția unei clopotnițe, ce era absolut necesară bisericii. Devizul a fost întocmit de Serviciul Tehnic al Primăriei orașului și a avut valoarea totală de 460.000 lei (valoarea anului 1943).

La 8 august 1943, a avut loc licitația pentru atribuirea construcției

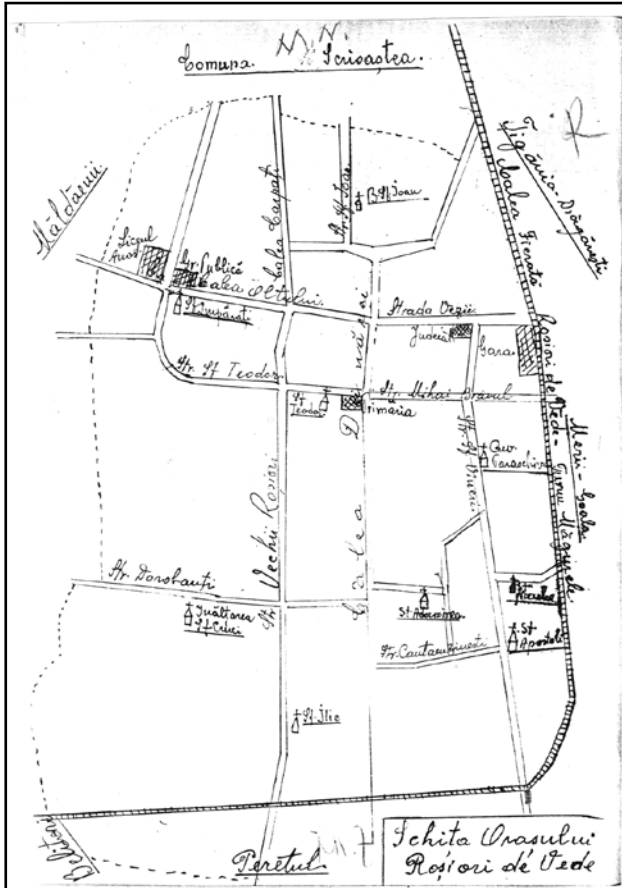
clopotniței. Câștigătorul licitației este antreprenorul roșiorian Gavril Avram, care începe lucrarea la 16 august 1943 și reușește să ridice construcția „la roșu din cărămidă” și să o acopere cu tablă până la data de 30 septembrie 1943. Cu adevărat „clopotnița”, va fi terminată definitiv abia în anul 1946. În clopotniță au fost montate două clopote mari, cu un sunet cristalin și deosebit de puternic. De notat este și faptul că preotul paroh Nicolae Marinescu, din anul 1941, a avut alături un ajutor de nădejde, preotul Dumitru Breazu, ce era ginerele său și funcționa ca al doilea preot bugetat la această biserică.

Între anii 1941 și 1948, preotul Nicolae Marinescu, în afară de obligațiile de preot paroh, a funcționat și în învățământ: preda limba germană, muzica și religia la Liceul ortodox de fete și Școala de meserii din oraș. Era o fire blândă, miloasă, era iubitor de oameni. Cu toate acestea, el este suspectat de Securitate ca având simpatii „Carliste”, dar și că ar fi activat în cadrul „Oastei Domnului” (organizație ce fusese desființată).

În noaptea de 15 spre 16 august 1952, preotul Nicolae Marinescu, este arestat de ofițeri de Securitate, i se confiscă mai multe lucruri din casă, alături de un „Jurnal” în care însemna cele mai importante evenimente din viața sa și a bisericii „Sfânta Parascheva”. (Registrul conținând acest jurnal se află la arhivele CNSAS). Preotul a fost condamnat administrativ 60 de luni, din care a executat 12 luni, până la 15 august 1953, în coloniile „Coasta Galeș” și „Valea Neagră”. (Condamnarea s-a făcut, fără nicio probă și fără dreptul la apărare).

Preotul Nicolae Marinescu, revine la biserică, pentru a-și face datoria de preot, alături de ginerele său, Dumitru Breazu, este repus în drepturi și bugetat începând cu luna noiembrie 1953. Rămâne același preot, om bun și iubitor de oameni, chiar după chinurile îndurate la Canal. Funcționează la biserică și după pensionare, din anul 1965. Trăiește modest, la locuința proprie din strada Sfânta Vineri, în apropierea bisericii, unde a slujit toată viața.

S-a stins din viață la 17 februarie 1971 și a fost înmormântat în Cimitirul orașului, din strada Stelian Popescu, plâns de un oraș întreg.

← Schița oraşului
Roşiori de Vede

↓ Consiliul parohial
Biserica Sfânta
Parascheva, 1932

↑ Renovarea
bisericii Sfana
Vineri, 1934-1935

← Clopotnița de la
Biserica Sfânta
Parascheva în
construcție, 1943

↓ Biserica Sfânta
Parascheva renovată

↑ Biserica Sfânta Parascheva astăzi

Colectivul redacțional al gazetei Lumina Poporului

↓ Decizia de numire ca protopop

↑ Conferință
preoțească, jud.
Teleorman, 1937

← Cerc pastoral
Ciolanești Deal,
interbelic

↓ Cerc pastoral
Merișani, interbelic

↑ Cerc pastoral
Roșiorii de Vede,
interbelic

Președinții cercurilor
pastorale, interbelic
→

↓ Acasă, împreună
cu prietenii

Secția Artistică

De executat lucrări de:

MONUMENTE
STATUI - BUSTURI
TAZ - RELIEFURI
LUCRĂRI DECORATIVE
MONUMENTE FUNERARE

FABRICA V. V. RĂȘCANU

PRIMA TURNĂTORIE ARTISTICĂ

Bronz, Alama, Zinc și diverse metale fine

FUNDATA LA 1905

Medalie de aur la Expoziția Generală Română Zichiară 1906

Exponat la Centru Național de pește de bronz

BUCUREȘTI
Str. Doctor Felix, 89 - Telefon 4450

Secția Industrială

De executat lucrări de:

TURNĂTORIE
BRONZ, ALAMA, FONTA, etc.
MECANICĂ
STRUCĂRI
SISTEME ARTEFACTE INDUSTRIALE și TEHNICE

Specialitate pentru lucrări mecanice

Șuruburi, Șuruburi, Șuruburi, etc.

București, 4 Decembrie 1925

FACTURA

Comitetul Parohial al Bisericii Ortodoxe Răsăritice
din Râșnari de Vede

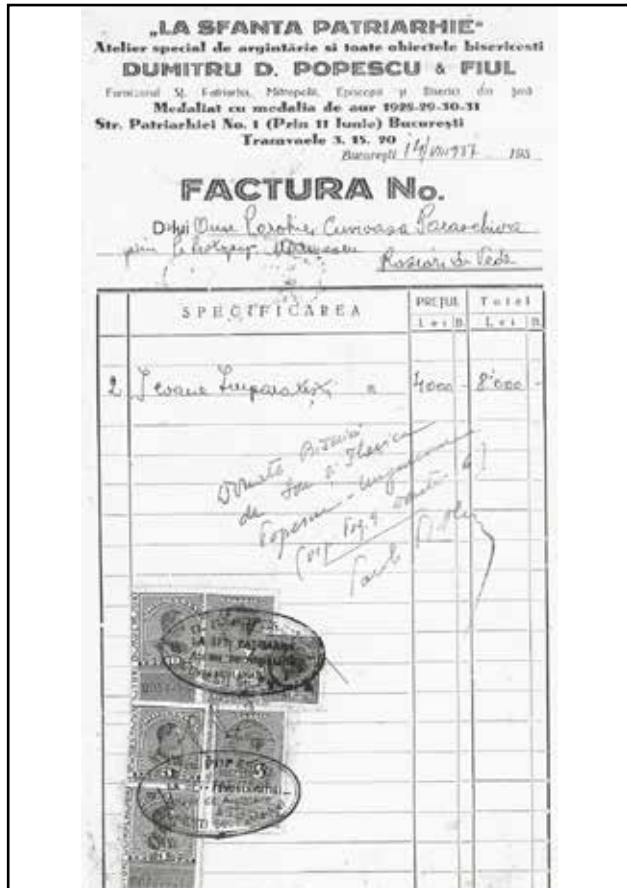
Nr.	Cantitate	DENUMIREA	PREȚ	SUMA	Valoarea Totală
		Unu fabricat și produs			
1.	1	Un clopot în greutate 166,500 kg	200-		33.300
1.	1	Ună timba " 8,500 "	200-		1.700
1.	1	Un Balansier " 57-	50-		2.950
Total					37.950
Am primit un clopot vechi în greutate de 113 kg. și un Balansier în greutate de 43 kg.					6.510
Valoarea în total					31.440
Rest de plata					1.000
Primit în numerar					30.440

Clopotul are compoziția benzolului de 78% aramă și 22% Coșitor și construcție absolut tehnică

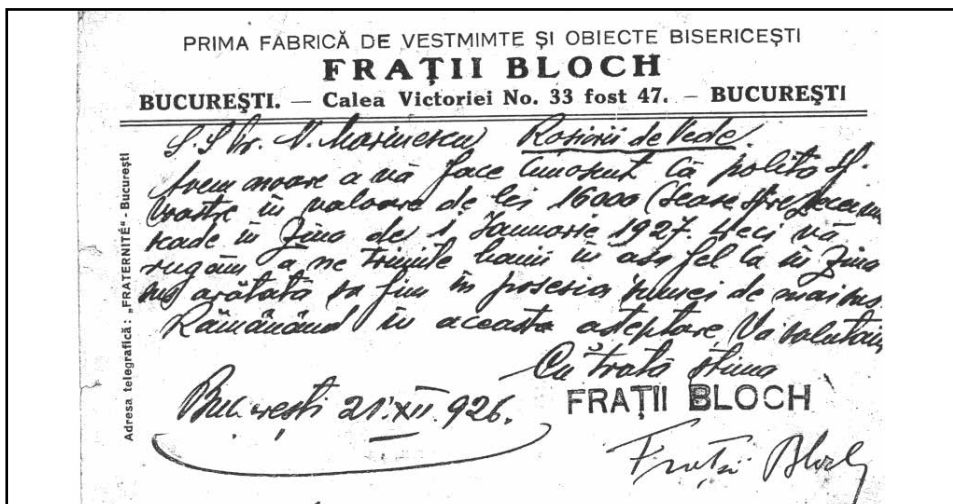
V.V. Rășcanu

Diverse documente

Diverse
documente

Crucea de la mormântul Părintelui

VIAȚA BISERICESCĂ

AGENDA DE LUCRU A PREASFINȚITULUI PĂRINTE EPISCOP GALACTION

01 iulie - 31 decembrie 2013

Marti, 02 iulie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și Parastas (pomenirea de 40 de zile a Arhimandritului Clement Popescu) în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Mănăstirea Cernica și rostește un cuvânt ocazional. Săvârșește Slujba de sfințire a crucii de la mormântul acestuia.

Joi, 04 iulie - vineri, 05 iulie 2013 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod, la Palatul Patriarhiei din București.

Duminică, 07 iulie 2013, slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din parohia Balaci și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 12 iulie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Așezământul Pantocrator- Drăgănești Vlașca. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Duminică, 14 iulie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din parohia Aninoasa și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 18 iulie 2013 – prezidează sesiunea a doua a examenului de admitere la Seminarul Teologic Sfântul Calinic Cernicanul din Turnu Măgurele.

Vineri 19 iulie 2013 – săvârșește privegherea întru cinstirea Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Sâmbătă, 20 iulie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește

un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din această Mănăstire.

Duminică, 21 iulie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 22 iulie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Așezământul Pantocrator- Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 27 iulie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfințirea locului și punerea pietrei de temelie pentru biserica Sfântului Ierarh Nectarie Tămăduitorul din parohia Lada și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 28 iulie 2013 – săvârșește târnosirea bisericii Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din parohia Văcărești și Sfânta Liturghie în acest sfânt locaș, hirotesește iconom-stavrofor pe Preotul paroh Iliuță Florin Robu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 31 iulie 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 02 august 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 04 august 2013 – slujește Sfânta Liturghie în sobor, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel în Mănăstirea Înălțării Sfintei Cruci – Caraiman din Bușteni și rostește un scurt cuvânt ocazional.

Marti, 06 august 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Sfintei Ecaterina – Tătăraștii de Sus și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 09 august 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Sâmbătă, 10 august 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. Săvârșește Vecernia și Litia în același sfânt locaș.

Duminică, 11 august 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 14 august 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. În același sfânt locaș săvârșește Sfântul Maslu și privegherea, cu prohodul Maicii Domnului.

Joi, 15 august 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Sâmbătă, 17 august 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 18 august 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Gârdești și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 24 august 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas (de trei luni pentru Arhimandritul Clement Popescu) în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi în Mănăstirea Crângu și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 25 august 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mucenic Fanurie din Mănăstirea Sfântului de la Siliștea Gumești, hirotesește protosinghel pe Ieromonahul Benedict Mihalcea și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 27 august 2013 – oficiază tunderea într-un rasofoar a fratelui Gheorghită Prisacariu din obștea Mănăstirii Adămești, Grațian rasofoarul, și săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Nașterii Maicii Domnului din această Mănăstire, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 28 august 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Joi, 29 august 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Mucenic Filip din Zimnicea și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia, urmate de procesiunea cu icoana Sfântului, în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 30 august 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în Catedrala Episcopală a Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 31 august 2013 – săvârșește cununia tinerilor Călin-Cornel Sălcușan și Gina Bălășescu în biserica Sfinților Trei Ierarhi din Videle și rostește

un cuvânt de învățătură.

Duminică, 01 septembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te Deum de mulțumire cu prilejul aniversării a 17 ani de la hirotonia întru arhierie și instalarea Preasfinției Sale ca Episcop al Alexandriei și Teleormanului și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește cununia tinerilor Mihail Sorescu și Mihaela Andreea Paraschiv în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Mălureni – Argeș și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 02 septembrie 2013 – face o vizită la Mănăstirea Sfântul Trifon – Cernetu, cercetând stadiul lucrărilor de construcție de la acest așezământ monahal.

Vineri, 06 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din parohia Văcărești și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 07 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas (pomenirea de un an pentru monahia Eufrosina Gligor) în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Nașterii Maicii Domnului din Mănăstirea Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 08 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Nașterii Maicii Domnului din Mănăstirea Adămești și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește cununia tinerilor Alin Marian Voiculeț și Steluța Gina Coman în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Blejești și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 10 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca.

Vineri, 13 septembrie 2013 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Sâmbătă, 14 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în același sfânt locaș.

Duminică, 15 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 16 septembrie 2013 – participă la ceremonia deschiderii noului an școlar la Seminarul Teologic Sfântul Calinic Cernicanul – Turnu Măgurele

și rostește rugăciunea de binecuvântare din cadrul Te Deum-ului săvârșit în catedrala Sfântului Sfințit Mucenic Haralambie cu acest prilej. Rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 17 septembrie 2013 – la Muzeul Județean Teleorman participă la deschiderea expoziției „Relicve sub asfalt – cercetări arheologice pe Varianta ocolitoare a Municipiului Alexandria”.

Joi, 19 septembrie 2013 – participă la consfătuirea profesorilor de religie la școala Mihai Vitezul din Alexandria și rostește un cuvânt ocazional.

Vineri, 20 septembrie – sâmbătă, 21 septembrie 2013 – participă la lucrările celui de-al XXX-lea Simpozion Național de Numismatică desfășurat la Centrul Cultural Reduta din Brașov.

Duminică, 22 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Treimi din parohia Rădoiești Deal și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 25 septembrie 2013 – săvârșește slujba înmormântării credinciosului Ion Drăgușin în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Joi, 26 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Popescu Silviu Iulian și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 27 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor cu alți ierarhi, alături de Înaltpreasfințitul Părinte Irineu, Mitropolitul Olteniei, la Arhiepiscopia Râmnicului și participă la ceremoniile prilejuite de prăznuirea Sfântului Ierarh Antim Ivireanul, ocrotitorul acestei Eparhii.

Sâmbătă, 28 septembrie 2013 – săvârșește cununia tinerilor Marius Eugen Bucătaru Ionescu și Ionela Saula în biserica Adormirii Maicii Domnului din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 29 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din parohia Plosca II, hirotonește preot și hirotonește duhovnic pe diaconul Popescu Silviu Iulian și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 30 septembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor cu alți ierarhi, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, în Catedrala Patriarhală din București și participă la celelalte ceremonii prilejuite de aniversarea a 6 ani de la instalarea ca patriarh a Preafericitului Părinte Daniel. Participă la lucrările Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei desfășurate la

Palatul Patriarhal din București și la sfințirea, de către Preafericitul Părinte Patriarh, a depozitului de colportaj al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Marti, 01 octombrie 2013 – participă la festivitățile organizate de Episcopia Sloboziei și Călărașilor cu prilejul aniversării a 20 de ani de la înființarea acestei Episcopii și slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Înălțării Domnului și a Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Slobozia, în sobor, împreună cu alți ierarhi, alături de Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei.

Miercuri, 02 octombrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 03 octombrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria, în sobor cu preoții Cercului pastoral nr.1 din protoieria Alexandria și participă la întrunirea acestui cerc pastoral, rostind un cuvânt ocazional.

Vineri, 04 octombrie 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Duminică, 06 octombrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir din parohia Dulceni și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 13 octombrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Nenciulești și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfintei Parascheva din Mănăstirea Sfântului Nicolae – Năsturelu și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 14 octombrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Trivalea Moșteni și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 17 octombrie 2013 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 18 octombrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni, hirotonește diacon pe tânărul Boangher Silviu Mădălin și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 19 octombrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Constantin Brâncoveanu, județul Călărași.

Duminică, 20 octombrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Zimnicea, hirotonește preot

și hirotesește duhovnic pe tânărul Boangher Silviu Mădălin și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 23 octombrie – joi, 24 octombrie 2013 – participă la cea de a patra ediție a manifestărilor „Oltenia, interferențe culturale” organizate de Muzeul Olteniei din Craiova și dedicate împlinirii a 110 ani de la înființarea Societății Numismatice Române.

Sâmbătă, 26 octombrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir din parohia Bratcov, hirotonește diacon pe tânărul Șotae Adrian, hirotesește iconostavfor pe preotul paroh Ciocan Paul Marius și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 27 octombrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir din parohia Fărcășanca și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 28 octombrie 2013 – participă la ședința solemnă a Sfântului Sinod prilejuită de încheierea anului omagial al Sfinților Împărați Constantin și Elena și a anului comemorativ Dumitru Stăniloae în Patriarhia Română, la Palatul Patriarhiei în București.

Marti, 29 octombrie 2013 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod, la Palatul Patriarhal din București.

Miercuri, 30 octombrie 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești Videle.

Joi, 31 octombrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas (pomenirea de șase ani a Arhimandritului Teofil Belea, starețul Mănăstirii) în biserica Adormirii Maicii Domnului din Mănăstirea Balaciu, județul Ialomița și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 01 noiembrie 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 02 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca. Săvârșește Taina Sfântului Botez pentru prunca Mia Maria Chiriac în același sfânt locaș. Săvârșește Cununia tinerilor Baban Dragoș George și Sîrbu Olivia Florentina în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din parohia Seaca și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 03 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Vârtoape de Sus și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 04 noiembrie 2013 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul și a Sfântului Cuvios Mucenic Galaction din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 05 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 07 noiembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te Deum în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale cu tema „Sfinții Împărați Constantin și Elena susținători ai Bisericii și armoniei sociale” la protoieria Alexandria. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Buzescu și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 08 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Măldăieni-Tâmplaru și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 09 noiembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Pantelimon și a Sfântului Ierarh Nectarie Taumaturgul din incinta Spitalului Orășenesc Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 10 noiembrie 2013 – săvârșește Sfințirea bisericii Preasfintei Treimi, a Sfântului Ierarh Nectarie Taumaturgul și a Sfântului Mare Mucenic Mina din parohia Tătărani – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 11 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie, parastas și Te Deum în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale cu tema „Sfinții Împărați Constantin și Elena susținători ai Bisericii și armoniei sociale” la protoieria Roșiorii de Vede. Săvârșește slujba de sfințire a sediului protoieriei Roșiorii de Vede în urma lucrărilor de renovare și înfrumusețare.

Marti, 12 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și Te Deum în biserica Sfântului Sfințit Haralambie din Turnu Măgurele, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Baban Dragoș George și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale cu tema „Sfinții Împărați Constantin și Elena susținători ai Bisericii și armoniei sociale” la protoieria Turnu Măgurele.

Miercuri, 13 noiembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Mare Mucenic Pantelimon – Siliștea Gumești, hirotonește diacon pe monahul Dimitrie Cercel și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 14 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și Te Deum în biserica Sfinților Trei Ierarhi din Videle și prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare semestriale cu tema „Sfinții Împărați Constantin și Elena susținători ai Bisericii și armoniei sociale” la protoieria Videle.

Duminică, 17 noiembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolia Maria Magdalena din Așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 21 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 23 noiembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas (de șase luni, pentru Arhimandritul Clement Popescu) în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu, hirotonește diacon pe teologul Dima Marian și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 24 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de Biruință din Mănăstirea Țigănești și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 25 noiembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Sfintei Mare Mucenițe Ecaterina – Tătăraștii de Sus și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 26 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mucenic Emilian și a Sfântului Precuciosului Părinte Stelian din parohia Ciurari II și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 27 noiembrie 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Fotăchești – Videle.

Joi, 28 noiembrie 2013 – este invitatul televiziunii locale Alexandria TV la emisiunea în direct „Dialog cu viața” cu tema Postul Crăciunului și Sărbătoarea Nașterii Domnului.

Sâmbătă, 30 noiembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Fotăchești – Videle și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 01 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Teleormanu și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 05 decembrie 2013, săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 06 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica

Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Țigănești I și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 07 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Mucenic Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 08 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Zimnicea și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 12 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Apostoli și a Sfântului Ierarh Spiridon din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 13 decembrie 2013 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Duminică, 15 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Voiculeț Alin Marian, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Iorga Alexandru și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 17 decembrie 2013 – participă la concertul de colinde susținut de corul Seminarului Teologic Sfântul Calinic Cernicanul în catedrala Sfântului Sfințitului Mucenic Haralambie din Turnu Măgurele, rostește un cuvânt de învățătură și oferă daruri colindătorilor.

Miercuri, 18 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Dinu Alin Firicel, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Dima Marian și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 20 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Voiculeț Alin Marian și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 21 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești

Vlașca și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Dinu Alin Firicel.

Duminică, 22 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nectarie Taumaturgul din Centrul pentru îngrijirea persoanelor vârstnice de la Cervenia și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 24 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Miercuri, 25 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 26 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din așezământul Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 27 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 29 decembrie 2013 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mucenic Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 31 decembrie 2013 – slujește Sfânta Liturghie și Te-Deum de mulțumire pentru binefacerile primite de la Dumnezeu în anul 2013, în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca.

BISERICA ȘI SOCIETATEA

„TRADIȚII” ȘI INOVAȚII REFERITOARE LA CULTUL MORȚILOR

Pr. Lect. Dr. **Radu Petre MUREȘAN**

Părintele Dumitru Stăniloae remarca faptul că trăim într-o epocă în care gândul la moarte, sub influența mentalității occidentale, este constant reprimat în favoarea unei atenții acordate exclusiv vieții pământești. Căutăm să ne eliberăm de gândul de moarte, căutăm să acoperim realitatea ei, să nu fim tulburați în viață de gândul ei¹. Cu toate acestea, cultul morților a rămas foarte dezvoltat la noi. Grija creștinească pe care o arătăm celor dragi plecați dintre noi este întunecată însă de obiceiuri care au la bază tradiții mai îndepărtate sau mai recente, superstiții sau, pur și simplu, adăugiri imaginare care vin dintr-un pietism exagerat. Aceste practici păgâne, magice sau înfrumusețări și adaptări post-moderne constituie denaturări ale evlaviei creștine și deplasează atenția credinciosului de la ceea ce este cu adevărat important: rugăciunile și rânduiala Bisericii, la lucruri marginale. La originea acestor inovații se află necunoașterea sau cunoașterea insuficientă a dreptei credințe².

Încă de la început trebuie să subliniem marea diversitate a acestor obiceiuri nu numai de la o regiune la alta, dar și de la un sat la altul, în

1. Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 148. Vezi și considerațiile Părintelui Stăniloae în introducerea la lucrarea *Viața repausaților noștri și viața noastră după moarte*, de Părintele Mitrofan, Traducere din limba franceză de Mitropolitul Iosif, prefață de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 2 vol. Editura Anastasia, 2003, p. 6.

2. Prof. Dr. Marcu Bănescu, „Practici „netrăbuite”. Problematika pomenilor”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 7-8 (1984), pp. 461-464.

cadrul aceleași zone geografice. Din această cauză, articolul nostru nu are pretenția de a fi exhaustiv. Vom insista asupra unor practici mai frecvente, surprinse în urma observației personale, în câmpul activității pastorale, și care constituie exagerări sau deviații nedorite de la adevărata practică și învățătură a Bisericii Ortodoxe. Multe dintre acestea s-au perpetuat cu încuviințarea tacită a unor preoți, preocupați să nu strice „obiceiul locului”, dar și în lipsa unor norme de uniformizare a cultului morților, care să fie adoptate și aplicate la nivelul întregii Bisericii Ortodoxe Române, sau, cel puțin, la nivelul fiecărei eparhii. Altele sunt pur și simplu invenții și inovații liturgice ale unor preoți slujitori care exploatează a anumită sensibilitate a credincioșilor pentru sufletele celor adormiți.

A. RITUALUL ÎNMORMÂNTĂRII- exagerări, superstiții, practici precreștine

Obiceiurile și practicile care pot fi observate în cursul înmormântării constituie un subiect aparte în cadrul studiilor etnografice și folclorice³. În zilele care preced înmormântarea, preotul este chemat să săvârșească *slujba stâlpilor*, în fapt slujba numită *panihidă*, la care se adaugă citirea unor pericope evanghelice, de regulă cele ale Învierii⁴. Venirea preotului în casa celui decedat ar trebui să constituie un bun prilej pentru combaterea exagerărilor, a practicilor magice sau a superstițiilor pe care le observă. De

3. Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, *Sărbători și obiceiuri*, vol. I (Oltenia), Editura Enciclopedică, București, 2001; vol. II (Transilvania), Editura Enciclopedică, București, 2003; vol. IV (Moldova), Editura Enciclopedică, București, 2004 (Se va cita: *Sărbători și obiceiuri*. Oltenia; *Sărbători și obiceiuri*. Transilvania; *Sărbători și obiceiuri*. Moldova). Florea Marian Simion, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, Editura „Grai și suflet-cultura națională”, București, 1995; Drd. Constantin Strugariu „Grija pentru cei morți în cultul și spiritualitatea ortodoxă”, *BOR* 9-10 (1983), pp. 679-691 (În special „Datini, credințe și obiceiuri în legătură cu cultul morților”, pp. 689-690)

4. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială. Pentru facultățile de teologie*. Retipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Laurențiu, Episcopul Caransebeșului, Nemira, 2002, pp. 366-367; Pr. M. Apostol, „Despre „stâlpii” care se citesc la morți”, *Glasul Bisericii* nr. 4-5 (1957), pp. 265-278; Pr. Prof. Nicolae Morar, „Îngăduințe și restricții la slujba înmormântării”, *Mitropolia Banatului*, nr. 3-4 (1984), pp. 180-187 (p. 184); Anumiți teologi au atras atenția asupra faptului citirea stâlpilor provoacă plictiseală în rândul asistenței, deoarece combinarea pericopelor evanghelice care se citesc este lipsită de o înlănțuire logică și întreaga slujbă nu corespunde exigențelor dogmatice (Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, *Care este semnificația slujbei stâlpilor, de ce se numește așa această slujbă la morți și care este de fapt rânduiala după care se săvârșește ea?*, în „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, pp. 249-255).

asemenea, este o bună ocazie pentru promovarea unei pastorale adecvate, având în vedere că la capătul celui adormit se adună rude, prieteni, cunoscuți care frecventează rar sau deloc biserica și, uneori, chiar persoane de alte credințe și confesiuni, pentru a aduce un ultim omagiu decedatului.

Primele exagerări pot fi constatate încă de la *privegherea* celui adormit. Nu este vorba aici de vizitarea casei de către rude și cunoscuți care aduc flori și lumânări și își adresează salutul „Dumnezeu să-l odihnească!”. De multe ori, cei prezenți sunt serviți cu mâncare sau prăjituri, iar alteori circulă sticla cu vin sau țuică, intenția familiei fiind ca cei prezenți să fie mulțumiți, iar dărnicia lor să fie laudată. Mai mult, cei de față ajung să spună glume, să joace cărți sau să fumeze, pentru a trece timpul mai repede⁵. Preotul paroh trebuie să se implice pentru a se evita aspectul de șezătoare pe care îl ia priveghiul. Asistența poate fi îndrumată să citească rugăciuni, psalmi sau pasaje din cărți de spiritualitate creștină care vorbesc despre adevăratul sens al vieții pământești.

O altă problemă este *plânsul exagerat* (bocetul, jelirea, jelierea), în unele părți ale țării fiind chemate femei care se pricep să bocească morții. Versurile funebre (bocite) prezintă viața decedatului, pe un ton monoton, astfel încât asistența îndoliată să lăcrimeze, ceea ce mărește durerea familiei. Ele cultivă în cele mai multe cazuri deznădejdea, în loc să mângâie și să dea speranță și îmbărbătare, ceea ce constituie un păcat⁶. De aceea, rolul preotului este să încurajeze familia, având în minte cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Fraților, despre cei ce au adormit, nu voim să fiți în neștiință, ca să nu vă întristați ca ceilalți, care nu au nădejde. Pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa credem că Dumnezeu, pe cei adormiți întru Iisus îi va aduce împreună cu el”(I Tes. IV, 13-14) și îndemnurile Sfântului Ioan Gură de Aur: „Dacă tu crezi că moartea este numai un somn, de ce în zadar mai plângi? Dacă faci ca păgânii, cu ce te vei îndrepta? ”. De altfel, așa cum arată Sfinții Părinți, la început era interzisă jelirea morților și purtarea hainelor de doliu, deoarece moartea nu constituia un motiv de plângere și întristare, ci de bucurie⁷.

5. *Sărbători și obiceiuri*. Transilvania, pp. 178- 183; *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, pp. 201-209; *Sărbători și obiceiuri*. Oltenia, pp. 175-178; Pr. Ion Bunea, „Aspecte din folclorul funerar”, *Mitropolia Banatului* nr. 11-12 (1985), pp. 780- 786 (p. 781)

6. Prot. Ion Bunea, „Aspecte din folclorul funerar”, *Mitropolia Banatului*, nr. 11-12 (1985), pp. 780- 786 (p. 782)

7. Sfântul Ciprian, *De mortalitate*, PL. 20-21, PL. Tom. VI, col. 618-619 apud Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială. Pentru facultățile de teologie*. Retipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Laurențiu, Episcopul Caransebeșului, Nemira, 2002, p.

În tradiția populară, s-a încetățenit obiceiul ca, din momentul morții și până în ziua înmormântării să se acopere oglinzile din casă cu pânză albă, deoarece cel ce se uită în oglindă cât timp trupul neînsuflețit se află în casă va fi următorul care va deceda. Această practică reflectă o superstiție străveche, și anume are rolul de a împiedica întoarcerea defunctului și poposirea lui în casa unde a trăit⁸. Din cauza unei alte superstiții, membrii familiei veghează ca nici o pisică să nu apară în preajma celui decedat, pentru a nu deveni strigoi.

În coșciug, sub capul defunctului, se așează de cele mai multe ori un săculeț de pânză cu diverse obiecte care au aparținut celui decedat și care i-ar fi de folos în «marea călătorie»: săpunul cu care a fost spălat, pieptenele cu care a fost pieptănat, foarfeca cu care i s-au tăiat unghiile, o oglindă, uneori cosmetice, dacă este vorba de o femeie sau aparat de ras pentru un bărbat. În unele zone ale țării, se pun o serie de obiecte cu încărcătură magică: nouă pietricele, nouă cioburi de porțelan, nouă boabe de tămâie⁹. În ziua înmormântării, corpul mortului se măsoară cu o ața de cânepă roșie pentru a nu duce norocul cu el, iar ața este păstrată cu sfințenie, într-un loc sigur¹⁰. În timpul cât mortul este în casă, se așează un vas de apă sub sicriu sau la geam. Când coșciugul este scos, vasul se sparge pentru a alunga frica celor care rămân să locuiască în casa defunctului. Un alt vas cu apă rămâne acasă, timp de 40 de zile, deoarece se crede că „mortul vine și bea apă”¹¹. Toate acestea, la care se adaugă fără îndoială multe altele obiceiuri zonale, sunt reminiscențe pre-creștine care denotă ignoranța și perpetuarea unei mentalități păguboase din punct de vedere creștin.

Mai mult, unii credincioși solicită preotului ca la rugăciunea de pomenire, în cazul în care cel decedat nu s-a pregătit înainte de moarte, să adauge «mort, nespovedit, neîmpărtășit, fără lumânare». Alteori, însuși preotul ia inițiativa să introducă acest adaos, atunci când știe că cel repausat nu s-a îngrijit, accentuând vinovăția decedatului, pentru lipsa de grijă față de suflet, dar și indiferența celor de lângă el. Astfel de inovații în cadrul slujbelor

376, nota. 63

8. Pr. Eugen Drăgoi, *Înmormântarea și pomenirile pentru morți*. Tipărită din inițiativa și cu binecuvântarea P.S. Dr. Casian Crăciun, Episcopul Dunării de Jos, Galați, 2002.

9. *Sărbători și obiceiuri*. Transilvania, pp. 211-214; *Sărbători și obiceiuri*. Oltenia, p. 201; *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, p. 233.

10. *Sărbători și obiceiuri*. Transilvania, p. 177; *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, p. 199; *Sărbători și obiceiuri*. Oltenia, p. 174

11. *Sărbători și obiceiuri*. Transilvania, pp. 189-192; *Sărbători și obiceiuri*, Oltenia, p. 188

trebuie evitate, deoarece se creează un precedent nedorit, existând riscul ca și alte „doleanțe” ale credincioșilor să intre în cult.

În drumul spre biserică și apoi spre cimitir, cortegiul funerar se oprește la răspântii de drumuri sau la troițe, unde preotul face o scurtă rugăciune (*stare*). Oprirea cortegiului nu este pomenită în molitfelnic. Totuși, ea este întâlnită pretutindeni, iar Biserica a acceptat-o¹². Dacă mortul este „moale” (nu a devenit rigid), se aruncă cu grâu pe tot parcursul drumului, pentru a evita ca el să „tragă” după el și alți membrii ai familiei. La plecarea convoiului, familia celui decedat aruncă bani, pe care, de regulă, îi adună copiii nevoiași. Există credința că dacă se pune un bănuț „de la mort” în băița copilului mic, acesta nu se va mai speria.

În timpul slujbei din biserică, atmosfera de reculegere și de rugăciune este tulburată de alte obiceiuri, pe care le vom aminti în cele ce urmează. Când preotul citește rugăciunea de dezlegare, unii credincioși se reped să dezlege panglica de la picioarele și mâinile mortului. Preotul are datoria să explice că rugăciunea nu se referă la legătura de la picioare, ci la iertarea (dezlegarea) păcatelor.

În unele părți, îndeosebi în Ardeal, partea finală a predicii la înmormântare are niște inovații, care accentuează despărțirea decedatului de familia sa și de cei prezenți. Este vorba de așa-numitele „iertăciuni”, care imprimă necrologului o formă aparte. Acest obicei a pătruns foarte ușor în cult, deoarece a fost promovat chiar de unii slujitori ai Bisericii. Astfel, unii preoți, impresionați de popularitatea bocetelor, prin care se dialoghează cu mortul, au adoptat metoda, diversificând procedeul: preotul se transpune în locul decedatului, vorbește la persoana I singular, și dă familiei sfaturi, îndrumări, sau își cere iertare¹³.

Această formă de adresare este tulburătoare și provoacă plânsul. Dar nu acesta este scopul predicii la înmormântare, ea trebuind să se adreseze și celor care nu vin decât rar sau deloc la Biserică sau chiar persoanelor de alte confesiuni și religii, dacă este cazul¹⁴. Nu putem nega faptul că acest gen

12. *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, p. 215; *Sărbători și obiceiuri*. Oltenia, p. 190; Pr. Prof. Nicolae Morar, „Îngăduințe și restricții la slujba înmormântării”, *Mitropolia Banatului* 3-4 (1984), pp. 180-187 (p. 184); Vezi și Samuil Clain de Sad, *Provedanii la îngropăciunea oamenilor morți*, Arad, 1907.

13. Prot. Dr. Vasile Petrică, „Iertăciunile” sau despre degradarea necrologului, *Mitropolia Banatului*, nr. 5-6 (1985), pp. 359-362. Vezi și Prot. Dr. Simion Radu, „Pentru o tematică creștină a necrologurilor” în *Mitropolia Ardealului*, nr. 7-8 (1972), pp. 572-594.

14. Pr. Prof. Dr. Nicolae Streza, „Problema și problematica serviciului religios la înmormântare”, *Mitropolia Banatului*, nr. 7-9 (2003), pp. 93-106 (partea I), *Mitropolia*

de predică este agreat și place, dar preotul trebuie să știe că această plăcere nu este ziditoare și nu este conformă cu demnitatea sa. Credința creștină nu acceptă imaginea morții ca o tragedie insurmontabilă. Când preotul mângâie și îmbărbătează familia, el este de fapt pe urmele Mântuitorului Căruia I S-a făcut milă de văduva din Nain și I-a zis „Nu mai plânge” (Lc VII, 13), sau Care S-a adresat celor întristați de moartea fiicei lui Iair: „Nu mai plângeți! N-a murit, ci doarme” (Lc. VIII,52).

Banii un rol important în tradițiile populare legate de înmormântare, fiind puși în coșciug, încă de acasă, de cei veniți la priveghere, sau în biserică, aduci când se dă „sărutarea din urmă”. În unele zone, îndeosebi în Ardeal, se leagă de degetul mortului un ban găurit sau se pune un ban în colacul ce se așează în mâna celui decedat¹⁵. Aceasta este o reminiscență a tradițiilor pre-creștine, potrivit cărora morții plătesc trecerea peste râul infernului. Romanii puneau în gura mortului sau în sicriul acestuia un ban, *obolus*, crezând că reposatul îl va da lui Charon, păzitorul de la poarta „Împărăției umbrelor”, anume ca să-l treacă cu o luntriță peste fluviul Acheron sau peste apa Stix (greci). În Țara Românească există datina de a se pune în sânul mortului 24 de parale pentru a plăti cele 24 de vămi¹⁶.

La cimitir, preotul toarnă peste mort, înainte de a închide capacul, vin amestecat cu untdelemn, iar apoi la parastas vin și apă peste mormântul celui decedat. De asemenea, există tradiția ca, după astuparea mormântului, să se dea „peste groapă” de pomână. Și în acest caz, credincioșii trebuie să știe că importantă este milostenia care se dă pentru sufletul celui decedat și nu modalitatea, adesea magică, prin care se face acest lucru. Slujba înmormântării se încheie cu pomana pe care familia o organizează pentru sufletul celui adormit¹⁷.

Pomana pentru cei adormiți este menționată încă din Vechiul Testament¹⁸. În Biserica din primele veacuri, creștinii organizau agape,

Banatului, nr. 10-12 (2003), pp. 113-126 (partea II).

15. *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, p. 223; *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, p.211.

16. S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, Editura „Grai și suflet-cultura națională”, București, 1955, p. 55. Un ecou al acestei credințe, se poate găsi și în poezia lui George Coșbuc, *Moartea lui Fulger*: „Făclii de ceară/ Ți-au făcut /În dreapta cea fără temut, /Și-n mâna care poartă scut/ Ți-au pus un ban./ Cu făclioara, pe-unde treci,/ Dai zare negrilor poteci/ În noaptea negrului pustiu,/ Iar banu-i vamă peste râu.”

17. *Sărbători și obiceiuri*. Transilvania, p. 199; *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, p. 223; *Sărbători și obiceiuri*. Oltenia, p. 193

18. În Vechiul Testament, găsim mențiuni despre practica pomenilor și meselor funerare (II Macabei XII, 43-46: „Că de nu ar fi avut nădejde că vor învia cei care mai

adică mese ale iubirii frățești. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că „după împărțirea cu Sfintele Taine, adunarea sfârșindu-se, nu plecau îndată acasă, ci cei bogați și cei mai înstăriți, aducând de acasă alimente, chemau pe săraci și făceau mese comune, agape, în Biserică” (PG LI, 258). Agapele nu însemnau numai mâncare și băutură, ci, pe lângă acestea se făceau rugăciuni, cântări, lecturi din Sfânta Scriptură. Era, într-un cuvânt, o rugăciune exprimată în fapte de caritate¹⁹. Cu timpul, agapele și-au pierdut însemnătatea simbolică și au devenit mese obișnuite la diferite ocazii, înmormântări sau comemorări. Sfântul Apostol Pavel atrage atenția chiar asupra unor abuzuri care aveau loc cu ocazia agapelor (I Cor. XI, 33-34).

Organizarea pomenii de după înmormântare, precum și a celor care se fac la soroacele stabilite de Biserică, poate fi considerată o problemă de pastorație, dacă avem în vedere faptul că există multe exagerări (mese copioase, consum exagerat de băuturi alcoolice). Ele se transformă adesea în mese de familie care nu mai au sensul de milostenie, spre paguba celui decedat și povara familiei care este obligată la cheltuieli mari. De asemenea, trebuie să menționăm obiceiul necreștin de a vărsa vin sau țuică din pahar, pentru sufletul celui adormit.

Credința în „vămile văzduhului” a influențat o serie de practici în cadrul ritualului înmormântării. În multe părți se dă de pomană, peste sicriu, un cocoș. Acesta ar avea rolul să-l alunge, prin cântarea lui pe diavol, care caută să prindă sufletul mortului. De multe ori, în fața casei mortului se pune o „punte”, un covor, ca sufletul să poată trece de la o vamă la alta. De asemenea, la lumânările care se dau preoților se leagă năframe, ștergere și mai nou prosoape, cu scopul ca sufletul să se folosească de ele la trecerea prin vămi²⁰.

Credința despre „vămile văzduhului” este o teologumenă asupra căreia Biserica nu s-a pronunțat formal și definitiv²¹. Ea se bazează pe

înainte au căzut, deșert și de răs lucru ar fi a se ruga pentru cei morți”; Tobit IV, 17: „Fii darnic cu pâine și cu vinul tău la mormântul celor drepti, dar păcătoșilor să nu le dai”. Mărturiile Noului Testament cu privire la eficacitatea rugăciunii pentru cei repauzați sunt: învățătura Domnului privitoare la viața viitoare; tradiția apostolică; canoanele Sinoadelor Ecumenice; învățătura Sfinților Părinți și dascăli ai Bisericii. Rugăciuni pentru morți se găsesc în Liturgia Sfântului Apostol Iacob, precum și în Liturgiile Sfântului Ioan Gură de Aur și a Sfântului Vasile cel Mare, așa cum s-au păstrat până astăzi.

19. Prof. Dr. Marcu Bănescu, *Practici „netrăbuite”...*, pp. 456-464, și p. 461; *A Patristic Greek Lexicon*, edited G. W. H. Lampe, Oxford Clarendon Press, 1961, p. 8

20. *Sărbători și obiceiuri*. Moldova, pp. 215-218.

21. Episcopul Silvestru de Canev, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. V, Editura

afirmațiile, mai mult sau mai puțin explicite ale unor Sfinți Părinți, care se referă la starea sufletului după moarte. Învățătura despre vămile văzduhului se conturează în secolul al V-lea, găsind cea mai clară expunere în *Omilia despre ieșirea sufletului* a Sfântului Chiril al Alexandriei²². Această învățătură se regăsește în diverse lucrări hagiografie, dintre care cea mai importantă este *Viața Sfântului Vasile cel Nou* (26 martie), precum și în diverse rugăciuni sau servicii divine (rugăciunea către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu de la sfârșitul Pavcerniței, Canonul de rugăciune pentru ieșirea sufletului²³, Canonul îngerului păzitor²⁴ etc).

În lucrarea cunoscută sub numele „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie” se găsesc câteva referiri la vămile văzduhului, lucru care arată că această credință era înrădăcinată în sufletul strămoșilor noștri:

„Credința strămoșească”, 2001, pp. 95-102; Pr. Iosif Olariu, *Manual de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Caransebeș, 1907, pp. 706-711; Hristu Andruțos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 440 spune: „Adevărul judecății particulare se oglindește în vămi, în duhurile rele, pe care după unii Sfinți Părinți și după unele rugăciuni bisericești, le întâlnesc sufletele când călătoresc de aici și care sunt examinate, fiind duse apoi, cele ale dreptilor, de către îngeri în rai, iar celelalte în iad”.

22. Prezentarea acestor mărturii patristice la Silvestru, episcop de Canev, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, pp. 75- 84. Serafim Rose, *Sufletul după moarte. Experiențe contemporane „de după moarte” în lumina învățaturii ortodoxe*, Editura Sofia, 2004, pp. 81-106 (De exemplu, Sfântul Efreim Sirul înfățișează judecata astfel: „puterile cerești, luând sufletul, punește urcușul prin văzduh, unde stau căpeteniile, puterile și stăpâniiile lumii. Aceștia sunt osânditorii noștri, vameși înspăimântători, registratori, percepători; toți aceștia întâlnesc sufletul în calea lor, iau zăpășul la socoteală, îl cercetează, numără păcatele și datoriile acestui om. Mare este teama aici, mare este cutremurul sărmanului suflet, de nepovestit este rușinea pe care o rabdă în ceasul acela de la mulțimea fără număr de vrăjmași care îl împresoară cu mii și mii, ocărându-l ca să-i oprească urcușul către cer, ca nu se sălășluiească în lumina celor vii, ca să nu intre în Împărăția Vieții”).

23. Slujba la ieșirea cu greu a sufletului: „Iată, s-au înfățișat mulțime de duhuri viclene, ținând zăpășul păcatelor mele, și strigă foarte tare, cerând fără de rușine umilitul meu suflet”. (Cântarea I); „Miluiți-mă pe mine, îngeri preasfințiți ai lui Dumnezeu Atototțiitorul și mă izbăviți de toate vămile celor vicleni, căci nu am fapte bune să îndreptez cumpăna faptelor mele celor rele.” (*Aghiazmatar*. Cuprinzând slujbe, rânduieli, rugăciuni săvârșite de preot la diferite trebuințe din viața creștinilor. Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, pp. 175, 178).

24. Canon de rugăciune către îngerul păzitor: „De-a dreapta sufletului meu celui ticălos să te văd pe stând, luminat și blând, pe tine, ajutorul și folositorul meu, când va ieși din mine cu anevioe sufletul meu și izgonind pe amarii vrăjmași care caută să mă apuce.” (*Ceaslov*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 276).

„...sunt vămile cele înfricoșate, unde stau vrăjmașii și înșelătorii noștri, cari totdeauna ne învăța să facem rău, ca să ne despărțim de la fața lui Dumnezeu; iar noi n-am gândit niciodată că vor să stea înaintea noastră toate lucrurile noastre aieveau, unde sunt cumpenele cele drepte și nefățarnice”²⁵. De altfel, multe biserici și mănăstiri vechi au zugrăvite pe pereți vămile văzduhului, cum este cazul Voronețului.

În credința despre vămile văzduhului există idei dogmatice și morale conforme cu adevărul de credință și acest lucru nu poate fi ignorat: faptul că există o judecată după moarte (Ecleziastul III, 17); există îngeri buni și îngeri răi care nu îl părăsesc pe om nici după moarte, ci însoțesc sufletul la locurile veșnice; că îngerii răi caută pieirea noastră (Ef. VI, 12; I Petru V, 8), iar rolul lor este să facă rău sufletului după moarte, să-l lipsească de mântuire (Luca VIII, 12); sufletul se prezintă în starea în care s-a aflat în momentul despărțirii de trup; că viața fiind un dar de la Dumnezeu, suntem răspunzători de felul în care am trăit-o.

Pe lângă aceste idei conforme cu învățătura Bisericii, întâlnim și idei păgâne, cu bază superstițioasă, și lipsite de orice fond creștin²⁶. O idee păgână se referă la banii de care ar avea nevoie la trecerea prin vămi pentru a compensa deficitul de fapte bune, de unde obiceiul de a arunca bani în groapă sau de a-i pune pe pieptul mortului. La fiecare vamă, demonii cer sufletul plata pentru faptele rele făcute în viață, agravându-le în același timp situația prin acuze reale sau închipuite. De aceea li se dăruiesc bani cu scopul de a fi împlânziți în acuzațiile lor, astfel încât sufletul să ajungă în rai, deși este inexplicabil ce ar putea face îngerii răi cu banii. Credința în vămile văzduhului induce în sufletul credincioșilor ideea de groază față de păcatele săvârșite. Acest lucru se datorează și popularității unor broșuri despre vămile văzduhului care circulă în mediile monastice românești²⁷. Este discutabil însă în ce măsură acest lucru contribuie la întărirea adevărului

25. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, text ales și stabilit de Florica Moisiu și Dan Zamfirescu, Editura Minerva, București, 1971, p. 249

26. Pr. Constantin Beldie, „Credința despre vămi în Biserica Ortodoxă”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11 (1931), pp. 702-704; Despre succesiunea vămilor: Econom. Ioan N. Ionescu-Amza, *Rostul parastaselor*, București, 1943, pp. 69-70; Ilarion Felea, „Vămile văzduhului”, în *Revista Teologică*, 1942, nr. 5-6; Prot. Ieremia Ghiță, „Ce trebuie să știe credinciosul despre vămile văzduhului”, *Altarul Banatului*, nr. 7-9 (1992), pp. 82-87.

27. Protos. Nicodim Mândiță, *Vămile văzduhului și mărturii despre existența lor*. Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Editura Agapis, București, 2005

despre judecata particulară și la ridicarea moralului religios. Vămile trebuie înțelese în mod spiritual, ca tribunale ale conștiinței, nicidecum în sens material. Așa cum spunea Sfântul Macarie al Alexandriei, „trebuie să luăm lucrurile pământești, prezentate în această învățătură, ca cea mai slabă descriere a lucrurilor cerești”²⁸.

B. INOVAȚII REFERITOARE LA POMENIREA CELOR ADORMIȚI

Pomenirile individuale ale morților în ziua a treia, a noua, a patruzecoa au o semnificație teologică, fiind legate de numere simbolice care ne amintesc de Sfânta Treime, de cetele îngerești sau de evenimente din viața Mântuitorului. La acest simbolism teologic se poate adăuga o altă interpretare care ține de trupul celui răposat, de descompunerea trupului după înhumare. Se face pomenirea mortului din ziua a treia după moarte pentru că fața începe să se desfigureze, în ziua a noua pentru trupul începe să se strice, afară de inimă, la 40 de zile pentru că atunci se descompune și inima. Astfel procesul descompunerii fizice urmează procesul invers zămislirii și formării trupului omenesc în pântecul mamei. Pomenirile care se fac în afara acestor soroace, respectiv la 3, 6, 9, 12 luni, reflectă tradiția Bisericii, așa cum s-a pătrat ea în scrierile Sfinților Părinți.

Aceste soroace de pomenire individuală au și o interpretare care ține de o tradiție sau de o credință populară, respectiv trecerea sufletului prin vămile văzduhului, la care ne vom referi mai pe larg în cele ce urmează. Conform acestei credințe, sufletul stă trei zile lângă trup, iar apoi se înalță la cer. La 9 zile se înfățișează înaintea lui Dumnezeu, după ce a vizitat raiul, iar la 40 de zile are loc judecata particulară, după ce a vizitat și iadul. Biserica trebuie să accentueze faptul că feluritele stări ce trebuie să le străbată sufletul după despărțirea sa de trup *nu corespund unui oarecare*

28. apud Prot. Ieremia Ghiță, *op. cit.*, pp. 82-87, p. 87. Referindu-se la credința despre vămile văzduhului, Serafim Rose spunea: „Poate că nici un aspect al eshologiei ortodoxe nu a fost atât de greșit înțeles ca acest fenomen al Vămileor Văzduhului. Mulți absolvenți ai seminariilor ortodoxe moderne sunt înclinați să îndepărteze întregul fenomen ca un fel de „adăugire ulterioară” la învățătura ortodoxă, sau ca vreun fel de domeniu „imaginar” fără fundament în textele scripturistice sau patristice sau în realitatea spirituală. Astfel de studenți sunt victimele unei educații raționale căreia îi lipsește o conștientizare subtilă la diferite nivele ale realității care sunt adesea descrise în textele ortodoxe, ca și la diferite nivele de înțelegere deseori prezente în Sf. Scripturi și scrierile patristice.” (Ieromonah Serafim Rose, *Sufletul după moarte*, Edtura Sophia, 2007, p. 83).

număr de zile pe pământ. A treia, a noua, a patruzecia zi nu sunt decât pe pământ, căci dincolo de mormânt „împărțirea (împărăția) timpului” nu există. Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție vorbesc de un timp fără sfârșit în lumea viitoare²⁹. În unele părți (de ex. zona Prahovei) se face parastas la fiecare trei sâmbete după moarte, timp de 6 luni, lucru acceptat de preoți ca „obiceiul locului”, dar costisitor și împovăraător pentru familie.

Această grijă a credincioșilor ca sufletele celor plecați să fie pomenite cât mai des, a făcut ca Biserica să înmulțească oficial numărul zilelor când se face pomenire de obște pentru cei adormiți. Un exemplu este pomenirea morților în toate sâmbetele din Postul Mare, așa cum este indicat și în calendar. Ori, pomenirea morților trebuie să se facă doar în sâmbăta a doua, a treia și a patra din Postul Mare, celelalte sâmbete din Post fiind închinat altor evenimente sau persoane sfinte: Sfântul Mucenic Teodor Tiron (Sâmbăta lui Toader), în sâmbăta a cincea este Denia Acatistului Bunei Vestiri (Sâmbăta Acatistului), sâmbăta a șasea-pomenirea Sfântului și dreptului Lazăr³⁰.

Abuzurile și exagerările care se pot constata în legătură cu pomenirile încep uneori chiar de la slujitorii Bisericii. În unele părți, există obiceiul ca pomelnicele care sunt primite la altar să fie citite cu voce tare, fie pe loc, fie înaintea de ieșirea cu Cinstitele Daruri, fie chiar în timpul pomenirilor de la ieșirea cu Cinstitele Daruri, pentru „încredințarea” celor care le-au dat. Conform rânduielilor de cult, pomenirile cu voce tare în timpul Sfintei Liturghii se fac numai la ectenia morților. Conform rânduielilor liturgice, singurul loc de pomenire ar fi trebuit să fie la Proscomidie, în taină, atunci când se scot miridele pentru cei vii și cei morți. Cât privește ectenia întreită pentru cei adormiți, ea nu se rostește la fiecare Sfântă Liturghie, ci numai atunci când se fac pomeniri de morți sau parastase. Citirea pomelnicelor, timp de 30-40 de minute, pentru ca fiecare să-și audă pomelnicul citit nu

29. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială.*, p. 382. În tradiția Bisericii, aceste pomeniri sunt consemnate încă din epoca apostolică. Constituțiile Apostolice: „Să se pomenească ziua a treia a morților cu Psalmi, cu citiri și cu rugăciuni din pricina Celui ce a înviat după trei zile. Și în ziua a noua pentru pomenirea celor rămași în viață și pentru cei morți. Și ziua a patruzecia după pilda veche, căci așa a jelit poporul Meu pe Moise. Și în ziua anului spre pomenirea lui și să se dea săracilor din cele ce au fost ale lui, să se pomenească”.

30. Un repertoriu al referințelor patristice la Ioan Zugrav, „Cultul morților. Comemorarea lor”, *Candela* nr. 1-12 (1937), pp. 28-73 („Comemorarea morților la Sfinții Părinți”, pp. 40-42) și Drd. Constantin Strugariu, „Grija pentru cei morți în cultul și spiritualitatea ortodoxă”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10 (1983), pp. 679-691, în special p. 688 („Soroacele pentru cei morți și explicația lor simbolică”).

este de folos nici celor care sunt în Biserică, nici sufletelor celor adormiți. Este o pauză nejustificată în desfășurarea Sfintei Liturghii, în timpul căreia credincioșii se plictisesc și își găsesc preocupări neconforme cu momentul și locul în care se află: se agită, vorbesc, ies din biserică etc. Reglementarea acestei probleme ține de disciplina liturgică și nu în ultimul rând de respectul datorat Sfintei Liturghii. Preotul trebuie să explice credincioșilor că toate pomelnice încredințate sunt pomenite în taină în altar, în timpul Proscomidiei³¹.

O altă problemă se referă la așa-numitele „sărindare” pentru cei adormiți. Sărindarul vine de la cuvântul grec σαρπνταρία, care înseamnă un grup de 40, și se întemeiază pe credința că în a 40-a zi după moarte sufletul se înfățișează în fața lui Dumnezeu. La evrei exista obiceiul să se țină doliu 40 de zile pentru cel mort. Tradiția creștină vine de la Sfântul Simeon al Tesalonicului care îndemna să se facă pomenire la 40 de Sfinte Liturghii în șir după moartea cuiva³². La sfârșitul celor 40 de Liturghii, se săvârșește o Sfântă Liturghie cu parastas și se pomenesc toate pomelnicele, lucru care în popor se numește „dezlegarea sărindarelor”. Astăzi sărindarul este pus în legătură cu primele șase săptămâni din Postul Mare (sau Postul Nașterii Domnului), de joi din prima săptămână și până în Joia Mare când se *dezleagă* sau încetează rugăciunea de 40 de zile. Mulți credincioși nu cunosc semnificația cuvântului sărindar și, luând în considerare partea a doua a cuvântului, consideră că este vorba de un *dar*, de obicei în bani, făcut Bisericii pentru cei morți, dar și pentru cei vii³³.

Alte practici populare, care tind să-și facă loc în Biserică, în cultul celor adormiți, se referă la pomenirea celor *morți nepregătiți, fără spovedanie și împărtășanie*. În unele zone, există practica de a aduce preotului un cocoș alb în Vinerea Mare sau în Noaptea Învierii. În unele cazuri, se introduc chiar în altarul bisericii, obicei care nu are nici o justificare teologică, liturgică sau practică³⁴. Alt obicei este aducerea prescurilor la Biserică, într-un

31. Pr. Dr. Corneliu Sârbu, „Valoarea timpului”, *Revista Teologică* nr. 7-8 (1943), pp. 369-381

32. Sfântul Simeon al Tesalonicului, *Despre sfârșitul nostru*, cap. 369-370.

33. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*. p. 385; Pr. Conf. Dr. Alex. I. Stan, „Temeiuri doctrinare ale rugăciunilor pentru cei răposați”, *Studii Teologice*, nr. 4 (1987), pp. 79-84, p. 84

34. „Un cocoș alb nu poate asigura lumina celui răposat, dacă viața lui nu a fost luminată de lumina învățaturii lui Hristos, dacă nu a trăit conform percepțelor Sale și nu a mărturisit, prin viața Sa, credința în El. Cocoșul, sau orice altă pasăre, o putem da oricărei persoane, ca act de milostenie, și nu numai în ziua Învierii, ci în oricare zi a anului. (Preot Prof. Dr.

anumit număr și ritual, uitând că nu numărul de colaci sau de prescuri este important, ci prezența pâinii și a colivii care închipuie trupul celui răposat. În sfârșit, în unele locuri se practică împărțirea unei persoane pentru alta, care a murit neîmpărțită. Această practică este o inovație liturgică pe care nu o întâlnim în nici o carte bisericească. Primirea Sfintei Împărțășanii este un act personal și, care orice Sfântă Taină, ea se dă numai celui prezent³⁵.

Alți creștini, obișnuiesc să vină la Sfânta Împărțășanie cu mai multe lumânări în mână pentru ca și cei adormiți „să aibă lumină”. În Transilvania există practica „luminărilor”, când se face o pomenire de obște în cimitir și toată noaptea ard lumânări în cimitire. În Țara Românească există obiceiul ca în noaptea de Înviere, creștinii să ducă „lumină” și celor adormiți, după care merg acasă și se odihnesc. Bisericile aproape că se golesc la slujba de Înviere pentru a se umple din nou, spre dimineață când vin de la cimitir lipsindu-se de Sfânta Liturghie din Noaptea de Paști. Preotul trebuie să explice rolul lumânărilor în cadrul cultului morților: ele simbolizează atât pe Mântuitorul Iisus Hristos, Lumina lumii, cât și candela faptelor bune ale celui adormit. Una din rugăciunile slujbei înmormântării spune: „Ci întru lumina feței Tale, Hristoase, și întru îndulcirea frumuseții Tale, pe cel ce l-ai ales odihnește-l, ca un iubitor de oameni”³⁶.

Prin atenția excesivă acordată tuturor acestor obiceiuri, credincioșii se interesează de lucruri marginale și pierd din vedere lucrurile cu adevărat importante pe care trebuie să le împlinescă pentru cei plecați dintre noi și care le sunt de folos și lor: rugăciunea, milostenia, soroacele pe care Biserica le-a stabilit pentru ei, pomenirea în taină la fiecare Sfântă Liturghie.

Grija credincioșilor pentru sufletele copiilor născuți morți, morți înainte de a fi botezați sau avortați ridică anumite probleme asupra cărora Biserica Ortodoxă ar trebui să se pronunțe cu claritate. Orice slujbă a Bisericii se săvârșește numai pentru cei care sunt sau vor să devină membrii ai Bisericii, încorporați în Trupul lui Hristos prin Sfintele Taine ale Botezului, Mirungerii și Euharistiei. Copiii morți nebotezați nu sunt membrii ai Bisericii, chiar dacă s-au născut din părinți creștini³⁷. Cu toate

Nicolae Necula, „Ce se cuvine să facem pentru cei care au murit nespovediți, neîmpărțășiți și fără lumină sau lumânare?” în *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. 3, pp. 235-269 (în special pp. 255-256)

35. Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, „Este corect și folositor să ne împărțășim pentru cei decedați neîmpărțășiți?” în *Tradiție și Înnoire Liturgică*, vol. I, Galați, 1996, pp. 210-213.

36. „Rânduiala înmormântării mirenilor”, *Aghiazmatar*, p. 227.

37. Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, „Se poate săvârși slujba înmormântării pruncilor pentru

acestea, anumiți preoți, nesocotind rânduielele liturgice și canonice ale Bisericii săvârșesc slujba înmormântării pruncilor pentru ei.

Există o hotărâre a Sfântului Sinod al Mitropoliei Ungro-Vlahiei, adoptată la 5 mai 1908 prin care se statornea că se poate săvârși o slujbă pentru copiii născuți morți sau pentru cei morți nebotezați³⁸. Oficial, nu s-a revenit niciodată asupra hotărârii dar a fost completată cu o altă hotărâre din 2011. Practic, ea nu s-a aplicat, existând semne de întrebare referitoare la modalitatea prin care se săvârșește slujba. În slujba înmormântării pruncilor se arată clar că aceștia au fost botezați: „Doamne Iisuse Hristose, Dumnezeu nostru, Tu ai făgăduit să dai împărăția cerurilor celor născuți din apă și din Duh”³⁹. De multe ori, moartea unui copil nebotezat este o dovadă a neglijenței părinților, știut fiind că există și posibilitatea botezului din necesitate pe care îl poate săvârși orice creștin, completat apoi de preot, dacă copilul trăiește.

Canoanele prevăd de altfel pedepse aspre pentru părinții ai căror copii mor nebotezați, deoarece nu mai există posibilitatea de a ne ruga la Sfânta Liturghie pentru ei. Singurul lucru pe care-l putea face preotul este să binecuvânteze groapa și să cânte un Trisaghion în timpul coborârii în groapă a sicriului, pentru a nu lipsi de asistență religioasă familia în cauză.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în ședința din 29 octombrie 2010, ca urmare a multor sesizări și a accidentului tragic de la Maternitatea Giulești din București a reluat problema înmormântării pruncilor nebotezați. S-a hotărât că acești copii pot primi o slujbă de înmormântare în următoarele condiții: ei trebuie să fie născuți din părinți creștini ortodocși; în al doilea rând, se arată că, întrucât acești prunci pot fi împărțiți în două categorii, și slujba săvârșită pentru ei este diferită. Pruncii din părinți ortodocși, care au murit la naștere, nebotezați, pot fi înmormântați, în rânduiala respectivă fiind cuprinse: „*un Trisaghion*,

copiii morți nebotezați sau născuți morți?” în *Tradiție și înnoire liturgică*, vol. II, pp. 257-261.

38. Această reglementare se regăsește în *Manualul de Liturgică Specială* pentru Institutele Teologice, editat în 1980 și reeditat în 1985 scris de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. Manualele de liturgică și tipic, precum și cele de drept bisericesc care au urmat nu au considerat ca normativă această dispoziție și s-a respectat punctul de vedere tradițional. Vezi Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială. Pentru facultățile de teologie*. Retipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Laurențiu, Episcopul Caransebeșului, Nemira, 2002, p. 276: „Pruncii născuți morți nu se botează, iar mamelor se dă canon de pocăință, dacă lucrul s-a întâmplat din vina lor; este interzis de asemenea botezul copiilor născuți morți.”

39. *Aghiazmatar*: p. 243

binecuvântarea gropii, o rugăciune de mângâierea părinților și un cuvânt de învățătură despre rostul săvârșirii botezului la timpul cuvenit”.⁴⁰

Pruncii care au murit nebotezați, dar cărora li s-a pus numele a opta zi după naștere, prin citirea rânduielilor specifice din Molitfelnic⁴¹ pot primi o slujbă a înmormântării pruncilor, pe scurt, care să conțină: „Cântările 3, 6 și 9 din canonul slujbei, ectenia întreită, Apostolul, Evanghelie, rugăciunea de dezlegare în cadrul căreia să se rostească numele dat pruncului, cu precizarea „născut din părinși creștini (aici se precizează prenumele tatălui și al mamei)”, o rugăciune pentru mângâierea părinților îndurerați și un cuvânt de învățătură despre rostul săvârșirii Tainei Sfântului Botez la timpul cuvenit”.⁴² Ei sunt considerați catehumeni deoarece le-a fost pus numele și închinăți la Sfintele Icoane, iar dacă au trecut de 40 de zile au fost și îmbisericiți cu slujba cuvenită la Biserică.

Pentru ei ne rugăm și la Proscomidie „prunci fără de vreme, parte bărbătească și femeiască”.⁴³

O altă problemă, la fel de spinoasă, se referă la copiii avortați. Din punct de vedere creștin, există certitudinea că persoana există din momentul procreării, iar canoanele prevăd pedepse aspre pentru femeile care comit avort⁴⁴. Cu toate acestea, Biserica o socotește pe femeia în cauză nu

40. Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, nr.8208 din 2010, pct.1; Pentru o cunoaștere detaliată a subiectului recomandăm călduros studiul excelent al Pr. consilier dr. Lucian Petroaia, „Problema înmormântării pruncilor nebotezați” în Biserica Ortodoxă”, în *Biserică Misiune Slujire*, Arhiepiscopia Dunării de Jos, Galați 2011, nr. 11, pp. 93-111.

41. *Molitfelnic*, pp.16-17

42. Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, nr.8208 din 2010, pct.2. Trebuie făcute câteva precizări în legătura cu vârsta până la care se poate face această slujbă. *Molitfelnicul*, Tipografia Cărților Bisericești, București Cernica, 1926 la finalul înmormântării pruncilor spune următoarele: „Deși nu se află scris până la ce vârstă să se cânte această înmormântare a pruncilor, noi însă credem a fi de cuviință a se cânta până la vârsata de șapte ani a pruncului; și după datina locului”, p. 211 text care se găsește și în *Panihida*, publicată la Editura Institutului Biblic și de Misiunea al BOR, București 1948, p. 64

43. *Liturghier*, pp. 121-122

44. Canonul 2 al Sfântului cel Vasile cel Mare: „pocăința acestor femei nu trebuie prelungită până la moarte, ci ele pot fi primite din nou la împărtășanie după un răstimp de 10 ani. Vindecarea lor să nu se hotărăscă după timp, ci după felul în care ele se pocăiesc.” (Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Însoțite de comentarii*. Vol. II, partea II- *Canoanele Sfinților Părinți și canoanele întregitoare*, Arad, 1933, Tipografia diocezană, 1936, pp. 50-51; Jean-Claude Larchet, *Etica Procreației în învățătura Sfinților Părinți*, Sofia, București, 2003 („Avortul”, pp. 103-149); Olivier Clement, „Întreruperea voită a sarcinii”, în *Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, Editura Bizantină, București, 2006, pp. 107- 113; Idem, *Tehnici ale morții, tehnici ale vieții*, pp. 114-128

doar vinovată, ci și victimă, primind-o la sânul său, dacă se căiește și se îndreaptă, alinându-i rănilor sufletești, sprijinind-o și ajutând-o să înceapă o viață nouă. După 1989 odată cu legalizarea avortului, în România a început să existe o preocupare pentru sufletele copiilor avortați, manifestată și prin traducerea, în limba română, a lucrării lui Kenneth McAll, *Healing the family tree*, London, Sheldon Press, 1982, Lucrarea, ca și conferința pe care autorul a ținut-o la București în anul 1997, în Sala Palatului Patriarhal, a generat nedumerire și derută în rândul credincioșilor, care și-au pus problema ortodoxiei afirmațiilor sale. În calitate de medic, autorul arăta că păcatul avortului are urmări grave care se resfrâng asupra urmașilor și că o mare parte din bolile de care suferim, și mai ales cele de natură psihică, se datorează acestor pruncucideri. Ceea ce a creat nedumeriri este faptul că, pentru vindecarea acestor boli, autorul recomanda rugăciunea și în special Sfânta Liturghie, ce atrăgea, după sine aproape automat, tămăduirea⁴⁵.

Pentru vindecarea bolnavilor pe care-i avea în îngrijire, Dr. Kenneth organiza săvârșirea unei „Liturghii”, la care invita persoanele în cauză și familiile lor, cu condiția ca acestea să creadă că se pot vindeca în acest mod: „În vederea pregătirii pentru Sfânta Liturghie de izbăvire, întocmim arborele genealogic pentru a identifica persoana pentru care ne vom ruga. În cazul copiilor născuți morți, avortați spontan sau cu intenție, este necesar a-i chema pe nume (Isaia 49, 1). *Dacă pruncul nu a avut nume, câteodată Domnul ne va sugera unul sau familia poate alege un nume, în așa fel încât rugăciunea să devină mai personală și mai specifică*”⁴⁶. Adeseori, „Liturghia” aceasta se săvârșea în absența persoanelor pentru care se oficia, chiar și fără cunoștința și consimțământul lor. În timpul în care se săvârșeau aceste „Liturghii”, participanții aveau tot felul de viziuni (Mântuitorul Iisus Hristos, Maica Domnului, sau copiii avortați la vârsta la care ar fi trebuit să ajungă), prin care primeau încredințare că au fost iertați pentru păcat⁴⁷.

45. Kenneth McAll, *Vindecarea arborelui genealogic*, Editura Harisma, București, 1993, cu o prefață elogioasă a Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu

46. *Ibidem*, p. 47 (vezi întreg capitolul „Vindecarea prin Iisus Hristos”, pp. 47-62).

47. Un exemplu în acest sens este cazul unui preot care suferea de bălbâială și avea eczeme pe gât. În familia lui se petrecuse o sinucidere (fratele), între rudele apropiate, două avorturi și două pierderi de sarcină. „Am oficiat pentru ei o Sfântă Liturghie și când omul a depus pe altar lista cu Arborele Genealogic (pomelnicul) la oferirea Sfințelor Daruri, L-am simțit pe Domnul Iisus Hristos și pe îngerii Lui deasupra noastră. În fața Lui au îngenucheat două femei cu voal. Am întrebat: „Doamne, de ce nu patru oameni?”. Mi-a răspuns: „Aceste două femei sunt avorturile”. Am văzut și doi Îngeri, trăgând un om care încerca să se opună, și pe care l-au silit să privească darurile pâinii și vinului. La sfârșitul slujbei, a fost tras către dreapta, iar îngerii au ridicat cele două femei într-o

Ideea că acele familii ar trebui să acționeze într-un anumit mod, în Biserică, pentru „vindecarea arborelui genealogic” a prins contur în anumite medii ecleziastice din țara noastră. În cuvântul înainte, scris la apariția în limba română a sus-menționatei lucrări, Părintele Prof. Dr. Constantin Galeriu, spunea: „Biserica, în Duhul Sfânt, înfățișează aceste ființe nevinovate Jertfei Mântuitorului. Îndrăznim a spune că Domnul îi primește într-un fel de „botez al sângelui, asemenea pruncilor uciși de Irod”⁴⁸. Este singura nădejde de a fi luați sub ocrotirea „Mielului celui înjunghiat de la întemeierea lumii” (Apoc. 13, 8), a cărui jertfă se actualizează mereu în Sfânta Liturghie. Celor adormiți, învață Sfântul Simeon al Tesalonicului, le sunt mai de folos Liturghiile, iar celelalte mai puțin îi ajută. Pentru că omul murind a încetat de la păcat, iar prin jertfă se împărtășește cu Hristos...se izbăvește cu dumnezeiască milă de toată durerea. *Iar mama care trebuie să se roage milostivului Dumnezeu pentru iertarea păcatelor ei, se cuvine să ia aminte și la pruncul sau pruncii ei, să-i încredințeze ea înseși în căință adâncă iubirii lui Dumnezeu și bunătății Lui atotcuprinzătoare. Să-i pomenească la Sfânta Liturghie simplu, prin cuvintele „prunci lepădați”.* (Kenneth McAll, *Vindecarea arborelui genealogic*, Editura Harisma, București, 1993, p. 19).

Din experiența pastorală proprie, știm că numeroase femei vin la Sfântul Altar cu pomelnice pe care sunt scrise nume de copii avortați, sub forma Ion-Ionela, Vasile-Vasilica sau sintagme ca „prunci morți înainte de vreme”, „prunci morți nebotezați”. Anumiți preoți încurajează această practică, făcând slujbe separate pentru toți copiii care au murit nebotezați sau care au pierit în urma avorturilor. Alții sfătuiesc femeile, la spovedanie, ca să dea sărindare pentru copiii avortați, în special în Postul Nașterii Domnului. În sâmbăta dinaintea Nașterea Domnului se face „dezlegarea sărindarelor”, cu o pomană foarte consistentă la biserică. De asemenea, există câteva rugăciuni și canoane pentru copiii avortați, asupra cărora

lumină strălucitoare spre stânga, unde fusese Domnul și din acea lumină strălucitoare o mare mulțime de oameni venea spre el ca să-l primească. Domnul a spus: „Aceasta este familia lui, pierderile de sarcină sunt deja acolo.” În după amiaza aceea, am vorbit despre slujba cu ruda preotului care avusese pierderile de sarcină. „Eu știu de ce sunt deja în cer” a spus ea. „Pentru că întotdeauna m-am rugat pentru ele și le-am iubit”. Abia după a șaptea slujbă, omul care se sinucisese a primit lumină. De atunci, preotul cel bolnav a fost vindecat de eczeme și de semnele sângerânde și aproape vindecat de dificultățile de vorbire.” (Kenneth McAll, *Vindecarea arborelui genealogic*, pp. 60-61)

48. Botezul sângelui presupune mărturisirea credințe (ucis datorită credinței) ceea ce nu este cazul copiilor avortați. Ori, dacă toți copiii uciși prin avort devin sfinți, atunci de ce ne-am mai ruga pentru ei?

Biserica nu s-a pronunțat, cel puțin după cunoștința noastră. Un exemplu este *Canonul de rugăciune pentru copii avortați*, tipărit de parohia Câmpu Mare din județul Vâlcea și care se săvârșește în respectiva Biserică în fiecare zi de joi (vezi situl parohiei www.dragasani_vl.ro/parohie/imp.html). De asemenea, un *Canon de pocăință către Domnul Iisus Hristos pentru pruncii avortați* a apărut la Editura Bizantină.

Conform învățaturii ortodoxe, vindecarea arborelui genealogic se face prin Sfântul Botez, care șterge păcatul strămoșesc și nu lasă să se perpetueze păcate ale strămoșilor pentru care să sufere copiii. Înclinațiile și tarele ereditare rămân, dar nu devin predestinare, ele se pot modela și vindeca. Altfel, este contestată eficacitatea Sfântului Botez și posibilitatea de a avea o viață nouă în Hristos. Pe de altă parte, nu se poate da nume cuiva care încă nu s-a născut. Se poate da nume unui copil la 8 zile de la naștere, în cadrul unei ierurgi speciale. A da un nume unui copil care nu s-a născut, fără o slujbă anume și fără botez înseamnă a te substitui slujitorilor și rânduielilor bisericești. Nici dacă se specifică „pentru copiii avortați” nu este corect, deoarece Biserica pomenește cu numele, mai ales la Sfânta Liturghie, numai pe cei care sunt membrii ei, prin Sfânta Taină a Botezului. Mamele care cred că prin aceasta fac un lucru folositor se înșeală, nu copiii avortați au nevoie de lumină și de mântuire, ci ele, soții lor și medicii care săvârșesc păcatul acesta. Ce va face Dumnezeu cu sufletele acestor copilași este o taină pe care numai El o știe. Cât privește recomandarea aprinderii unui număr mare de lumânării, aducerea unui număr mare de prescuri la Sfânta Liturghie nu contribuie la iertarea acestui păcat. Ci căința, părerea de rău pentru păcatul săvârșit, mărturisirea lui, faptul de a nu mai face păcatul și de a avea alții copii dacă acest lucru este posibil⁴⁹.

Biserica are o slujbă specială la Vecernia Pogorării Duhului Sfânt, numită și „Slujba plecării genunchilor” din ziua de Rusalii, unde în rugăciunea a cincea ne rugăm și pentru cei din iad „...Care și la acest praznic, cu totul desăvârșit și mântuitor, ai binevoit a primi rugăciuni de mijlocire pentru cei ținuți în iad, dându-ne mari nădejdi că vei trimite ușurare și mângâiere celor cuprinși de întristări apăsătoare”.⁵⁰

49. Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, „Este necesar și corect să ne rugăm pentru copiii avortați sau morți nebotezați?” în *Tradiție și înnoire liturgică*, vol. II, pp. 261-265; Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, „Este «vindecarea arborelui genealogic», în concordanță cu învățătura adevărată de credință?”, *Vestitorul Ortodoxiei* nr. 179/ 1-5 mai 1997, p. 7: „Așa-zisa vindecare a arborelui genealogic este o invenție a unei persoane străine de confesiunea noastră, de credința noastră și de lucrarea sfințitoare a Bisericii care se manifestă prin Sfintele Taine și ierurgii”.

50. *Penticostar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române,

C. PRACTICI MODERNE: INCINERAREA

Tradiția Vechiului Testament ne arată că morții erau îngropați. Neîngroparea era socotită ca o mare pedeapsă ce se aplica pentru călcătorii de lege și totodată era o mare rușine și necinste ce se dădea celui decedat. Arderea nu este oprită în Vechiul Testament, dar era socotită numai ca o pedeapsă pentru curvie, sau pentru alte fapte urâte. (Fac. XXXVIII, 24- Lev. XX, 14; XXI, 9). Găsim două locuri unde se spune că s-au ars trupurile morților: I Regi. XXXI, 12; Amos VI,10, dar acestea nu constituie dovezi ca arderea era practică pe scară largă. În Cartea I Samuel se vorbește de prietenii lui Saul care aflându-i trupul mort, cu capul tăiat de filistenii, l-au ars ca să nu fie batjocorit de vrăjmași, iar resturile le-au îngropat. Incinerarea nu este nici măcar menționată în Noul Testament, înhumarea fiind modalitatea prin excelență prin care se înmormântau creștinii. Ucenicii Sfinților Apostoli s-au îngrijit de înmormântarea acestora. Ulterior, moaștele martirilor au fost păstrate cu grijă, iar mormintele martirilor au devenit temelii de locașuri de rugăciune încă de timpuriu.

Ideea de a introduce incinerarea trupurilor aparține Revoluției franceze, ca o emancipare de la practica înmormântării, specific creștină. Primul crematoriu a fost construit la Milano, în anul 1874. Treptat, ideea incinerării a câștigat din ce în ce mai mult teren, astfel că la începutul secolului al XX-lea, existau în Europa și în America 93 de crematorii⁵¹. Motivațiile susținătorilor arderii se refereau la lipsa de loc pentru cimitire, la considerente igienice (prin îngropare, în caz de molimă, se răspândesc microbii bolilor la populație) sau economice, și anume că arderea ar fi mai ieftină ca îngroparea. Una din personalitățile care a contribuit la sistematizarea curentului pro-incinerare a fost Jacob Moleschott (1822-1893), filosof și psiholog olandez, în lucrarea *Der Kreislauf des Lebens*, (Mayence 1852, 2 vol). Propaganda în favoarea incinerării a fost făcută apoi printr-o serie de societăți înființate cu acest scop, precum și de o anumită presă, de jurnale și de reviste „avangardiste”. Arderea a devenit un apanaj al dușmanilor creștinismului, așa cum este cazul poetului englez Shelley,

București, 1973, p. 362

51. Pr. Prof. Dr. N. Cotos, „Încenușarea și înmormântarea”, *Candela*, nr. 1-2 (1925), pp. 49-124 (pp. 56-57); Pr. Prof. Dr. Vladimir Prepelicean, „În legătură cu problema incinerării”, *Ortodoxia*, nr. 11-12 (1967), 1189-1193; Idem, „Incinerarea morților și teologia ortodoxă”, *Studii Teologice*, nr. 7-8 (1962), pp. 414-428.

a cărui dorință de a fi ars a fost dusă la îndeplinire de prietenul lui, lordul Byron⁵².

Prima reacție față de practica incinerării a aparținut Bisericii Romano-Catolice, care și-a precizat atitudinea într-o serie de hotărâri adoptate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului următor. În conformitate cu acestea, Biserica Romano-Catolică: a) interzice fiecărui credincios de a dispune încenușarea atât a cadavrului său propriu, cât și încenușarea cadavrelor altora; b) hotărăște privarea de înmormântare bisericească a aceluia care, cu voia lor proprie, optează pentru cremațiune. c) interzice celebrarea publică ulterioară a liturghiei pentru sufletele incineratiilor d) privitor la acei credincioși ale căror cadavre se ard fără voia lor, prin silă fizică sau morală din partea altora, se permite săvârșirea ceremoniilor și binecuvântărilor bisericești, fie la domiciliul defunctului, fie în Biserică, dar se interzice acompanierea rituală a cadavrului spre locul de cremațiune, fiind îngăduit însă, ca după cremațiune să se procedeze la înhumarea cenușii, în cimitir, cu ceremoniile obișnuite.

Biserica Romano-Catolică a păstrat această atitudine fermă împotriva incinerării, până la Conciliul Vatican II, când și-a nuanțat poziția: Celor ce au ales incinerarea trupului li se vor acorda funeralii creștine, cu excepția cazului că au făcut această alegere din motive contrare credinței creștine. Deși se va respecta libertatea persoanelor și a familiilor, nu va fi pierdută din vedere preferința tradițională a Bisericii pentru modul cum Domnul Însuși a fost înmormântat.

În Biserica Ortodoxă Română, primele ecouri apar chiar înainte de izbucnirea primului război mondial, însă cele mai multe articole teologice pe această temă au fost scrise în perioada interbelică. Înființarea Societății „Nirvana” și stăruința acesteia de a deschide un crematoriu la București a generat o polemică vie în epocă, reflectată atât în publicațiile laice, cât și în cele religioase. În ziarul „Universul” 5 februarie 1923, Societatea publica un apel, în care se arăta că cei care nu sunt adepții nici unei religii trebuie să se organizeze pentru a obține recunoașterea oficială a convingerilor lor⁵³.

52. Edouard de Hornstein, *La cremation devant l'histoire, la science et le christianisme*, Paris, 1886, p. 320.

53. B. Mangăru, „Cremațiunea”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 4 (1913), pp. 354-361 (despre practica înmormântării la popoarele orientale); Idem, „Cremațiunea”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 8 (1913), pp. 543-553 (despre Grecia și Roma); Idem, „Cremațiunea”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10 (1913), pp. 729-733. În ediția din 4 noiembrie 1923 a ziarului „Universul” se anunța că Primăria le-a donat un teren pe Calea Șerban Vodă și o sumă importantă de bani. Vezi și observațiile din *Biserica Ortodoxă*

Teologii au văzut imediat în aceasta o atitudine anti-creștină și au subliniat implicațiile dogmatice și liturgice pe care le presupune această inovație⁵⁴.

Această problemă fusese înscrisă pe lista de dezbateri a primei Conferințe Panortodoxe de la Rhodos (1961), însă ulterior, tema în cauză a fost eliminată, astfel încât Biserica Ortodoxă nu are o poziție oficială până astăzi⁵⁵. În Biserica Ortodoxă Română există o singură hotărâre referitoare la această problemă, și anume Hotărârea Sfântului Sinod din 15 iunie 1928. Conform acesteia, preoții aveau datoria să-i prevină din vreme pe enoriași, atrăgându-le atenția că, în caz că cineva ar voi să se incinereze, Biserica le va refuza orice asistență religioasă. De asemenea, înainte de oficierea prohodului unui mort, preotul respectiv să aibă grijă să se informeze pe lângă familia mortului la care cimitir va fi îngropat cel decedat⁵⁶.

Incinerarea nu contrazice fățiș dogma despre învierea morților. Puterea lui Dumnezeu este aceeași și față de țărână și față de cenușă. De

Română nr. 13 (1923), p. 1013, unde se ia poziție față de această decizie. De asemenea a avut loc un Congres al preoților ortodocși în zilele de 30, 31 octombrie și 1 noiembrie 1923, unde a s-a protestat contra acestei inițiative anticreștină.

54. „Nu vrem să mai avem la cap, după vechiul obicei, o cruce, semnul biruinței morții, nu vrem să mai avem la cap o candelă, semnul nemuririi, care să-i mângâie pe cei vii că nu am murit, ci dormim” susțineau aceste curente anticreștine. (Pr. Constantin Coman, „Să ardem trupurile sau să le dăm pământului?”, *Biserica Ortodoxă Română* 1924, nr. 6, pp. 341-342); „Din punct de vedere creștinesc, înmormântarea în pământ este numai închipuirea vremelnicei adormiri a răposatului, pentru care mormântul în pământ este firescul loc de odihnă. Nu fără temei, Biserica numește pe cel răposat adormit, căci credința în Hristos ne învață că starea noastră în pământ este numai vis, somn, până la bucuoroasa dimineață a Învierii. În cazul introducerii la noi a ritualului arderii corpurilor, ar trebui să refacem rânduiala Bisericii de la prohod și înmormântare, iar acest lucru este cu totul de nedorit” (Pr. C. Grigorovschi, „Câteva cuvinte despre arderea trupurilor morților”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 12 (1924), pp. 707-709). Vezi și Pr. N. Cotos, *Încenușarea și înmormântarea, Candela*, nr. 8-10/ 1925, pp. 409-416. Idem, „Încenușarea și înmormântarea”, *Candela*, nr. 1-2 (1925), pp. 49-124 (pp. 56-57). Idem, „Încenușarea și înmormântarea”, *Candela*, nr. 3-7/1925, pp. 114-124 (Arată motivele pentru care arderea morților nu se face în public, iar cei de aproape ai defunctului nu sunt admiși să privească oribilul proces de ardere. Căci cadavrele, sub influența temperaturii, se mișcă, sar în sus, se schimonosesc, slujindu-se îngrozitor);

55. Prof. Dr. Nicolae Chițescu, „Note și impresii de la Conferința Panortodoxă de la Rhodos”, *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXIX, nr. 11-12 (1961), p. 878; Pr. Prof. Vladimir Prepelicean, „În legătură cu problema incinerării”, *Ortodoxia* 11-12 (1967), pp. 1188-1193.

56. Hotărârea Sfântului Sinod cu privire la incinerare a fost publicată în revista „Apostolul”, *Curierul Arhiepiscopiei Române din București*, nr. 6/ 15 martie, 1933, anul X, p. 73. Această Hotărâre a fost confirmată în ședința Sfântului Sinod din 22 februarie 1933.

aceea, îngroparea nu a făcut și nu face parte din dogmele Bisericii și nici nu poate fi socotită ca piatră de temelie pentru învierea morților, căci Dumnezeu care L-a sculat din morți pe Fiul Său și pe noi ne va scula cu puterea Sa (I Cor. VI, 14). Arderea însă nu poate fi simbolul învierii, căci ce se arde nu mai încolțește, nu mai poate răsări. Dar ce se îngroapă, răsare. Și îngroparea în pământ zice Mântuitorul este o condiție pentru încolțire și răsărire (Ioan XII, 24). Mântuitorul a spus că la judecata viitoare cei din mormânt vor auzi glasul Lui și vor învia (Ioan V, 28). Astfel, preferința pentru îngroparea morților nu are doar un caracter practic, ci și unul profund simbolic. Ea ține de ființa mai profundă a existenței omului, de felul în care se raportează la moarte, de credința în înviere; se află în strânsă legătură cu întreaga concepție despre om și scopul existenței lui.

În general în Biserica creștină nu există nici un canon, nu se cunoaște nici o jurisprudență, referitor la incinerare. Părintele Arhidiacon Prof. Dr. Ioan Floca nu considera incinerarea problemă majoră din punctul de vedere al dreptului bisericesc: „Împotriva incinerării morților, neputându-se ridica nici o obiecție de natură dogmatică, ea nu poate fi interzisă formal, deși nu se recomandă favorizarea ei... „Biserica este pusă în situația de a accepta incinerarea ca pe un pogorământ pe care nu-l poate evita. Pentru considerentele de mai sus, nu este vreo indicație, dar nici o interdicție ca slujba înmormântării să fie săvârșită după toată rânduiala acelorale căror trupuri urmează să fie incinerate”⁵⁷. Arderea trupului neînsuflit poate fi aleasă în mod liber, dar nu poate fi transformată într-un act bisericesc. Problemele care rămân se referă la oportunitatea serviciului religios în Biserică sau acasă, la prezența urnei, și la locul unde se va păstra acesta, acasă sau la cimitir⁵⁸.

Propaganda în favoarea incinerăției este activă și astăzi, la întreținerea ei contribuind foarte mult și neîngrijirea cimitirelor, precum și superficialitatea cu care uneori se face înmormântarea: slujba prescurtată, fără predică, fără solemnitatea cuvenită. Nu în ultimă instanță, ea este reflectarea unei noi atitudini față de moarte, care își găsește corespondența în structura actuală a societății, când moartea este despărțită de experiența

57. Arhim. Prof. dr. Ioan Floca, *Drept Canonic Ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 132.

58. Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, „Este permis să se săvârșească slujba înmormântării și a soroacelor de pomenire celor care se incinerează?” în *Tradiție și înnoire liturgică*, vol. II, pp. 265-269.

cotidiană. Familiile moderne nu mai doresc ținerea celui decedat în casă, ci, din motive practice, îl duc la capelă pentru a fi „despovărate” de prezența lui. În alte cazuri, oamenii mor în spitale sau clinici specializate, având alături de ei personal specializat și nu familia.

CONCLUZII

Practicile populare în cadrul cultului morților sunt reminiscențe ale unor tradiții păgâne precreștine care s-au perpetuat de-a lungul timpului și care nu sunt în concordanță cu învățătura autentic ortodoxă (de multe ori contrare credinței creștine). Ele deplasează accentul de la învățătura și practica Bisericii, la lucruri marginale, care nu sunt de folos pentru sufletele celor adormiți, ci constituie doar modalități prin care cei vii își liniștesc conștiința că „au împlinit tradiția”. Toate aceste obiceiuri pot dispărea cu timpul numai în măsura în care Biserica va explica credincioșilor, printr-o cateheză adecvată, ce este ortodox și ziditor în ele și ce este omenesc.

Un alt aspect pe care l-am abordat în cadrul studiului de față au fost inovațiile în pomenirea celor adormiți. În acest caz, este vorba de o grijă exagerată a celor vii de a se asigura că cei plecați dintre ei au ajuns în rai, grijă care denaturează adesea într-o forțare a rânduinelor bisericești. Preoții confrunțați cu aceste doleanțe ale credincioșilor trebuie să explice cu mult tact care este rânduiala Bisericii Ortodoxe și să nu introducă inovații liturgice, doar pentru a da satisfacție unui grup de credincioși.

În sfârșit, incinerarea este una din practicile omului post-modern, prin care își exprimă indiferentismul religios și viziunea lui asupra vieții. Trupul nu mai este privit o parte constitutivă a persoanei umane, care, trup și suflet va intra în Împărăția lui Dumnezeu, ci un ambalaj al sufletului, un obiect incomod, de care familia vrea să se debaraseze cât mai repede⁵⁹. Ori, în concepția creștină, moartea biologică este despărțirea vremelnică a sufletului de trup. Este denumită ieșire din lume (Lc. IX, 31; II Petru I, 15), sfârșit (Matei X, 22; XIV, 13), despărțire (II Petru I, 15), dezlegare de legăturile trupului (Fil.

59. „Acolo unde trupul mort este considerat rămășiță pământească cinstită a existenței umane, este firesc ca acesta să se cinstească....Acolo unde trupul omenesc este tratat ca un hoit macabru, este firesc să se urmărească dispariția lui. În acest caz, nu se disting simboluri, ci obiecte naturale cu valoare utilitaristă sau financiară (Georgios Mantzaridis, *Morala creștină. Omul și Dumnezeu, omul și semenul. Poziționări și perspective existențiale și bioetice*, Editura bizantină, București, 2006, p. 522 (vezi întreg subcapitolul „Arderea morților” pp. 521- 525)

1, 23), eliberare (II Tim IV, 6), somn (Fapte XIII, 26)⁶⁰. Biserica Ortodoxă învață că după căderea omului moartea este o necesitate, asumată și acceptată de Mântuitorul Iisus Hristos, un examen pentru veșnicie.

În tradiția Bisericii Ortodoxe, există o legătură spirituală între cei vii și cei morți, în virtutea căreia cei vii au o serie de datorii față de cei adormiți, dintre care cele mai importante sunt să se roage pentru ei și să facă fapte de milostenie (Ioan XIV, 13; Efes VI, 18; I Tim II, 1; I Tes. IV, 13; I Cor XV, 19; Evr. XIII, 7; I Ioan V, 16). Temeiul unirii între cei vii și cei morți este iubirea Mântuitorului Iisus Hristos. Cei care au trecut pragul mormântului nu conțin a fii membrii vii ale Trupului lui Hristos și părtași ai iubirii Lui veșnice. Prin urmare, starea repausaților este într-un neconținut raport spiritual cu viața celor din Biserica luptătoare. Dacă sufletul nu a pierdut disponibilitatea pentru iubirea dumnezeiască, fie el pe pământ sau în lumea de dincolo, el ia parte activ la situația sufletelor care îi sunt scumpe. De aceea, cei repausați se roagă cu și pentru cei vii (Pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr), iar aceștia din urmă sunt datori, la rândul lor, să se roage pentru ei. Unirea, legătura, raportul, și comunicarea noastră cu repauzații nu pot fi întrerupte prin moarte decât dacă cei care rămân pe pământ sunt indiferenți și nesimțitori. Cu cât iubirea și rugăciunea noastră pentru cel răposat este mai aprinsă, cu atât ne apropiem mai mult de el și de Dumnezeu⁶¹.

Iubirea, element fundamental în relațiile dintre creștini, ca mădulare ale Trupului tainic al lui Hristos, este cea care restaurează prin har și integrează în comuniune, prin Biserică, pe cei vii cu cei adormiți. Ne mântuim în și prin comuniune cu Dumnezeu și semenii noștri, în comuniune de iubire și rugăciune, în întraajutorare reciprocă în viața aceasta și după moarte și pierim în izolare, prin păcat. Rugăciunile pentru cei plecați dintre noi și grija pentru sufletele lor se înscriu în această nevoie de comuniune tainică, având încredințarea că tot ceea ce este bun și cerem de la Dumnezeu ni se va da, atât nouă, celor vii, cât și celor care nu mai sunt printre noi⁶².

60. Drd. Constantin Strugariu, *Grija pentru cei morți în cultul și spiritualitatea ortodoxă*, pp. 679-691

61. Părintele Mitrofan, *Viața repausaților noștri și viața noastră după moarte*, Traducere din limba franceză de Mitropolitul Iosif. Prefață de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, 2003, p. 63

62. Pr. Drd. Valeriu Drăgușin, „Rugăciunile pentru adormiți în lumina Sfintei Scripturi”, *Ortodoxia*, nr. 4 (1986), pp. 116-125, p. 120

BIBLIOGRAFIE

- Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române 2008
- Aghiazmatar*, Cuprinzând slujbe, rânduieli, rugăciuni săvârșite de preot la diferite trebuințe din viața creștinilor. Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002
- Bârlădeanu, Arhiepiscopul Calist, *Ceremoniile înmormântărilor*, "Biserica Ortodoxă Română", nr. 6 (1905-1906), pp. 662- 675
- Bârlădeanu, Arhiepiscopul Calistrat, *Rugăciunile Biserecei sau pomenirile pentru ei repausați în Domnul*, "Biserica Ortodoxă Română", nr. 23 (1902), pp. 257-268
- Bănescu, Prof. Dr. Marcu, „Practici netrăbuite. Problematika pomenilor”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 7-8 (1984), pp. 461-464
- Beldie, Pr. Constantin, „Credința despre vămi în Biserica Ortodoxă”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11 (1931), pp. 702-704
- Benedict Aghioritul, Ieromonah, *Parastasele și folosul*, Editura „Evanghelismos”, București, 2003
- Berbența, Pr. Ioța, „Obiceiuri vechi și „intruse” de înmormântare”, *Mitropolia Banatului*, nr. 4 (1987), pp. 60-61
- Braniște, Pr. Prof. Dr. Ene, *Liturgica specială. Pentru facultățile de teologie*. Retipărită cu binecuvântarea Preafericitului Laurențiu, Episcopul Caransebeșului, Nemira, 2002
- Bunea, Pr. Ioan, „Cultul morților și rostul parastaselor”, *Mitropolia Ardealului*, nr. 7-8 (1970), p.
- Bunea, Pr. Ion, „Aspecte din folclorul funerar”, *Mitropolia Banatului*, nr. 11-12 (1985), pp. 780- 786
- Chirvasie, Preot magistrand Ioan, „Rugăciunile pentru cei adormiți în învățătura Bisericilor Romano-Catolică și Ortodoxă”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/ 1959, pp. 385-394

- Costea, Pr. Traian C., „Creștinismul și arderea morților”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1, 1932, pp. 136-138
- Drăgoi, Pr. Eugen, *Înmormântarea și pomenirile pentru morți*. Tipărită din inițiativa și cu binecuvântarea P.S. Dr. Casian Crăciun, Episcopul Dunării de Jos, Galați, 2002
- Drăgușin, Pr. Drd. Valeriu, „Rugăciunile pentru adormiți în lumina Sfintei Scripturi”, *Ortodoxia*, nr. 4 (1986), pp. 116-125
- Floca, Arhid. Prof. dr. Ioan, *Drept Canonic Ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990
- Ghiță, Prot. Ieremia, „Ce trebuie să știe credinciosul despre vămile văzduhului”, *Mitropolia Banatului*, nr. 7-9 (1992), pp. 82-87
- Ionescu, Preotul Ioan, *Rostul parastaselor*, Tipografia „Cugetarea”, 1937
- Jankelevitch, Vladimir, *Tratat despre moarte*, Amarcord, 2000;
- Larchet, Jean-Calude, *Creștinul în fața bolii, suferinței și morții*, Sofia, București, 2006
- Larchet, Jean-Claude, *Etica Procreației în învățătura Sfinților Părinți*, Sofia, București, 2003
- Mantzaridis, Georgios, *Morala creștină. Omul și Dumnezeu, omul și semenul. Poziționări și perspective existențiale și bioetice*, Editura Bizantină, București, 2006
- Marian, Simion Florea, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, Editura „Grai și suflet-Cultura Națională”, București, 1995
- Mircea, Pr. Ioan, „Cultul morților în Biserica Ortodoxă după Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție”, *Ortodoxia*, nr. 3 (1985), pp. 465-495
- Mitrofan, Părintele, *Viața repausaților noștri și viața noastră după moarte*, Traducere din limba franceză de Mitropolitul Iosif. Prefață de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 2 vol, Editura Anastasia, 2003
- Morar, Pr. Prof. Nicolae, „Îngăduințe și restricții la slujba înmormântării”, *Mitropolia Banatului*, nr. 3-4 (1984), pp. 180- 187
- Necula, Nicolae Pr. Prof. Dr, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române,

București, 2004

Paschia, Preot Dr. Gheorghe, „Rugăciuni pentru morți în scrierile Sfinților Părinți în epitafurile antice și cele contemporane”, *Mitropolia Banatului*, nr. 1 (1987), pp. 60-66

Petrică, Prot. Dr. Vasile, „<Iertăciunile> sau despre degradarea necrologului”, *Mitropolia Banatului*, nr. 5-6 (1985), pp. 359-362

Petroaia, Pr. consilier dr. Lucian, „Problema înmormântării pruncilor nebotezați”, în *Biserica Ortodoxă*, în Biserică Misiune Slujire, Arhiepiscopia Dunării de Jos, Galați 2011, nr. 11, pp. 93-111.

Prepelicean, Pr. Prof. Vladimir, „Incinerarea morților și teologia ortodoxă”, *Studii Teologice*, nr. 7-8 (1962)

Prepelicean, Vladimir, „În legătură cu problema incinerării”, *Ortodoxia*, nr. 11-12 (1967), pp. 1189-1193

Rose, Serafim, *Sufletul după moarte. Experiențe contemporane „de după moarte” în lumina învățăturii ortodoxe*, Editura Sofia, 2004

Scriban, Arhim, „Păcatul arderii morților”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2 (1936), pp. 42- 51

Stan, Pr. Conf. Dr. Alexandru, „Temeiuri doctrinare ale rugăciunilor pentru cei răposați”, *Studii Teologice* nr. 4 (1987), pp. 79-84

Stăniloae, Preot Prof. Dr. Dumitru *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997

Stoicu, Pr. Ioan, „Rugăciunea: Dumnezeuul duhurilor și a tot trupul”, *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3 (1964), pp. 77-82

Streza, Pr. Prof. Dr. Liviu, „Problema și problematica prediciei și a serviciului religios la înmormântare”, *Mitropolia Banatului*, nr. 7-9 (2003), pp. 93-106

Strugariu, Drd. Constantin, „Grija pentru cei morți în cultul și spiritualitatea ortodoxă”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10 (1983), pp. 679-691

Ștefănescu, George, *Înmormântarea la creștini*, București, Tipografia Gutenberg, 1901

Zugrav, Pr. Dr. Ioan, „Cultul morților. Comemorarea lor”, *Candela*, nr. 1-12

(1937), pp. 28-73

- ***Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, *Sărbători și obiceiuri*, vol. I (Oltenia), Editura Enciclopedică, București, 2001; vol. II (Transilvania), Editura Enciclopedică, București, 2003; vol. IV (Moldova), Editura Enciclopedică, București, 2004;
- ****Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, Editura Bizantină, București, 2006
- ****Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992

FAMILIA CREȘTINĂ ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE PARTEA A II-A

Pr. Florentin Daniel GRAMA

CAPITOLUL 2

ÎNVĂȚĂTURA ORTODOXĂ CU PRIVIRE LA FAMILIA CREȘTINĂ

2.1. Unirea dintre Hristos și Biserică - icoană a familiei

Sfântul Apostol Pavel înfățișează în *Epistola către Efeseni* raporturile dintre soți (Efeseni V, 21-33), pasaj care se citește și la slujba cununiei, exprimând profund punctul de vedere dogmatic, moral și practic despre căsătoria creștină. Apostolul privind spre idealul divin, face un paralelism între unirea bărbatului cu femeia în căsătorie cu unirea dintre Hristos și Biserica Sa, soțul și soția trebuind să urmeze și să imite pe Mântuitorul și mireasa Sa mistică, Biserica¹, iar precum Hristos este cap viu și activ Trupului Său tainic, adică Bisericii, tot așa și bărbatul este cap femeii într-o legătură de nedespărțit (I Corinteni XI, 3). Astfel, unirea dintre Hristos și Biserică, Trupul Său, este considerată ca model absolut al relației între soț și soție și chiar model al istoriei creației bărbatului și femeii². În consecință, Căsătoria ca Taină introduce și transpune acest raport între bărbat și femeie în Împărăția lui Dumnezeu, unde Mântuitorul Hristos și Biserica formează

1. Pr. Conf. Univ. Dr. Dionisie Stamatoiu, „*La plinirea vremii...*” (*Gal. IV, 4*). *Pagini de Noul Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2002, p. 271;

2. John Meyendorff, *op. cit.*, p. 52;

un singur trup³.

În raportul Hristos-Biserică, supunerea Bisericii față de Hristos nu este din constrângere, „ci din toată libertatea și conștiința că Hristos este îndrumătorul și Mântuitorul ei, cu toată dragostea răsărită din însăși dragostea Lui”⁴. Prin urmare, având în conștiința noastră trează permanent imaginea idealului divin, supunerea femeii bărbatului său devine o supunere care pornește din voința sa liberă, din dragostea manifestată față de bărbat ca răspuns la dragostea lui, recunoscând întâietatea între egali a bărbatului. Însă supunerea femeii *întru toate* (*εν παντι*) bărbatului său, din iubirea care cere iubire, este totuși condiționată de modul în care însuși bărbatul înțelege să respecte demnitatea femeii, fără să-i ceară acesteia ceea ce este potrivit voinței lui Dumnezeu, cum ar fi credința sa și purtarea de grijă față de propriul suflet. Aceasta este explicată de Apostolul neamurilor în sensul că bărbatul, deși este cap femeii, nu trebuie să uite că mai presus de el este un alt cap, căci „Hristos este capul bărbatului” (I Corinteni XI, 3). Bărbații trebuie să-și iubească femeile lor, ca o datorie sfântă și precum în iubire s-a realizat misterul operei lui Hristos pentru Biserica Sa, în iubire se va menține comunitatea de persoane familială, se va realiza scopul existențial, mântuirea pe calea căsătoriei: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea... Așa sunt datori bărbații să-și iubească femeile lor, ca pe înseși trupurile lor. Cel ce își iubește femeia, pe sine se iubește... Astfel și voi, fiecare așa să-și iubească femeia sa ca pe sine însuși, iar femeia să se teamă de bărbat” (Efeseni V, 25-33). Sfântul Apostol Pavel afirmă iubirea lui Hristos față de Biserica Sa pentru care „S-a dat pe Sine pentru ea”, iubire care este cu adevărat model de urmat și de imitat de bărbat față de femeie, acesta purtând de grijă pentru soția și familia sa. Asemănarea nu se poate aplica decât după chip, nu și după grad, rămânând una ideală⁵.

După cum arătam mai sus, în Biserica Ortodoxă „Taina Nunții este un act sfânt, de origine dumnezeiască, în care, prin preot, se împărtășește harul Sfântului Duh, unui bărbat și unei femei ce se unesc liber în căsătorie, care sfințește și înalță legătura naturală a căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică”⁶, iar în protestantism, pe lângă faptul că Sfintei Taine a Cununii nu i se recunoaște statutul de Taină,

3. Pr. Conf. Univ. Dr. Dionisie Stamatoiu, *op. cit.*, p. 271;

4. *Ibidem*, p. 272;

5. *Ibidem*, p. 274;

6. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 119;

se preferă și o definiție mult mai aproape de cele profane⁷ și astfel pentru J. D. Douglas „căsătoria este starea civilă în care un bărbat și o femeie pot conviețui într-o relație sexuală, care este aprobată de grupul lor social”⁸. Însă, părerile sunt împărțite, iar definițiile multiple; unii teologi preferă o definiție complexă în care să arate originea ei scripturistică și importanța Sfintei Taine pentru Biserică și familia creștină, pe când în alte părți cununia este tratată pur și simplu ca un pas în formarea familiei creștine și care are la bază principiul unirii trupești și al nașterii de prunci.

Căsătoria este o legătură naturală dintre bărbat și femeie și este întemeiată pe existența paradisiacă a primilor doi oameni din rai; numai împreună Adam și Eva au alcătuit umanitatea completă. Nici Dumnezeu nu e o singură persoană. Căci în acest caz n-ar fi iubire, ba n-ar fi peste tot persoană, deci Dumnezeu. De aceea nici omul n-ar fi chipul lui Dumnezeu, dacă ar fi o monadă închisă. La Facere scrie că Dumnezeu a creat pe Eva pentru că a văzut că „Nu este bine să fie omul singur”(Facere II, 18). Dumnezeu nu a creat pe Eva doar pentru a-l ajuta pe Adam, ci pentru a-l feri pe acesta de singurătate și pentru că ei sunt o unitate, ei sunt omul deplin. „Bărbat și femeie i-a făcut pe ei și i-a binecuvântat; și a chemat numele lui Om (Adam), în ziua în care i-a făcut pe ei” (Facere V, 2).

„De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup.” (Fac. II, 24). Aceste cuvinte rostite de Adam, profetic, vor ajunge să fie desăvârșite în Hristos și în Biserică: „Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică.” (Ef. V, 32).⁹

Omul este unitate completă, deci chip al lui Dumnezeu, iar unitatea sa se realizează în unitatea sa neuniformă și complementară de bărbat și femeie: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: Creșteti și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!” (Fac. I, 27-28).¹⁰

7. **CUNUNIE**, *cununii*, s. f. **1.** Căsătorie (religioasă). ◇ Loc. adj. *Cu cununie* = (despre soț sau soție) căsătorit religios. ◇ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu cununie* = a se căsători cu cineva (religios). **2.** (Concr.) Cunună (**3**). ◇ Expr. *A(-și) pune cununiiile* (*pe cap*) = a (se) cununa. – **Cununa** + suf. *-ie*. Cf. DEX, Ediția a II-a, , Editura Univers enciclopedic, București, 1998;

8. J. D. Douglas, *Dicționar Biblic*, trad. Liviu Pup, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1995, p. 224;

9. Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 30;

10. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, pp. 120-121;

În Noul Testament Hristos întărește din nou legătura căsătoriei dintre bărbat și femeie la nunta din Cana unde săvârșește prima Sa minune, prin puterea Sa dumnezeiască dând perechii ce se căsătorea să bea din vinul iubirii turnate de El prin harul Său. El afirmă apoi direct nevoia revenirii căsătoriei la unitatea ei dintru început, la întrebarea fariseilor de ce Moise a permis părăsirea femeii: „Fiindcă Moise, după învârtoșarea inimii voastre v-a dat vouă voie să vă lăsați femeile voastre, dar la început n-a fost așa. Ci Eu vă zic vouă: Oricine va lăsa pe femeia sa – nu pentru desfrânare – și se va însura cu alta, preacurvește, și cine s-a însurat cu cea lăsată, preacurvește” (Mt. XIX, 8-9). Dacă Dumnezeu întru început a făcut doi oameni și nu mai mulți și i-a făcut să fie o unitate indisolubilă, omul nu are dreptul să despartă. Hristos prin acestea încearcă să aducă și căsătoria la starea în care era înainte de cădere.¹¹ La Cana Hristos reface condiția demnității persoanei umane și prin reintegrarea acesteia în starea de normalitate, spre deosebire de religiile păgâne anterioare în care femeia era fie sclavă, fie membră în posesia bărbatului poligam. Domnul își începe minunile prin recrearea unității primordiale prin recentrarea omului, bărbat și femeie, în ființa umană comună, de aceeași valoare pentru fiecare dintre ei.

Hristos a dat căsătoriei cu totul o altă dimensiune față de aceea pe care o avea în Vechiul Testament sau în antichitatea elenistică sau romană. Constituirea unei familii prin căsătorie este un eveniment care afectează nu numai destinul a două persoane pentru totdeauna, dar și instituția Bisericii, adică „trupul lui Hristos”.¹²

Unitatea indisolubilă a căsătoriei, alcătuită între bărbat și femeie, în planul uman nu este atât o unitate organică sau fiziologică, ci cât o unitate prin iubire, o iubire dintre două existențe umane ce se completează atât pe plan trupesc cât și pe plan spiritual, aceasta este una din cauzele pentru care căsătoria primește har în Biserică și este ridicată la statutul de Taină.¹³ „Taina unirii indisolubile între bărbat și femeie, ca unire care se spiritualizează într-o tot mai adâncă comuniune, este Taină în Hristos. Unirea lor în Hristos este o Biserică mică, după cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur, sau o parte a Bisericii. Căci și Biserica se constituie din astfel de

11. Sf. Silvestru de Canev, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, trad. Gherasim Miron, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1903, pp. 465-466;

12. Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura IBMBOR, București, 1994, pp. 90-91,

13. Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*, Editura IBMBOR, București, 2005, p. 375;

unități ale celor căsătoriți prin Duhul Sfânt, Care suflă în Biserică.”¹⁴

La polul opus căsătoriei găsim fecioria, pe care Sf. Ioan Gură de Aur o intitulează și „calea îngerească”. „Fecioria este la fel de superioară căsătoriei pe cât este cerul față de pământ, îngerii față de oameni – și, pentru a folosi cuvinte mult mai puternice, este cu mult mai distinsă. Îngerii nici nu se însoară, nici nu se mărită (Mt. 22, 30); acest lucru este valabil și pentru fecioare. Îngerii stau în permanență lângă Dumnezeu și Îl slujesc, la fel și fecioarele.”¹⁵

Deosebit de important este însă ca aceste scrieri din tinerețe să fie studiate într-un context corespunzător. Ele au fost scrise de tânărul monah Ioan care încă nu împlinise 30 de ani și trăia de câțiva ani în peșterile dimprejurul Antiohiei. Scrierile de maturitate înclină balanța spre a pune căsătoria într-un aer mult mai favorabil și aici avem cea de-a XX-a Omilie la Efeseni unde virtuțile căsătoriei sunt puse într-o lumină mai mult decât favorabilă.

2.2. Scopul familiei, dragostea, unitatea și credința soților

În Biserica Ortodoxă nu există o ierarhizare a scopurilor familiei bazate pe căsătorie, însă principalul scop în creștinism este mântuirea în comuniunea familială pe baza iubirii și a într-ajutorării soților. Celelalte scopuri, precum nașterea de prunci și ferirea de desfrânare trebuie să fie auxiliare scopului principal al familiei, de fapt, scopului existențial al omului care este mântuirea.

Iubirea este cu adevărat cea mai mare dintre virtuți (I Corinteni XIII, 13), ea neputând lipsi și din cadrul familial, în relațiile dintre soți și dintre soți și copii, menținând buna înțelegere și astfel unitatea ei indisolubilă. Ea se află în firea omului prin creație, Sfântul Ioan Gură de Aur arătând în acest sens că: „Dumnezeu, chiar de la început, a făcut mii de încercări spre a o implanta în noi. Așa, de pildă, tuturor a dat un singur cap, pe Adam. De ce nu suntem toți făcuți din pământ?... Pentru ca și copiii și cele ce cresc copiii și faptul de a se naște (oamenii) între dânșii, să ne unească unii cu alții. De aceea nici pe femeie n-a făcut-o din pământ...”¹⁶. Sfințirea legăturii de iubire

14. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 127;

15. David C. Ford, *Bărbatul și femeia în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur*, trad. Luminița Irina Niculescu, Editura Sofia, București, 2004, p. 139;

16. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia I Cor*, XXXIV, p. 471, *apud* Pr. Dr. Constantin Mihoc, *op. cit.*, p. 111;

dintre soți, o iubire adevărată care izvorăște din iubirea lui Dumnezeu, nu poate anula caracterul uman al legăturii dintre soți, cu tot ceea ce implică aceasta, presupunând omul ca persoană și nu ca individualitate în sine¹⁷, culminând cu o viață trăită în comuniunea dragostei și cu asumarea tuturor responsabilităților ce le revin, întrucât iubirea soților este elementul uman, însă nu în sens de erotism, iar harul cel dumnezeiesc care-i unește pe soți în comuniunea veșnică a căsătoriei este elementul divin. Iubirea soților se manifestă reciproc, căci „cei doi vor fi un trup” (Facere II, 21-24; Matei XIX, 4-6)¹⁸, așa cum găsim și în slujba cununiei, uniți prin legătura dragostei în căsătorie, un trup din care se va naște un alt trup, adică se creează mediul necesar nașterii, creșterii și educației copilului. Unirea căsătoriei, unire nu numai trupească, dar și a cugetului cu sufletul¹⁹, se menține nealterată prin iubire sinceră, asigurându-se buna înțelegere în familie și în societate, evitându-se toate neplăcerile ce ar putea să apară în sânul familiei, cu consecințe pentru societate, trebuind a înțelege aici că „harul dat celor căsătoriți are astfel efecte în societate și în Biserică”²⁰.

Așa cum afirmă marele dogmatist H. Andrusos, Sfânta Taină a Cununii este un act sfânt, de origine dumnezeiască, împărtășindu-se prin preot harul Sfântului Duh celor doi, bărbat și femeie, care se unesc liber în căsătorie, *prin iubire*, legătura naturală a unirii matrimoniale fiind sfințită și ridicată la demnitatea reprezentării unirii religioase dintre Hristos și Biserica Sa²¹. Legătura naturală a iubirii dintre bărbat și femeie, deși slăbită, n-a fost anulată în esența sa niciodată, nici prin păcatul protopărinților, nici prin păcatele personale, prin urmare, ea nefiind distrusă iremediabil prin păcat, prin lucrarea mântuitoare și prin activitatea Sa în lume Mântuitorul Hristos a întărit pe baze noi legătura căsătoriei, ridicând-o în armonia harică.

Așadar, legătura bărbatului cu femeia în sânul familiei este bazată pe iubirea reciprocă a lor și astfel pe moralitatea fiecăruia dintre ei, aceasta făcând posibilă înțelegerea deplină a rolului fiecăruia dintre ei în unitatea

17. Christos Yannaras, *Persoană și Eros*, trad. rom. de Zenaida Luca, Editura Anastasia, București, 2000, p. 21;

18. Scopul iubirii conjugale este ca soții să devină unul (*finis amoris ut duo unum fiant*), îndreptându-se spre unirea cu Dumnezeu. Cf. Drd. René Broscăreanu, „Despre Taina Sfintei Cununii”, în rev. *Ortodoxia*, XXXVIII (1986), nr. 4, p. 105;

19. David și Mary Ford, *Căsătoria, cale spre sfințenie. Viețile sfinților căsătoriți*, trad. rom. de Constantin Făgețan, Editura Sofia, București, 2001, p. 20;

20. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 125;

21. H. Andrusos, *Dogmatica*, apud Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 118;

familiei²² prin respectarea normelor religios-morale; o căsătorie cu adevărat fericită netrebuind să fie judecată după bogăție sau frumusețe, ci după virtute, așa cum afirma Clement Alexandrinul²³. Fiecare dintre soți trebuie să înțeleagă drepturile și responsabilitățile care îi revin în cadrul familial, menționând aici elementul esențial „iubirea” fără de care căsătoria nu poate exista, lipsindu-i fundamentul: „Căsătoria începe cu o iubire în care se sintetizează atracția trupească și cea spirituală, cu o iubire în care fiecare prețuiește taina celuilalt și afirmă în iubirea sa disponibilități nelimitate de a-l respecta ca persoană, de a accepta toate jertfele și oboselile pentru el”²⁴. Dar, iubirea împărătește deplin numai împreună cu *credința* și *nădejdea* în Dumnezeu.

Prin credință omul începe o viață nouă, o viață pe care este chemat s-o trăiască în Hristos, dându-i acestuia forța necesară să depășească toate obstacolele inerente vieții și să ajungă prin efort personal la împlinirea propriului scop existențial. Primind Sfânta Taină a Botezului, omul dobândește cetățenia Bisericii, devenind membru al Trupului tainic al lui Hristos, colaborând prin voința sa cu harul cel sfințitor, în iubire și fapte bune, având astfel posibilitatea mântuirii prin primirea Sfintelor Taine ale Bisericii: „Prin Botez, noi devenim mădulare ale lui Hristos, făcând parte din organismul spiritual – Sfânta Biserică – al cărui Cap este nevăzut în această lume, dar va fi cunoscut deplin în lumea viitoare. Dar, darurile Botezului și calitatea de membru al Bisericii Ortodoxe dobândite prin nașterea din nou, prin baia cea curățitoare a Sfântului Botez, nu sunt suficiente pentru primirea și pentru eficacitatea Sfintelor Taine, ci se impune cu necesitate credința, aceasta fiind o condiție esențială pentru tămăduirea omului, credința dând siguranța că omul va primi de la Dumnezeu izbăvirea de boală și mântuirea”²⁵, în acest sens Sfântul Ioan Gură de Aur afirmând: „După cum semănătorii n-au nici un folos dacă aruncă semințele pe cale, tot așa și noi n-avem vreun folos de pe urma numelui de creștin, dacă faptele noastre nu sunt pe măsura numelui”²⁶.

22. Pr. Dr. Constantin Mihoc, *op. cit.*, p. 28;

23. Clement Alexandrinul, *op. cit.*, p. 290;

24. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 124;

25. Jean-Claude Larchet, *Terapeutică bolilor spirituale*, trad. rom. Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2001, p. 288;

26. Sfântul Ioan Gură de Aur, „Omilii despre pocăință și despre cei ce pleacă de la Sfânta Liturghie...”, în *Din ospățul Stăpânului*, introducere, traducere, note și comentarii de PS Irineu Slătineanu, Editura Adonai, București, 1995, p. 185;

Sfântul Apostol Pavel definește credința ca fiind „încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evrei XI, 1), o înainte cunoaștere a realităților duhovnicești, mai înainte de ajungerea la cunoașterea directă specifică omului desăvârșit. Prin credință se înlătură toate cunoștințele greșite care-l duc pe om la stricăciune, dobândindu-se cunoașterea cea după Dumnezeu, iar puterile intelectuale sunt înțelepțite și puse în lucrarea cea adevărată spre Dumnezeu. În schimb, cei ce-și cufundă sufletul în necredință resping conștient și liber ajutorul lui Dumnezeu spre mântuire, în ignoranța lor neconștientizând credința drept o condiție și ușă a mântuirii (Marcu V, 34; Luca VIII, 12; Galateni II, 16), însăși căsătoria fiind o cale spre mântuire, care este cel mai important scop al ei. Astfel, omul care reduce întreaga existență numai la rațiune se află în imposibilitatea acceptării prin credință a adevărului revelat, adevăr care depășește puterile de înțelegere ale omului, însuși omul fiind mărginit în cunoaștere, îndepărtându-se de viața bisericească și în consecință de lucrarea Duhului Sfânt și de primirea harului. Dar, precum bărbatul se unește cu femeia sa în căsătorie prin liber consimțământ, tot așa lucrarea Duhului Sfânt în om cere colaborarea personală și liberă a acestuia, fără a consimți liber omul neputând să-și însușească lucrarea divină. Având în vedere credința și multiplele sale trepte, existând o diferențiere între trezirea la credință și credința desăvârșită, precizăm că aici nu-l vizăm pe omul aflat între cele două extreme și care prin efort duhovnicesc urcă spre unirea existențială cu Dumnezeu, aceasta realizându-se prin împlinirea poruncilor, căci „ea însăși vine din credință și care întemeiază – cum afirmă Teognost – adevărata credință”²⁷.

Ne referim la cel necredincios, care deși membru al Bisericii fiind, nu crede și nu trăiește viața lui Hristos, săvârșind toate în afara legăturii cu Hristos, ca faptele legii fără valoare pentru mântuire. Pe unul ca acesta preoții Bisericii noastre, cercetându-l în scaunul spovedaniei, trebuie să-l oprească a se cununa, el nefăcând altceva decât să banalizeze adevăratul sens al unirii bărbatului cu femeia în Hristos, unire prin care se lucrează împreună pentru însușirea roadelor jertfei de pe cruce, ca scop principal al ei. Omul, cel ce este credincios, își deschide propria ființă lucrării mântuitoare a lui Hristos, unindu-se cu El și fiind deschis colaborării cu harul Său se face împreună-lucrător cu acesta. Sfântul Chiril al Ierusalimului îl fericește pe bărbatul care-și manifestă credința sa, afirmând bogăția adevărată prin credință: „Mare lucru este bărbatul credincios; este mai

27. Jean-Claude Larchet, *op. cit.*, p. 288;

bogat decât orice om bogat. Bărbatului credincios îi aparține toată bogăția lumii prin aceea că o disprețuiește și o calcă în picioare”²⁸. În comparație cu omul credincios, cel necredincios, cel ce manifestă repulsie față de cele sfinte, nepurtând grijă de propria sa viață creștinească prin indiferența sa, nu este vrednic de primirea Sfintelor Taine ale Bisericii, deci nici Sfânta Taină a Cununii, Pravila bisericească din 1851 afirmând cu claritate: „Pe de altă parte acela ce urând biserica sau neîngrijind curățenia sufletului, nu s-a grijit, nici s-a spovedit este nevrednic a se însura. Acela ce până în vârsta în care se însoară n-a avut grijă să învețe cel puțin câteva rugăciuni – Tatăl nostru și Crezul – ce trebuie să spună creștinul înaintea altarului lui Dumnezeu și acela, care a urât pe maica, care l-a hrănit duhovnicește, nu este de mirare, că va urî și pe soția sa.” Prin urmare acesta este oprit a se însura”²⁹.

2.3. Părinți și copii; educația copiilor

Părinții sunt cei mai în măsură în educarea copiilor lor și ne întrebăm care ar trebui să fie punctul forte în educarea unui copil. Sunt mame care se străduiesc a le da o educație care să nu le facă de rușine, iar altele se străduiesc a dezvolta anumite talente la copilul său pentru a deveni oameni de înaltă sobrietate în societate. Socotesc însă că părinții ar trebui să aibă un ideal mult mai înalt. Ei să se îngrijească a-și crește copiii în credința statornică, spre a fi mădularele vie ale Bisericii lui Hristos, ca Mântuitorul să ia chip în sufletele lor, iar copiii să-L iubească cel mai mult pe Dumnezeu și pe aproapele său, scopul vieții lor fiind dobândirea Duhului Sfânt. Pentru ca o familie să fie bine-plăcută lui Dumnezeu, atât părinții cât și copiii trebuie să întrețină o atmosferă de pace și bună înțelegere, mulțumind pentru toate lui Dumnezeu „în psalmi, în laude și cântări duhovnicești” (Coloseni III,14). Elementul cel mai important de care depinde calitatea și eficiența educației în familie este stilul educativ al acestuia.

Stilul educativ al familiei este modelul orientativ al acțiunilor educative în familie, amprenta subiectivă care caracterizează mediul respectiv. Fiecare familie are stilul ei educativ. Acesta este în principal dependent de stilul parental, cu care se și confundă de multe ori. Stilul

28. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, V, 2, partea I, trad. rom. de Pr. D. Fecioru, col. *Izvoarele Ortodoxiei*, nr. 6, Editura IBM, București, 1943, p. 136;

29. *Pravila bisericească* din anul 1851, *apud* Pr. Traian Costea, *Căsătoria din punct de vedere: istoric, dogmatic, și caqnonic*, teză de doctorat, București, 1935..., p. 66;

parental se referă la modul părinților de acționare asupra copiilor și este o unitate armonică sau dizarmonică între stilurile personale de acționare ale celor doi părinți.

Există o multitudine de determinante ale stilului educativ în familie. Acestea se referă la coordonatele exterioare și la variabilele interne ale vieții de familie. O serie de specialiști consideră că atmosfera familială, climatul familial, tehnicile de influență ale familiei se pot identifica cu stilul educativ. Stilul educativ este o „expresie utilizată în mod rațional, vizând natura și caracteristicile raporturilor familiale în cadrul cărora se realizează procesul educației.”³⁰

Analiza acestui aspect se poate realiza și în funcție de următoarele determinante:

- socio-culturale, cum ar fi: mediul general, modelele culturale și educative generale și particulare, tradițiile, gradul de cultura, condiția socială, structura familiei;
- socio- economice, dependente de profesiile dezvoltate de părinți;
- psihologice, individuale, unde se identifică anumite caracteristici date de personalitatea părinților și a copiilor din familie;
- psihologice-interindividuale, care se descriu în funcție de modul de relaționare tipic în familie și de tradiția interiorizată a modelelor culturale și educative.

Modelele de stil educativ în familie se pot clasifica în funcție de două axe de analiză:

- relația autoritate-liberalism (constrângere-permisivitate)
- relația dragoste-ostilitate (atașament- respingere).

Indicatorii utilizați pentru analiza primei axe reflectă „contrângerile impuse de părinți în activitatea copiilor, responsabilități ce sunt atribuite acestora, modul de exercitare a controlului parental, rigoarea cu care se aplică, controlul respectării regulilor.”³¹

În a doua axă, indicatorii se pot reflecta:

30. Elisabeta Stănculescu, *Sociologia educației familiale*, vol I, Editura Polirom, Iași, p. 95;

31. *Ibidem*, p. 98;

- gradul de angajare al părinților în activitatea copiilor;
- sprijinul acordat copiilor;
- timpul alocat pentru educație;
- receptivitatea la problemele noilor generații;
- stările emoționale raportate la nevoile copiilor.

Cele două variabile importante, controlul parental și sprijinul parental, se pot combina în trei tipuri de stiluri educative:

- permisiv, caracterizat de un nivel scăzut al controlului, asociat cu identificarea stărilor emoționale ale părintelui și ale copilului. Controlul este slab și responsabilitățile și normele de conduită sunt puține;
- autoritar, care asociază un control puternic cu o susținere slabă în activitatea copilului. Aceștia i se impun reguli și norme foarte rigide;
- autorizat, care combină controlul sistematic cu sprijin parental. Părinții formulează reguli și controlează respectarea lor, dar nu le impun. Sunt deschiși la schimburi verbale cu copiii, explicându-le rațiunile pentru care trebuie să respecte regulile și situațiile în care se aplică, stimulând totodată autonomia lor de gândire.

Indiferent de stilul educativ, fiecare părinte proiectează pentru copilul lui anumite aspirații și dorințe pe care nu le-a realizat în viață. Pentru fiecare părinte, copilul constituie un viitor nou. Indiferent de posibilitățile copilului și în grade diferite, ținând cont de particularitățile personale, părinții consideră propriul copil o șansă de a nu repeta greșelile pe care le-au făcut ei în viață. Majoritatea repetă modelul educației pe care au primit-o, sau fac exact contrariul, dacă au fost nemulțumiți de proprii părinți.

Nu toate familiile sunt orientate de aceleași valori și atitudini educative. Diversitatea rezultă din structura socială. Numeroși autori sesizează că părinții aparținând unor categorii socio economice diferite, transmit copiilor valori diferite: în clasele de mijloc și superioare, sunt valorizate autonomia și stăpânirea de sine, imaginația și creativitatea, în timp ce în clasele populare accentul este pus pe ordine, curățenie, capacitatea de a evita problemele.

Toți părinții își iubesc copiii, însă forma de exprimare este diferită

și mai mult sau mai puțin ascunsă de forme specifice și personale. În mod firesc, pentru fiecare părinte, copilul este un „bulgăre de aur”.³² El îl vede frumos, bun, demn de încredere. Unii o recunosc deschis, alții se feresc să o arate. Deși există numeroase nuanțe, valorizarea copiilor și încrederea în forțele proprii sunt independente și se realizează în primul rând în familie. „Părinții sunt obligați să crească copilul, îngrijind de sănătatea și dezvoltarea lui fizică, de educarea, învățătura și pregătirea profesională a acestuia, potrivit cu însușirile lui, în conformitate cu țelurile statului, spre a-l face folositor colectivității” (art.101, alin.2., Codul familiei). Între educația primită în familie și cea din societate există o unitate, statul fiind interesat în asigurarea educației în sânul familiei. Familia a avut întotdeauna un rol deosebit de important în educația copiilor, educația în familie constituind prima etapă a procesului educativ. În familie se formează religiozitatea copilului, aceasta fiind apoi influențată de ceilalți factori externi: Biserica, școala și societatea, dar și educația dobândită în sânul propriei familii sunt decisive în formarea copilului.³³

- Nu mă răsfăț. Eu știu foarte bine că nu mi se cuvine tot ceea ce cer. Dar te încerc totuși.
- Nu-ți fie teamă să fii ferm cu mine. Eu prefer așa. Asta mă așează la locul meu.
- Nu folosi forța cu mine. Asta mă obișnuiește cu ideea că numai puterea contează. Voi răspunde mult mai bine dacă sunt convins cu binele.
- Nu fi inconsecvent. Asta mă pune în încurcătura și mă face să încerc să scap nepedepsit, indiferent ce fac.
- Nu-mi face promisiuni. S-ar putea să nu le poți ține. Asta mă va face să-mi pierd încrederea în tine.
- Nu răspunde provocărilor mele atunci când spun sau fac lucruri care te supără. Voi încerca să capăt atunci și mai multe „victorii”.
- Nu te supăra prea tare când îți spun „te urăsc”. Nu cred ce spun, dar vreau să te fac să-ți pară rău pentru ceea ce mi-ai făcut.
- Nu mă face să mă simt mai mic decât sunt. Voi încerca să-ți demonstrez contrariul, purtându-mă ca o persoană importantă.
- Nu face în locul meu nimic din ceea ce aș putea face singur. Asta

32. *Ibidem*, p. 81;

33. Pr. Lector dr. Nicolae Achimescu, „Familia creștină. Considerații teologico-sociologice”, în *Familia creștină azi*, Editura Trinitas, Iași, 1995, p. 121;

mă face să mă simt ca un copil și voi continua să te folosesc în serviciul meu.

- Nu-mi menaja „relele obiceiuri”, acordă-mi cât mai multă atenție. Astfel nu faci decât să mă încurajezi să le continui.
- Nu mă corecta în public. Voi fi mult mai sensibil dacă îmi vei vorbi blând între patru ochi.
- Nu mă face să simt că greșelile mele sunt păcate. Trebuie să învăț să fac greșeli fără a avea sentimentul că nu sunt bun de nimic.
- Nu încerca să-mi ții predici. Vei fi surprins cât de bine știi ce e bine și ce e rău.
- Nu mă cicăli. Dacă o faci, va trebui să mă protejez prin a părea surd.

Idealul familiei tradiționale, în care tatăl aduce bani în casă iar mama are grijă de copii și cămin este unul deja perimat în societatea actuală. Mame sau tați, suntem obișnuiți să lucrăm de dimineața până seara, iar copiii să-i lăsăm de la vârste fragede pe mâna bonelor sau a creșelor.

Îngrijirea copiilor a ajuns să fie văzută de femeia modernă ca o ocupație obositoare și fără satisfacții, „o adevărată piedică în calea succesului profesional”. Pe de altă parte, dependența financiară față de soț este socotită înjositoare. Mulți părinți din ziua de astăzi, pun pe primul loc în viață succesul personal și realizarea financiară, sacrificând astfel timpul, energia și atenția pe care ar trebui să le acorde copiilor.

Cu toate acestea, nu trebuie să uităm că orice copil are nevoie de atenție. Ființele omenesti sunt făpturi complexe la care comportamentul nu este instinctual, ci se învață. Aceasta înseamnă că toți copiii trebuie învățați să iubească, să aibă încredere, să se atașeze, să construiască relații cu semenii lor. Iar această experiență a învățării se petrece în chip nemijlocit în cadrul vieții de familie.

Specialiștii au ajuns la concluzia că „momentele speciale” nu pot înlocui niciodată timpul nelimitat petrecut împreună. Momente memorabile se produc atunci când ne așteptăm mai puțin și este mult mai probabil să se întâmple în decursul unei zile întrgi decât seara, într-o oră sau două înainte de culcare. Părinții au mai multe lucruri de explicat copiilor în vederea pregătirii lor pentru viață, iar aceste lucruri trebuie explicate în mod practic, în momentul în care copiii se confruntă cu ele, nu ulterior și nu teoretic. Cu aceste lucruri copiii se întâlnesc pe parcursul întregii zile și

nu doar în puținele clipe în care părinții moderni reușesc să fie alături de ei. „Creșterea unui copil este o ocupație mult prea importantă pentru a fi lăsată în seama unor străini.”³⁴ Ar trebui să recunoaștem că niciun străin nu poate să ne îngrijească copilul cu mai multă atenție decât noi. Nu există nici o cale prin care bonele sau serviciile publice sau private să poată oferi pentru fiecare ființă omenească unică aflată în creștere acea relație strânsă, protectoare, afectuoasă și atentă pe care mama și tatăl o pot dăruia în chip firesc. Îngrijirea oferită de către alte persoane ar trebui rezervată situațiilor disperate. Rolul de părinte este de multe ori dificil, obositor, solicitant, dar în aceeași măsură este o adevărată provocare, mult mai importantă decât succesul propriu în carieră: succesul copilul tău în viață, în societate și în viitoarea familie.

Prezența mamei alături de copil îi oferă celui mic un sentiment unic de siguranță, care începe să se consolideze încă din primele zile de viață ale copilului. Prima relație emoțională a bebelușului cu mama va fi baza pentru relațiile emoționale cu alți oameni de-a lungul întregii vieți. Dacă acest copil se simte în siguranță când este mic și nevoile lui sunt cu adevărat în atenția părinților, el își va dezvolta o personalitate stabilă și o conștiință de sine puternică. Odată ajunși părinți, apar în viața noastră alte responsabilități, deci și alte priorități. Creșterea copiilor ar trebui să fie mai presus de carieră, de banii sau dorințe egoiste. Cea mai mare răsplată a vieții este să ne vedem copiii maturizându-se și dăruindu-ne înmiiit ceea ce am investit în ei „aceasta poate costa lacrimi, neliniști, griji, nopți nedormite, dar într-o bună zi vom descoperi că a meritat efortul făcut”³⁵.

Familia este singura care înnoiește permanent lumea, aducând cu sine copiii care vor deveni cei ce vor întemeia la rândul lor alte familii. Familia conferă prin structura sa, unitate întregii societăți. Astăzi, rolul și importanța acordate familiei sunt tot mai mult diminuate. Responsabilitatea și grija pe care statul, toate celelalte instituții și fiecare dintre noi în parte trebuie să le manifestăm față de ea constituie o necesitate ce se impune de urgență în zilele noastre. Tatăl trebuie să fie preocupat să afirme autoritatea mamei în fața copiilor. Mama trebuie să se străduiască și să le arate copiilor iubirea plină de grijă și ocrotire a tatălui. Copiii trebuie să vadă unitatea iubirii părinților și toate darurile pe care le primesc din aceasta.

34. Dr. Laura Schlessenger, *Greșelile părinților îi pot distruge pe copii*, Editura Curtea Veche, București, 2004, p. 86;

35. Irina Constantinescu, „Părinți buni”, în rev. *Familia ortodoxă*, nr. 10, 2009, p. 5;

Declarația fundamentală a drepturilor omului spune în art.16, c. 3 că „familia este nucleul natural și fundamental al societății și are dreptul de a fi protejată de societate și stat”, se observă că politicile actuale sunt contrare acestei declarații. Rolul soților se rezumă nu la o viață împreună, ci la rezolvarea separată a problemei fiecăruia în privința carierei. Carierismul clamat ca o realitate de sine și perceput ca atare la nivel individual conduce la indiferență față de problemele familiei. Funcțiile tradiționale ale familiei: de creștere a copiilor și de îngrijire a bătrânilor sunt pe cale de dispariție. Ele sunt împărțite în instituții sociale, total diferite de familie și de căldura acesteia. Socializarea se rezumă fie la întâlniri protocolare, fie la unele de descătușare a unor inhibări personale ca rezultat al însingurării. La modul acesta, familia devine doar un loc de refugiu, ca reacție la stresul cotidian. O altă directivă de diminuare a importanței și rolului familiei este aceea a delimitării și izolării ei de societate. În tot mai multe lucrări de sociologie, psihologie, se observă tendințele actuale în e(in)voluția familiei. O consideră pe aceasta drept locul unor simple legături și interese private. Nimic din ceea ce produce familia nu este absolut necesar societății în forma sa structural-instituțională. Ea este o desfășurare de trăiri și concepte cu valabilitate internă, care nu produce efecte în afara arealului său. Ca un revers al acestei atitudini vedem cum pentru diverși indivizi, constituiți într-o unitate de comuniune, așa cum este familia, primul și ultimul scop este, să ne fie nouă bine. Familia nu este locul unor simple legături și interese private.

A treia direcție este aceea prin care familia este înțeleasă ca o simplă coabitare, lăsându-le cale liberă concubinajului sau uniunilor consensuale. Drept urmare se lasă a se înțelege că familia, redusă la cuplu, este o alegere oarecare, bazată pe „potrivire”: gesturi comune, opțiuni, angajamente sau responsabilitate publică. În sprijinul unei asemenea stări de lucruri sunt aduse motivații ca: lipsa veniturilor, a unei locuințe, a unei personae protectoare sau chiar a atracției fizice.

2.4. Premisele reușitei conjugale

Căsătoria ca legătură naturală a fost slăbită și desfigurată în multe forme după cădere, prin egoismul descătușat și dezvoltat de cădere, aici incluzându-se poligamia, desfrâul în interiorul căsătoriei, lăsarea femeii

pentru o altă, din alte considerente decât desfrâul. Ea a pierdut prin aceasta harul legat de starea primordială. Totuși ea n-a fost desființată în esență. Căci nici natura umană n-a fost distrusă. Bărbatul se întregește așa de mult prin femeie, deoarece ea este cealaltă jumătate a firii lui și numai împreună cu ea bărbatul formează omul întreg și numai în unire cu ea se realizează ca bărbat. Și femeia la fel. Căci bărbatul e cel care completează femeia, și femeia completează bărbatul. Și dacă bărbatul nu completează de fapt femeia și nu e completat de ea, nu se realizează ca bărbat, precum nici femeia, ca femeie și niciunul din ei nu formează unitatea care ar trebui s-o formeze și astfel căsătoria nu-și mai îndeplinește rolul pe care-l are de fapt în Biserică. În felul acesta, în femeia lui, bărbatul are toată cealaltă jumătate a lui, și viceversa, încât nici unul nu are nevoie de alt bărbat sau de altă femeie.

Comuniunea conjugală este constitutivă persoanei, căci chipul lui Dumnezeu este bărbat-femeie. Toate pericopele Noului Testament care vorbesc despre căsătorie urmează aceeași ordine și nu pomenesc nimic de fecunditate (Matei XIX 19, Marcu X, Efeseni V). Omul încheie creația treptată a lumii. El o umanizează, îi dă semnificația sa umană și spirituală. În om diferențierea sexuală își găsește sensul și valoarea proprie, independentă de specie. Cu puterea harului edenic al Tainei, iubirea este prefăcută în comuniune harismatică. Epistola către Efeseni o prezintă ca miniatură substanțială a iubirii nuptiale dintre Hristos și Biserică.³⁶

„Un înțelept, punând multe în rândul fericirilor, a pus și aceasta în rândul lor: „Și femeia - zice - într-o parte să se înțeleagă bine cu bărbatul” (Isus Sirah XXV, 2). Și iarăși, în altă parte, împreună cu alte fericiri, o pune și pe aceasta: „Femeia să stea cu bărbatul în același cuget” (Isus Sirah XL, 23). Și chiar dintru început Dumnezeu a arătat multă purtare de grijă pentru această însoțire. Și vorbind despre amândoi ca despre unul, a zis: „Bărbat și femeie i-a făcut Dumnezeu” (Facere I, 27); și altundeva: „Nu mai este bărbat și femeie” (Galateni III, 28). Căci nu este atâta apropiere a bărbatului către bărbat, câtă a femeii către bărbat, dacă ar fi însoțirea cum trebuie.”³⁷

„Pentru aceea a zis: „Cel Ce i-a făcut de la început, bărbat și femeie i-a făcut” (Matei XIX, 4). Mari rele se nasc din aceasta, dar și mari bunătăți „și pentru casele noastre și pentru cetăți”. Că nimic nu unește și întărește așa de mult viețuirea noastră ca dragostea dintre bărbat și femeie. Pentru

36. Paul Evdochimov, *Taina iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, trad. Gabriela Moldoveanu, Editura Christiana, București, 1994, p. 103;

37. Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea epistolei către Efeseni*, trad. Theodosie Athanasiu, Ed. Dacia, Iași, 1902, pp. 190-191;

această dragoste mulți au luptat cu armele, pentru ea și-au dat sufletele. Și nu pe degeaba mult s-a sârguit și Sfântul Apostol Pavel pentru acest lucru, atunci când a zis: „Femei, supuneți-vă bărbaților voștri ca Domnului” (Efeseni V, 22).

Să nu-ți iubești soția atât de dragul ei, cât de dragul lui Hristos s-o iubești. Și acest lucru l-a grăit în chip ascuns, când a zis: „ca Domnului” (Efeseni V, 22). Ca și când te încrezi în Domnul și ai face toate pentru El. Aceasta este deajuns să arate și cum să te porți, și cum să ai încredere, și cum să nu lași să te sâcăie vreun gând ori vorbă sau să ai vreo îndoire în minte.”³⁸

Nici un credincios să nu-l învinovățească pe nedrept pe bărbat din pricina femeii, însă nici bărbatul să nu creadă orice și oricum împotriva femeii, nici femeia să nu pună la cale venituri și plecări din casă doar așa, pur și simplu. Dar nici bărbatul, nici el să nu dea vreo pricină de bănuială femeii.

„Păi cum vine asta, spune-mi: toată ziua stai cu prietenii și numai seara cu femeia și nici așa nu poți să ai încredere în ea și nu stai cu ea fără s-o bănuiești? Chiar dacă femeia te învinovățește, nu te purta urât, că din dragoste o face, nu din nebulie. Învinovățirile ei sunt din dragostea înflăcărată ce ți-o poartă și din iubirea aprinsă a sufletului și din frica pentru tine. Că se teme ca nu cumva cineva să-i fure liniștea căminului, nici s-o păgubească de pricina bunătăților ei, nici să nu-i taie cineva capul sau să sape la temelia căsniciei sale.”³⁹

Să socotim deci pe bărbat că are locul capului și femeia pe cel al trupului. Iar aceasta o arată și din cuvinte precise, când zice „Bărbatul este cap al femeii, după cum și Hristos al Bisericii și însuși este Mântuitor al trupului, însă, precum Biserica se supune lui Hristos, așa și femeile bărbaților lor întru totul” (Efeseni V, 23-24). Zicând că bărbatul este cap al femeii, după cum Hristos al Bisericii, a adăugat: „și însuși este mântuitor al trupului». Căci capul este mântuirea trupului său. Deja mai dinainte a rânduit amândurora - și bărbatului și femeii - purtarea de grijă și temelia iubirii, fiecăruia împărțindu-i ceea ce i se cuvine: bărbatului cărmuirea și purtarea de grijă, iar femeii supunerea.

„Bărbați, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica” (Efeseni V, 25). La fel cum femeia trebuie să se supună bărbatului întru toate la fel cum Biserica se supune lui Hristos se pare că și bărbatul

38. *Ibidem*, pp. 192-193;

39. *Idem*, *Cateheze maritale. Omilii la căsătorie*, trad. Pr. Marcel Hancheș. Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2004, p. 47;

trebuie să-și iubească femeia la fel cum Hristos a iubit și iubește Biserica Sa și îi poartă de grije. Pentru ca femeia să se supună bărbatului acesta trebuie să-și iubească femeia sa la fel cum Hristos a iubit Biserica și și-a dat sufletul pentru ea. Fiindcă de pătimește acestea n-a făcut nimic din ce a făcut Hristos. Căci el, fiind deja unit cu ea, face acestea. Hristos însă a făcut-o pentru cea care Îi întorcea spatele și Îl ura. Așadar, după cum El a adus-o cu multă purtare de grije la picioarele Lui pe cea care stătea cu spatele la El și Îl ura și era lepădată și ruptă în bucăți, și nu S-a purtat cu ea cu amenințări, nici cu supărări, nici cu frică ori cu altceva de acest fel, așa să fie și bărbatul față de femeia sa.⁴⁰

Chiar dacă femeia îl privește de sus, chiar dacă este supărată, chiar dacă îl disprețuiește, bărbatul poate s-o aducă la picioarele sale dacă are multă purtare de grije pentru ea și dragoste și bunăvoință. Căci nimic nu este mai tare decât aceste lanțuri, mai ales între bărbat și femeie. Pe un slujitor îl poate cineva lega cu frica. Ba nici pe acela, căci degrabă va pleca de la stăpân, însă pe părtașa vieții sale, pe mama copiilor săi, pe cea care este pricina a toată bucuria sa, nu trebuie s-o lege cu frica și cu amenințarea, ci cu dragostea și cu dispoziția iubitoare a sufletului. Ce fel de însoțire mai e asta, când femeia tremură înaintea bărbatului? Ce bucurie va mai avea bărbatul dacă trăiește împreună cu ea ca și cu o roabă și nu ca și cu una liberă? Și chiar dacă pătimește pentru ea ceva, să nu o ocărăscă.

Că nici Hristos nu a făcut aceasta cu Biserica. „S-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o curățe și s-o sfințească” (Efeseni V, 25-26). Prin urmare, era necurată, avea prihană, era urâtă, era de nimic. Orice femeie și-ar fi luat, nu și-ar luat una ca „aceasta”⁴¹, după cum Hristos a luat Biserica, nici nu a fost atât de departe de bărbat pe cât a fost Biserica de Hristos. Iar El nici n-a urât-o, nici n-a lepădat-o din pricina urâteniei ei covârșitoare. Dacă vrem să înțelegem într-o oarecare măsură necurăția în care se afla Biserica nu trebuie decât să ascultăm la cuvintele Sfântului Apostol Pavel care zice: „Erați cândva în întuneric” (Efeseni V, 8), iar în altă parte zice: „Petrecând în răutate și pizmă” (Tit III, 3). Cum odată Biserica a fost în întuneric și prin

40. *Ibidem*, p. 41;

41. Aici Sfântul Ioan Gură de Aur face o comparație între Biserica care înainte de venirea lui Hristos era „urâtă și avea prihană” și femeia cu care este nevoit să se însoțească un bărbat pe care o consideră cu mult mai frumoasă decât Biserica acelor veacuri și tocmai de aici și datorită bărbatului care o are față de aceasta, dacă Hristos a reușit să facă dintr-o Biserică „urâtă” una frumoasă, atunci și bărbatul dacă-și iubește femeia sa și are grijă de aceasta v-a reuși s-o întoarcă la el și aceasta se va supune bărbatului ei întru cele din urmă;

iubirea lui Hristos a fost adusă la lumina cea mântuitoare așa și bărbatul poate să aducă pe calea cea bună pe femeia cea neascultătoare.

Ascultă Scriptura, care zice: „Mică între zburătoare este albina, dar împărăteasa dulceților este roada ei” (Isus Sirah XI, 3). Făptură a lui Dumnezeu este femeia și nu pe ea o batjocorești, ci pe Cel ce a făcut-o.

Să căutăm la femeie mintea și inima binevoitoare, cugetarea măsurată, blândețea. Acestea sunt însemnele frumuseții lăuntrice. Să nu căutăm frumusețea trupului, nici să nu o învinovățim pentru acele lucruri peste care nu are putere. De fapt, să nu o învinovățim deloc pentru că aceasta e o faptă a celor plini de îndrăzneală, nici să nu o „întărâtăm”, nici să nu ne pornim împotriva-i. „Sau nu vedeți câți locuiesc împreună cu femei frumoase și își distrug în chip jalnic viața, iar alții, viețuind cu unele nu prea arătoase, ajung cu bucurie la cea mai înaintată bătrânețe?”

Să curățăm pata cea dinlăuntru, să tămăduim zbârciturile cele lăuntrice, să pierdem necurățiile ce se pun pe suflet. Acest fel de frumusețe caută Dumnezeu. S-o gătim pe femeie să fie frumoasă pentru Dumnezeu, nu pentru noi.

Să nu căutăm la ea averi, nici bunul neam, ci noblețea sufletului. Nimeni să nu aibă pretenția să se îmbogățească de pe urma femeii. Că rușinoasă și vrednică de ocară este această bogăție. Mai bine zis, în nici un chip să nu caute cineva să se îmbogățească în viața de aici. „Că cei ce vor să se îmbogățească - zice - cad în ispită și în pofte fără de minte și vătămătoare, și în curse, și în pieire și nimicire” (I Timotei VI, 9).

„Așa sunt datori - zice - bărbații să-și iubească femeile lor ca pe trupurile lor” (Ef 5, 28). Sfântul Apostol a folosit acest exemplu pentru a avea o icoană mai exactă a ceea ce înseamnă această iubire și nu numai pentru asta, ci pentru a avea un alt model mai apropiat de noi, pentru că mulți ar găsi o scuză în dumnezeirea lui Hristos și în neputințele ce le are firea omenească care este mereu supusă patimilor. Zice despre această iubire că este datorie nu har, iar mai apoi completează cu „ca pe trupurile lor”, pentru „Că nimeni nu și-a urât trupul vreodată, ci îl hrănește și îl încălzește” (Efeseni V, 29). Aceasta înseamnă că se poartă față de el cu multă grijă. Și cum de este femeia trupul lui? „Aceasta este acum os din oasele mele și carne din carnea mea» (Facere II, 23). Și nu numai aceasta, ci mai zice că „vor fi amândoi un singur trup» (Facere II, 24). Și spunând „după cum și Hristos a iubit Biserica» (Efeseni V, 29) se întoarce iar la cel dintâi exemplu: „Că mădulare ale trupului Lui suntem, din carnea Lui și din oasele

Lui” (Efeseni V, 30). Oare cum suntem oase din oasele Lui și carne din carnea Lui? La fel cum Eva este parte din Adam așa și noi suntem parte din Hristos, mădulare ale Acestuia care devenim parte din El prin împărtășirea cu Sfintele Taine *căci din ele ne plăsmuim iară și iară.*⁴²

Pentru a înțelege mai bine cele spuse mai înainte să ascultăm iarăși la cuvintele Sfântului Apostol Pavel care zice: „De vreme ce copiii sunt părtași trupului și sângelui, și El s-a împărtășit de ele” (Evr 2, 14). Însă aici, în acest din urmă verset, se spune că El S-a făcut părtaș nouă, nu noi Lui. Cum suntem din carnea Lui și din oasele Lui? Unii vorbesc de sânge și apă, dar nu este aceasta. Prin aceasta se arată limpede că este vorba despre altceva: după cum Acela S-a născut de la Duhul Sfânt, fără împreunare, așa și noi ne naștem în baia botezului. Dacă nu ne facem trup al Lui, cum explicăm spusa „din carnea Lui și din oasele Lui”? Adam a fost plăsmuit, Hristos a fost născut. Din coasta lui Adam a intrat stricăciunea în lume, din cea a lui Hristos viața, în rai a odrăslit moartea, prin Cruce a fost nimicită.

Așadar, după cum Fiul lui Dumnezeu S-a făcut părtaș firii noastre, așa și noi firii Lui. Și după cum Acela ne are întru Sine, așa și noi Îl avem întru noi. „Pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un singur trup” (Efeseni V, 31).

Căci arată că omul lasă pe cei ce l-au născut și din care a ieșit, și își împletește de acum viața cu aceea. Iar trupul de care vorbește sunt tatăl și mama și copilul, trup ce se alcătuiește din punerea laolaltă a ființei fiecăruia. Tot așa și noi, devenim un singur trup cu Hristos prin împărtășirea cu Sfintele Taine.

Așadar, câtă dragoste are cineva pentru sine, atâta voiește Dumnezeu să aibă și bărbatul către femeie. Nu numai pentru că suntem părtași unei singure firi, ci avem o pricină și mai mare decât aceasta să existe această iubire între bărbat și femeie fiindcă nu mai sunt două trupuri, ci unul singur: bărbatul cap și femeia trup.⁴³

Dacă bărbatul are autoritatea lui de conducere în familie și femeia are autoritatea ei care este în acord și dependentă de cea a bărbatului și are același loc și cinste cu bărbatul pentru că amândoi sunt un trup, iar bărbatul nu trebuie doar s-o iubească pe femeie, el trebuie s-o și conducă bine, căci zice: „ca să fie sfântă și fără de prihană” (Efeseni V, 27).⁴⁴ Iar când

42. *Idem, Comentariile sau explicarea epistolei către Efeseni*, trad. Teodosie Athanasiu, Ed. Dacia, Iași, 1902, p. 193;

43. Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, Editura Bizantină, București, 2006, p. 306;

44. Bărbatul trebuie să imprime femeii un ritm, să meargă împreună în același pas

a vorbit despre trup a vrut să spună „ca s-o iubească”. La fel și „se va lipi”, tot pentru ca s-o iubească s-a spus. Căci dacă o pregătește să fie sfântă și fără de prihană, toate vor veni după aceea. Dacă caută cele ale lui Dumnezeu, și cele omenești vor veni cu multă ușurință. Dându-i femeii un ritm de viețuire duhovnicească și așa va fi în ordine și unire în întreaga familie, după cum spune și Sfântul Apostol: „Dacă vor să învețe ceva, să întrebe acasă pe bărbații lor” (I Corinteni 14, 35).

Căci atunci când e dragoste, toate celelalte îi urmează. Dar dacă-i frică, nu este deloc așa. Cel ce-și iubește femeia, chiar dacă nu e foarte ascultătoare, o supune cu totul prin iubire.

Atât poate fi de grea și anevoioasă unirea cea de un gând dacă cei doi nu sunt legați prin „tirania dragostei”, încât frica nu o poate îndrepta defel. Pentru aceea stăruie asupra iubirii, ca una ce este mai puternică decât înfricoșarea.

Pe umerii femeii se pare că pică ce este mai greu, atât supunerea cât și „frica” de bărbat, dar bărbatul are datoria cea mai înaltă aceea de a-și iubi femeia, iar unde este iubire, frica și supunerea femeii este percepută cu totul altfel, iar supunerea femeii devine supunerea omului unitar față de Hristos, iar iubirea bărbatului devine iubirea „lui”⁴⁵ față de Hristos: „Supuneți-vă unul altuia întru frica lui Hristos” (Efeseni V, 21).

Raporturile dintre bărbat și femeie, în familie, se întemeiază pe iubire. Numai iubirea reciprocă face posibilă înțelegerea deplină a locului și rolului fiecăruia dintre cei doi în unitatea familiei. Hristos a restaurat egalitatea dintre soț și soție: „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (Gal III, 28). În cadrul acestei egalități, însă, fiecare dintre ei are drepturi și responsabilitățile celuilalt: dreptul la iubire din partea celuilalt (I Corinteni VII,3; Efeseni V, 25, 28, 33), dreptul la

cadențat către Hristos. Iar ritmul viețuirii lor este dat de măsura în care Duhul locuiește în ei. Cu cât vor fi mai duhovnicești, cu atât mersul va fi mai liniștit și mai plin de încredințarea că se vor odihni împreună în împărăția veșnică. Dar este esențial ca cei doi să aibă același puls, același ritm - ritmul lui Hristos -, altfel nu vor putea merge împreună la Hristos. Mai întâi de toate, cei doi trebuie să aibă același program duhovnicesc și strict aceleași năzuințe și dorire reală de despățimire. Nici un motiv (carieră, poziție socială, bani, poftă, nevoia de relaxare etc.) nu poate fi pus mai presus de viața duhovnicească a cuplului, căci altfel se va distruge;

45. Aici pronumele „lui” face referință atât la bărbat cât și la femeie, la „Omul” care în rai era alcătuit din Adam și Eva, iar care mai apoi după venirea lui Hristos a revenit la aceeași stare în cadrul Bisericii și al Sfintei Taine a Cununiei;

stăpânirea asupra trupului celuilalt: „Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia.” (I Corinteni VII, 4), responsabilitatea soțului de a purta de grijă soției sale ca de însuși trupul lui, jefindu-se pentru ea după măsura jertfei lui Hristos pentru Biserică, responsabilitatea soției de a se supune soțului ei așa cum Biserica se supune lui Hristos. Înțelese prin prisma iubirii jertfelnice și responsabile, atât stăpânirea bărbatului cât și supunerea femeii devin pentru amândoi îndatoriri, care, răsfrânte asupra celuilalt, se convertesc în daruri făcute celuilalt.⁴⁶

E drept că Sfântul Apostol Pavel a spus: „... e bine pentru om să nu se atingă de femeie. Dar ca pază împotriva desfrâului, fiecare bărbat să-și aibă femeia lui și fiecare femeie să-și aibă bărbatul ei... Dacă însă nu pot să se înfrâneze, să se căsătorească. Fiindcă mai bine este să se căsătorească decât să ardă” (I Corinteni VII, 1- 2, 9). Dar prin acest cuvânt el n-a înțeles căsătoria numai în sensul negativ, de remediu al manifestării dezordonate a concupiscentei, ca mijloc tolerat de satisfacere a unei porniri păcătoase, fără efectele de dezordine socială, pe care le are când e satisfăcută în afara căsătoriei.⁴⁷ El a arătat în alte locuri înaltul conținut pozitiv al unirii dintre bărbat și femeie, în căsătorie

„Prin urmare, și voi, fiecare așa să-și iubească femeia, ca pe sine. Iar femeia să se teamă de bărbat” (Efeseni V, 33). Cu adevărat, taină este, și încă mare taină: că pe cel ce 1-a născut și 1-a crescut și pe cea care a suferit chinurile nașterii pentru a-l aduce pe lume și care s-a necăjit cu el, pe cei care i-au făcut atâtea binefaceri și care i-au fost apropiați, lăsându-i, se alipește de cea pe care nu a văzut-o până atunci și nici nu a avut ceva comun cu ea, și o prețuiește mai mult decât pe toți ceilalți. Cu adevărat taină este. Iar părinții nu sunt necăjiți că se petrec acestea - ba mai mult ar fi dacă nu s-ar petrece - și cu bucurie își cheltuie banii și se face multă risipă.

Acest lucru îl strigă și Pavel acum: „în Hristos și în Biserică”. Nu numai despre grija bărbatului grăiește, ca s-o grijească asemenea trupului său, după cum și Hristos pe Biserică, ci și femeii îi spune: „Iar femeia să se teamă de bărbat”. Nu vorbește doar despre dragoste, ci și de altceva. Să se teamă de bărbat! Ea este în treapta a doua, după bărbat, ea este corpul pe când bărbatul este capul. Nici ea să nu ceară cinste egală cu el, căci este rânduită sub cap. Nici el să n-o disprețuiască pe cea supusă lui, căci ea este

46. Pr. Dr. Constantin Mihoc, *op. cit.*, pp. 28-29;

47. *Ibidem*, p. 31;

trup.”⁴⁸

Prin urmare, nuntă este dacă se face după Hristos, dacă e nuntă duhovnicească și naștere duhovnicească, nu din sânge, nu din dureri ale nașterii. Așa a fost și nașterea lui Isaac. Ascultă ce zice Scriptura: „Și Sarra nu mai era în stare să nască” (Facere XVIII, 11). Iar nunta nu este din patimă trupească, ci întreagă duhovnicească, atunci când sufletul se unește cu Dumnezeu prin unire negrăită și numai de El este cunoscut. De aceea zice: „Cel ce se lipește de Domnul un singur Duh cu El este” (I Corinteni VI, 17).

Femeia este omul cel mai apropiat de bărbatul ei, și, viceversa. și este aceasta pentru că îl completează. Bărbatul are în femeie umanitatea ajunsă la intimitatea supremă cu el și viceversa. Ei își sunt unul altuia deplin descoperiți, într-o totală sinceritate; fiecare îi este celuilalt ca un alt eu, rămânând totuși un tu care îi este necesar pentru a se descoperi.

2.5. Păcate împotriva familiei

2.5.1. Adulterul

Patima desfrânării (*πορνεία*) „constă în întrebuițarea patologică pe care omul o dă sexualității sale”⁴⁹. O astfel de patimă a apărut ca urmare a păcatului protopărinților noștri. În starea de după păcat, relațiile trupești nu sunt condamnate, ele permițând perpetuarea neamului omenesc, dar în cadrul căsătoriei este de condamnat folosirea funcției sexuale în mod necumpătat⁵⁰, prin folosirea ei contrară scopului ei firesc, contra naturii. Dând dovadă de necumpătare, omul, învăluit de mrejele păcatului, tinde spre folosirea sexualității numai pentru dobândirea plăcerii și, făcând din aceasta un scop în sine, el caută astfel de plăceri și în afara căsătoriei, încălcând astfel obligația matrimonială de fidelitate reciprocă.

Încă înainte de Părinții veacului de aur, au existat lucrări de reală importanță ale unor Sfinți Părinți și scriitori bisericești, care au conturat prin scrierile lor o vie tradiție în viața bisericească privind atitudinea Bisericii față de divorț și față de situația celor divorțați și recăsătoriți.

48. Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheze maritale. Omilii la căsătorie*, trad. Pr. Marcel Hancheș, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2004, p. 44;

49. Jean-Claude Larchet, *op. cit.*, p. 136; Deși cuvântul *πορνεία* înseamnă, literal, prostituție, totuși el este întâlnit la Sfinții Părinți, care au înțeles prin acesta toate formele de patimă legate de sexualitate.

50. *Ibidem*, p. 137;

Sfântul Iustin Martirul, în a doua Apologie⁵¹, prezintă cazul unei femei care s-a convertit la creștinism și a părăsit viața sa de desfrânată, spre deosebire de soțul ei care stăruia în patima desfrânării. Deși femeia a insistat ca bărbatul ei să renunțe la asemenea năravuri urâcioase, el continua să săvârșească adulter, îndepărtând singur soția de lângă el. Socotind că este „o impietate de a se culca, mai departe, cu un bărbat, împotriva legii naturale, și care, împotriva justiției, încerca să-și găsească prilejuri de plăcere în toate”, a hotărât să se despărță de el. Fiind sfătuită de cei ai săi să nu se grăbească, ci să mai aștepte, nădăjduind că soțul său se va îndrepta, femeia a rămas cu soțul său. Dar pentru faptul că soțul continua să săvârșească „lucruri și mai urâte” și pentru ca nu cumva să fie „părtașă la nedreptățile și nelegiuirile lui”, ea s-a despărțit de el, dându-i „repudiu”⁵².

Astfel, se constată din textul de mai sus că dreptul bărbatului de a-și repudia femeia se extinde și la femeie și aceasta datorită egalității soților în căsătorie⁵³, despărțirea de soțul adulter fiind nu numai un drept, ci și o datorie. Cel ce nu se despărțea de soțul adulter, se făcea părtaș la patima desfrâului acestuia.

Din cele menționate mai sus se poate vedea cu claritate poziția Bisericii în primele veacuri creștine față de divorț, singurul motiv de divorț, după cuvintele Mântuitorului, fiind *adulterul*. Se poate constata că la Părinții anteniceeni, este o obligație despărțirea de soțul adulter, recăsătorirea după divorț fiind interzisă.

Marele Părinte capadocian al secolului al IV-lea, Sfântul Vasile cel Mare, vorbind despre căsătorie și motivele de divorț, face apel la referatul biblic al creației: „Bărbaților, iubiți-vă femeile voastre, chiar dacă sunteți din alte localități, când veniți în comuniunea nunții. Jugul primit prin binecuvântare să ajungă legătură a firii, să fie unire a celor care au stat până atunci departe unul de altul! Vipera, cea mai cumplită dintre târâtoare, întâmpină spre nuntă pe mirenă. ... Ce vreau să spun cu acest cuvânt? Chiar dacă soțul ar avea o fire aspră și sălbatică, soția trebuie neapărat să-l suporte și nici o pricină să n-o facă să rupă unirea. Este pornit spre bătaie? Dar îi e

51. Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, „Apologia a doua în favoarea creștinilor”, în *Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. Dr. D. Fecioru, Editura IBMBOR, București, 1997, pp. 102-103;

52. *Ibidem*, p. 102; În pericopele evanghelice referitoare la desfacerea legăturii matrimoniale, acestea exprimă temenul de «repudiu» (Matei, V, 32 ; XIX, 3-9 ; Marcu X, 2-12 ; Luca XVI, 18);

53. Pr. Dr. Constantin Mihoc, *Taina...*, ed. cit., p. 196;

bărbat! Este bețiv? Dar este unit cu el potrivit firii! Este aspru și neplăcut? Dar este mădularul tău și cel mai de cinste dintre mădulare!”⁵⁴.

Privind motivele de divorț, Sfântul Vasile cel Mare arată în canoanele sale că adulterul este cauză întemeiată de divorț, indiferent de cel care a păcătuit, soțul sau soția, combătând practica vremii care acorda drepturi matrimoniale numai soțului: „Hotărârea Domnului că nu-i este iertat nimănui a se desface din căsătorie afară de motivul de adulter (Matei V, 32), urmând sensul cuvintelor Domnului, se potrivește deopotrivă atât în privința bărbaților cât și a femeilor. Dar obiceiul nu este așa; căci în privința femeilor aflăm rigurozitate multă în tratament, zicând Apostolul, că cel ce se lipește de o desfrânată un trup este (I Corinteni VI, 16), iar Ieremia că femeia de se va împreuna cu alt bărbat, să nu se mai întoarcă la soțul ei, ci spurcându-se să se spurce (Ieremia III, 1); și iarăși: Cel ce ține adulteră, este fără de minte și nelegiuit (Pilde XVIII, 23); iar obiceiul orânduiește că atât bărbații adulteri, cât și cei ce trăiesc în desfrâu, să se rețină de la femei; încât ceea ce trăiește împreună cu un bărbat lăsat, nu știu de poate fi numită adulteră; deoarece aici vina atinge pe ceea ce a lăsat pe bărbat, din care cauză s-a depărtat de căsătorie; căci sau bătută fiind și nesuferind bătăile, trebuia să rabde mai vârtos, decât să se despartă de soț; sau nesuferind paguba de averi, nici această pricină nu este vrednică de luat în seamă; iar dacă bărbatul acela ar viețui în desfrâu, în privința aceasta nu avem în obiceiul bisericesc această observație. Ci chiar de bărbatul necredincios nu s-a orânduit ca femeia să se despartă, ci trebuie să rabde din cauză că nu știe care va fi sfârșitul. Căci ce știi femeie, dar dacă-ți vei mântui bărbatul? (I Corinteni VII, 6). Drept aceea, care a lăsat pe soțul său și s-a dus la altul, este adulteră; iar cel părăsit este de iertat, și nici ceea ce viețuiește laolaltă cu unul ca acesta nu se osândește. Însă dacă bărbatul, despărțindu-se de soție ar merge la alta, atât el este adulter, fiindcă o face pe dânsa să fie adulteră, cât și ceea ce viețuiește împreună cu dânsul este adulteră, fiindcă a atras la ea bărbat străin” (can. 9, Epistola 188)⁵⁵.

Acest canon al Sfântului Vasile cel Mare a fost citat și de Sfinții Părinți ai Sinodului Trulan, care prin canonul 87 au precizat că: „Acea care și-a părăsit bărbatul și se duce după altul este adulteră...”⁵⁶, divorțul

54. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, VII, V, *Scrieri*, partea întâi, introducere, note și comentarii de Pr. D. Fecioru, în *PSB*, 17, București, 1986, pp. 153-154;

55. Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, note și comentarii*, București, 1991, pp. 326-327;

56. *Ibidem*, p. 145; În perioada emiterii acestui canon, legile civile permiteau desfacerea

fără motiv fiind asimilat cu adulterul dacă cel ce are inițiativa divorțului conviețuiește sau chiar se căsătorește cu o altă persoană. La fel, canonul 48 apostolic stipulează: „Dacă vreun laic, alungându-și pe soția sa, ar lua pe alta sau pe una părăsită de altul, să se afurisească”, astfel, combătându-se abandonul soțiilor fără motiv și căsătoriile quasimatrimoniale cu alte femei libere sau nedivorțate, aceștia fiind canonisiți cu pedeapsa afurisirii sau a excomunicării. Sinodul local de la Cartagina din 407 a emis regula conform căreia: „S-a hotărât ca, potrivit învățaturii evanghelice și apostolice, nici cel lăsat de soție, nici cea părăsită de bărbat să nu se împreune cu altcineva, ci ori să rămână așa ori să se împace; ceea ce dacă vor disprețui, să fie supuși la penitență; în privința acestei chestiuni, trebuie să se ceară emiterea unei legi împărătești” (can. 102)⁵⁷. Dar, așa cum reiese și din canonul 9, Sfântul Vasile cel Mare, răspunzând lui Amfilohiu din Iconium asupra unui fapt concret, păstrând nealterată învățătura biblică despre indisolubilitatea căsătoriei și desfacerea ei (Matei V, 32; XIX, 3-9), arată că în virtutea egalității bărbatului cu femeia în căsătoriei, fiecare dintre aceștia este îndreptățit să ceară divorțul în situația dovedită de desfrâu, infidelitatea soțului fiind identică cu infidelitatea soției (Marcu X, 11-13). Cu toate acestea, putem constata că Sfântul Vasile tratează în mod diferit desfrăul bărbatului față de cel al femeii, precum și indulgența față de bărbat, acestea putându-se explica printr-o cutumă prezentă în Biserica din Capadocia, care impunea bărbatului obligația să se separe de femeia adulteră, însă fără a se permite și femeii abandonarea soțului.

Dar și pentru faptul că Sfântul Vasile a luat în considerare aspectul individual al acestei probleme, constatăm unele contradicții în text, poziția sa fiind lipsită de fermitate, lipsind aici pedepsele canonice pentru adulter⁵⁸. Indulgența vădită a Sfântului Vasile cel Mare față de bărbat, toleranța din punct de vedere disciplinar față de astfel de uniri, nu pot legitima concepția

căsătoriei pentru motive precum: *moartea morală* (adulterul; atentatul la viața unuia dintre soți); *moartea religioasă* (erezii; schismă); *moartea civilă* (condamnarea la moarte a unuia din soți; pedeapsa privativă de libertate mai mare de trei ani; deportarea; dispariția în condiții necunoscute a unuia dintre soți); *moartea fizică parțială* (neputința fizică pentru a fi îndeplinite obligațiile conjugale); *consimțământul soților* (pentru cazul intrării în monahism sau când soțul a fost ales episcop). Aceste motive, completate prin analogie, se găsesc și astăzi în practica Ortodoxiei ecumenice.

57. Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele...*, ed. cit., p. 269; Canoanele africane au fost introduse în secolul al VI-lea în legislația bisericească greacă și astfel în Codul canonic al Bisericii Ortodoxe.

58. *Ibidem*, p. 85;

conform căreia Sfântul Vasile ar permite astfel de uniri. Ci dorind ca soția legitimă să se întoarcă la soțul ei, marele Părinte capadocian o consideră pe aceasta vinovată pentru că a plecat de la el, manifestând în același timp o aparentă indulgență față de soțul care trăia deja cu o altă femeie. Prin urmare, infidelitatea soțului este numită *desfrâu*, pe când cea a femeii este numită *adulter*. Totuși, în finalul canonului, Sfântul Vasile cel Mare face mențiunea: „Însă dacă bărbatul, despărțindu-se de soție ar merge la alta, atât el este adulter, fiindcă o face pe dânsa să fie adulteră...”, numindu-l astfel adulter pe bărbatul care-și lasă soția și merge la alta, dar aceasta numai pentru că o face și pe soția sa legitimă să fie adulteră. În același timp, Sfântul Vasile a ezitat să numească adulteră pe femeia care trăiește cu un bărbat părăsit de soția sa, în concepția iudaică și greco-romană o astfel de femeie nefiind considerată adulteră⁵⁹, astfel, femeia „care a lăsat pe soțul său și s-a dus la altul, este adulteră; iar cel părăsit este de iertat, și nici ceea ce viețuiește laolaltă cu unul ca acesta nu se osândește”.

În Biserică, infidelitatea conjugală era pedepsită, indiferent de cel ce săvârșise adulter, soț sau soție, dar pedeapsa era mai ușoară pentru infidelitatea soțului. Astfel, soțul infidel era acuzat de desfrâu, pe când soția de adulter. O astfel de distincție între desfrâu și adulter, între gravitatea infidelității soțului și cea a soției, precum și aparenta indulgență față de bărbat, o întâlnim la Sfântul Vasile cel Mare și în canonul 21: „Dacă un bărbat viețuind împreună cu o femeie în căsătorie, apoi nemulțumindu-se cu nunta, ar cădea în desfrâu, pe unul ca acesta îl socotim desfrânat, și mai mult îi prelungim epitiimiile. Însă nu avem canon de a-l supune vinovăției adulterului, dacă păcatul se va comite cu cea liberă de nuntă, căci precum se spune, adultera spurcându-se se va spurca și nu se va întoarce la bărbatul său (Ieremia III, 1), și cel ce ține adulteră este fără de minte și nelegiuit (Pilde XVIII, 22); dimpotrivă cel ce a desfrânat nu se va opri de la împreună viețuire cu soția lui. Drept aceea femeia va primi pe bărbatul său, dacă el s-a întors de la desfrâu; iar bărbatul va îndepărta de la casa sa pe cea întinată; și nu este ușor a se găsi motivul în privința acestora, dar obiceiul așa s-a ținut”⁶⁰. Și în acest canon, Părintele capadocian manifestă indulgență față de soț, desfrâul acestuia nefiind numit adulter, iar infidelitatea lui nu este suficientă pentru ca soția să se despartă de el. Pedepsele canonice pentru adulter și desfrânare sunt diferite. Astfel, pentru adulter se stabilește oprirea de la

59. Pr. Dr. Constantin Mihoc, *op. cit.*, p. 200;

60. Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 336;

împărtășirea cu Sfintele Taine timp de 15 ani: „Adulterul în cincisprezece ani nu se va împărtăși de cele sfinte; și cei cincisprezece ani i se vor împărți lui astfel; În patru ani adică va fi tânguindu-se; iar în cinci ascultând; în patru prosternându-se; în doi împreună stând fără împărtășire”⁶¹ (can. 58), iar pentru desfrânare numai 7 ani: „Desfrânatul șapte ani nu se va împărtăși de cele sfinte: doi tânguindu-se, și doi ascultând; și doi prosternându-se și un an va sta numai împreună; iar în al optulea se va primi la împărtășire”⁶² (can. 59), în același timp arătându-se că „desfrânarea nu e nuntă și nici chiar început de nuntă”⁶³. Deși adulterul și desfrânarea se canonisesc diferit, totuși, indulgența Sfântului Vasile față de bărbat continuă prin canonisirea adulterului acestuia ca desfrânarea. În canonul 77, deși „cel ce lasă pe femeia ceea ce s-a împreunat legiuit cu dânsul și aduce pe alta, se supune, după hotărârea Domnului, pedepsei adulterului”, totuși, unul ca acesta se va canonisi astfel: „un an să se tânguiască, doi să asculte, trei se prosternă, iar în al șaptelea să stea împreună cu credincioșii, și așa se vor învrednici de proaducere de se vor pocăi cu lacrimi”⁶⁴. Așadar, adulterul bărbatului se pedepsește ca și desfrânarea numai cu 7 ani, iar bărbatul părăsit neîntemeiat de soția lui va fi iertat și primit spre „a se împărtăși cu Biserica”⁶⁵ (can. 35). Aceasta se poate explica prin faptul că în canonul 77, spre deosebire de canonul 58 în care se arată în mod expres canonisirea adulterului, Sfântul Vasile se referă numai la o normă mai veche „și s-a canonisit de părinții noștri”, deși potrivit „hotărârii Domnului” (Matei XIX, 19), adulterul este pedepsit cu 15 ani oprire de la cele sfinte⁶⁶.

Cert este faptul că, din cauza tradiției încetățenite, contrară învățaturii creștine, precum și din dorința Sfântului Părinte de a rezolva anumite cazuri individuale, adesea apare neconcretizat principiul egalității dintre bărbat și femeie, manifestând indulgență față de infidelitatea soțului. Sfântul Vasile cunoștea acest fapt, de aceea justifică situația, arătând că spre deosebire de „hotărârea Domnului” cu privire la egalitatea soților (can. 9), tradiția existentă și în comunitățile creștine prezintă numeroase distincții, discriminându-le pe femei (can. 21) și fiind greu „a se găsi motivul în privința acestora, dar obiceiul așa s-a ținut”.

61. *Ibidem*, p. 354;

62. *Ibidem*, p. 355;

63. *Ibidem*, p. 339;

64. *Ibidem*, p. 359;

65. *Ibidem*, p. 344;

66. Dr. D. G. Boroianu *Dreptul bisericesc*, vol. II, Iași, 1899, p. 271;

Așadar, Sfântul Vasile cel Mare, prin prescripțiile sale canonice, a dorit promovarea vieții de familie și a condamnat infidelitatea soților. Astfel, dacă „desfrânarea nu e nuntă și nici chiar început de nuntă”, cei ce trăiesc în desfrânare mai bine este să se despartă (can. 26).

La începutul secolului al IV-lea, sinodul de la Elvira, prin canonul 9, păstra aceeași discriminare între soți, interzicând soției înșelate de soțul său adulter să se poată recăsători, iar încalcând această reglementare canonică, femeii i se interzicea primirea Sfintei Euharistii până la moartea primului soț sau cel puțin dacă acesta suferea de o boală gravă. Însă, în această vreme de frământări, nu numai Sfântul Vasile cel Mare s-a referit la adulter (can. 58) și la desfrânare (can. 59), canonisindu-le în mod diferit, dar și fratele său, Sfântul Grigorie de Nyssa, în canonul 4, face distincție⁶⁷ între adulter și desfrânare: „Iar deosebirea păcatelor ce se comit din poftă și din voluptate este aceasta: unul adică se numește adulter, și celălalt desfrânare. Unora dintre cei scrupuloși, însă, le-a plăcut să socotească și desfrânarea la păcatul adulterului...”⁶⁸. Prin acest canon, Sfântul Grigorie face distincție între adulter, care derivă din pofa sexuală (*concupiscentia*) și desfrânare (*fornicatio*), care derivă din voluptate, încadrând în gravitatea adulterului și relațiile sexuale cu animale și cu copii, prin unele ca acestea violându-se firea. Și epitiimiile sunt diferite, cea pentru adulter fiind dublă față de cea pentru desfrânare.

Având în vedere scopul căsătoriei, precum și delictul grav al adulterului, Biserica a admis și alte motive de divorț, menționate de legislația greco-romană, cauze de divorț care presupun adulterul și care distrug scopul și principiul legăturii conjugale între soți.

2.5.2. Divorțul

Între Occident și Orient, în timp, a sporit diferența în evoluția generală a dreptului matrimonial privind formarea și desfacerea legăturii matrimoniale, Occidentul accentuând noțiunea sa de indisolubilitate a căsătoriei, în timp ce Orientul, potrivit principiului iconomiei bisericești, a tolerat căsătoriile succesive în limitele prevăzute de normele canonice, avându-se în vedere și faptul că divorțul poate crea impedimente la căsătorie, provenind, fie din natura sa, fie din statutul persoanei divorțate în Biserică.

67. Distincția se face din indulgență pentru cei slabi, bazându-se pe nedreptatea pricinuită soțului înșelat (adulter);

68. Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 381;

Prin apariția creștinismului, căsătoria a primit caracterul unității și indisolubilității, fiind ridicată de Hristos la rang de taină și asemănată cu legătura tainică între Hristos și Biserica Sa. Principiul evanghelic al indisolubilității căsătoriei este: „ceea ce Dumnezeu a unit omul să nu despartă” (Matei XIX, 6). Dintru început Biserica creștină a luptat împotriva divorțului, mai ales împotriva divorțului prin liber consimțământ, lucrând pentru promovarea unei vieți trăită în spirit creștin într-o societate aflată în declin.

Sfânta Scriptură nu admite divorțul decât pentru *adulter*: „Eu însă vă spun că oricine-și lasă femeia, în afara pricinii de desfrânare, o face să săvârșească adulter; iar cel ce o va lua pe cea lăsată, adulter săvârșește” (Matei V, 32), iar omul nu trebuie să despartă ceea ce Dumnezeu a unit (Matei XIX, 6). Astfel, căsătoria este indisolubilă, ea fiind instituită de Dumnezeu încă de la originile umanității, iar Mântuitorul Hristos a ridicat-o la rang de taină, întărind ceea ce Dumnezeu a instituit în rai și combătând repudiile permise de Moise pentru starea de păcat a „omului vechi”, recăsătorirea privindu-l numai pe acesta nu și pe oamenii Împărăției lui Dumnezeu. Adulterul nu este compatibil cu natura căsătoriei, Însuși Mântuitorul recunoscând ca inexistentă o legătură matrimonială încheiată înainte de adulter. Prin urmare, căsătoria, indisolubilă fiind prin natura ei, poate totuși să fie desfăcută pentru motive bine determinate. Faptul că omul va lăsa pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa unică și va forma cu ea „un singur trup”, arată că o căsătorie nu poate să fie încheiată decât între două persoane de sex diferit, unirea lor fiind indisolubilă. Dacă omul nu trebuie să separe ceea ce Dumnezeu a unit, atunci divorțul, prin care cei doi soți, care formează „un singur trup”, sunt separați unul de celălalt, este atât contrar naturii cât și legii. Este contrar naturii pentru că este destrămat unicul trup în care sunt uniți cei doi soți prin Taina Cununiei și contrar legii pentru că ceea ce Dumnezeu a unit este separat prin divorț. Totuși, singura rațiune pentru care legătura matrimonială poate fi desfăcută, recunoscută și repetată de două ori de Hristos în Evanghelia după Matei este adulterul.

În virtutea prescripțiilor biblice și pe baza învățaturii Sfinților Părinți și scriitori bisericești precum Justin Martirul, Atenagora Atenianul, Teofil al Antiohiei, Vasile al Ancirei, Clement Alexandrinul, Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa, Grigorie de Nazianz ș.a. s-a păstrat tradiția că este indisolubilă căsătoria cu excepția morții și a infidelității unuia dintre soți.

Totuși, teologii ortodocși, pe baza textelor de la Matei XIX, 1-9; V, 31-

32 au susținut că *adulterul autorizează pronunțarea desfacerii căsătoriei*, cazul *desfrânării* dând dreptul soțului separat pentru violarea unirii indisolubile a căsătoriei să se poată recăsători fără a fi învinuit de adulter, deși această concluzie nu a fost unanimă în cursul timpului. Dar, divorțul, tolerat de Biserica Ortodoxă ca dispensă divină, acordat în mod legitim, conferă dreptul soțului trădat de a se recăsători, dar nu și o obligație, recăsătorirea fiind tolerată prin iconomie bisericească.

Sub influența creștinismului, împărații, începând cu Constantin cel Mare, au precizat motivele de divorț, limitând cazurile de desfacere a căsătoriei și stabilind unele reglementări în acest sens, desființate de împăratul Iulian în 363⁶⁹. Problema celor divorțați și recăsătoriți a fost abordată în contextul moralizării dreptului, astfel încât prin legea din 10 martie 421 aflată în Codex Theodosianus s-a prevăzut că femeia care intenta divorț fără motive serioase nu mai avea dreptul de a se recăsători. Dacă motivele erau grave, atunci ea se putea recăsători după cinci ani, în schimb soțul care intenta divorț din motive serioase, putea să se recăsătorească după desfacerea căsătoriei.

În timpul lui Justinian au existat trei categorii de repudiu⁷⁰: 1. *Divortium ex iusta causa* care consta în desfacerea căsătoriei prin voința unuia dintre soți și pentru motive care erau imputabile celuilalt soț (adulterul, săvârșirea unor delictes grave, întreținerea de către soț a unei concubine în casa comună ș.a). În acest caz soțul vinovat pierdea drepturile asupra dotei, precum și asupra donațiilor *propter nuptias*; 2. *Divortium ex bona gratia* care consta în desfacerea căsătoriei pentru un motiv considerat întemeiat numai de soțul care susținea divorțul, dar care era neimputabil celuilalt soț. Dintre aceste motive menționăm: impotența sau sterilitatea în primii trei ani de căsătorie, votul castității pentru cei care doreau să intre în monahism, starea de prizonierat a soțului, mai mare de cinci ani ș.a; 3. *Divortium sine iusta causa* consta în repudierea fără un motiv întemeiat, desfacerea căsătoriei fiind în acest caz valabilă, dar soțul care procedase printr-un asemenea repudiu era sancționat ca în cazul soțului vinovat într-un *divortium ex iusta causa*.

Dacă la începutul domniei sale, Justinian a instituit principiul desfacerii căsătoriei prin voința comună a ambilor soți (536), mai târziu prin novela 134 din 556, fiind desființat *divortium ex consensu*⁷¹, căsătoria a putut fi desfăcută numai pe baza unor motive bine întemeiate și în urma unei sentințe

69. Dr. D. G. Boroianu, *op.cit.*, p. 263;

70. Teodor Sâmbrian *Drept roman*, Craiova, 2002, p. 85;

71. Dr. D. G. Boroianu, *op. cit.*, p. 263;

judecătorești⁷². Astfel, motivele pentru desfacerea unei căsătorii, stabilite prin novela 117 din anul 542 a împăratului Justinian erau: 1. crima care se pedepsea cu moartea; 2. diferite împrejurări care erau asimilate în efectele lor cu moartea naturală; 3. adulterul; 4. lipsa unei condiții fizice esențiale pentru căsătorie; 5. alegerea unei vieți caste de către unul dintre soți.

Asupra divorțului prin consens s-a revenit după câțiva ani și numai din secolul al IX-lea, începând cu măsurile luate de patriarhul Nicefor (806-815), s-a putut impune poziția Bisericii față de divorț în legislația civilă, căsătoria putând fi desfăcută pe baza unor motive întemeiate de către autoritatea în drept⁷³, iar divorțul prin învoire reciprocă era permis pentru motive justificate precum intrarea în viața monahală. Din secolul al X-lea avea să înceteze practica desfacerii căsătoriilor prin consimțământul mutual al celor doi soți⁷⁴. Prin urmare, novela 117 din anul 542 a lui Justinian, prin care au fost stabilite motivele de divorț în acord cu doctrina canonică, a dobândit importanță formală în Biserica Orientului, hotărârile ei fiind normative pentru procesele de divorț. Această novelă a fost publicată cu acordul patriarhului Minas de Constantinopol (536-552) și i s-a acordat locul cuvenit în Nomocanonul în XIV titluri, publicat în secolul al X-lea, ca o colecție generală obligatorie pentru Biserică. Pe baza acestei novele și a izvoarelor dreptului matrimonial bisericesc cu privire la divorț s-au conturat motivele de divorț acceptate în dreptul bisericesc oriental.

Așadar, în primele secole creștine au existat împărați bizantini care, pătrunși de credința arzătoare în Hristos, au încercat prin legi să apere instituția căsătoriei și să împiedice divorțul și căsătoria celor divorțați, alții cu tendințe către păgânism au dat divorțului întreaga libertate. Cu toate acestea, Biserica a luptat întotdeauna împotriva divorțului⁷⁵, precizând poziția sa în canoanele Sfinților Părinți, apologeți și martiri ai credinței creștine.

2.5.3. Pornografia

Astăzi, în condițiile în care pornografia stradală, cea din filme sau de pe internet a intoxicat deja mințile a sute de milioane de oameni, producând

72. Roxana Maria Trif, *Desfacerea căsătoriei prin divorț și partajul bunurilor comune ale soților*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 20;

73. *Ibidem*, p. 22;

74. Dr. D. G. Boroianu, *op. cit.*, p. 264;

75. Astfel, prin canoanele 48 apostolic, 48 și 77 ale Sfântului Vasile cel Mare și 87 Trulan sunt supuși la penitență aspră cei care se recăsătoresc după divorț;

într-un anumit grad acea desensibilizare despre care vorbesc psihiatrui, o astfel de carte devine mai mult decât necesară.

E firesc să te informezi despre cum te poți apăra în fața unei maladii devastatoare sau a învăța despre cum te poți trata înainte ca boala să te distrugă. Dependența de sex face mai multe victime decât dependența de droguri și alcool luate împreună, anunțându-se ca una dintre cele mai grave boli mentale ale viitorului. Până la apariția internetului, industria pornografică era destul de limitată în efectele sale, din cauza frânelor sociale și psihologice. O altă problemă gravă pe care o ridică internetul e imposibilitatea de a controla accesul minorilor:

- vârsta medie a primei vizionări de pornografie în America este de 11 ani;
- 90% dintre copiii cu vârste cuprinse între 8-16 ani au vizionat pornografie online;
- copiii între 15 și 17 ani sunt cel mai larg grup de vizitatori ai site-urilor pornografice.
- 89% dintre tinerii care comunică pe chat au primit invitații la raporturi sexuale;
- potrivit unui studiu citat în Washington Post, 11 milioane de adolescenți „vizualizează în mod regulat pornografia”⁷⁶ pe Internet.

Deși copiii nu sunt pregătiți psihologic, hormonal și organic pentru a înțelege ce înseamnă și a trăi un act sexual, imaginile pornografice se vor înscrie în corpul amigdalian al creierului emoțional ca niște tipare fără cuvinte. Astfel că, atunci când se vor maturiza, vor tinde să-și însușească acele atitudini și comportamente sexuale care se înrudesesc cu cele înscrise deja în memorie. Mesajul pornografic are capacitatea de a ocoli neocortexul, adică gândirea, acționând direct asupra creierului emoțional. Mecanismul de bază pe care îl pune în mișcare pornografia: deviază energia sexuală care, potrivit firii, ar trebui să fie investită în relația afectivă cu soțul sau soția în scopul procreării. În schimb, pornografia induce o stare euforică similară cu cea produsă de drog. Pornografia acționează pe aceleași zone corticale ca și cocaina și heroina, producând dependență.

În lipsa excitației sexuale produse de pornografie, sunt trăite tot mai intens stările de sevraj – depresia și anxietatea, durerile de cap, neliniștea și irascibilitatea. Prins în lanțurile dependenței, consumatorul de pornografie este constrâns psihologic și organic să continue consumul, chiar dacă

76. D. Dolean, *Meseria de părinte*, Editura Aramis, București, 2002, p. 22;

constată că acesta i-a distrus sănătatea, familia și viața. Experimentele de laborator demonstrează că, prin vizionarea de filme pornografice, se pot modifica mentalități, atitudini și comportamente învățate de-a lungul întregii vieți. Pornografia poate transforma în violator în serie sau în criminal un individ pașnic, cu nivel social și intelectual ridicat. Afacerile din vânzarea de pornografie, numai cele care sunt la vedere, ajung pe plan mondial la un profit de 57 de miliarde de dolari. În America, venitul din pornografie depășește veniturile din fotbalul profesionist, baseball și baschet adunate la un loc. Nu e ușor de aflat în epoca noastră altceva care să conducă mai repede la degradarea ființei umane, la suferință și durere precum pornografia. Când vizionarea pornografiei crește până la nivelul dependenței, 40% dintre dependenții de sex își pierd soții. În cazul tinerilor necăsătoriți, vizionarea materialelor pornografice reduce dorința de a întemeia o familie și a avea copii. Plăcerea facilă devine singurul scop al individului. Bărbații mărturisesc că-și iubesc mai puțin soțiile după perioade lungi de vizionare (și dorire) a femeilor reprezentate în materialele pornografice. Expunerea prelungită la pornografie favorizează nu numai nemulțumire, ci chiar aversiune față de afecțiunea soțului. Nu mai sunt atractivă sau dorită de el. Este atras mai mult de femei care apar în filmele pe care le vede și mă simt complet incapabilă să concurez cu aceste femei. Soțul sau soția, care nu au contact cu pornografia, sesizează la un moment dat problema și încearcă să facă tot posibilul pentru a-și salva căsnicia. Unele persoane ripostează, amenință cu divorțul, altele se luptă să-și schimbe înfățișarea, să se îngrijească mai mult, iar altele se resemnează, răbdând mai mult pentru copil sau pentru a salva imaginea de stabilitate a familiei.

Psihologic, emoțional și neurologic, consumul de pornografie e similar înșelării soțului sau soției. Relația nu se mai realizează cu o persoană, ci doar cu o imagine, cu un obiect, cu o fantasmă. Omul se închide tot mai mult în sine, pradă obsesiilor sexuale. Fantasmele sexuale impun un comportament agresiv și pervers în fața căruia și animalele s-ar simți jignite. Pentru banii primiți, sărmanele prostituate sunt nevoite să suporte riscul întâlnirii cu un bărbat care le poate batjocori și chinui până la „maltratare fizică și traume psihice.”⁷⁷:

77. *Ibidem*, p. 40;

2.5.4. Avortul

Prin avort se înțelege uciderea pruncilor în pânțece prin tot felul de mijloace. Deoarece fătul are suflet viu, creat de Dumnezeu chiar din clipa zămislirii, pentru aceea avortul este combătut de Biserică și de Sfinții Părinți cu atâta tărie, pentru că se ucide viața, se pierde sufletul, atât al celui ucis, cât și al celui care săvârșește uciderea și calcă porunca lui Dumnezeu, care zice: „Creșteti și vă înmulțiți” (Facere I, 28). Se calcă și porunca a V-a din Decalog, care zice: „Să nu ucizi” (Ieșire XX, 13). Prin avort se amenință viața de pe pământ, se calcă porunca creației dată de Dumnezeu în rai, se atentează la viața celor mai nevinovate ființe omenești, care sunt copiii; se destramă familia, se îmbolnăvește societatea întregă și se aduc peste cei vinovați cumplite pedepse dumnezeiești, atât în viață, cât și după moarte. Apoi, sufletele copiilor avortați, nefiind botezate, nu pot intra în împărăția lui Dumnezeu, ci așteaptă ziua cea înfricoșătoare a judecării, când singuri vor acuza pe părinții care i-au ucis în fața Dreptului Judecător. Femeile care își avortează copiii, indiferent prin ce mijloace, se numesc ucigașe de copii, iar nu mame, și primesc pedepse grele încă din viața aceasta. Iată ce spun și canoanele Sfinților Părinți în legătură cu păcatul uciderii de prunci: „Despre femeile care păcătuiesc și-și omoară fătul în pânțece, forțându-se să facă ucideri, să se oprească, după hotărârea dată mai înainte, ca să se împărțasească la ieșirea din viață. Dar procedând cu iubire de oameni, după cum am aflat, hotărâm ca să fie oprite vreme de zece ani după treptele canonisirilor hotărâte” (Ancira, 21). „Femeile care dau buruieni otrăvitoare și pierzătoare, precum și cele ce primesc otrăvurile omorâtoare de prunci, să se supună canonului de 20 de ani al ucigașului” (VI Ecumenic, 91; Sfântul Vasile cel Mare, 56).⁷⁸ „Femeia care bea ierburi ca să-și piardă rodul trupului și să nu nască coconi, aceea să aibă pocanie cinci ani mătăanii câte trei sute pe zi. Iar de va face și bărbatul așa, mai rău este. Nici Biserica să nu-i primească prescura lui, nici prinosul lui de nu se va pocăi.”⁷⁹ „Femeia de va zămisli și va bea ceva ca să se lepede începerea dintr-însa să se pocăiască opt ani și mătăanii 367 zilnic; iar de i se va întâmpla ei a muri să nu se îngroape în cimitir”⁸⁰. „Femeia care a pierdut pruncul fără voie, un an se canonisește”. „Femeia care a născut pe cale și nu a purtat grija de prunc, să fie supusă

78. Arhid. Prof. dr. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 326;

79. Ieromonah Nicodim Sachelarie, *Pravila bisericască*, ed. a III-a, Edit. de Parohia Valea Plopului, jud. Prahova, 1999, p. 32;

80. *Ibidem*, p. 35;

vinovăției ucigașului”. Copiii care mor nebotezați, din motive independente de voința părinților sau a preoților, se pot considera părtași la botezul dorinței, ca și dreptii Vechiului Testament, sau prin analogie cu vindecările făcute de Iisus Hristos la rugăciunile părinților sau ale prietenilor. Căci Dumnezeu nu pedepsește pe cel nevinovat, ci dimpotrivă, El a creat pe om spre fericire. Totuși, părinții copiilor se vor spovedi și li se va rânduie canon potrivit cu grija sau nepăsarea lor. Adică să boteze sau să crească un copil sărac, să viziteze un loc sfânt, să facă milostenie, să facă mătănii, să țină post etc. Iată ce spune Sfântul Chiril al Ierusalimului în Cateheza a III-a, cap. 10: „Dacă cineva nu primește botezul, nu se mântuiește, afară numai de mucenici care primesc împărăția și fără de apă (botez).”⁸¹ Mântuitorul, când a mântuit lumea prin Cruce și când I s-a împuns coasta, a slobozit sânge și apă, ca să se boteze cu sângele Lui cei care se botează în timpul persecuțiilor. „Mucenicii și-au făcut mărturisirea de credință, făcându-se privesiște lumii, îngerilor și oamenilor” (I Corinteni IV, 14). Sinodul VI Ecumenic în canonul 83, spune: „Cei morți nu pot fi botezați, după cum nu pot fi nici împărțășiți”⁸². Deci copiii avortați, născuți fără de vreme, pierduți fără voie, sau care mor îndată după naștere, fără a primi botezul, nu pot fi botezați nicidecum după moarte, pentru că nu mai sunt vii. Nu pot fi pomeniți nici la biserică, pentru că nu sunt botezați și nu au nume. Ei nu sunt membrii Bisericii lui Hristos. Pentru cei uciși de părinți cu voia lor, întreaga răspundere rămâne asupra părinților. „Pentru copiii avortați și care mor nebotezați nu se află nicaieri învățătură, nici în Sfânta Scriptură, nici la Sfinții Părinți, fiindcă viața oamenilor, atât a celor maturi, cât și a celor necreștini, este în mâna Făcătorului lor, care nu poate fi obligat să descopere toată iconomia providenței Sale muritorilor, nici să cunoască ceea ce nu le este de folos. Chemarea glasului Său răsună mereu în lume și cei ce aud au datoria să răspundă, numai în măsura de ei înțeleasă și pentru ei dată. De bună seamă că Dumnezeu nu pedepsește pe cei ce nu cunosc legile și mai ales pe copiii nebotezați. Ba, dimpotrivă. El a creat pe om spre fericire și, deci, copiii care n-au putut folosi libera lor voință și putere în virtutea scopului pentru care omul a fost creat, El îi fericește pentru existența lor, așa cum și ei Îl laudă pentru aceeași existență nevinovată și frumoasă creațiune naturală. Astfel, ei sunt rânduieți la fericirea naturală a existenței,

81. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 178;

82. Arhid. Prof. dr. Ioan Floca, *op. cit.*, p. 374;

dar nu la cea a răsplătirii după merite, întrucât nu au fapte virtuozose.”⁸³
„Fericirea naturală o dă Dumnezeu direct și necesar, fără a mai fi nevoie de efortul omului, nici nu mai este nevoie de a se vorbi de ea între oameni. Ci, revelația divină ne arată numai pe acea fericire la care și omul contribuie (II Corinteni XII, 4; Apocalipsa XXI, 22). Despre copiii nebotezați: „Iar câți coconi ai creștinilor mor nebotezați, așijderea și ai păgânilor, aceia nu merg nici în împărăția cerurilor, nici în muncă, ci numai la un loc luminos. Iar când se botează se deschid cerurile pe care le încuiase Adam pentru neascultare și au fost tot închise până când a venit Domnul nostru Iisus Hristos și a dat darul Sfântului Botez în lume.”⁸⁴

83. Ieromonah Nicodim Sachelarie, *op. cit.*, p. 44;

84. *Ibidem*, p. 45;

CATEHIZAREA ÎN SPITAL SLUJIRE A RUGĂCIUNII ȘI IUBIRII VEȘNICE

Pr. Mircea A. FLORIN

Biserica are prin excelență vocația filantropică¹ urmând poruncii Mântuitorului Iisus Hristos, care la a doua venire a Sa, la Judecata de Apoi, ne va binecuvânta sau sancționa dacă L-am cercetat atunci când El a fost în suferință, identificându-Se în mod real cu cel aflat în suferință: „Adevăr vă spun, întrucât ați făcut unuia dintr-acești foarte mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut” (Matei XXV, 40).

Sfântul Vasile cel Mare va împlini această vocație specială prin întemeierea de așezăminte filantropice pentru bolnavi, bătrâni, orfani și străini, care vor lua amploare în cadrul Bizanțului. Biserica Ortodoxă Română își va împropria această tradiție de slujire a celor bolnavi organizând bolnițe pe lângă mănăstiri și în strânsă legătură cu biserica-bolniță în care se săvârșea permanent Sfânta Liturghie, Sfântul Maslu și rugăciuni pentru cei aflați în suferință², de care se bucurau nu numai monahii bătrâni sau bolnavi, ci și credincioșii din apropierea mănăstirii sau călătorii bolnavi; totodată, pe lângă binefacerea rugăciunilor, erau tratați trupește cu plante medicinale cunoscute de monahi.

Tot în cadrul Bisericii vor lua naștere primele spitale publice

1. Φιλανθρωπία nu desemnează doar aspectul *antropologic* al „iubirii de om”, la Sfinții Părinți termenul relevând aspectul *hristologic* și *soteriologic* după definitivarea învățaturii hristologice din secolul al V-lea. A se vedea referirile bogate în legătură cu semnificațiilor succesive ale termenului menționat, în lucrarea colectivă, Pr. Dr. Mihai Valică, Prof. Univ. Dr. Pavel Chirilă, Asist. Soc. Drd. Andreea Băndoiu, Ec. Drd. Cristian George Popescu, *Teologie socială*, Editura Christiana, București, 2007, pp. 47-48.

2. Putem afirma că vindecarea dintru început era concepută ca *act eclezial* în legătură directă cu Mântuitorul Iisus Hristos, prin despătimire și unirea cu Hristos prin Sfânta Împărtășanie, „medicamentul nemuririi”.

susținute prin devotamentul și munca monahilor.³ Odată cu instaurarea sistemului comunist, acest mod de asistență spiritual-medicală a fost interzis, iar spitalele au devenit instituții de stat, slujirea misionar-caritativă a preoților fiind exclusă.⁴

În anul 1995 s-a încheiat un protocol între Patriarhia Română și Ministerul Sănătății, astfel oferindu-se posibilitatea ca preotul să slujească în spital, având o misiune caritativă, în armonie cu personalul medical.⁵ În urma colaborării dintre cele două instituții a luat naștere *Comisia Națională pentru Bioetică*, alcătuită din medici și teologi. De asemenea, remarcăm implicarea Bisericii în rezolvarea unor probleme medicale, precum recoltarea de sânge, procurarea de aparatură medicală, pregătirea personalului medical mediu și auxiliar creștin prin Școala Sanitară Postliceală „Christiana”, fapt care reprezintă o adevărată „încreștinare a spitalelor”.⁶

Abordarea suferinței din perspectiva creștină și a societății contemporane desacralizate

Problema suferinței este piatra de încercare a tuturor religiilor și filozofilor despre viață. Aceasta începe de la primul strigăt al copilului și se sfârșește cu moartea. În societatea contemporană, desacralizată, se consideră că suferința neavând „valoare în sine”, acționează negativ, degradează persoana umană, înjosind-o, iar suferindul devine dependent

3. Spitalul Colțea din București, Spiridonia din Iași, Târgu-Neamț etc.

4. Au fost semnalate cazuri în care preoții ofereau asistență religioasă în mod clandestin: „Aș cita cazul vrednicului de pomenire Constantin Voicescu, paroh la Biserica Sapienției din București, care, într-o desăvârșită conspirație cu enoriașii săi, se strecura, deghizat, în spitale și-i asista pe suferinzi prin rugăciuni, îndemnuri și încurajări, ca și prin daruri și ajutoare la mari sărbători”. vezi ÎPS Bartolomeu Valeriu Anania, „Medicină și Teologie”, în vol. I, Dr. Mircea Gelu Buta, *Medicii și Biserica* (Relația medic-preot-pacient), Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, p. 9.

5. Această colaborare este tradusă în practică prin rugăciunile făcute de către preotul de caritate pentru personalul medical care deservește bolnavii: „Potrivit temeiului 2483/2009 pentru uniformizarea cererilor liturgice din cadrul unităților spitalicești, la *ectenia mare* și la *ectenia întreită* se vor rosti următoarele: «Pentru conducătorii, medicii, asistenții, ostenitorii și bolnavii acestui spital, Domnului să ne rugăm.» «Pentru cei ce sunt în suferință îndelungată, pentru cei aflați în comă, pentru cei ce sunt în operație și pentru toți copiii bolnavi, Domnului să ne rugăm.»” vezi www.preotispitalebucuresti.go.ro

6. P.S. Vasile Someșanul, „Trupul și sufletul în procesul vindecării”, în vol. I, Dr. Mircea Gelu Buta, *op.cit.*, pp.30-31. De exemplu, în Cluj, cu acordul conducerii spitalului, din anul 2003, la internare, bolnavii pot primi cu împrumut un aparat de radio cu căști cu ajutorul căruia pot asculta programele Radio Renașterea.

de ceilalți, provocându-le nemulțumiri.⁷ Se încearcă ocolirea ei, „cei sănătoși” prefăcându-se că nu o văd și totuși când aceasta le intră inevitabil în propria existență, când se lovesc de ea, începe o „regândire” a sensului ei: „De ce sufar?”, „Sunt oare cel mai păcătos?”, „Are suferința mea vreun sens?”, „Când și cum voi scăpa de ea?”

Desigur că pentru fiecare întrebare există un răspuns al Sfintei Scripturi, al Sfinților Părinți. Preotul de caritate are menirea de a răspunde într-o manieră creștină acestor provocări interioare ale bolnavilor, și aceasta se împlinește cel mai bine prin cateheză, prin dialogurile duhovnicești pe care preotul le are cu cei aflați în suferință. În acest sens, exclusiv suferința ne relevă dependența noastră de iubirea și milostivirea lui Dumnezeu, de harul Său, arătându-ne fragilitatea persoanei umane, care poate trece mai ușor peste suferință alături de cei dragi, dar și alături de comunitatea din care face parte și care se roagă pentru membrii bolnavi. Suferința în sine pune cel mai bine în evidență limitele existenței noastre pământești, putând determina apropierea omului indiferent de Dumnezeu; în acest context, preotul de caritate are datoria sfântă de a-l apropia pe cel suferind de Dumnezeu, arătându-i că Dumnezeu este Părintele iubitor, îndelung răbdător, care așteaptă întoarcerea celui ce a greșit; desigur, aceste convertiri pe patul de suferință sunt rar semnalate, dar cu atât mai speciale și mai bine plăcute lui Dumnezeu și, în același timp pilduitoare pentru credincioșii „căldicei”; este descoperirea, cunoașterea lui Dumnezeu în încercările concrete, de limită ale vieții, după cum sublinia părintele Dumitru Stăniloae: „În fiecare sărac și asuprit și bolnav ne întâmpină Hristos, cerându-ne prin coborâre, ajutorul nostru. În mâna întinsă a celui sărac e mâna întinsă a lui Hristos, în vocea lui stinsă auzim vocea stinsă a lui Hristos; suferința lui, din pricina lipsei și a umilinței în care-l ținem, e suferința lui Hristos pe cruce, pe care noi o prelungim. În toate, Dumnezeu se coboară la noi și ni Se face cunoscut. Chiar această coborâre face evidentă taina Lui mai presus de orice pricepere; face evidentă iubirea Lui care întrece toate iubirile din lume. Toate împrejurările și persoanele prin care ne grăiește Dumnezeu sunt apeluri și chipuri vii și transparente ale Lui; Dumnezeu cel simplu Se coboară la noi într-o multitudine de forme și de situații, propriu-zis în toate situațiile și formele vieții noastre. Dar, cunoscut prin toate acestea, taina Lui rămâne mai presus de înțelegere. Mai dureros se impune misterul apofatic al lui Dumnezeu în suferința dreptului. Iov este chinuit nu numai de durere, ci

7. André Frossard, *Întrebări despre Dumnezeu*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 154.

și de neînțelegerea caznelor ei. Prin pilda lui Iov, Dumnezeu arată că iubirea față de El și față de semeni trebuie să treacă prin proba de foc a suferinței.”⁸

În Vechiul Testament, suferințele dreptului Iov sunt o prefigurare a patimilor Mântuitorului Iisus Hristos; suferă și rabdă neconținut, cu credință în mila lui Dumnezeu.

Dar, suferința neasumată, pentru omul necredincios, indiferent, duce la disperare, la negarea prezenței lui Dumnezeu în viața lui, anulându-și posibilitatea de a afla sensul profund și real al existenței, încercând să-și satisfacă nevoile spirituale prin valori materiale, o adevărată nebulie, devenind rob al materiei, disprețuind asceza⁹. Omul modern a uitat să se mai roage, nu știe cui să se adreseze, este sufocat de propriile patimi: „Tot astfel este și pe tărâm duhovnicesc. Când omul este cuprins de diferite patimi, nu poate să se roage. El șchiopătează duhovnicește. Patima a cuprins sufletul lui, a ocupat gândirea lui. Un astfel de om în timpul rugăciunii se gândește mereu la ceea ce-l leagă de patima lui, și nu la Dumnezeu. El nu este capabil să se roage.”¹⁰ De aceea, rugăciunea pentru omul bolnav este modalitatea concretă de întărire în suferință, de luptă cu patimile, care de multe ori sunt „încununate” de păcatul deznădejdiei.

În acord cu învățătura Sfinților Părinți, sfântul Ioan Iacob Hozevitul arată într-un mod simplu, dar sugestiv, primejdia păcatului deznădejdiei, izvor al multor suferințe lăuntrice devastatoare pentru omul modern, bolnav și suferind cu sufletul și uneori și cu trupul: „Deși toate păcatele sunt potrivnice lui Dumnezeu, sunt numai pe de o parte împotriva, pe când deznădăjduirea este pe de-a-ntregul împotriva lui Dumnezeu, în toate direcțiile și în toate privințele, căci ea combate pe Dumnezeu și-L scoate afară din suflet, socotind răutatea drept Dumnezeu și pe diavol pricinuitor al răutății. Omul cel cuprins de boala deznădejdiei socotește că răutatea este mai puternică decât bunătatea lui Dumnezeu și mai nemărginită decât însăși nemărginirea lui Dumnezeu. De vreme ce el nu mai crede că Dumnezeu poate să-l mântuiască, prin aceasta omul socotește că răutatea este mai

8. Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p.102.

9. Prof. Univ. Dr. Pavel Chirilă, *Vindecarea*, Editura Christiana, București, 2009, pp. 225-226. Rezumând aspecte ale patologiei contemporane, autorul ajunge la concluzia legăturii intrinsece între „teologia persoanei” și „medicina persoanei”: „Dacă nu mai este la loc de cinste **teologia persoanei**, înseamnă că nu mai este la loc de cinste nici **medicina persoanei**; știința și arta vindecării sunt bolnave, sunt suferinde”.

10. Arhimandrit Serafim Alexiev, *Preotul, mijlocitor între pământ și cer*, Editura Sofia, București, 2009, p.60.

presus decât Dumnezeu. (...) Să nu mire pe nimeni dacă amintesc despre boala aceasta a sufletului. Astăzi lumea este bântuită mai mult ca oricând de răutatea aceasta și cele mai multe crime sunt urmările deznădejdiei. Nu este nicio patimă din care vrăjmașul are atâta câștig, precum este patima deznădăjduirii. Din cauza ei se întâmplă sinuciderile, omorurile și lepădările de credință. Iar dacă unii deznădăjduiți nu se omoară singuri trupește, adică nu se sinucid, aceasta se datorează mai mult împrejurărilor, însă ei sufletește sunt morți înainte de mormânt. Căci deznădejdea este moartea duhovnicească, de vreme ce omul își întoarce fața de către ajutorul lui Dumnezeu și se dă în stăpânirea celui rău. «Cel care deznădăjduiește își ucide singur sufletul său!»- zice sfântul Ioan Scărarul în Cuvântul cinci, pentru Pocăință.”¹¹

În primul rând, omul în suferință, așteaptă din partea preotului un răspuns adecvat problemei sale într-un limbaj existențial, viu, actual, iar în al doilea rând, așteaptă înțelegere, sensibilitate la durerea lui. De cele mai multe ori este dificil să teoretizezi despre suferință, această dimensiune profundă, specială a vieții și atunci doar în rugăciune împreună cu cel bolnav ceri ajutorul Mântuitorului Hristos, „Om al suferinței și durerii” așa cum ni-L descoperă profetul Isaia: „El era un Om în suferință și obișnuit să rabde slăbiciune; că fața Și-a întors-o: defăimat a fost, iar nu'mbrăcat în cinste. El păcatele noastre le poartă și pentru noi rabdă durere, dar noi Îl socoteam că de la Dumnezeu se află El într-o durere, chinuri și necaz. El însă pentru păcatele noastre a fost rănit și pentru fărădelegile noastre a pățimit; pedeapsa păcii noastre asupra Lui era și prin rana Lui ne-am vindecat.” (Isaia LIII, 3-5)¹²

Sfinții Părinți ne arată că boala și suferința sunt urmări ale păcatului

11. Sfântul Ioan Iacob Hozevitul, „Cuvânt despre întristarea care omoară sufletul și întristarea care sfințește sufletul”, în vol. *Cuvinte de nădejde celor fără de nădejde*, Editura Sofia, București, 2008, pp.35-37.

12. A se vedea notele ÎPS Bartolomeu Anania despre suferința mântuitoare a Domnului Iisus Hristos pentru noi în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediția Jubiliară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p.951: «Sfântul Atanasie cel Mare : „În această profeție, patimile lui Hristos sunt înfățișate cum nu se poate mai limpede. El nu pentru Sine suferă, ci pentru nemurirea și mântuirea tuturor, în timp ce sfatul iudeilor Îl defăimă și-L disprețuiește. De dragul nostru S-a lipsit El de cinstire pentru ca noi să fim aduși la cinstire.” Sf. Ambrozie : „Cine oare poate fi, dacă nu Hristos, Acela prin a cărui rană noi ne-am vindecat? Același de care vorbește și Pavel: „De dragul nostru L-a făcut El (Dumnezeu Tatăl) păcat pe Cel ce n-a cunoscut păcatul” (II Corinteni 5, 21). La rândul său, Teodoret exclamă: „Iată o extraordinară și stranie modalitate de a tămădui: doctorul se supune operației și pacientul se vindecă!».

strămoșesc, ele nu sunt firești, nu sunt creații ale lui Dumnezeu, de aceea El nu se bucură de suferința omului; originea suferinței trebuie căutată în păcat și fiecare moștenește predispoziția (înclinația) spre păcat, ca urmare a păcatului strămoșesc. Păcatul este astfel rădăcina durerii, iar suferința reprezintă „medicamentul” prin care ne vindecăm sufletul de păcat. De aceea întristarea pentru viața trăită în păcat este un început al îndreptării: „Astfel, pentru cei ce trăiesc în Hristos, singura întristare este păcatul. *Întâi*, pentru că acesta e rău, iar sufletele lor sunt dornice după bine; *în al doilea rând*, pentru că păcatul se împotrivesc legilor dumnezeiești, pe când sufletele acelor oameni năzuiesc să se unească chiar cu Dumnezeu; iar *în al treilea rând*, pentru că sufletele celor ce trăiesc după judecata cea sănătoasă (ὀρθὸς λόγος)¹³ nu vor cu niciun preț să se întristeze pentru pricini deșarte. Și în viața duhovnicească acesta e singurul caz în care întristarea sau suferința nu sunt în zadar, pentru că sufletul creștinilor culege din suferințe nenumărate roade pentru viață. Pentru ceilalți oameni, suferința nu aduce niciun câștig, iar lipsa, boala și orice altă nenorocire nu înlătură nici plânsul și nici durerea, cu toate că suferința este tocmai leacul potrivit răutății sufletului. Ea previne răul care se arată, dacă-i încuibat îl nimicește, ferind de pedepse pe cei ce-l așteptau”¹⁴.

Mântuitorul neavând păcat, totuși își însușește în mod liber suferința, care astfel devine biruință asupra păcatului. Înaintăm în viața duhovnicească, urmându-i modelul, asumându-ne suferința care, paradoxal, se transformă în bucurie duhovnicească. Astfel înțelegem de ce bătrânii înduhovniciți din mănăstiri și nu numai, în suferințe grele aveau chipul surâzător, plin de pace și împăcare cu Dumnezeu și cu semenii. Despre folosul duhovnicesc pe care îl putem trăi asumându-ne boala și implicit suferința, au scris aproape toți părinții duhovnicești; de împlinit cele scrise mai jos de Cuviosul Paisie Aghioritul însă nu este posibil decât cu ajutorul Mântuitorului cerut în rugăciune de către fiecare dintre noi când suntem încercați de suferință:

„Bolile îi ajută pe oameni să-și ispășească¹⁵ păcatele, atunci când nu

13. „Judecata cea sănătoasă” are sensul în context de „viață virtuoasă”, bineplăcută lui Dumnezeu.

14. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, studiu introductiv și traducere de pr. prof. dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, pp.209-210.

15. „Ispășirea” în contextul dat nu are un înțeles juridic, scolastic ci are sensul unei *pedagogii* tainice, iubitoare a lui Dumnezeu care vizează întoarcerea la viața duhovnicească a omului păcătos în vederea mântuirii lui prin intermediul suferinței; nu înseamnă că nu trebuie să ne îngrijim de sănătatea trupului. Această idee a unei pedagogii

au virtuți. Sănătatea este un lucru mare, dar binele pe care îl pricinuieste boala nu-l poate dărui sănătatea. Un bine duhovnicesc. Boala este o binefacere foarte mare, într-adevăr foarte mare! Îl curăță pe om de păcat și de multe ori îi asigură chiar și răsplată. Sufletul omului este ca aurul, iar boala este ca focul care-l curăță. Vezi că și Hristos i-a spus Apostolului Pavel: „Puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune”¹⁶. Cu cât mai mult se chinuiește omul de vreo boală, cu atât mai mult se curăță și se sfințește, ajunge numai s-o facă cu răbdare și s-o primească cu bucurie. În unele boli este nevoie numai de puțină răbdare. Și pe acestea le îngăduie Dumnezeu ca să-i îndrepteze omului unele cusururi și să-i dăruiască puțină răsplată. Pentru că boala trupească ajută la vindecarea bolii duhovnicești. O neutralizează cu smerenia pe care o aduce. Dumnezeu pe toate le pune în valoare spre binele nostru. Tot ceea ce El îngăduie este pentru folosul nostru duhovnicesc. Știe de ce anume are nevoie fiecare din noi și ne dă vreo boală, fie ca să ne răsplătească, fie ca să plătim păcatele”¹⁷.

Concluzionând, putem afirma că după cinci decenii de comunism, sensul suferinței a căpătat alte valențe pentru omul mileniului al treilea; „apologetul” Bisericii noastre strămoșești, Dan Puric, conștientizându-și rolul de „mădular viu” al Bisericii în virtutea „preoției împărătești”, delimita „omul vechi”, anume *homo religiosus*, de „omul nou”, modern, respectiv cel *desacralizat*, fiecare raportându-se la viață și la suferință într-un mod propriu:

„Suferința lui, a omului modern, este înconjurată de *analgezice*, a creștinului era poartă către Dumnezeu, una cu sens paralizat în biologie, cealaltă ca scară către Ziditor.

divine dureroase, care se manifestă paradoxal prin boală, prin suferința curățitoare, este des întâlnită în scrierile sfinților și părinților contemporani deși este greu de acceptat pentru omul desacralizat. Vezi sf. Teofan Zăvorățul, *Boala și moartea, lămuriri, sfaturi, mângâieri*, Editura Sofia, București, 2007, pp.7-9: „Dacă totul e de la Domnul, și boala dumneavoastră este tot de la El. Dacă tot ce este de la Domnul e spre mai bine, înseamnă că și boala dumneavoastră (...) Nu priviți cu mohorâre la neputințe. Ele arată mai degrabă mila și luarea-aminte a lui Dumnezeu față de noi decât lipsa Lui de bunăvoință. Tot ce este de la Dumnezeu spre bine este (...) Sunt boli a căror vindecare este oprită de Domnul - atunci când El vede că boala e mai de trebuință ca sănătatea pentru mântuire (...) Iar apoi trebuie să vă gândiți doar că boala e de la Domnul și că nimic nu are loc întâmplător. Și după aceea mulțumiți din nou Domnului. Boala smerește, înmoaie sufletul și-i ușurează obișnuita povară a grijilor de multe feluri.”

16. II Corinteni XII, 9.

17. Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești* (IV). *Viața de familie*, Editura Evanghelistos, București, 2003, pp.226-227.

Sensul vieții creștinului pușcăriaș era *învierea*, sensul vieții „omului modern” este longevitatea, prelungită până la absurd. Aceste sensuri ale creștinismului și ale omului mileniului al treilea nu se vor întâlni niciodată. Căci omul învăluit de dragostea lui Hristos a fost înlocuit de omul mumificat de *drepturi*. Unii vor să se mântuiască de lume, dar creștinul îl roagă pe Dumnezeu să mântuiască lumea. Creștinii se-nchină la crucea lui Iisus, ceilalți, la crucea tâlharului din stânga. Iar această umanitate parcată pe stânga este cauza sensului pierdut de astăzi. Darwin l-a smuls pe om din brațele lui Dumnezeu și l-a pus în brațele maimuței. Comunismul l-a smuls din brațele maimuței și l-a pus în brațele Partidului, adică al unei abstracțiuni. Globalizarea n-a făcut decât să-l împingă de aici în Neant. Dar, despre acestea, eu nu pot vorbi în limba fără de inimă a lumii moderne, «căci cuvintele stihurilor izbucnesc din inimă ca niște scânteii dintr-o cremene, dar asta se-ntâmplă numai atunci când cremenea inimii este lovită de amnarul durerii».¹⁸

Aspecte pastoral-misionare ale slujirii preotului de caritate

Necesitatea catehizării în spital

Din sondajele sociologice, așa cum sunt prezentate de *Recensământul Populației și Locuințelor* din 2002, reiese că majoritatea populației României, respectiv 86,7%, este ortodoxă, un aspect îmbucurător pe de o parte, dar, pe de altă parte, se cunoaște că o mare parte dintre ei nu participă la viața liturgică.¹⁹ De aceea, este nevoie de o implicare activă, dinamică a acestora pentru a deveni conștienți de rolul unic pe care îl au în Biserică, acela de mărturisitori ai tainelor lui Dumnezeu, ai valorilor perene ale credinței; la aceasta se ajunge și prin cunoașterea și trăirea cuvântului lui Dumnezeu descoperit prin cateheză. Dar această dinamizare a vieții spirituale în Biserică nu este posibilă fără implicarea constantă a preoților și a tuturor celor care, prin pregătirea lor teologică, vin în ajutorul preotului:

„Preoții și diaconii, personalul didactic din învățământul teologic și

18. Dan Puric, *Cine suntem*, Editura Platytera, București, 2008, p.44.

19. Mălina Voicu, *România religioasă. Pe valul european sau în urma lui?*, Editura Institutul European, 2007, p.29.

cel care predă religia, studenții în teologie, precum și dascălii (cateheții²⁰) care au absolvit Școala de cântăreți bisericești au îndatorirea pastorală și misionară de a face catehizare în parohiile la care slujesc sau în care locuiesc, în acord cu preotul paroh, conform normelor stabilite de către Sfântul Sinod și centrele eparhiale.”²¹

Deși au trecut două decenii de la dispariția sistemului totalitar din România, întâlnim foarte mulți „creștini de duminică” care nu cunosc adevărata învățătură de credință ortodoxă, dovadă fiind faptul de necontestat că la cea mai mică încercare a vieții se lasă biruiți de superstiții și practici necreștine. În tot acest timp au fost editate numeroase cărți cu conținut religios²², ziditoare de suflet, însă diferiți factori²³ împiedică valorificarea eficientă a conținutului acestora. Se impune existența unei biblioteci în fiecare spital, la îndemâna bolnavilor, care nu de puține ori solicită cărți, din care să nu lipsească: *Sfânta Scriptură*, *Viețile Sfinților*, *Cărțile de rugăciune*, *Îndrumarul de spovedanie*, *scrierile Sfinților Părinți* etc.²⁴

Auditoriul catehezelor din spital este același cu cel din parohie, cu specificarea că este într-o continuă schimbare, de diferite vârste²⁵ și ocupații, ceea ce presupune adoptarea unui limbaj accesibil pentru a fi înțelese.

Conținutul catehezelor va avea în vedere cunoașterea învățăturii de credință ortodoxă, accentuându-se și explicându-se subiectele de doctrină ortodoxă interpretate greșit de către denominațiunile protestante și

20. A se înțelege „cântăreții”.

21. Vezi art.52, al.3 din *Statutul de funcționare al Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p.41.

22. Se remarcă *Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române*, *Deisis*, *Polirom*, *Sofia*, *Christiana*, *Marineasa*, *Egumenița*, *Pathmos*, *Reîntregirea* etc. Dintre editurile amintite, Editura Sofia se distinge printr-o bogată activitate editorială de promovare a vieții sfinților contemporani, fiind cărți pe înțelesul tuturor, apropiate sufletului, fapt care atrage interesul publicului cititor de literatură duhovnicească; se pot folosi cu succes ca izvoare în catehizarea din cadrul spitalului și nu numai.

23. De exemplu, dificultățile dezvoltate de criza financiară, instabilitatea locului de muncă, stresul, lipsa timpului alocat studiului etc.

24. În cadrul cercurilor pastoral-misionare ale preoților de spital din București, s-a propus ca în fiecare salon să existe o carte de rugăciune, ziarul „Lumina” etc.

25. Se pot realiza cateheze eficiente pe etape de vârste, a se vedea mai ales spitalele de copii, centrele de geriatrie etc. Există studii referitoare la catehizarea tinerilor, vezi Pr. asist. drd. Vasile Crețu, „Pentru o cateheză a timpurilor noastre. Pastorația tinerilor în Biserica Ortodoxă Română - de la deziderat la realitate”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, Editura Universității din București (anul VI), 2006, pp. 451-467.

neoprotestante²⁶, a Sfintei Scripturi, semnificația cultului și a simbolismului acestuia, în special a Sfintelor Taine și ierurgii. Desigur, se vor trata și teme predilecte stării bolnavului din spital: *canonul de rugăciune al bolnavului, despre răbdare, despre rugăciune, despre virtutea speranței și păcatul deznădejdiei, despre iubirea nemărginită a lui Dumnezeu, despre sensul vieții și al morții din perspectivă creștină, despre înfruntarea bolilor, despre vindecare, despre tămăduirea sufletească ca mijloc pentru vindecarea trupezască, despre sfinții taumaturgi și vindecarea prin credință și sărutarea sfintelor moaște*²⁷ etc. În consecință, temele se vor adapta trebuințelor duhovnicești ale celor în suferință, având ca scop întărirea în credință, alinarea suferinței și dinamizarea speranței în milostivirea lui Dumnezeu.

În concluzie, catehizarea în spital ca și în parohie, apare ca o prioritate pastorală, iar ignorarea ei conduce la înstrăinarea credincioșilor de Biserică și la atragerea lor de către cultele neoprotestante:

„Cea dintâi și cea mai vrednică de luat în seamă dintre prioritățile pastorale este catehizarea credincioșilor, adică instruirea lor în adevărurile de credință ale Bisericii. Aceasta este o necesitate stringentă, dacă avem în vedere că decenii întregi nu a avut loc în Biserica noastră o catehizare sistematică și temeinic făcută, așa cum se întâmpla în alte confesiuni, mai ales cea catolică și protestantă. (...) În privința conținutului predicilor și catehezelor, opțiunile pot fi deosebite de la un preot la altul, dar acestea trebuie să cuprindă în mod obligatoriu explicarea textului Sfintei Scripturi,

26. Pr. Prof. Dr. Vasile Gordon, *Introducere în Catehetica Ortodoxă*, Editura Sofia, București, 2004, pp.166-167.

27. În scrierile sfinților Părinți, apare des îndemnul către creștini de a căuta vindecarea, în primul rând, prin *credință, rugăciune și cinstirea sfintelor moaște* și în al doilea rând prin *arta medicală*: a se vedea „*Cateheza despre faptul că moaștele sfinților sunt prilej de mare folos pentru noi. Că trebuie să disprețuim toate ale vieții de acum și să ne alipim de cele duhovnicești; că mare bine este rugăciunea și milostenia. Către neofiti*”:

„Ca la niște doctori duhovnicești să alergăm fără încetare la aceștia. Căci pentru aceasta ne-a lăsat bunul Stăpân trupurile lor: ca, venind aici cu o bună dispoziție a sufletului și sărutându-le, să primim vindecare deplină și a neputințelor sufletești și a celor trupezști. Căci dacă venim cu credință, fie de avem vreo patimă sufletească, fie trupezască, ne întorcem înapoi, după ce-am primit o vindecare pe măsură. În cazul pătimirilor trupezști, adesea, poate că ne ducem departe ca să dăm de vreun medic și cheltuim bani și născocim multe altele care ar putea să-l convingă să-și pună în joc toată știința și să ne găsească alinare suferinței. Aici, însă, nu avem nevoie de nimic din toate acestea: nu tu călătorii lungi, nu tu osteneală, nici consultații repetate, nici cheltuială a banilor, ci ajunge să aducem o credință sinceră, să vărsăm lacrimi fierbinți împreunate cu trezvia sufletului și pe dată găsim vindecare sufletului și dobândim tămăduire trupului”. Vezi, Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheze baptismale*, traducere Pr. Marcel Hancheș, Editura „Oastea Domnului”, Sibiu, 2003, p.107.

cu învățăturile dogmatice și morale care se impun, apoi învățătura de credință a Bisericii, care este foarte puțin cunoscută, și nu în ultimul rând explicarea cultului divin, adică predica sau cateheza mistagogică. Acest gen de predică și cateheză, cu conținut liturgic, este mai necesar astăzi ca oricând, căci de cunoașterea cultului depinde și participarea la el.²⁸ În cadrul vizitelor în saloanele bolnavilor, în cazul spitalelor mari cu mai multe corpuri de clădiri, preotul dispune de un *timp limitat* de rugăciune și convorbiri duhovnicești, mai ales când apar cazuri de împărtășire grabnică a bolnavilor de la Terapie Intensivă. Astfel că multe din nelămuririle credincioșilor în legătură cu învățătura de credință sunt aprofundate prin cateheză, după Taina Sfântului Maslu, a acatistului, ierurgiilor sau altor rugăciuni solicitate de cei aflați în suferință.

Durata catehezei nu este una standard, ea trebuie să țină cont de realitățile specifice spitalului, de starea de sănătate a credincioșilor care determină o anumită receptivitate de primire a învățăturii de credință. În acest sens sunt concludente cercetările în domeniu ale părintelui profesor Vasile Gordon care se pot adapta la condițiile reale din spital: „Este foarte importantă, așadar, încadrarea în ceea ce numim *«timp psihologic»*, adică o adaptare la condițiile concrete. Uneori și cinci minute este mult: dacă slujba a fost mai lungă, dacă este foarte cald, sau foarte frig, dacă tema (sau modul de abordare al ei) nu declanșează interesul ascultătorilor etc. Alteori, când simțim că credincioșii sunt predispuși la explicații mai detaliate, *«timpul psihologic»* se poate prelungi, în directă proporționalitate cu interesul sesizat. Se impune, astfel, o întreită adaptare: la auditoriu, la conținutul catehezei și la persoana însăși a vorbitorului. *La auditoriu*, cunoscându-le capacitatea de înțelegere, măsura dorinței de cunoaștere și, totodată, limitele răbdării; *la conținutul* catehezei, adică proporțional cu gradul de dificultate al subiectului respectiv; *la persoana noastră înșine*, ca învățători, cunoscându-ne propriile puteri, cunoștințe, limite, dexteritate în exprimare, nivelul experienței etc.”²⁹

Bolnavii aflați în suferință, de multe ori, devin mai sensibili și receptivi la primirea cuvântului lui Dumnezeu prin cateheză. Fiecare bolnav – chiar cu o boală incurabilă sau cu un handicap sever - vrea să găsească în cateheză cuvânt de încurajare, de aceea se va accentua în cateheză, atunci

28. Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol.3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, pp.274-276.

29. Preot Dr. Vasile Gordon, *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*, Editura Christiana, București, 2003, pp.163-164.

când tema este în consonanță cu această idee, faptul că fiecare persoană este *unică*, iubită de Dumnezeu, Hristos jefindu-Se pentru ea și având *un rol unic*, de neînlocuit în marea familie a Bisericii. De aceea trebuie să dea mărturie de viața sa creștină prin răbdare, credință și speranța sa.³⁰ Pe patul durerii, udat de lacrimile pocăinței, o cateheză trăită, un cuvânt de învățătură rostit cu delicatețe, unit cu o privire caldă, cu o rugăciune, cu o îmbărbătare, pot fi de mare folos, de neînlocuit pentru bolnav, rămânând în vistieria inimii lui:

„Nu încerca niciodată să se impună în fața celorlalți și era foarte delicat față de fiecare persoană cu care se întâlnea. Îi plăcea să spună și să dea și pildă personală pentru aceasta, că de fiecare om trebuie să te apropie „*cu pași de porumbel*”, cu multă atenție și grijă, pentru a nu răni, a nu umili și a nu disprețui pe nimeni”.³¹

De altfel toată iubirea, delicatețea, grija pentru cuvântul ziditor de care dă dovadă preotul de caritate față de bolnavii pe care îi îngrijește spiritual se revarsă și asupra sa prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Bolnavul așteaptă din partea celor care îl îngrijesc un semn cât de mic al dragostei și fiecare ajutor dat celui bolnav îl vom primi ca răsplată în Împărăția veșnică a lui Dumnezeu; exemplul maicii Tereza de Calcutta este sugestiv în acest sens, sfaturile ei către surori ne sunt actuale fiecăruia dintre noi:

„Nu căutați acțiuni spectaculoase. Ceea ce contează este dăruirea voastră personală. Ceea ce contează este măsura iubirii pe care o puneți în fiecare gest al vostru. Surorile noastre fac lucruri mici: îi asistă pe copii, îi vizitează pe cei care trăiesc în singurătate, pe bolnavi și pe cei lipsiți de toate. Când cineva îmi spune că ceea ce fac surorile noastre este puțin important, că se limitează să facă lucruri mai puțin decât obișnuite, răspund că, dacă ar ajuta numai o singură persoană, ar fi deja un motiv suficient pentru munca lor. Iisus ar fi murit pentru o singură persoană... Fiți fidele în lucrurile mici, pentru că în ele rezidă forța voastră. *Pentru Dumnezeu nimic nu este mic.*”³²

Nu de puține ori se întâlnesc bolnavi în spital care fac din patul de suferință un *adevărat amvon*: monahi, preoți, oameni simpli, chiar copii, care deși așteaptă vindecarea trupească, prin cuvântul lor ziditor, prin

30. „De aceea nu pierdem din curaj; dimpotrivă, chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinlăuntru se înnoiește din zi în zi” (II Corinteni IV, 16).

31. Cuviosul Iustin Popovici, *Viața și minunile*, traducere de Branko I. Draghișă, Editura Sophia, București, 2008, p.37.

32. Franca Zambonini, *Tereza de Calcutta, Creionul lui Dumnezeu*, Editura Pauline, 2003, pp.87-88.

rugăciunea lor, prin modul cum înfruntă suferința, vindecă sufletește pe cei din jur; astfel preotul primește el însuși o cateheză vie, în marea școală a vieții, ca o îmbogățire personală pe care să o împărtășească ulterior altora. Este semnificativă în acest sens cugetarea filosofului Constantin Noica despre școală care se poate adapta și în cazul catehezei sau al dialogurilor catehetice din biserică: „O școală în care profesorul nu învață și el e o absurditate. Cred că am găsit un motto pentru Școala mea. E vorba aceasta extraordinară a lui Léon Bloy: «Nu se știe cine dă și cine primește»”.³³

Înnoirea catehezei presupune astăzi, mai mult ca oricând, centrarea interesului pe latura formativă a persoanei, atât a preotului, cât și a credinciosului, pe creșterea duhovnicească, într-o comuniune personală care vizează în final comuniunea de iubire cu Dumnezeu: „Centrul de gravitație cade nu atât pe informare, cât pe *formarea și asistarea* (însoțirea) celui educat (*catehizat*) și, deopotrivă, creșterea și maturizarea *formatorului* (educatorului) pe măsura parcurgerii *itinerarului formativ* în cadrul *grupului catehetic* și pe baza *experiențelor comune* împărtășite. Sunt depășite concepții pedagogice de tipul: „*înainte*” (ca *model*; magistrul, păstorul merg înainte, discipolul, turma după ei!), „*din urmă*” (pedagogul ne mână din spate „cu toiagul”!) sau „*de sus*” (distanța *ex-cathedra* sau de la *amvonul* „cocoțat” deasupra candelabrelor!). Din fericire, psihopedagogia și cateheza actuală au câștigat mult în *orizontalitate* și *profunzime*, tocmai prin accesibilitate și „umanizarea” procedurilor educative, prin promovarea *persoanei umane* ca centru de referință (bineînțeles fără a impieta cu nimic asupra Centralității absolute de Sus!).”³⁴

Combaterea superstițiilor și a prejudecăților prin cateheză

Se constată de către fiecare slujitor al Sfântului Altar că superstițiile sunt o realitate dureroasă în viața păstoriților, atât a celor neinstruiți cât și a intelectualilor, după două mii de ani de viață creștină, ceea ce denotă pe de o parte necunoașterea învățăturii de credință autentice cât și a participării la viața cultică a Bisericii³⁵. Ele se întâlnesc și în domeniul vindecării

33. Constantin Noica, *Jurnal filozofic*, Editura Humanitas, București, 1990, p.27.

34. Pr.lect.dr. Eugen Jurca, *Cateheza baptismală în Antichitatea creștină*, Editura Marineasa, Timișoara, 2004, pp.13-14.

35. Pr.Prof.Dr. Nicolae D. Necula, *op.cit.*, p. 307. O superstiție des întâlnită în spital este aceea conform căreia primirea Sfintei Împărtășanii de către bolnavii în stare gravă este privită de familie ca semn prevestitor al morții și nicidecum ca medicament al însănătoșirii

bolilor de către vrăjitoare „pline de har”, mediatizate în presa obscură sau pe posturile de televiziune care profită de suferința oamenilor, de disperarea lor, excrocându-i și de multe ori agravându-le boala. De aceea este nevoie de o catehizare susținută în duhul blândetei, cu răbdare și perseverență pentru dezrădăcinarea superstițiilor, a reminescentelor păgâne care de multe ori coexistă cu datinile populare. În spital ele se pot observa mai bine, chiar pe patul de suferință sau în scaunul duhovniciei întâlnindu-se „credincioși” care amestecă și confundă importanța artei medicale cu practicile obscure ale vracilor, mai ales atunci când au avut iluzia unei vindecări rapide prin descântece sau vrăji în opoziție cu tratamentul lung, costisitor și uneori dureros din spital. De aceea se va accentua atât în cateheze cât și în sfaturile duhovnicești *importanța slujirii doctorului ca fiind binecuvântată de Dumnezeu: „Cinstește pe doctor cu cinstea care i se cuvine, că și pe el l-a făcut Domnul. Că de la cel Preaînalt este leacul și de la rege va lua dar(...) Domnul a zidit din pământ leacurile, și omul înțelept nu se va scârbi de ele(...) și El a dat oamenilor știință ca să se mărească întru leacurile Sale cele minunate. Cu acestea tămăduiește și ridică durerea: spițerul cu aceasta va face alifile. Nu este sfârșit lucrurilor Domnului și pace de la El este peste fața pământului. Fiule! În boala ta nu fi nebăgător de seamă; ci te roagă Domnului și El te va mântui. Depărtează păcatul și întinde mâinile tale spre fapte drepte și de tot păcatul curățește inima ta(...) și doctorului fă-i loc, că și pe el l-a făcut Domnul, și să nu se depărteze de la tine, că și de el ai trebuință. Că este vreme când și în mâinile lui este miros de bună mireasmă. Că și el se va ruga Domnului ca să dea odihnă și sănătate spre viață.”*³⁶

Înțeleptul iudeu, care a trăit pe la anul 180 î.Hr. ne prezintă imaginea doctorului conștient că Dumnezeu este Cel care îi luminează mintea și îi arată căile de vindecare, având conștiința limitelor înțelepciunii sale; de aceea el se roagă pentru sănătatea celui bolnav. Spiritualitatea rusă ne dă mărturie de viața sfântului Luca Voino-Iasenețki, arhiepiscop al Crimeei, chirurg genial și profesor universitar, care în timpul prigoanei comuniste, opera în reverendă după ce mai înainte se ruga pentru bolnav în fața icoanei Maicii Domnului care se afla în sala de operație; pentru aceasta a și pătimit exiluri.³⁷

O temă importantă pentru catehizare alături de cea prezentată

spirituale și trupești.

36. Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah, XXXVIII, 1-2, 4, 6-10, 12-14.

37. Sfântul Luca, Arhiepiscopul Crimeei, *Am iubit pătimirea*, traducere din limba rusă de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, Editura Sofia, București, 2006, p.36.

anterior este cea a *artei medicale*, a modului cum trebuie să se raporteze bolnavul la ea. Au existat concepții extreme³⁸ în spiritualitatea ortodoxă despre arta medicală și despre vindecare, sfântul Macarie Egipteanul accentuând în omiliile sale că ierburile pământului și îngrijirea doctorului sunt pentru „cei slabi și necredincioși” în opoziție cu credincioșii care duc o viață solitară și trebuie să se încreadă întru totul în Dumnezeu.³⁹

Sfântul Vasile cel Mare va adopta o învățătură *echilibrată* despre arta medicală, învățătură *normativă* pentru Biserica Ortodoxă și care reflectă deplin armonia dintre Dumnezeu, om și natură. Redăm în cele ce urmează fragmente sugestive din lucrarea „*Asceticele*” (Întrebarea 55. *Dacă folosirea artei medicale corespunde scopului pietății*): „Acele medicamente care sunt potrivite pentru fiecare boală n-au răsărit din pământ așa la întâmplare, ci s-au produs în mod cert prin voința Creatorului, ca să ne fie nouă de folos. De aceea puterile naturale ce se află în rădăcini și flori, sau în frunze sau în fructe sau în sucuri, și toate câte din metale și din mare s-au găsit priincioase pentru folosul corpului, toate sunt asemenea acelor pe care le-am descoperit ca să mâncăm și să bem(...) iar de arta medicală, dacă ar fi cândva necesară, trebuie să se îngrijească s-o folosească în așa fel încât să nu-i atribuie ei atât cauza sănătății cât și a bolii, ci să primească folosirea binefacerilor ei ca rânduială spre mărirea lui Dumnezeu și ca un model al îngrijirii sufletelor. În ceea ce privește ajutoarele artei medicale, să nu ne punem toată nădejdea pentru ușurarea durerilor numai în această artă, ci să știm că Domnul sau nu va lăsa să fim încercați mai mult decât putem suporta, sau, ca atunci când câteodată pregătea tină și ungea pe bolnavi și le porunca să se spele în Siloam (...) Și, desigur, așa cum în cazul artei medicale, pentru vindecarea trupului suportăm operații, cauterizări și bem medicamente amare, la fel și pentru vindecarea sufletului trebuie să suportăm tăietura cuvintelor de muștrare și medicamentelor cele amare ale epitimiiilor. (...) Și faptul că vindecarea bolilor învechite se obține prin tratamente diferite și dureroase aplicate timp îndelungat, aceasta constituie un indiciu că și păcatele sufletului trebuie să le îndreptăm prin rugăciune stăruitoare, prin căință îndelungată și printr-o disciplină aspră, pe care și

38. Arhim. Placide Deseille, *Ce este Ortodoxia? Cateheze pentru adulți*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p.61.

39. Sfântul Macarie Egipteanul, *Omiliile duhovnicești*, colecția „Părinți și scriitori bisericesti”, vol. 34, traducere de pr. prof. dr. Constantin Cornițescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, pp. 276-278; *Omilia a XLVIII-a*.

Scriptura ne-o arată ca suficientă pentru însănătoșire (...) Căci (dacă) pe de o parte este lucru nesocotit să-și pună cineva toată nădejdea lui (numai) în mâinile doctorilor, cum vedem (că fac) unii din nefericiții suferinzi, care nu se dau în lături să-i numească pe doctori chiar *mântuitori*, pe de altă parte *este încăpățânare să fugi complet de orice folos din cele pe care le poate aduce medicina (...)* Așadar, rațiunea sănătoasă ne învață să nu fugim nici de operații, nici de cauterizări, nici de suferințele pe care le provoacă medicamentele tari și dureroase, nici de postiri, nici de regim aspru, nici de abțineri de la lucruri vătămătoare; și toate acestea, o repet, *ca să se salveze scopul folosului sufletesc, așa încât, avându-l pe acesta ca model să se învețe grija de sine însuși.* (...) Căci nu toate bolile ne vin de la natură sau de la o dietă greșită sau din alte cauze corporale, pentru care vedem că medicina este câteodată de folos, fiindcă adesea bolile sunt pedepse pentru păcatele noastre, venite (asupra noastră) pentru întoarcere (...) *Așadar nici nu trebuie să fugim cu totul de această artă, nici nu trebuie să ne punem toată nădejdea în ea.* Ci precum folosim agricultura, doar roadele le cerem de la Dumnezeu, și precum cârma o încredințăm conducătorului, dar pentru salvarea din mare ne rugăm lui Dumnezeu, la fel și când chemăm pe medic, dacă ar fi nevoie, să nu părăsim nădejdea în Dumnezeu.”⁴⁰

Actualizând învățătura sfântului Vasile cel Mare despre arta medicală, putem concluziona că actul medical creștin este prin excelență un *act eclezial*, prin doctor lucrând Mântuitorul Hristos, în bolnav suferind Însuși Mântuitorul Hristos, prin preot dezlegând Mântuitorul Hristos. Este o comuniune în trei, bolnav-doctor-preot, icoană a Sfintei Treimi, după cum familia, tată-mamă-copii ca și comuniune iubitoare și rugătoare, este chip al Sfintei Treimi. De aici reiese importanța rugăciunii doctorului pentru cei bolnavi dar și rugăciunea bolnavului pentru doctorul său.⁴¹

40. Sfântul Vasile cel Mare, *Asceticele*, Partea a doua, vol.18, colecția „Părinți și scriitori bisericești”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, pp.297-301.

41. Prof. Univ.Dr. Pavel Chirilă, *op.cit.*, pp.180-181. A se vedea *rugăciunea doctorului pentru bolnavii lui*:

„Doamne Iisuse Hristoase, Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu, Cel Care, întrupându-te, ai luat asupra Ta neputințele noastre și bolile noastre le-ai purtat, Cel Ce din marea Ta milostivire și, ca semn al apropierii Împărăției Tale, ai vindecat și vindeci mulțime de bolnavi, neputincioși și stăpâniți de demoni, vino cu puterea Ta atotmăduitoare și vindecă bolnavii care cer tămăduire, că Tu ești Cel ce ai zis: *fără Mine nu puteți face nimic.*

Descoperă, Doamne, prin Mângâietorul pe care prin Tine Tatăl L-a trimis în lume, pricina îmbolnăvirii robilor Tăi, și dă-le lor pocăință, liniște, răbdare și bucuria sufletului încercat în vremea cercetării Tale.

Conlucrarea preotului de caritate cu personalul medical

Adeseori *biserica* este numită în scrierile Sfinților Părinți „spital duhovnicesc”; tot astfel și spitalul poate ajunge „biserica”, în care preotul, bolnavii și personalul medical prin rugăciune, iubire, prin Taina Spovedaniei⁴² și Împărtășirea din același potir, prin comuniunea spirituală devin o familie duhovnicească.

Se recomandă ca în vizitele zilnice ale medicului la patul bolnavului să ia parte și preotul, această conlucrare dând încredere celui suferind. În practică însă nu se realizează acest deziderat: „Liturgia cuvântului sau timpul sfătuirii, în cazul slujirii în spitale, este cea mai extinsă formă de slujire. Adesea, este legată cu administrarea unora dintre Sfintele Taine. Dar, dacă medicul face un control în fiecare zi, preotul ar trebui să-i urmeze sau chiar să fie în echipă cu acesta. În cadrul acestei vizite zilnice, se poate realiza dialogul cu pacientul, dialog menit să-l scoată din starea de criză a credinței. Această structură este de tip catehetic și are menirea de a reșeza credința pacientului și de a-l determina să relege dialogul personal cu Dumnezeu.”⁴³

Raportul preot-medic nu este unul concurențial, ci de

Și mai descoperă, Doamne, robilor Tăi, stăpânul vieții și al vindecării, stăpân peste orice trup muritor și peste orice suflet veșnic.

Fă, Doamne, ca boala robilor Tăi să fie prilej de vindecare a sufletului, de mărire a credinței, nădejzii și dragostei.

Iar mie, robului Tău, doctor al trupurilor muritoare și slugă netrebnică, dă-mi a învăța leacul potrivit care nu face rău, iar bolnavilor care mă caută să le descopăr calea spre Tine, că Tu ești Tămăduitorul sufletelor și al trupurilor noastre și Ție înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

42. Dincolo de examenul conștiinței, doctorii vor da seama înaintea lui Dumnezeu de modul cum au tratat pe cei bolnavi, cu dragoste, cu indiferență etc. De aceea, în îndrumările de spovedanie mai vechi sau mai noi se regăsesc întrebări privitoare la modul cum s-au raportat la bolnavi. Este un mod pedagogic de conștientizare a raportării propriei persoane la Dumnezeu, o smerire pentru o mai bună slujire a celui bolnav:

„Dacă nu-i tratează pe bolnavii săraci pe plată puțină.

Dacă nu arată bolnavilor primejdia în care se află ca să primească Tainele.

Dacă fac bolnavului examene care-l pun în pericol.

Dacă au dubii în ce privește boala acestuia și nu se sfătuiesc cu alți medici.

Dacă din nepăsarea lor bolnavului i se face mai rău sau moare”. *Vezi, Mic manual de spovedanie și mângâiere a bolnavilor și muribunzilor*, în românește de diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2006, pp.32-33.

43. Pr. Conf. Dr. Ioan Chirilă, „Dimensiunea taumaturgică a slujirii liturgice”, în vol. *Medicii și Biserica*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, pp. 78-79.

complementaritate, primând conlucrarea și respectarea specificului fiecărei slujiri, căutându-se astfel cele mai bune soluții pentru a ușura suferința. În acest sens, Preafericitul Părinte Daniel sublinia importanța conlucrării armonioase dintre medic și preot pentru alinarea suferinței celui bolnav, a singurătății, a sărăciei, cu sprijinul familiei, al celor dragi, în „*Cuvântul de învățătură*” rostit la întâlnirea cu preoții misionari de caritate din spitalele din Arhiepiscopia Bucureștilor, palatul Patriarhiei, 4 august 2008 :

„În pastorație se constată că atunci când suferința e însoțită de sărăcie multă, când bolnavul nu are nici bani pentru medicamente sau lucruri strict necesare, suferința se amplifică. De aceea, este nevoie, pe lângă rugăciune, pe lângă sfatul duhovnicesc bun, pe lângă Spovedanie și Împărtășanie, de multă solidaritate cu cei suferinzi și săraci. Atunci când cineva suferă și este înconjurat de prieteni sau de membrii familiei, suferința lui se diminuează, pentru că i se arată solidaritate, simpatie, prezență iubitoare, prietenoasă, frățească. Suferința și singurătatea se îngemănează; singurătatea se amplifică din cauza bolii, iar suferința bolii se amplifică din cauza singurătății. Deci, este foarte important ca preotul să fie prezent ca părinte duhovnicesc lângă cei bolnavi sau suferinzi, să cultive prin rugăciune și sfat bun comuniune duhovnicească, de familie spirituală, mai ales dacă spitalul are capelă sau paraclis. Medicina modernă dă prioritate aparatelor și analizelor față de dialogul cu bolnavul. Foarte adesea omul stă singur între aparate. Ca atare, lipsește dimensiunea personală a omului. Din acest motiv, rolul preotului este extrem de important. Nimeni nu poate înlocui preotul din spital. Medicul este chemat să coopereze cu preotul. Ei nu sunt concurenți în spital în fața bolnavului, ci *împreună lucrători*”⁴⁴

Cateheza și rugăciunea, cale și împlinire în Sfânta Împărtășanie

În Sfânta Liturghie, Mântuitorul Hristos ne vorbește, ni Se descoperă prin rugăciune, prin cuvânt, El însuși fiind Cuvântul întrupat și ni se dăruiește deplin, desăvârșit prin Trupul și Sângele Său.⁴⁵

44. *Vestitorul Ortodoxiei*, Anul I(XVIII), Nr. 8-10, 2008, p.32.

45. Este o legătură indisolubilă între *cuvânt și Taină*, ele alcătuind mediul unic de comuniune între om și Dumnezeu: „*Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine are viață veșnică*” (Ioan V, 24); „*cuvintele Mele duh sunt și viață*” (Ioan, VI, 23); „*dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață în voi*” (Ioan, VI, 53); totodată drumul ucenicilor Luca și Cleopa către Emaus este imaginea Sfintei Liturghii, a unității între cuvânt și Taină. Mântuitorul le tâlcuiește Scripturile și deși nu-L recunosc, la început, până la „frângerea pâinii”, ei primesc harul

Prin cuvânt, Dumnezeu se descoperă omului, îl cheamă la mântuire prin credință întrucât „credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos” (Romani, X, 17). Cuvântul primește putere prin Sfânta Împărtășanie, găsindu-și în ea împlinirea cea mai elocventă: „Sfânta Liturghie, Taina Tainelor, este paradigma unității între cuvânt și taină. Liturghia catehumenilor are în centru cuvântul, împărtășirea cu Dumnezeu Cuvântul prin cuvânt. Liturghia credincioșilor are în centru Taina, împărtășirea cu Cuvântul făcut trup. (...) El nu ne-a vorbit doar ci ne-a și dăruit Trupul Său spre hrană. Trupul Mântuitorului este purtător de energie dumnezeiască, mai mult decât cuvântul Său. Necesitatea de a comunica prin Taine, energia din însuși Trupul Său de viață făcător este impusă de faptul că avem și noi un trup.”⁴⁶

În Sfânta Liturghie cuvântul se contopește cu Taina, se purifică pentru sfințirea noastră, dar înainte de a ne sfinți, Sfânta Euharistie ne vindecă, Hristos ne este deopotrivă și doctor și „medicament”(φάρμακον) dar nu medicament pieritor ci Se dăruiește Însuși ca „medicament al nemuririi”⁴⁷ în drumul nostru către Împărăția lui Dumnezeu: „Căci de-ar zice cineva că-i bolnav și cere vindecare, Domnul nu numai că vine lângă cel suferind ca să-i vadă boala cu ochii Lui Înșiși, să pună mâna și să facă El Însuși totul pentru însănătoșire, ci se face și doctoria și hrana potrivită și tot ce poate ajuta la înzdrăvenirea lui. Iar când e nevoie de înnoirea ființei noastre, Domnul ne împrumută din Însăși ființa Sa, din trupul Său și ceea ce s-a stricat în noi El pune la loc, luând din al Său Însuși. Și la această înnoire nu folosește aceeași materie, pe care a folosit-o la prima creare, căci atunci a folosit tina pământului; acuma și-a dat chiar trupul Său propriu și prin această înnoire a vieții nu numai că repară firea îmbolnăvită a sufletului nostru, făcând-o mai bună, ci însuși sângele Său îl varsă în vinele inimilor celor ce se împărtășesc, făcând de acum să răsară înlăuntrul lor însăși viața Mântuitorului.(...)ca să ne folosim de o vorbă care cuprinde toate, în vremurile de demult Domnul își arăta binefacerile Sale față de neamul omenesc mai mult prin fapte văzute și conducea pe om prin porunci, prin sfaturi și prin legi, cu alte cuvinte, prin slujba îngerilor, ori prin cei mai dreپți dintre

dumnezeiesc („ardea inima în ei”), dar devin conștienți de acesta după cuminecare. În concluzie, *cuvântul este purtător de har prin voia lui Dumnezeu, dar el se împlinește desăvârșit prin Sfânta Euharistie.*

46. Pr. Florin Botezan, *Sfânta Liturghie, cateheza desăvârșită*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p.96.

47. Cf. sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni*, XX, 2. Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către elini*, X, 106, 2. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, IV, 35, 55. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvântări*, VIII, 18. Sfântul Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, VII, 30. A se vedea cap. *Tămăduirea prin Sfintele Taine*, în Jean-Claude Larchet, *Terapeutica bolilor spirituale*, Editura Sofia, București, 2006, pp. 254-275.

oameni, câtă vreme acum Domnul lucrează prin Sine Însuși, în chip nemijlocit și peste tot locul”.⁴⁸

De aceea, Sfinții Părinți văd în Sfânta Euharistie leacul prin excelență, care vindecă tot păcatul ce ne vatămă sufletul. În acest sens, Sfântul Ioan Hrisostom mărturisea importanța Sfintei Împărtășanii pentru vindecarea sufletului împreună cu ascultarea Sfintei Scripturi dar și a predicii- am putea extinde și la cateheză- unită cu milostenia:

„(...) Cinstitul Sânge al lui Hristos, dacă te împărtășești cu îndrăznire. *El poate stinge toată boala.* Împreună cu cinstitul Sânge al lui Hristos, *ascultarea cu atenție a dumnezeieștilor Scripturi, apoi milostenia unită cu **ascultarea predicii.*** Prin acestea toate vor putea fi omorâte patimile care ne vatămă sufletul. Numai atunci vom trăi cu adevărat”.⁴⁹ *Îndrăznirea* de care ne vorbește Sfântul Ioan Hrisostom semnifică încrederea că Dumnezeu ne poate ajuta în suferința noastră dacă noi răspundem la acest gest de maximă iubire, prin purificarea de patimi, prin frică sfântă, prin smerenie că nu suntem vrednici a-L primi în sufletele noastre pe Cel ce ține cerurile, pe Stăpânul tuturor:

„Nu vă alung, nici nu vă opresc prin muștrările mele, ci mai mult vă atrag. Frica de pedeapsă stă ca focul pe ceară. După cum focul topește ceara, tot așa și frica de această pedeapsă, când cade pe conștiința noastră, a păcătoșilor, topește și pierde păcatele; când stăruie în conștiința noastră, frica aceasta ne face sufletul curat și strălucitor și ne dă mai multă îndrăznire; iar îndrăznirea aceasta ne face să avem mai multă râvnă de a ne împărtăși des cu negrăitеле și înfricoșătoarele Taine. Și după cum doctorul dă doctorii amare bolnavilor, care și-au pierdut pofta de mâncare, elimină cu ele din stomac sucurile rele și deșteaptă pofta de mâncare, iar prin asta îi face pe bolnavi să se apropie cu mai mult drag de mâncărurile obișnuite, tot așa și predicatorul care rostește cuvinte amare, curățește cu ele sufletul de gândurile rele și-l scapă de povara grea a păcatelor, iar prin asta liniștește conștiința și o face să guste cu multă plăcere Trupul Stăpânului.”⁵⁰

Cateheza înțelegea ca învățătură mântuitoare care ne conduce către Împărăția lui Dumnezeu și desăvârșită prin Sfânta Împărtășanie, presupune o transformare spirituală a omului care se realizează prin rugăciune. Îl chemăm pe Hristos în rugăciune, Îl laudăm, Îi mulțumim pentru Sfânta Împărtășanie, dar

48. Nicolae Cabasila, *op.cit.*, pp. 139-140.

49. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei* (Scrieri. Partea a III-a), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, *omilia IV,9*, p.60.

50. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Predici la sărbători împărătești și Cuvântări de laudă la sfinți*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, pp. 461-462.

totodată Îi cerem să ne însoțească pe parcursul vieții, să ne întărească credința, să ne dăruiască și să ne păstreze sănătatea.

În spital, suferința este o realitate psiho-somatică continuă, de aceea se impune *rugăciunea continuă*, atât pentru bolnavi, cât și pentru întărirea credinței preotului și a personalului medical. Prin rugăciune personală, îi ajutăm pe cei aflați în suferință, ajungem însă să ne înțelegem pe noi înșine, să ne cunoaștem, să ne purificăm de patimi și în sfârșit să îi iubim pe ceilalți: „Dar dragostea adevărată față de orice semen, dragostea care nu cade niciodată, nu se poate naște fără rugăciune și fără asceza purificatoare de patimi. E adevărat că fără descoperirea subiectului semenului în dragostea adevărată nu ne descoperim nici noi toată adâncimea subiectului nostru, așadar nu atingem ultima desăvârșire în rugăciune; dar nici fără rugăciune nu putem dobândi deplina iubire de semen. Credem că rugăciunea ca dragoste de Dumnezeu și dragostea de semenii progresează paralel și într-o intercondiționare. Dar credința în Dumnezeu primează. Ea dă forță voinței de a iubi pe semenii, precum ea susține efortul nostru în rugăciune.

Socotim că se descoperă pe sine cel ce iubește pe altul, ajutat și de rugăciune, sau cel înălțat la treapta rugăciunii mintale, ajutat și de dragoste. Iar descoperindu-și indefinitul subiectului propriu, descoperă în legătură și în comunicare cu el și infinitul divin.”⁵¹

Doctorul Alexis Carrel publica în 1941 un eseu despre multiplele efecte tămăduitoare ale rugăciunii, accentuând pe acelea psiho-fiziologice, punctând forța metamorfozatoare a rugăciunii, desigur prin lucrarea harului, cu toate că nu este menționată explicit:

„Atunci când rugăciunea este rostită cu regularitate, influența ei devine evidentă și este comparabilă cu influența beneficătoare a unor glande cu o funcționalitate normală. Ea determină un fel de transformare mentală și organică, care se produce progresiv. S-ar putea spune că în conștiință se aprinde ceva ca o flacără. Omul își vede atunci adevăratul chip. El își descoperă egoismul, lăcomia, greșelile de judecată și orgoliul, care stăteau ascunse în umbră. Omul ajunge să se supună îndatoririlor morale, să caute să dobândească umilință; în fața lui deschizându-se astfel, Împărăția Milei. Încetul cu încetul, se instalează o liniște interioară, o armonie spirituală și morală, o mai mare putere de a îndura sărăcia, bârfa, calomnia, grijile, de a suporta mai ușor pierderea celor dragi, durerea, boala și moartea. *Astfel, medicul care vede un bolnav rugându-se ar trebui să se bucure. Liniștea generată de rugăciune devine un puternic ajutor*

51. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și Mistica*, București, 1992, p.270.

terapeutic. Cu toate acestea, rugăciunea nu trebuie să fie asemuită morfinei, căci, odată cu calmul, ea aduce și o integrare mai bună a activităților mentale, un fel de regenerare a personalității. Uneori ea generează curajul, imprimă credincioșilor o influență deosebită. Seninătatea privirii, liniștea atitudinii, seninătatea comportamentului și, când este necesar, acceptarea cu seninătate a morții, pun în evidență prezența comorii ascunse în adâncul sufletului. Sub această influență binefăcătoare, până și ignoranții, retardații, își folosesc mai bine forțele intelectuale și morale. Rugăciunea îi ridică pe oameni deasupra nivelului lor intelectual, dobândit prin ereditate și prin educație.⁵²

Rugăciunea este o formă de comuniune atât cu cei vii cât și cu cei adormiți în Domnul. În *Molitfelnicul*, cartea de căpătâi a preotului, între *rugăciunile la felurite neputințe și boli*, găsim o *rugăciune la toată neputința*.⁵³ O regăsim aproape în întregime în „cel mai vechi manuscris în care se află textul grecesc al Liturgiilor ortodoxe, în *codicele grecesc Barberini nr.336* din biblioteca Vaticanului, provenit din biblioteca Barberină (unde avea nr.II.55 sau LXXVII). E un Evhologiu, scris pe la sfârșitul secolului VIII(...)⁵⁴ Suntem astfel prin rugăciune în comuniune cu sfinții, cu strămoșii noștri, ne rugăm cum se rugau și ei, primim ajutorul lor:

„Stăpâne, Stăpâne Preasfinte, Atoatețiitorule, prieten al sufletelor, prieten al robilor, Mântuitorule a toate, Doctorule al sufletelor și al trupurilor, Cel ce umilești și înalți [*Sir* 7, 11], Cel ce pedepsești și iarăși tămăduiești, cercetează-l cu mila Ta pe fratele nostru (N) care este neputincios; întinde brațul Tău nevăzut cel plin de vindecare și tămăduire și vindecă-l pe robul Tău ridicându-l din patul bolii. Ceartă duhul neputinței, depărtează de la el toată lovitura, toată durerea, toată biciuirea, toată fierbințeala sau frigurile; și de este în el greșală sau fărădelege, slăbește, lasă, iartă pentru iubirea Ta de oameni. Așa, Doamne, cruță făptura Ta în Hristos Iisus Domnul nostru, căruia I se cuvin slava și stăpânirea, împreună cu Sfântul Duh în vecii vecilor.”⁵⁵

Concluzionând despre importanța rugăciunii în viața preotului găsim o frumoasă comparație care ne dă putere să trecem peste toate încercările și ispitele inerente slujirii:

52. Alexis Carrel, *Eseu asupra rugăciunii*, prezentare, traducere și adaptare de Teofil Teodorescu, p.8 ,vezi [www.ecolife.ro / articole / spiritualitate / rugăciune](http://www.ecolife.ro/articole/spiritualitate/rugaciune)

53. *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 347.

54. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială* pentru institutele teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 210.

55. *Canonul Ortodoxiei*, I, *Canonul Apostolic al primelor secole*, Editura Deisis/Stavropoleos, Sibiu, 2008, p. 997.

„Ca slujitori, ar trebui să trăim în această lume asemenea scafandrilor. Atunci când un scafandru se afundă în mare ca să caute pe fundul acesteia perle, respiră printr-un tub lung aerul din lumea de la suprafață. Tot astfel și noi, prin tubul cel lung al rugăciunii, ce ajunge până la Dumnezeu cel veșnic, trebuie să respirăm harul Sfântului Duh. Atunci, trăind în lume, însă respirând prin rugăciune aerul harului dumnezeiesc, vom fi feriți de a ne afunda în păcatele acestei lumi și vom afla perlele mântuirii – sufletele oamenilor cele preaschime ale lui Dumnezeu – și le vom așeza pe ele înaintea Domnului.”⁵⁶

În loc de concluzii

Se impune dintru început, o permanentă catehizare în spitale ca și în parohii, nu numai în sens *informativ*, care poate fi utilă dar nu ziditoare, ci mai ales *formativ*, având ca finalitate *vindecarea duhovnicească*, dobândirea mântuirii, chiar atunci când cea trupească nu este posibilă; doctorul tratează, dar Dumnezeu vindecă.

Se pleacă de la ideea că fiecare persoană este *unică* și chiar în suferință, ea dă mărturie de credința și dragostea ei față de Dumnezeu și față de semenii; că Dumnezeu o iubește în starea de rugăciune și de smerenie și o întărește pe patul durerii. Cu atât mai mult, preotul prin cuvântul său îi ajută să înțeleagă sensul suferinței și al vieții în prisma veșniciei; prin suferință se pot vedea „ferestrele cerului”.

Pe patul de suferință se poate ajunge la credință, după o viață duhovnicească în derivă, iar preotul trebuie să fie alături de cel încercat de întrebări, așteptări, temeri. Atunci când preotul va fi și el asaltat de prea multa suferință va găsi ajutor în rugăciune și cuvântul său de învățătură va fi întărit de harul lui Dumnezeu, primind astfel putere să reînceapă lupta întru cuvânt.

Se dorește ca învățătura de credință propovăduită prin cateheză, prin rugăciune, smerenie și pocăință să se împlinească prin primirea Sfintei Euharistii, „*medicamentul nemuririi*”.

56. Arhimandrit Serafim Alexiev, *op.cit.*, Editura Sofia, București, 2009, p.34.

DIN VIAȚA EPARHIEI

RESPONSABILITATEA BISERICII ÎN SLUJIREA APROAPELUI

Pr. Marius VIȘAN

Misiunea și implicarea Bisericii în problematica pastoral – social – misionară, este o necesitate și o prelungire a slujirii „Liturghiei după Liturghie”, având ca model pe Însuși Mântuitorul Hristos prin învățătura și activitatea Sa mesianică, ca început al înnoirii chipului omului prin pocăință, iertare, îndreptare, milostenie, smerenie și împărtășire cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului Iisus Hristos.

Biserica Ortodoxă coboară în social, iese în întâmpinarea nevoilor actuale ale societății și ale credincioșilor și desfășoară activități sociale. Mesajul esențial al Bisericii privește pe fiecare om în parte și își păstrează intact caracterul tainic tămăduitor.

Astfel, la data de 26 noiembrie 2013, de ziua Sfântului Stelian, ocrotitorul copiilor, parohia Sfântul Nicolae - Țigănești I, împreună cu copiii implicați în acțiuni social – filantropice, au vizitat și au oferit haine copiilor de la Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului - Alexandria. Am fost primiți cu multă căldură și bucurie de doamna director general Floarea Alesu.

Demersul a avut ca mesaj iubirea aproapelui, implicarea și responsabilizarea noastră față de copiii cu nevoi speciale, ca mijloc de susținere și protecție socială, stabilindu-se o legătură părintească cu acești copii pe tot parcursul anului.

Echipa de implementare a acțiunilor sociale de la biserica Sfântul Nicolae - Țigănești I, protoieria Alexandria este formată din:

- Preot Paroh Vișan Marius
- Marin Diana – elevă
- Matei Andreea – elevă
- Barbu Ana Maria – elevă
- Stoienică Nicoleta - elevă

Parohia noastră dorește, prin desfășurarea acestor acțiuni, să se evedențieze ca o biserică în slujba și pentru slujirea credincioșilor, rugându-ne unii pentru alții, ca prin rugăciune, comuniune și împărtășire, să fim fii ai lui Hristos.

RESTITUIRI

PREDICĂ LA SFÂNTA TREIME*

Pr. Prof. **Dumitru STĂNILOAE**

*„Trei sunt care mărturisesc în cer: Tatăl,
Cuvântul și Duhul Sfânt. Și acești trei una sunt” (I Ioan V, 7).*

Nu e minte omenească sau îngerească să se poată ridica până la înțelegerea lui Dumnezeu, ca să știe ce este El în Sine Însuși. Nu e cuvânt omenesc sau îngerească să poată tălmăci cum se cuvine taina cea mai înaltă din câte există. De Dumnezeu nici nu se poate măcar vorbi decât în stare de rugăciune. Dacă suntem neîntrerupt în fața Lui, căci de El nu ne putem ascunde, noi nu trebuie să vorbim despre El, ci către El, sau în conștiința că, vorbind despre El, vorbim către El. Și totdeauna trebuie să avem sentimentul că suntem în puterea și sub mila Lui. De aceea vorbind către El despre El, trebuie să o facem deodată cu rugămintea să ne ierte că îndrăznim să facem aceasta. Cu sentimentul acesta a vorbit și patriarhul Avraam, care era neasemănat mai mult decât noi prin marea lui credință. „Iată, cutez să vorbesc Stăpânului meu, eu care sunt praf și cenușă” (Facere XVIII, 27).

Pe Dumnezeu nu-L poate face și nu trebuie să-L facă nici o rațiune obiect fără voință și mărginit, pe care să aibă pretenția că-L poate cuprinde și diseca cum îi place. Dumnezeu scapă totdeauna unei asemenea întreprinderi. Numai în frică și cutremur putem să ne dăm puțin seama de ceea ce e Dumnezeu, cum a spus Sfântul Ioan Gură de Aur. De El trebuie să ne apropiem „descălțându-ne” de mândria minții și de nepăsare, în simțirea smerită că El e Făcătorul, Susținătorul, Mântuitorul și Stăpânul nostru,

* Publicată în rev. *Glasul Bisericii*, anul XXXII, nr. 5-6 (mai – iunie) 1973, pp. 477-479

mulțumindu-I că ne-a dat existența din nimic, că ne ține în viață și că ne-a rânduit spre viața veșnică, prin umplerea noastră de o rază din plinătatea vieții necuprinsă și a iubirii Lui.

Când vorbim către Dumnezeu sau despre El în fața Lui, trebuie să avem sentimentul că El e soarele din care izvorăște tot ce există și toată lumina care însoțește existența, și ca atare ar putea să orbească ochiul minții care îndrăznește să caute spre El. De aceea dacă totuși putem să-L cunoaștem, deși nu în modul exact cum este, dar măcar că există și e mare și bun, trebuie să-I mulțumim că ne-a înzestrat cu puțința de a gândi despre El, și că s-a coborât la nivelul capacității noastre de a gândi și de a vorbi către El și despre El.

Taina lui Dumnezeu e sporită și mai mult de faptul că El este o Treime de Sfinte persoane, deși e Unul după ființă. Dumnezeu ne privește prin trei fețe atotstrălucitoare de aceeași bunătate, iubirea Lui se revarsă spre noi prin trei fețe pline de iubirea dintre ele.

Dumnezeu este atotiubitor pentru că este iubirea în Sine Însuși, pentru că este iubirea negrăită a unui Tată, cum nu e altul, față de Fiul Său, și a unui Fiu, cum nu e altul, în Duhul Sfânt.

Iubirea lui Dumnezeu se revarsă peste noi ca iubirea Celui mai bun Tată, pentru că e Tată în Sine și izvorul întregii părințimi din lume, pentru că trăiește din veci iubirea Celui mai bun Tată față de Cel mai bun Fiu și iubirea celui mai bun Fiu din câți se pot cugeta. Iubirea lui Dumnezeu față de noi e iubirea unui Tată bun cum nu se poate descrie. Dar în iubirea lui Dumnezeu cea către noi e și iubirea Celui mai bun Fiu, care ar vrea să simțim și noi, fiecare toată dulceața iubirii de fiu față de Tatăl pe care o simte El, sau să simțim ca El toată dulceața iubirii Tatălui Său.

Dar, în iubirea lor de nedescris, Tatăl și Fiul sunt uniți într-un Duh, în Duhul cel Prea Sfânt, în care se întâlnesc într-o iubire lipsită de orice umbră. De această iubire vrea să ne facă Dumnezeu și nouă parte.

Creștinismul este religia iubirii lui Dumnezeu față de lume, pentru că este religia lui Dumnezeu în Treime, pentru că este religia Sfintei Treimi, pentru că nu este religia unui Dumnezeu singuratic, lipsit de căldura iubirii, ci a unui Dumnezeu care este iubire între trei persoane, unite desăvârșit prin iubirea lor din veci desăvârșită.

Mântuirea lumii a înfăptuit-o Fiul lui Dumnezeu și El o duce la desăvârșire, până când ne va face pe toți asemenea Lui, ca să simțim toată iubirea Tatălui față de noi și toată iubirea Fiului față de Tatăl. Tatăl L-a trimis

pe Fiul Său în lume și L-a dat la moarte pentru noi, ca să ne arate și nouă iubirea Sa de Tată, pentru ca să ne umple și pe noi de iubirea Fiului Său față de Sine. Fiul s-a întrupat, ca să se facă asemenea nouă, pentru ca și noi să devenim asemenea Lui. S-a întrupat pentru ca iubirea Tatălui ceresc față de Fiul Său să fie și iubirea către fața omenească a Fiului Său și către noi toți care purtăm fața omenească a Fiului Său. Tatăl L-a înviat pe Fiul Său devenit om, ca și noi să înviem din moartea noastră și să ne bucurăm de iubirea veșnică nemărginită a Tatălui ceresc, în unire cu Fiul Său și să ni-L iubim pe Tatăl ceresc cu iubirea Fiului Său.

Toate sărbătorile rânduite de Biserică sunt sărbătorile faptelor de iubire ale lui Dumnezeu față de noi, săvârșite prin Fiul Său. Dar de aceea sunt și sărbătorile nădejzii noastre în viața cea veșnică, în viața iubirii desăvârșite a Tatălui față de noi și față de Fiul Său.

Dar Fiul conduce toată lucrarea prin care sporim în simțirea iubirii lui Dumnezeu față de noi și a iubirii noastre față de Dumnezeu, prin Duhul Sfânt. Când Fiul s-a înălțat a promis sfinților Săi ucenici, și prin ei nouă tuturor, trimiterea altui Mângâietor, a Duhului Său cel Sfânt, care, așa cum unește pe Fiul cu Tatăl, ne unește și pe noi în chip nevăzut cu Tatăl și cu Fiul, dar și pe noi unul cu altul.

Duhul Sfânt este focul iubirii dumnezeiești, pe care L-a aruncat Fiul pe pământ și care nu se va stinge până la sfârșitul lumii. De aceea El s-a pogorât în chip de limbi de foc, căci iubirea grăiește cu limbă fierbinte, iubirea se transmite prin căldură și transmite căldură de la Dumnezeu la noi și între noi de la unul la altul, iubirea ea însăși fiind căldură spirituală.

Prin Duhul Sfânt iubirea lui Dumnezeu pe pământ e pururi lucrătoare.

Dar după încheierea sărbătorilor iubirii lui Dumnezeu, arătată nouă prin faptele Fiului, adică prin întruparea Lui ca om, prin răstignirea pentru noi, prin învierea și înălțarea Lui ca și noi să înviem și să ne înălțăm, apoi prin sărbătoarea pogorării Duhului Sfânt, care permanentizează iubirea lui Dumnezeu pe pământ, Biserica a așezat astăzi sărbătoarea Sfintei Treimi. Prin aceasta Sfânta Biserică ne învață că prin fiecare persoană a Sfintei Treimi și-a arătat și-și arată iubirea față de noi întreaga Sfânta Treime. Căci nu numai Fiul ne-a iubit, venind în lume și făcându-Se om ca noi, ci și Tatăl care vrea să-L vadă pe Fiul Său veșnic ca om, și nu numai Duhul Sfânt ne iubește lucrând în noi până la sfârșitul lumii, ci și Tatăl, care a trimis pe Duhul Fiului Său în inimile noastre.

Din izvorul supraplin al iubirii Sfintei Treimi se revarsă în lume toată iubirea, care ne va călăuzi spre desăvârșirea vieții în iubire.

Iar iubirea aceasta este lumina care toate le umple de înțeles și de căldură. Căci ea cuprinde în sine și dă din ea toate bunătățile. De aceea să strigăm și noi, împreună cu toți credincioșii, lui Dumnezeu celui în Treime:

„Slavă Ție, soarelui întreit! Slavă luminii cu trei raze!

Slavă luminii frumuseții Tale! Slavă strălucirii celei unice!

Slavă Ție celei ce îmbraci toate în lumina de aur a dumnezeirii celei una!

Slavă Ție Celei ce luminezi chipurile îngerilor!

Slavă Ție Celui ce dai strălucire soarelui! Slavă Ție Celui ce dai lumină lunii și stelelor!

Slavă strălucirii Tale nemărginite! Slavă luminii Tale nemateriale.

Slavă Celui ce umpli totul de lumină! Slavă Celui ce răsari lumii lumina”. Amin.

GEORGE COȘBUC *

Pr. Prof. **Dumitru STĂNILOAE**

Sunt posibile două atitudini principale în fața vieții: una e cea care vede mai mult golurile, umbrele, deficiențele ei; alta e cea care vede mai mult conținutul pozitiv, existența ei de fapt, armoniile. Unii poeți au tălmăcit în opera lor prima atitudine.

Coșbuc a dat o expresie de o strălucitoare originalitate celei de a doua.

Pentru Coșbuc, viața nu e o simplă tălăzuire de sentimente și pasiuni fără orizont și țintă, ci e însuflețită de doruri și atrasă de țeluri. Din tensiunea aceasta îi vine aspectul de luptă, de datorie, de încordare bărbătească. Viața e luptă pentru împlinirea, dar și capacitate de împlinire.

Motivul principal al optimismului lui Coșbuc este creștinismul lui. El nu se descumpănea în fața morții individului, pentru că el credea în viața viitoare:

*„Credința-n zilele de-apoi
E singura tărie-n noi”*

Însă încrederea majoră în viață, de care respiră poezia lui Coșbuc, nu poate veni decât dintr-o privire ce îmbrățișează continuu societatea. Unei priviri restrânse către zidurile eului, lipsa de plenitudine, unilateritatea subiectivității, perspectiva sigură a sfârșitului ei, îi pune ușor în față întrebări și îndoieli despre rostul și valoarea vieții. Societatea, dimpotrivă, se înfățișează prin durata ei cu mult mai adânc și mai unilateral ancorată în viață. Viața ei este mereu în floare, este o înflorire complexă, într-o înnoire continuă, putând realiza un șir indefinit de năzuințe, pe care insul le visează doar.

Coșbuc însă are ochiul deschis nu numai asupra faptului simplu al

* Articol apărut în Calendarul „Candela străbună” 1980, publicat de Parohia Ind. „Sfântul Simion” din Detroit, Michigan, pp. 80-81

vieții și asupra datoriei de a-l accepta și promova cu vrednicie, ci și asupra nenumăratelor mici și mari frumuseți ale ei.

Toate aceste frumuseți grave și naive îl fac să se bucure, să zâmbească, iar zâmbetul nu e biruit de dificultățile legate de viață, ci se transformă în acel umor bărbătesc, cu care țăranul român se apropie de patul ortacului bolnav sau suportă el însuși boala și perspectiva morții, ridicându-se deasupra lor.

Zâmbetul care înseninează poezia lui Coșbuc și semnificațiile lui ar merita un studiu aparte și el ar fi o contribuție la definirea spiritualității românești. În el e amestecată atâta duioșie și bărbăție, atâta înțelegere și încurajare, atâta deschidere spre oameni!

Acest zâmbet e o formă discretă a lirismului, a participării la viața altora, la durerea lor, a pudorii de a expune slăbiciunea și durerea proprie.

Coșbuc surprinde și transfigurează cu iubirea lui duioasă nu viața pur și simplu, nu efortul de a trăi cu vrednicie, care face parte și el din viață, ci viața cu frumusețile ei specifice românești, viața cu coloritul ei românesc.

Chiar modul lui de a vedea viața și efortul ei de a se depăși, este modul sensibilității românești, modul pozitiv, zâmbitor și fără melodramă, al poporului nostru. Un străin care ne-a vizitat țara a caracterizat poporul nostru ca un „popor care râde”, ca un „popor care merge la muncă râzând”. Efortul lui nu e însoțit de ochi încruntați, de fețe întunecate, de poze teatrale. E un popor care iubește viața, o trăiește natural, se bucură de frumusețile ei și întâmpină greutățile ce trebuie învinse, zâmbind. Românii zâmbesc și râd, pentru că prin surâs înving greutățile, le ușurează, le reduc din importanță, pentru că în râs comunică unii cu alții și se încurajează reciproc.

Coșbuc e tălmăciul cel mai adevărat al acestei atitudini robuste și obștești față de viață.

ANDREI MUREȘANU - POEZIA LUI NEMURITOARE *

Dr. **Antonie PLĂMĂDEALĂ**,
Episcop

Andrei Mureșanu a intrat în nemurire prin „*Deșteaptă-te Române*”. A trăit și a murit la Brașov. S-a stins în noaptea de 11 spre 12 octombrie în anul 1863. Avea doar 47 de ani. Dar suferința care i-a inspirat poezia era de o mie de ani. El e graiul suferinței transilvane. De aici adevărul versurilor sale din „*Deșteaptă-te Române*”. De aici forța lor magică. De aici nemurirea lor. Pentru că nu e cântecul unuia care se lamentează, al unuia care și-a pierdut speranța, al cuiva care a depus armele, al unui ins obosit de o mie de ani de luptă, și răbdare, și obidire, sub stăpânire străină. E un imn de mare prosepțime, de optimism luminat, de neîndoielnică credință în învierea care trebuia să vină, în eliberare, în dreptate, în împlinirea tuturor visurilor visate de milioanele de români din Transilvania, în miliardele de nopți în care fiecare s-a culcat fără să-și piardă speranța, cu toate că aici o mie de ani a însemnat cuvânt cu cuvânt o mie de ani.

Mureșanu și-a scris poezia când visul nu se prefăcuse încă în realitate. El scria pe întuneric, dar își îndemna profetic frații să nu-și piardă încrederea în ivirea zorilor.

Și să nu aștepte cu brațele încrucișate. Aceasta e noutatea lui. „Strigătul” lui, cum zice George Călinescu. „*Acum ori niciodată / Croiește-ți altă soartă*”. Extraordinară chemare revoluționară! Tot visul, tot elanul, toată voința, toată speranța, toată cutezanța lui 1848, erau prinse în cuvintele acestui imn menit să trezească, să însuflețească, să aprindă cu foc sacru, în toate inimile, făclia tinderii spre lumină, spre libertate. Andrei Mureșanu

* Apărut în Calendarul „Candela străbună” 1979, publicat de Parohia Ind. „Sfântul Simion” din Detroit, Michigan, pp. 56-57

scrie cu cuțitul ajuns la os. Gata cu răbdarea! Răbdarea aceea românească, bună uneori, nu trebuia să fie fără sfârșit. Când chemarea versului rostea: *Acum*, în clipa aceea fiecare conștiință românească se boteza într-un botezul revoltei împotriva soartei rele, și se hotăra printr-o supremă decizie interioară, s-o schimbe.

Imnul acesta are în el harul aprinderii sentimentelor de dragoste de patrie și de veghe, de bărbăție și de jertfă ale tuturor românilor, cât vor exista români pe lume. Andrei Mureșanu a descoperit cuvintele cheie, cuvintele magice, cuvintele unice care pot trezi în tot Românul, din toate timpurile, pe eroul din el.

Titu Maiorescu scria în 1886 că „Andrei Mureșanu a scris multe versuri, dar a făcut o singură poezie: „*Deșteaptă-te Române*”, apreciind că ea „arată un simțământ patriotic adevărat” și că „a dat expresie acelei agitări din acel moment 1848 și astfel a devenit populară și a rămas cunoscută de toată lumea română”. Aron Densușanul îl admira atât de mult pe Mureșanu, încât îi atribuia însușiri profetice și îl așeza, în unele privințe, chiar înaintea lui Alecsandri, spre exasperarea lui Maiorescu, ajutat astfel să nu mai poată vedea valoarea poetică a restului creației sale. George Călinescu, despre care se știe că își rostea judecățile cu necruțare, arbitrând, mai târziu între cei doi, în marea sa *Istorie a Literaturii Române*, scrise cu cumpătate: „Exagerare și într-o parte, și într-alta”. Posteritatea le-a fixat, și lui Mureșanu și lui Alecsandri, locurile pe care le merită, amândoi intrând, prin ce au creat mai bun, în dragostea generațiilor următoare, până la noi și tot așa va fi și de aici încolo.

George Călinescu apreciază la Mureșanu și alte poezii frumoase, numind *Alt răsănet*, *O privire de pe Carpați*, *Un devotament familiei Huirmuzachi*, ș.a. Citează, spre exemplificare, din cea din urmă, poezie într-adevăr de viziune clară, de speranță într-un viitor care avea să se realizeze.

*Veni-va o zi fatală, când intriga fățară
Ce țese la cabale, va pune larva jos;
Când pisma, nedreptatea, vor fi espuse-afară
Când fulgerul Proniei, ce sboară luminos,
Va nimicii dușmanii, ce pururi urzesc
La planuri, cum să piară poporul românesc*

.....
Prevăz p-un Alexandru, eroul cel mai mare.

„*Deșteaptă-te Române*” a avut și norocul unei melodii cu adevărat

inspirate, pe care o datorăm acelu Anton Pann „isteț ca un proverb”, cum l-a numit Eminescu. George Călinescu, în căutarea unui nume metaforic pentru „finul Pepei”, chiar legat de melodia lui „*Deșteaptă-te Române*”, îl găsește pe acela de „un Rouget de l’Isle român”, iar imnului îi dă calificativul, nici că se poate mai nimerit, de „marsilieză română”. Despre versuri spune că sunt „versuri de deschidere pline de strigăte, care au rămas întipărite în memoria generațiilor”. O melodie, la înălțimea poeziei. O poezie, la înălțimea melodiei. Melodia se cântă și după o sută de ani și, împreună cu versurile, ca și trupul și sufletul unei ființe vii, trăiesc ca un tot frumos, adevărat.

„*Deșteaptă-te Române*”, cu titlul original „*Un răsunset*”, e chemare menită „să răsune” fără încetare în conștiința românească și s-o țină trează, căci orice somn e „de moarte”. Ea e cântată de toate generațiile de la 1848 încoace, și tot atât de iubită și astăzi. Transilvănenii și bănățenii au văzut în Andrei Mureșanu, înainte de unire, conștiința lor, purtătorul mesajului lor celui mai sfânt. Mulți i-au închinat teze de doctorat, încă la Universitatea din Budapesta fiind, cum a făcut de pildă cărturarul Valeriu Braniște, înainte de anul 1900.

În 1918 – la 1 decembrie, această poezie, acest cântec, a izbucnit ca o flacără aprinsă deodată, prin puterea sfântului duh românesc, în toate cele 100.000 de inimi de români adunați pe câmpia de la Alba Iulia, să spună și să facă de o mie de ani: *Vrem să ne unim cu Țara*. Un martor prezent acolo notează în amintirile sale: După ce „s-a votat în unanimitate și în mijlocul unui adevărat delir motiunea de unire ... belșugul de sentimente s-a revărsat în acordurile zguduitoare ale imnului «*Deșteaptă-te Române*».

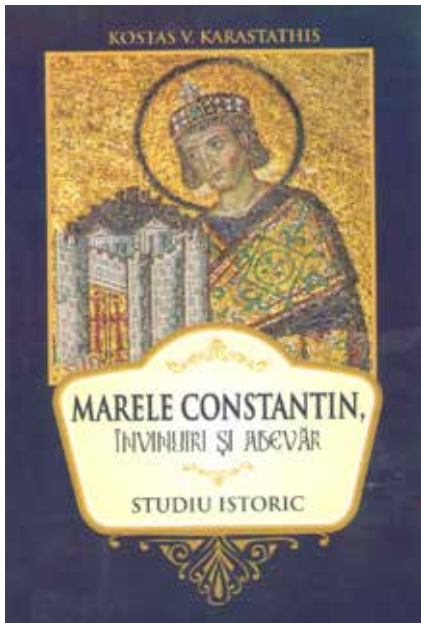
Acest imn al lui Andrei Mureșanu s-a cântat, și nici nu se putea cânta altul, pentru că acesta este imnul unor asemenea mari, unice, uriașe evenimente.

Poet al „unei singure poezii”! Dar ce poezie! Câți n-au scris volume peste volume, din care poți număra cu milioanele pe cei care nu știu nici măcar un vers. Dar câți dintre români nu știu măcar o strofă din poezia lui Andrei Mureșanu? El a știut să prefacă în cuvinte simțirile cele mai adânci ale sufletului românesc.

RECENZII

Kostas V. KARASTATHIS, *Marele Constantin, învinuiri și adevăr. Studiu istoric*, traducere Preot Ion Andrei Gh. Țârlescu, Editura Egumenița, Galați, 2013, 432 pp.

Trebuie să recunoaștem că persoanele și evenimentele din trecut au un anumit parfum de poveste, fiindu-le accentuate cu bună știință anumite calități ori defecte. Acest lucru îl putem observa și în prezent, numai că persoanele, sau mai bine zis personalitățile istorice, nu mai au „dispoziția” necesară pentru a se apăra ori pentru a confirma diferitele acțiuni ce li se atribuie. De când omul modern

are mai mult timp la dispoziție a exacerbat nevoia de a emite judecăți de opinie față de orice și oricine, fără a avea un substrat factual solid. Din acest motiv istoricul grec Kostas V. Karastathis vine să redeschidă o cutie a Pandorei, deschisă de alții de fapt, cu privire la persoana, acțiunile și efectele asupra umanității a Împăratului Constantin cel Mare. De ce o cutie a Pandorei? Atât în rândul istoricilor din apus, dar și în rândul televiziunilor, internetului, ori chiar a unora dintre profesori de istorie din școlile de pe la noi (din România), se induce din ce în ce mai mult ideea că Împăratul Constantin cel Mare nu a fost atât de „mare” pe cât s-a crezut și asta din mai multe motive. Ba mai mult imperiul condus de el și de urmașii săi a fost destul de obscur în istorie, elenismul reușind să îl „așeze” sub obroc.

Este bine totuși când apare un *connaisseur* pentru a îndrepta

lucrurile, sau măcar să scoată înaintea cititorului informațiile istorice autentice, pentru ca apoi acesta din urmă să își poată forma o părere în mod nestingherit de idei preconcepute.

Autorul Kostas V. Karastathis este istoric și cercetător, drept pentru care această operă deține atât o bibliografie alcătuită din izvoare, cât și una modernă alcătuită din istorici ai acestei perioade. Interesant este faptul că autorul dă dreptul la replică, citând ideile celor ce s-au situat contra, cât și cei au luat apărarea Împăratului, atât cei de acum cât și cei din trecut, iar cititorul are acces neîngrădit să își formuleze singur o părere, nestingherit chiar nici de ideile autorului. Iată un exemplu civilizată de tratare a unei probleme istorice (după unii). Dar de ce autorul se comportă în această manieră și acceptă amintirea celorlalte idei cu care se confruntă, ba chiar citarea lor în detaliu? Răspunsul: Pentru că acest autor este istoric și cercetător, iar ideile sale rezultă din cercetarea operelor scrise despre Împărat, atât cele din vechime, cât și cele din modernitate. Și ce este mai frumos pentru un om decât să accepte să se lupte pentru principii cu armele propuse de adversar. Dacă a învins, aceasta depinde doar de fiecare cititor în parte.

Iată un prim motiv pentru ca cele 429 de pagini ale acestei cărți să fie parcurse cu nesaț în doar 2 sau maxim 3 zile.

De ce în apus, în partea civilizată a Europei pe care acum o „preamărim”, Împăratul Constantin nu prea există? De ce nici un papă niciun rege ori măcar principe apusean nu i-a purtat numele? De ce în calendarul romano-catolic este trecut cu vederea? De ce imperiul bizantin este dat la o parte de istoricii apuseni, cu toate că a influențat istoria lumii timp de 1000 de ani? De ce această *damnatio memoriae* a lui Constantin? În timpul imperiului roman și nu numai, chiar și la egipteni, cea mai cruntă pedeapsă a unei persoane era *damnatio memoriae*, adică ștergerea existenței acelei persoane din toate registrele și din toate actele de stat. Mai rău este că aceste idei proferate acum și prin media sunt îmbrățișate și de unii intelectuali români și servite ca atare. Așadar revin obsesiv cu întrebarea DE CE? Pentru început trebuie să realizăm nevoia unora (de la noi) de a ieși în evidență cu ceva nou, mai ales dacă așa zice cineva din occident, atunci așa e bine, căci acolo e adevărul absolut. Am să continui cu câteva dintre motivele ce fac această carte atât de atrăgătoare: a) situația lui Constantin înainte de a fi împărat; b) învinuirile aduse lui Constantin despre ucidere rudelor sale; c) vedenia și convertirea lui Constantin; d) rolul său la primul Sinod Ecumenic; e) dorința de a se folosi de religia creștină pentru a domina

politic imperiul; f) drama familiei sale; g) învinuiri cu privire la distrugerea monumentelor de artă antică, risipa tezaurului imperiului, exilarea lui Atanasie, uciderea lui Arie; h) problema botezului întârziat cu bună știință a lui Constantin, precum și legenda bolii de care a suferit; i) păstrarea titlului de „pontifex maximus” până la moarte.

Deasemenea sunt tratate și idei cu privire la urmașii lui Constantin, precum și mama sa Elena. Iar spre finalul cărții autorul pune în discuție titulatura acordată de Biserica Ortodoxă de „Sfânt și Întocmai cu Apostolii”, precum și influența sa față de constituția Europei. Dacă astăzi asistăm la extinderea Europei, pentru a deveni cea de altă dată, de ce să nu privim către cel ce a reușit atât teritorial, cât și social și economic să realizeze din plin acest deziderat. Iată învinuirile ce i se aduc, dar și mai interesante sunt argumentele ce vin în sprijinul personalității lui Constantin, drept pentru care autorul reușește să contureze această personalitate folosindu-se cum am spus mai devreme de izvoarele istorice ce vin să prezinte timpul istoric, dar și legile după care se guverna acel timp. Vom regăsi o gândire și un umanism pe care noi cei de acum o considerăm ca frizând semisălbăticia. Ideea de toleranță religioasă pentru acea vreme exista în sânul imperiului roman, dar persecuțiile creștine din timpul precursorilor lui Constantin sunt dovedite de istorie. De ce alege Constantin să acorde libertate creștinilor care reprezentau 10-15% din totalul populației romane, ba chiar să îi favorizeze în anumite aspecte, fără a interzice totodată celelalte culte?

În această carte vom descoperi un împărat ce face notă discordantă față de toți ceilalți împărați romani, influențat fiind în copilărie atât de filonul sufletesc al tatălui cât și al maicii sale. Împăratul Constantin dorește să cunoască adevăruri de credință, scrie epistole către diferite eparhii din imperiu cu îndemnuri creștine, acceptă generali și oameni de stat păgâni lângă el, construiește biserici, azile, orfelinate, spitale, cantine pentru săraci, o susține pe mama sa în demersurile de la locurile sfinte. Nu multă lume cunoaște capcanele pe care i le-au întins chiar cei din familia sa pentru a pierde tronul și implicit viața, dar și atitudinea sa surprinzătoare față de aceștia. Acceptă templele idolilor, interzicând în schimb ritualurile depravate și sacrificiile umane, precum și comportamentul inuman față de robi, pentru ca apoi să construiască un oraș nou, o nouă Romă, spălată de idolatrie și condusă după norme creștine, Constantinopolul.

Sper că am deschis imaginația și totodată curiozitatea pentru studiul acestei cărți ce vine ca o gură de oxigen printre toate toxinele ce

ni se dau spre a fi înghițite cu titlul de adevăruri absolute, născute din dorințe de stăpânire și putere. Doresc să explic aceste cuvinte din urmă prin următoarea atitudine regretabilă a papei Adrian (771-795), care îi relatează într-o scrisoare adresată lui Charlemagne (Carol cel Mare, 748-814), regele francilor, faptul că Împăratul Constantin a emis un act în timpul vieții numit „*donatio constantini*”, prin care papa de la Roma era conducătorul spiritual și politic al întregului apus (ba chiar și al răsăritului), inclusiv al francilor (din dorința ca regele francez să i se supună deîndată). Până la papa Adrian nimeni nu a știut de acest document, pentru ca abia în sec. al XIV-lea, Nicolaus Cusanus și Lorenzo Valla să demonstreze falsitatea acestui document, fapt ce a dus la o adevărată isterie în apus.

„Păstrând credința dumnezeiască, câștig lumina adevărului. Călăuzit de lumina adevărului, dobândesc conștiința credinței dumnezeiești. Cu acestea, așa cum arată și lucrurile, cunosc preasfânta religie ca un dascăl al cunoașterii presfântului Dumnezeu. Acest cult îl mărturisesc. Această putere a lui Dumnezeu avându-o alături, am început de la marginile oceanului și am înconjurat lumea cu nădejdi, că, după ce toate dispăruseră înrobite de atâția și căzute în necazurile zilnice, acestea și-au primit răzbunarea și au reînviat exact așa cum se întâmplă după o oarecare vindecare”. (Constantin cel Mare - epistola trimisă împăratului perșilor, Saporie)

În prologul cuvântului de salut al scriitorului, către cititorii români, citim:

„Iubiți cititori români, consider că este o înaltă binecuvântare de la Dumnezeu, aceea a publicării studiului istoric referitor la Constantin cel Mare în țara voastră, unul dintre cele mai creștine locuri: 1) pentru că România a luat parte la Sinodul I Ecumenic de la Niceea din anul 325 d.Hr. și a semnat deciziile acestuia prin luminatul de Dumnezeu episcop al Daciei, Teofil, care a fost ales și chemat personal de împăratul Constantin cel Mare și 2) pentru că anul acesta se împlinesc 1700 de ani de la semnarea de către Constantin cel Mare și Liciniu a renumitului Edict de libertate a religiilor, care a schimbat soarta umanității.”

(Pr. Nicolae SIN)

Avocat Dimitrios APOSTOLIDIS, Sfântul Constantin cel Mare cel întocmai cu Apostolii, traducere Ion Andrei Țârlescu, Editura Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2013, 368 pp.

În planul manifestărilor prilejuite de anul 2013 ca Anul omagial al Sfinților Împărați Constantin și Elena se înscrie și apariția cărții *Sfântul Constantin cel Mare cel întocmai cu Apostolii*, scrisă de Avocatul Dimitrios Apostolidis; carte ce apare cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Episcop Galaction, la editura Cartea Ortodoxă.

Cartea – alcătuită din șase capitole – se constituie într-o veritabilă apologie a personalității Sfântului

Constantin cel Mare, uimind prin acuratețea informațiilor, dar și prin faptul că aceasta este scrisă într-un ton plăcut, lipsit de vreun partizanat confesional rigid. Frumusețea cărții vine și din faptul că este scrisă de un creștin care nu poartă haină clericală – ceea ce-i de dorit să apară cât mai mulți în spațiul ortodox – fiind presărată pe alocuri și cu fine ironii care au de-a face cu spațiul în care trăiește și crează autorul.

Despre autor citim că s-a născut și trăiește în Kavala. Este absolvent al Facultății de Științe Economice de la Universitatea Aristotelios din Tesalonic și al Facultății de drept din cadrul aceleiași universități, fiind șef de promoție. A absolvit și Institutul Italian de la Tesalonic din cadrul Școlii de Limbi Balcanice. Alături de această monografie a Sfântului Constantin cel Mare, *Scrierile târzii bizantine* (2008) reprezintă rodul preocupărilor lui timp de mai mulți ani și al intersului accentuat pentru istoria medievală a civilizației grecești.

Motto-ul cărții avertizează cititorul de faptul că „niciun alt Domnitor

al Esperiei nu a primit învinuiri mai grele și consecințe mai grave decât Marele Constantin” (Eberhard Horst).

Lectura de început a cărții ne prilejuiește întâlnirea cu autorul care găsește potrivit să mulțumească traducătorului în limba română, însoțind cuvântul său cu citate din părintele Petroniu Tănase și părintele Ghenoiu. „Apologia evlaviei sau despre cum teologia științifică nu trebuie să își uite fundamentul duhovnicesc” semnată de Pr. Dr. Dorin – Octavian Picioruș găsește importanța cărții în aceea că „autorul și-a atins scopul și a gândit teologic: pentru că l-a văzut pe Constantin prin toată cercetarea sa științifică, așa cum îl vede și Biserica: ca pe unul întocmai cu Apostolii Domnului.” (pag. 11)

Cuvântul înainte al profesorului Vlasie Ioan Fidas găsește potrivit a arăta faptul că „Marele Constantin este, prin excelență, o personalitate politică și religioasă a întregii lumi creștine, cel care a restabilit conținutul istoriei universale într-un mod unic, nu cu criterii depășite, ci cu criterii contemporane, pentru a pune în valoare marea lui misiune. Fără această viziune, nici Europa nu ar fi avut parte de o asemenea strălucire crescândă în ceea ce privește mesajul creștin despre Dumnezeu, despre om și despre lume” (pag. 17), Împăratul Constantin fiind definit că „fruct matur al căutărilor spirituale personale”. (pag. 18)

În cuvântul înainte al editorului, semnat de Procopie, Mitropolit de Filipi, Neapoli și Thasos, citim că această carte este „interesantă”, ducând la înțelegerea personalității Sfântului Constantin cel Mare care și-a pus pecetea fără echivoc „peste elenism, peste Bizanț și peste Răsăritul creștin” (pag. 22).

Autorul, profund marcat de gândirea apuseană îndreptată împotriva civilizației Bizanțului definit ca „epilogul tragic al slavei Romei, lovitură a răsculărilor și a complotului, o nefolositoare colecție de minuni și ungeri, triumf al tiraniei și al religiei” (pag. 26), alcătuiește acest eseu istoric din dorința de a se apropia de epoca Marelui Constantin și de a vedea personalitatea lui prin intermediul evenimentelor, care compun persoana istorică și personalitatea *asemenea Apostolilor* a marelui Constantin (pag. 29).

Este interesantă politica editorială a Mitropoliei de Filipi, Neapoli și Thasos (care editează în limba greacă această lucrare) prin epistolele Patriarhului Ecumenic, Bartolomeu (pag. 31-32) și a Preafericitului Arhiepiscop al Atenei și al întregii Elade, Hristodulos (pag. 33-34). Aceste file dau consistență cărții și asigură cititorul că sfinții aparțin întregii Biserici, sunt părți ale universalității Bisericii lui Hristos într-un timp și spațiu care

se definesc prin veșnicie și prezență continuă.

În introducerea autorul argumentează de ce a scris această carte și cum ar trebui citită orice istorie a oamenilor mari. Părerile contradictorii, așa cum sunt prezentate în carte pot asigura o „adevărată agonisire spirituală într-o cercetare științifică” (pag. 35). De asemenea, o introspecție în lumea sufletească a Marelui Constantin presupune „o bună cunoaștere a condițiilor, a evenimentelor social-politice și a referirilor religioase, așa cum erau la sfârșitul secolului al III-lea și începutul celui de-al IV-lea (...) într-un metabolism esențial al existenței sociale.” (pag. 37)

Primul capitol al cărții, *Drumul la Roma*, este împărțit în șapte subcapitole și urmărește timpul și locul nașterii Împăratului Constantin și parcursul său până la lupta dusă împotriva lui Liciniu, fiind punctate *Mărturii biografice și istorice, Violențele prigoanelor, Intrarea triumfală în Roma, Primele epistole ale lui Constantin, Edictul de la Mediolan, Sinodul de la Arelate și Constantin contra Liciniu*. Cartea are ca punct de plecare nașterea lui Constantin, așezată în Naissus-ul Moesiei de Sus, deși „Tarsul Ciliciei, dar și Drepana sunt locuri la care se face referire în ceea ce privește orașul de origine al Marelui Constantin” (pag. 41). Anul nașterii este probabil, vorbindu-se de 274 sau 288; „alți istorici așează anul nașterii în perioada de mijloc dintre cele două date” (pag. 41). Este urmărit parcursul biografic al Împăratului Constantin raportat la domnia împăraților precursori urcării sale pe tron, pentru ca perioada persecuțiilor să transforme aripa răsăriteană a imperiului într-un loc al martiriului creștinilor. „De altfel, prin intermediul acestor evenimente s-a arătat personalitatea Marelui Constantin” (pag. 45). Atitudinea lui Constantin este una protectoare față de creștinism, neîmbrățișând niciodată „idolatria politeistă, ci a rămas credincios monoteismului comparativ, care conferea soarelui dumnezeire absolută” (pag. 49). Ruptă dintr-un sinaxar este atitudinea lui Constantin față de cei care purtau pe trup rănile persecuțiilor: „văzând cum li se scosese ochiul drept, și ca și când în acest fel ar fi aflat despre ce au pățit în timpul prigoanelor lui Dioclețian și ale lui Maximian mărturisind credința în Hristos, le-a sărutat mâna așezată peste rănile lor, fiindcă așa credea că ar fi putut lua o mare binecuvântare.” (pag. 48-49)

Subcapitolul *Intrarea triumfală în Roma* are ca dezbateră apariția pe cer a semnelor Sfintei Cruci, eveniment major în viața Sfântului Constantin, dar și destul de controversat. Mărturia istoricilor din vechime este argumentul veridicității acestei minuni. În schimb autorul nostru, pe

baza mărturiei lui Eusebiu, găsește potrivit să sublinieze că: „Pornind de la prima părere, vom observa că, dacă Marele Constantin ar fi născocit vedenia din motive politice, atunci ar fi avut grijă ca imediat să facă publică presupusa experiență. Însă aici se întâmplă exact invers. Nu numai că nu a demisticizat totul imediat, ci a luat poziție de tăcere, dezvăluindu-i lui Eusebiu peste 25 de ani.” (pag. 61)

Anul 313 este unul hotărâtor pentru istoria creștinismului. Întâlnirea dintre Constantin cel Mare și Liciniu, în februarie 313, unde are loc și căcătoria lui Liciniu cu Constantia, sora lui Constantin cel Mare, se finalizează cu decretul privind liberatea religioasă. „Biserica lui Hristos, după o perioadă martirică timp de trei secole, este lăsată liberă pentru a-și exercita misiunea liturgică.” (pag. 77)

Libertatea religioasă nu a adus liniștea la care sperase Împăratul; este timpul în care ereziile tind să facă mai mult rău unității imperiului decât făcuse persecuțiile. Sinodul de la Arelate legat de problema donatiștilor este semnalul de alarmă pe care Împăratul Constantin, devenit singurul conducător al imperiului prin învingerea lui Liciniu, îl trage legat de problema religioasă.

Cel de-al doilea capitol al cărții este rezervat *Primului Sinod ecumenic*, având următoarele subcapitole: *Arianismul, Ciocnirea dintre Alexandru și Arie, Prima intervenție în polemica dogmatică, A doua intervenție. Convocarea Sinodului, participanții la Sinod și ședințele acestuia, problema dogmatică, Alte decizii ale sinodului, Sfârșitul lucrărilor Sinodului de al Niceea și Aportul deciziilor Sinodului*. Autorul nostru subliniază faptul că această problemă a arianismului este „una deosebit de sensibilă și al cărui grad de sensibilitate nu a putut fi înțeles de împărat” (pag. 95). Marele Constantin era convins că orice dezordine în marele imperiu, creat prin victoria împotriva lui Liciniu, va crea premisele unei destabilizări politico-geografice. Constantin nu stăpânea subtilitățile teologice care puteau să combată erezia lui Arie. El are în schimb abilitatea de a „pune la lucru” mințile luminate ale creștinismului pentru formularea clară și precisă a învățăturii Bisericii. Organizarea, desfășurarea și sfârșitul lucrărilor Sinodului de la Niceea au fost urmărite strict de Împărat. Formularea primelor articole din Simbolul de credință sunt mărturia dorinței de precizare sintetică a unei credințe și învățături mântuitoare. „Foarte emoționate sunt sfaturile de final ale împăratului către episcopii care luaseră parte la Sinod. Îi cheamă să se îngrijească pentru a fi pace, care este un bun comun al tuturor. Învățând

că lucrul făcut excelent în toate este un lucru rar întâlnit, îi sfătuiește să fie îngăduitori față de cei bolnavi duhovnicește. Într-un final, după ce la atrage atenția să se ferească de erezii, ca să nu cadă pradă flecărelii acestora, care sunt gata să pângărească lege dumnezeiască, îi roagă să se roage pentru el.” (pag. 147)

Cel de-al treilea capitol *Ziua următoare* dezbate situația religioasă creată după Sinodul de la Niceea; acest capitol are ca subcapitole: *Inițiatiivele lui Constantin cel Mare, Întâlnirea dintre Constantin și Arie, Convocarea unui nou Sinod, O nouă intervenție, Activitatea din culise, Sinodul de la Trierusalim, Moartea lui Arie, Constantin cel Mare-Atanasie cel Mare, Osie de Cordoba și aportul său, Sfântul Constantin în învălmășeala istoriei, Sfârșitul cuvios al Sfintei Elena.*

Împăratul Constantin nu a fost un simplu spectator al unor evenimente care se desfășurau sub ochii săi. Este conștient de faptul că orice conducător este responsabil în fața lui Dumnezeu de modul cum a gestionat o istorie a timpului său. Mărturie stă întâlnirea pe care o are cu Arie. Acesta din urmă avea „o mulțime de calități, printre care se evidențiau, pe de o parte, în mod special, cultura teologică, iar pe de altă parte, lejeritatea cuvântărilor orale...În realitate, puterea de mișcare a ereticului se baza pe alte două abilități: demagogia și diplomația” (pag. 161). Intervențiile Împăratului Constantin în toată această nebunie vin pe un fond al dorinței de unitate, justificată de altfel. După ce Arie se pare că l-a convins de faptul că învățătura lui nu este decât un alt aspect al aceleiași învățături a Bisericii, Constantin cel Mare îl amenință pe Sf. Atanasie cel Mare cu caterisirea. Totuși el este încredințat că „am avea parte de o mai bună sănătate, dacă am fi alungat dinăuntru nostru ura” (pag. 169). Abilitatea lui Eusebiu de Nicomidia și orgoliul acestuia fac din Împăratul Constantin cel Mare un jucător nesigur în contextul disputelor bisericești ale timpului său. În finalul acestui capitol autorul notează: „Perioada această tristă din viața lui Constantin este completată de încă o întâmplare nefericită. Este vorba de moartea mamei sale, care probabil s-a întâmplat în anul 327, când Sfânta Elena era la vârsta de 80 de ani.”(pag. 212).

Cel de-al patrulea capitol al cărții este dedicat momentului istoric al mutării capitalei imperiului de la Roma la Constantinopol și implicațiilor sociale, culturale și politice ce decurg din aceasta. Subcapitolele – *Parcursul istoric, Alegerea noii capitale, Întemeierea noului oraș, Orașul împărătesc ca piatră de hotar* – asigură înțelegerea că acest demers politic al Împăratului

a fost determinat de faptul că „Roma, după stabilirea granițelor a fost în imposibilitatea de a mai răspunde nevoilor ei militare. Relația dintre puteri a început să nu mai fie pe placul Romei, cât timp popoarele răsăritene se întăreau, căutând să aibă ieșire al Mediterană” (pag. 216). Pe de altă parte aceasta nu mai era la înălțimea frumuseților din trecut, „respingându-l pe Constantin cel Mare” (pag. 225). Autorul nostru notează, cu entuziasmul unui grec autentic, că: „Constantinopolul nu a fost doar un sediment prin intermediul căruia s-a păstrat limba greacă și, în general, civilizația bizantină. Dacă Europa apuseană încă mai există în forma pe care o are astăzi, acest lucru îl datorează Constantinopolului și, în general, Imperiului Bizantin... Europa de astăzi își datorează propria existență Imperiului Bizantin, spune istoricul Judith Herrin.” (pag. 249-250)

Spiritualitatea lui Constantin cel Mare este cel de-al cincilea capitol al cărții și tratează *Boala lui Constantin cel mare, Drumul spre taina harului, Sfârșitul lui Constantin cel Mare, Ceremonia înmormântării*. Ultima perioadă din viața lui Constantin cel Mare este aceea care îl conduce la apogeul parcursului său spiritual și, în esență, îl așază în conștiința bisericească. „Numai câteva zile i-au fost de ajuns împăratului pentru a-și finaliza greul drum, trecând prin complicațiile nesiguranței, ale patimilor acelor vremuri, ale neclarității și alunecărilor dogmatice, ale ciocnirilor din interiorul Bisericii, ale întemeierii de valori și ale trecerii într-o altă lume.” (pag. 253)

Ultimul capitol al cărții este o prezentare, lipsită de date istorice, ce îl înfățișează pe Constantin cel Mare ca un personaj care întruchipează calitățile și rigorile duhovnicești ale unui sfânt, chiar dacă acestea au fost îmbrăcate într-o haină împărătească, așezate pe un jilț domnesc. Subcapitolele, *Conștiința religioasă a Sfântului, Constantin cel Mare și idolatria, Constantin cel Mare și ereziile, Mare Sfânt și asemenea Apostolilor*, se înscriu în dorința sinceră a autorului de a dovedi, cu argumentele istorice și ale credinței curate, că Împăratul Constantin cel Mare își merită pe deplin așezarea în ceata celor care, acolo unde i-a rânduit Dumnezeu, au făcut posibilă rodirea cuvântului mântuitor al credinței creștine.

Concluzia cărții îl prezintă pe Sfântul Constantin cel Mare ca „omul pe care dalta timpului l-a gravat artistic în piatra nestemată a slavei istoriei. Omul care a oferit istoriei excedentul sufletului său” (pag. 338).

Anexa cărții prezintă izvoarele perioadei bizantine și ale celei post-bizantine care au stat la baza studiului. Bibliografia – pag. 351-361 asigură cititorul de seriozitatea cărții.

Cartea domnului avocat Dimitrios Apostolidis, *Sfântul Constantin cel Mare cel întocmai cu Apostolii*, este un câștig editorialistic pentru Biserica Ortodoxă și tipărirea ei și în limba română este o șansă de a avea argumente pertinente ale faptului că valențele sfințeniei sunt multiple.

Crezul autorului de pe ultima copertă a cărții este aplicabil în contextul discuțiilor despre marii bărbați ai istoriei și ar fi de dorit să-l memorăm: „Din nefericire, atunci când ne ocupăm de marii bărbați, care au jucat un rol important în istorie, și încercăm să le cercetăm viața și activitatea, rareori suntem satisfăcuți de explicații firești. Faptul că oamenii aceștia au ceva diferit față de alți oameni ne face să nu credem că pot să funcționeze ca simpli oameni. Căutăm motive întunecate în spatele chiar și celui mai simplu gest, dar în același timp îi catalogăm în amănunt și în adâncul gândului lor, pe care aceștia niciodată nu l-au avut.”

(Pr. Eugen-Cătălin PĂUNESCU)

